

زنجیره‌ی
خیزانی
سهردهم

THE CHILDREN'S
FAITH QUESTIONS

02

مندی اقرأ الثقافی

www.igra.ahlamontada.com

پرسیاره ئیمانییه‌کانی مندالان

نموونه‌ی کرداره‌کی

بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیاره‌ی مندالان له‌باره‌ی پایه‌کانی ئیمانه‌وه

نووسینی:

عبدالله بن حمد الکرکف

وه‌رگیرانی:

نالان عومەر سلیمان

پرسیاره ئیمانییه کانی مندالان

نموونه کرداره کی

بۆ وهلامدانه وهی پرسپاری مندالان له باره ی پایه کانی ئیمانه وه

پرسیاره ئیمانییه کانی مندالان

نموونه کرداره کی بۆ وهلامدانه وهی پرسپاری مندالان له باره ی پایه کانی ئیمانه وه

ئاماده کردنی: عبدالله بن حمد

وه رگێرانی: ئالان عومهر سلیمان

مافی له چاپدانه وهی پارێزراوه بۆ نووسینگه ی ته فسیر

چاپی یه که م ۱۴۴۵ هـ - ۲۰۲۴ ز

لوسینگه ی ته فسیر

بۆ بڵاوکردنه وهی رێگه ی بادن

ههولێر - شهقام ۳۰ مەزنی ته لیشته ملازه چۆن

+964 750 818 08 65

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

tafseeroffice

ئاماده کردنی پێپرست - نووسینگه ی ته فسیر

الركف، عبدالله بن حمد

پرسیاره ئیمانییه کانی مندالان نموونه ی کرداره کی بۆ وهلامدانه وهی پرسپاری مندالان له باره ی پایه کانی ئیمانه وه،

عبدالله بن حمد الركف (ئاماده کار). ئالان عومهر سلیمان (وه رگێر)

۲۰۰ لاپه ره،

۲۱ سم

بابه ت، فیکری، په روه رده یی

ISBN: 978-9922-690-46-9

له به رێوه به رایه تی گشتیی کتێبخانه گشتیه کانی

هه رێمی کوردستان / ژماره سپاردنی (۳۱۵) ی سالی (۲۰۱۹) پێدراوه.

"بیروبوچوونی لهم کتێبه، مه رج نییه هه مان بیرو بوچوونی نووسینگه ی ته فسیر بیت"

دیزارین، نووسینگه ی ته فسیر

پرسیاره ئیمانییه کانی مندالان

نمونه کی کرداره کی

بۇ وه لامدانه وهی پرسپاری مندالان له باره ی پایه کانی ئیمانه وه

نووسینی:

عبدالله بن حمد ال رکف

وه رگی رانی:

نالان عومەر سلیمان

ئاساندنى زنجيرەكە

گەنجى مۇسلمان بە گىشتى و كۆمەلگاي كوردەۋارى بە تايىبەت؛
پۇزانە پويەپۈۋى بىرۈكەى نونى ناباۋ دوستكراۋ، پتر ئارپاستەكراۋ
دەبنەۋە. مەبەست لەم بىرۈكە ئارپاستەكراۋانەش، تىنكدان و سەرگەردان
كردنى مەرۈف بە گىشتى و چەند كۆمەلگايەك بە تايىبەت؛ بۇ مەرامى
بلاۋكردنەۋى چەندەھا بىرۈكەى بىژمارە.

لەم سۆنگەيەۋە نووسىنگەى تەفسىر ۋەك كارى ھەمىشەى خۇى بە
ئەركى زانىۋە بەرۈۋى ھەر بىرۈكەىكى ناباۋ ھەلباشاخى كە ئارپاستەى
كۆمەلگاكەمان دەكرت.

لەم پوۋەۋەش، ھەلساين بە ۋەرگىپران و نووسىنى زنجىريەك كىتپى
سادە و پەۋان، بەجۈرئك خوينەرانى قۇناغى پىشكەۋتۈۋى بنەپەتى و
ئامادىيى بىتۈانن بە ئاسانى ھەرسى بىكەن و تەننەت زنجىرە كىتپەكە
بەجۈرئك دىزايىن كراۋە؛ كە خوتىندكارانى زانكۆ و مامۇستا و پسپۇرانىش
سوۋدى گەۋرەى لى بىيىنن و بىن بە ھەۋىنى سەرچاۋە گرنگەكانيان.

پیشه کی

مندال غوونهی درهختیکه، کاتیک له زهویسه کی گونجاودا برۆیت، که شهه وایه کی تهنروستی بۆ برهختیت، خۆراکی باشی له کاتی گونجاودا پی بدریت “نهوکات دهبتیه درهختیکی بهرزی بهردار... وهچه خستنه وه به بهراورد به پهروهده کاریکی زۆر ئاسانه، چونکه نهو کاتهی مندال دیته دونیاوه پیکهاتهی دروستبوونی جهستهی تهواو بووه، بهلکو پیدانی خواردن له خستنه وهی وهچه ئاسانه، بهلام نهو کارهی، که گرنگ و پر بایه خه” بریتییه له چاودیریکردنی و ئاراستهکردنی.

له بهخششه کانی پهروهردگار توانایه کی لهپاده بهدهری فیزیوونی به مندال بهخشیووه، بهلام نهو توانایه بهستراوته به ههستکردنی منداله که به ئارامیی دهووبهری له لایهک و بوونی مامۆستایه کی دلسۆزی (بهتوانا) له لایه کی دیکه وه. جا ههه کاتیک نهو دوو لایه نه دهسته بهر بوون، نهوکات مندال دهگات به ئاستیکی عهقلی و زانستی زۆر باش.

مندالان له بنه پهرتی دروستبوونیانه وه زیره کن، نهوان دروستکراوی خوای گه وهرن، پۆژ دواي پۆژ بازنه ی سه رسامیی زانایان بههزی دۆزینه وهی زانستی نوێیان له بهرامبهر مرۆڤدا فراوانتر دهبت، ههروه ها له بهرامبهر بهخششه ئاناسایه کانی پهروهردگارا بۆ مرۆڤ.. بهلام خێزانسی پیکهاتوو له دایک و باوک، بهشدارن له زیاکردن، یان سنووردارکردن، یان تهنا نهت لێسه ندنه وهی نهو زیره کییه دا.

نه گهر ئاین بنه مای جیا کردنه وهی مرۆڤ بێت له ئاژۆل، نهوا پیغه مبهر ﷺ جهختی له وه کردووه ته وه، که مرۆڤ له سه ر فیه رته له دایک

دهبیت، بهلام پرونی دهکاتهوه، نهگهر له فیترهتی پاک لا بدات، نهوه دایکان و باوکانی پۆلی گهورهیان ههیه لهم بهلاریدابرندنه. نهگهرچی نهمه واتا راستهوخۆکهی فهرموودهکهیه، بهلام له لایهکی ترهوه پۆلی دایک و باوک له چهسپاندنی لایهنی ئایینی بۆ مندال دهردهخات، سهبارهت به پاراستنی نهو فیترهتهی لهسهری لهدایک بووه.

له سهردهمانی رابردوو دایکان و باوکان تاکه سهرچاوهی بهدهستهتێنانی زانیاریی مندال بوون له قۆناغهکانی سهرهتایی تهمهیندا، له دواي نهوان قوتابخانه دههات، که بۆ مندال دهبووه سهرچاوهی دووهم، سهرباری مانهوهی خیزان (دایک و باوک) وهک سهرچاوهی سههرهکی، تا نهو کاتهی مندال دهگهیشه قۆناغی ههرزهکاری و بۆ مهههستی سهپاندنی ناسنامهی خۆی به دواي سهرچاوهی ترده دهگهرا "تهنانهت لهو قۆناغیشدا کهشوههواي خیزانی و مامهلهی نهرمونیان به خۆشهویستی و نارامی، وای لهو ههرزهکاره دهکرد له دایک و باوکی نزیك بیت.

لهگهڵ تهقینهوهی تهکنهلوژیا و راگهیاندن، رهشهبای گۆرانکارییهکی بههیز ههلیکرد، بازاری زانیاری خرایه مهزاد، لهگهڵ زۆریوونی کهسانی نادلسوژ، که نهمهیش کاریگهریی گهورهی لهسههر گهههان دروستکردووه. نهوانهی له تینوویتی زانیاریدا دهژین، کۆمهله پرسیاریکی قۆناغی مندالی و ههرزهکاری گهمارۆی دههوان بۆ نهوهی کهسێک بیهینهوه وهلامیان بداتهوه، لهوانهیشه بههۆی ههستیاریی نهو جۆره پرسیارانهوه پووبهپرووی سهروکتکاریی دایک و باوکیان، یان یهکیکیان بیهنهوه، یان لهوانهیشه دایک و باوک توانای وهلامدانهوهی بپروایتهکریان نهبیت "یان بهرامبههر زنجیره پرسیارهکانی مندالهکانیان لاواز بن، بهلام نهه سهروکتکارییه کۆتایی به پرسیاره ههلواسراوهکان ناهیت، تا نهو کاتهی له رێگهی گهپانیدا دهستی دهگات به یهکهه پههجههی زانیاری.

مامهلهکردن لهگهڵ نهو تهقینهوه تهکنهلوژی و راگهیاندنه به

ناره زوو خواستن و ههڵبژاردن نییه، به لکو مندالان به چهندان قوناغ به پیش دایک و باوکیان کهوتن، نه مهیش بابه ته کهمی نالۆزتر کردووه، وای کردووه به پرسیاریتی پهره رد کردن قورستر بیت و پیوستی به میکانیزم و لیتهاتوویی گونجاو هه بیت له گهڵ ئهم قوناغه دا.

له هه مان کاتدا لیتره و له وی چهند نمونه که له گهنج و لاوان سهره لده دن، که گالته به کۆمه لگه ده کهن، خۆیان به پۆشاک و هه می دا پۆشیوه، له وانه یشه هه ندیکیان بویری نه و هیان تیدا بیت ناوی خۆشیان ناشکرا بکهن. نه مانه ده ستیان کردووه به وروژاندنی گومان سه باره ت به چهند لایه نیک و چهند ده قیک نایینی، به لکو نه وی ناستی گالته پی کردنه کهمی زیاد کردووه نه و هیه، که نه وان به ناشکرا پۆشاک و ئیسلامییان دا که ندووه... زۆریه ی نه وانه، له وانه یه ئهم بیروباوه رپه یان له دلدا نه چه سپیبت هینده ی نه ویه، که بریتی بیت له ده رپینی توو په ییان به رامبه ر نه و که شه وه وایه ی لی ژیاون، یان به رامبه ر نه و سهر کو تکارییه ی به رامبه ریان نه عجمدراوه.

په روه رده ی ئیمانی به شیک و بنه رته ییه له په روه رده ی مندال، به لکو پاشه خانی سه رجه م لایه نه کانی تری په روه رده یه بو نه ویه بیکاته په روه رده یه کی راسته قینه و کارا. مندال - به زیره کییه فیه رته ییه کهی - هه رکاتیک زانیاری ئایینی بو دیت، کۆمه له پرسیاریکی زۆری به می شکدا دین، بۆیه زۆر گرنگه - به تایبه ت کاتیک پرسیاره که زۆر پیوست بیت و له نا کاو نه بیت - دایک و باوک به بایه خه وه گوئی بو بگرن و بو وه لامدانه ویه تی بکۆشن.

به لام ئاسایشه، که زۆرێک له دایکان و باوکان زانیاری ته وایان نه بیت، یان هه موو دایک و باوکیک شتوازی پروا پیکه ریان نه بیت، بۆیه له وانه یه له ده ریای خه مه کانی دا نه غرو بیت و ماوه کهی لی ته سک بیته وه، که پیوسته تیایدا بگه ریت و له و ماوه یه دا وه لامه که ئاماده

بکات“ به تابهت کاتیک پرسپاری مندالان ریکوپیک نابیت و به شیوهیه کی هه ره مه کی ده بیت، نهویش له میانیه مامه له کردنی له بابه ته بینراو و بیستراوه کاندای.

لیره دا برای به ریز (عبدالله بن حمد ال رکف) کاریکی باشی کرد کاتیک نهم کتیه ی ناماده کرد، نهو ههست به پتووستی خه لکی ده کات بۆ بابه ته، جا به هۆی ده رکپیکردنی لایه نی ئیمانی بیت، یاخود ههستپیکردنی بیت به لایه نی سه رقائی دایکان و باوکان و پتووستیان به کاریکی له م جوژه.

له کتیه خانه کافاندا کتیه کی زۆر له سه ر نهم بابه ته هه ن، به لام هه ندیکیان به رده ست نین، هه ندیکی دیکه یشیان هه یچ په یوه ندیان به بابه ته که وه نییه، ته نیا ناو نیشانه که ی نه بیت، هه ندیکی تریش باس له لایه ن و بواری تر ده که ن.. لیره دا نهم کتیه هه ولیداره هه رچی له به ره ی نهم بابه ته وه نو سه راوه بیگه ینیت، هه روه ها ببیته کتیه کی گشتگیر.. به ر له مه یش به کاره ینانی شیوازی گونجاوی پرواپته ینه ر بۆ قوناغه که، وای کردوه به پروونی و ناسانی لیتی تیگه یت.

خوا ی گه وه ره نو سه ر سه رکه وتوو بکات و وای لی بکات هه مه یشه به نووسینه کانی سوود بگه ینیت.

وصلی الله علی نبینا محمد، وعلی آله وصحبه أجمعین..

د. عبدالعزیز بن عبدالله المقبل

ماموستا له زانکۆی (القصیم) و پاوێزکاری پهره ده یی و خه یرانی

پیشه کی ..

هەندێ کەس قۆناغی مندالی بە (نیشانهی پرسیار)ی زیندوو وەسف دەکەن، مندال لە تەمەنی بچووکیدا ئارەزوویەکی زۆر گەمارۆی دەدات لەبارەی زانین و دۆزینەوە و فیڕبوونی ھەرشتیکی نوێوە.

باوکان بەداخووە بەھۆی بارودۆخی ژیان و ھەولدانیان بۆ بەدیھێنانی ژیانیتکی باش بۆ مندالەکانیان، زۆرجار لێیان بێتاگان، ھەندێ جار خۆیان لە پرسیارەکانیان دەدزنەو، یان خۆیان لێ نەزان دەکەن "یان بەتوندی وەلامیان دەدەنەو، یاخود داوایان لێ دەکەن واز لە چەنەبازی بەھێنن، یان پرسیارەکان شەرمەزارکەرن و وەلامدانەویان قورسە، یاخود پێیانوایە وەلامەکان لە ئاست ھۆشیاریی مندالەکاندا نین.

بێگومان نەم کارەیش بەخراپی بەسەر مندالدا دەشکێتەو، بەویستەیی لە پەخساندنی ھەلی گەورە بێبەشیان دەکات، گەرچی ئێمە وەک پەسپۆران و زانایان بەردەوام دەلێن پتویست ناکات لە پرسیارێ مندالەکان بێزار بین، تەنانت ئەگەر بەدریژایی رۆژیش پرسیار بکەن، چونکە لەمیانەیی ئەو وەلامەیی وەریدەگرن رێژەیەکی زۆر لە بەھا و خۆرەوشتی پەروەردەییان بۆ دروست دەبێت" دەرکری کردنیان فراوان دەبێت، زیرەکییان پێش دەکەوێت، ئەمەیش وا دەکات لایەنی عەقڵی لە لایان گەشە بکات.

ته‌رخانکردنی نیو کاتۆمێر له لایهن دایکان و باوکان بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی
 پرسیاره ساده‌کانی مندالان و گوێگرتن له خه‌مه بچووکه‌کانیان و
 سه‌یرکردنی چاوه بێ‌گوناهه‌کانیان، به‌دڵنیا‌یه‌وه بۆ قۆناغه‌کانی داهاتوو
 پالێشتیه‌کی ده‌روونی ده‌بێت بۆیان، یارمه‌تیده‌ر ده‌بێت بۆ دروستکردنی
 کۆمه‌ڵه به‌هایه‌که له لایان، چه‌مک و بنه‌ما ئایینییه‌کان به‌ده‌ست ده‌هێنن،
 که ده‌بنه دروستبوونی ناسنامه‌ی ئایینی ئه‌وان.

پرسیاری مندالان ته‌نیا ئه‌وه نییه، که به وه‌لامدانه‌وه‌یان چه‌ز و
 ئاره‌زووه‌کانیان تێر بکات، به‌لکو بریتییه له دڵخۆشبوون و تێرکردنی
 چه‌زی مندال به ستایش و چاودێریکردن “هه‌روه‌ها راکێشانی سه‌رئهی
 ده‌ورو به‌ر و سه‌پاندنی خود.

هه‌موومان ده‌زانین، ئه‌و وه‌لامه سادانه‌ی له دایک و باوکان به‌ده‌ستی
 ده‌هێنن، خودی ئه‌و وه‌لامانه مه‌به‌ست نین، له‌سه‌ر ئه‌وانه‌یش پاشخانی
 زانیاری خۆمان بنیاد ناوێن، به‌لکو ئه‌وه‌ی له می‌شکماندا ده‌می‌نێته‌وه
 بایه‌خپێدان و ده‌ستی دایک و باوکمانه، که له‌سه‌ر شافمانی داده‌نێن بۆ
 ئه‌وه‌ی هه‌ست به ئارامی و پالێشتی بکه‌ین، ئه‌وه‌یشی له بیرماندا
 ده‌می‌نێته‌وه وه‌لامه‌کان نین، به‌لکو زه‌رده‌خه‌نه و ستایش و لاوانده‌وه و
 بپوا و بایه‌خپێدانه‌کانن.

بۆیه په‌روه‌رده‌ناسان ئامۆژگاری ده‌که‌ن ستراتیژییه‌تی گفتوگو و
 ده‌مه‌ته‌قی له وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیاره‌ی منداله‌کاندا به‌کاربه‌ێنرێت،
 به‌وپی‌یه‌ی پرسیاره‌ی مندال به پرسیاره‌یکی تر وه‌لام ده‌درێته‌وه، ئه‌م
 ستراتیژییه‌ به باشت‌ترین ئامرازێ پهیوه‌ندییه‌ستن داده‌نرێت، منداله‌که
 له‌میان‌ه‌ی ئه‌م رێگه‌یه‌دا ده‌گاته ئامانج و دۆزینه‌وه‌ی راستیه‌ شاراوه‌کان

هاوسهنگی زانیاری خۆی بدهستههیت، ههزی زانین و دۆزینهوهی تیر دهیت، ئەمە سەرباری ئەوهی گیانی خۆشهویستی و دلخۆشی و پێزگرتنی خود و کەسانی تری لە لا دروست دەکات.

ههروهها گرنگیپێدانی باوکان و گهوارهکان بۆ وهلامی پرسپاری مندالەکان، دهیانپارێزیت له وهلامی سەرلیشواو و ئالۆز، که لهوانیه له لایه خهڵکانی تر و سهرکردنی بهرنامه و کتیب و مالپه رهکان بدهستی بهینن، یان بدهستهیتانی ههندی شت، که له گهڵ تهمهن و پۆشنهیری مندال گونجاو نییه و کاریگهری گهروهی لهسهر عهقلیان دهیت.

لێرهدا گرنگی ئەم کتیبە بەردەستمان دەردەکهوێت، ئەم کتیبە بەشداری دەکات لە کردنەوهی ئەو گرێکۆێریهه، که پووبهرووی پرسپاری مندالان دهیتته له گرنگترین ئەو لایه نانهی پیتی کاریگهر دهبن، نهویش لایهنی باوه و عهقیدهیه “ههروهها نمونهیهکی کرداری له چۆنیهتی وهلامدانهوهی پرسپاره پهیوهندیدارهکان به بیروباوه پێشکەش دەکات.

ئەم کتیبە نمونە ی باخچهیهکی بەرداره، که له ههر ییستانیک گولئیکی ههڵگرتووه. پرپایه خترین شت، که لهبارهی پهروهردەه ی ئیمانی مندال، گهشە ی ئایینی، تهوه رهکانی پهروهردەه ی ئیمانی و پایهکانی، شیوازهکانی پهروهردەه ی بۆ چاندنی ئیمان و تایه تمهندییهکانی پهروهردەه کار نووسرا بیت “ ئەم کتیبە پێشکەشی کردووه .. ههروهها پرسپارهکانی مندالان و هۆکارهکانیان و چۆنیهتی وهلامدانهوهی لهخۆگرتووه. له کۆتاییدا نمونیهکی له وهلامی پرسپاری مندالان ئاماده کردووه، که پهیوهندییان به بیروباوه پهوه ههیه، سووربووه لهسهر ئەوهی ئەم وهلامانه نمونیهکی ههستیاری لهخۆبگرن بۆ ئەوهی مندالان لیتی

تیبگەن“ هەروەها کورت و پوخت، بۆ ئەوەی لەسەر دایک و باوکەن نەبێتە
بارقورسی... .

لە خۆی گەورە دەپارێتمەوه من و ئێوە سەرکەوتوو و سەرفراز بکات.

د. منی رجب صابر

پزیشکی دەروونناسیی پەرۆردەیی لە زانکۆی (القصیم).

پیشه‌کی...

إن الحمد لله رب العالمین، والصلوة والسلام علی أشرف الأنبیاء
وأفضل المرسلین، نبینا محمد وعلی آله وصحبه أجمعین، أما بعد..

سائه سهره‌تاییه‌کانی ته‌مه‌نی مندالی گرنگییه‌کی له‌پاده‌به‌ده‌ریان
هه‌یه له دروستکردنی دیدگای مندالدا بۆ بوون، به‌وییه‌ی نه‌و چه‌مکانه‌ی
له‌و قوناغه ناسکه‌دا له میشکی مندالدا ده‌چێترین، که‌سایه‌تی مرۆ له
هه‌موو پرویه‌کییه‌وه دروست ده‌که‌ن، که پتویست ده‌کات له‌گه‌ڵ
پیداویستیه‌ ده‌روونی و کۆمه‌لایه‌تی و ئایینییه‌کانی منداله‌که‌دا گونجاو
بیت "ته‌مه بۆ بنیادنانی مندال گرنکه، که یارمه‌تی ده‌دات به‌ خۆراگری
پرویه‌پرووی ناره‌حه‌تییه‌کانی ژیان ببێته‌وه، وه‌ک که‌سایه‌تییه‌کی هاوسه‌نگ
و به‌به‌رهم و چالاک به‌ ڕێگه‌دا ب‌پروات. مندال له‌میان‌ه‌ی نه‌و شتانه‌ی
ده‌یانبیسیت و ده‌یانبینیت، نمونه‌ی تاییه‌تی خۆی له‌م جیهانه‌دا بنیاد
ده‌نیت. نه‌وه‌ی ده‌مینه‌یه‌وه دوا‌ی ته‌م قوناغه، ته‌نیا بریتی ده‌بیت له
پروژه‌ی چاک‌کردنه‌وه و پیش‌خستنی نه‌و دیدگا بنه‌رپه‌تییه‌یه، که پیش‌وتر
بۆی دروست بووه.

نه‌و سهرچاوه‌ی زانیارییه‌ی، که مندال له‌م ته‌مه‌نه‌دا پشتی پێ
ده‌بستیت، دایک و باوکییه‌تی، بۆیه سالتجیوونی مندال به‌ستراوه‌ته‌وه به
سالتجیوونی په‌روه‌رده‌ی دایک و باوکه‌نه‌وه، چونکه نه‌وان به‌رپرسن له
فێرکردنی نه‌وه‌کانیان. هه‌ر بۆیه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌فه‌رمووت: (کَلِّم
رَاعٍ وَکَلِّمَ مَسْؤُولٍ عَنْ رَعِيَّتِهِ).^(١)

^(١) بوخاری (٢٥٥٨) و موسلیم (١٨٢٩) گێژاویانه‌ته‌وه.

واته: "هه‌مووتان شوانن و هه‌موویشان له‌و شوانییه‌تییه به‌رپرسیارن". بۆیه ئهم به‌رپرسیاریتییه پتویستی به گرنگیپێدان و تیکۆشان له‌ بواری په‌روه‌رده و فێرکردن هه‌یه.

ئیمه له‌ سه‌رده‌می‌کدا ده‌ژین ئاره‌زوو و گومانه‌کان (الشهوات والشبهات) زۆر بوون، بۆیه پتویسته له‌سه‌ر دایکان و باوکان له‌ په‌روه‌رده‌کردنی منداله‌کانیاندا تیکۆشان به‌ تیکۆشانیک پراوپر له‌ راستگۆیی و پێداگیری و تواناسه‌رفرکردن، چونکه له‌وانه‌یه ده‌نکه تۆتیک، که باوکان له‌ ده‌روونی مندالدا ده‌یچینن "به‌ر بگریت به‌ کاریکه‌ی به‌رده‌وامی بۆ دایکان و باوکان، ته‌نانه‌ت دوا‌ی مردنیشیان، نه‌وکات منداله‌که ده‌بێته ئه‌و سه‌ده‌قه جارییه‌ی، که چاکه‌که‌ی دوا‌ی مردنیش هه‌ر ده‌می‌نیت، وه‌ک پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمویت: (أَوْ وَلَدٌ صَالِحٌ يَلْعُو لَه).^(۱)

واته: "مندالیکه‌ی سالح دوا‌ی مردنی، دوا‌ی بۆ بکات".

مندالان له‌ پێڕی راسپارده‌ی خوا‌ی گه‌وره‌ن بۆ باوان، وه‌ک ده‌فه‌رمویت: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلَّهِ النِّسَاءُ: ۱۱.

واته: (ئه‌ی کۆمه‌له‌ی دایکان و باوکان) منداله‌کانتان لای ئێوه ئه‌مانه‌تن، خوا‌ی گه‌وره‌ی به‌ ئێوه‌ی سپاردوون، بۆ ئه‌وه‌ی ئێوه به‌ نه‌جامدانی کاری به‌رژه‌وه‌ندییه ئایینی و دونیاییه‌کانیان هه‌لبستن، فێریان بکه‌ن و په‌روه‌رده‌یان بکه‌ن و له‌ خراپه‌ بیانگه‌رپێننه‌وه و فه‌رمانی

^(۱) موسلیم گێراویه‌تییه‌وه (۱۶۳۱).

به‌ندایه‌تیی خوای گه‌وره و له‌خواترسانی به‌رده‌وامیان پسی بکه‌ن. وه‌ک
په‌روه‌ردگار ده‌فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا
النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ التحريم: ٦

واته: "ئه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی، که‌ باوه‌رتان هه‌یناوه‌ خۆتان و که‌سوکارتان
بپارێزن له‌ ئاگرێک، که‌ سووته‌مه‌نییه‌که‌ی خه‌لک و به‌رده‌".

بۆیه‌ مندالان لای باوان سپارده‌ن، ئیتر یان ئه‌وه‌تا مافی ته‌واوی ئه‌م
سپاردیه‌ ده‌ده‌ن، یان به‌ زایه‌ی ده‌ده‌ن، ئه‌وکات شایه‌نی سزا و تۆلنه‌ن
ئه‌مه‌یش به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی خوای گه‌وره‌ له‌ دایک و باوک بۆ
منداله‌کانیان به‌به‌زه‌یه‌تیه‌، چونکه‌ سه‌رباری سۆز و به‌زه‌یی دایکان و
باوکان بۆ منداله‌کان، که‌چی خوای گه‌وره‌ هه‌یشتا ئامۆژگارییان له‌باره‌یه‌وه
ده‌کات.^(١)

هه‌ر له‌سه‌ر ئه‌مه‌، ئه‌گه‌ر په‌روه‌رده‌ی مندال له‌ناو خه‌زاندا به‌
شه‌یه‌یه‌کی باش بوو، ئه‌وکات ده‌توانی‌ت له‌گه‌ڵ دونه‌یای ده‌ره‌وه‌دا به‌
باشترین شه‌یه‌ مامه‌له‌ بکات، به‌لام هه‌ر غیایه‌ک هه‌یه‌ت له‌ پۆلی خه‌زان
له‌ په‌روه‌رده‌کردنی مندال و گۆشکردنی به‌ په‌روه‌رده‌کردنیه‌کی ئیمانی
دروست، ئه‌وه‌ ده‌یه‌تته‌ هۆی دروستبوونی مندالیه‌ک، که‌ هه‌رچی په‌فتاری
جوانه‌ له‌ده‌ستی بدات.^(٢)

^(١) تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان، السعدی (ص ١٦٦).

^(٢) سه‌یری کتبی (الأسرة ودورها فی تنمية القيم الاجتماعية لدى الطفل فی مرحلة الطفولة المتأخرة) (حسین عزى) بکه. نامه‌ی ماسته‌ر له‌ زانستی ده‌روونناسی - زانکۆی تیزی وزو، جه‌زانی، (لا ٢٢).

پەرۆردە تەنیا بریتی نیه له پاستکردنەوەی هەلەکان، بەڵکو له هەمان کاتدا بریتییه له دەرسدان و فێرکردن و نیشانسانی بنەماکانی تاین و حوکمە شەرعییەکان - بەرکاهێنانی نامرازی جۆراوجۆر بۆ چەسپاندنیان له دەروونیاندا - له نمونەی پێگەیاندا بە شیوازی رابەراییەتی و نامۆژگاریکردن و چیرۆکگێڕانەوە و پێگەیی تر^(١)، بۆ ئەوەی له کۆتاییدا کەسایەتییه‌کی هاوسەنگی چالاک بۆ ژيان و بۆ کۆمەڵگە دەربچووین.

ئەم کتێبە کراوە بە دوو بەشەوه: بەشی یەکەم (دەربارەی پەرۆردە) ئیمانی، کە کۆمەڵێک بنەما و پێسای له‌خۆگرتووه - بە پشتیوانیی خوا - یارمەتیدەری دایکان و باوکان دەبێت بۆ پێگەیاندا منداڵەکانیان.. بەشی دووەم (دەربارەی نمونەی کرداری بۆ وەلامدانەوه‌ی پرسیارە ئیمانییه‌کانی منداڵان). ئەم بەشە کۆمەڵێک پرسیارە باوی له‌خۆگرتووه بۆ چەند تەمەنیکی جیاوازی منداڵان، بەتایبەت ئەوه‌ی پەيوەندیداره‌ به‌ شەش بنەماکانی باوهر، هەرۆه‌ها پوونکردنەوه‌ی چۆنییه‌تی مامەلەکردن له‌گەڵ ئەم جۆره‌ پرسیارانه‌دا.

خوای گه‌وره‌ پشتیوانکاره‌، هەر ئەوه‌ پێنیشانده‌ره‌ بۆ پێگه‌ی راست.

عبدالرحمن بن حمد الکرکف

^(١) سه‌یری کتیبی (الدعوة مه‌ارات وفنون)ی شحاته‌ صفر بکه‌، (٢٧١).

بهشی یه‌که‌م

ده‌بارهی په‌روه‌ده‌ی ئیمانی...

په‌روه‌ده‌کردن پتویستییه‌کی مرۆفاییه‌تییه له پتویستییه‌کانی بنیاندانی مرۆف، بریتییه له ئامرازی دروستکردنی مندال و پتگه‌یانندی له هه‌موو هواره‌کانی ژياندا، چونکه له‌میان‌ه‌ی په‌روه‌ده‌کردندا که‌سایه‌تی کۆمه‌لایه‌تی و زانستی و ده‌روونی و ته‌ندروستی مندال بنیاد ده‌نریت.

پیش‌ئوه‌ی قسه له‌سه‌ر په‌روه‌ده‌ی ئیمانی و گرنگیه‌کی بکه‌ین، باشته‌ پێناسه‌ی چه‌مکی (په‌روه‌ده) بکه‌ین، بزانی خه‌لکانی په‌روه‌ده‌ناس چییان ده‌وێت؟

چه‌مکی په‌روه‌ده:

په‌روه‌ده‌ پرۆسه‌یه‌کی ئامانجداره و کۆمه‌له‌ پێسا و یاسایه‌ک پێکی ده‌خه‌ن، کار ده‌کات بۆ دروستکردنی خو‌په‌وشتی پێک و جوان‌ئه‌ویش له‌ پێی پێنۆینیکردن و پۆشنییکردن و پتگه‌یانده‌وه. په‌روه‌ده‌ گرنگی ده‌دات به‌ پارێزگاریکردن له‌ فیه‌رتی مندال و چاودێریکردنی، گه‌شه‌پێدانی به‌هره و ئاماده‌باشیه‌کان، پاشان ئاراسته‌کردنی ئه‌و فیه‌رت و به‌هره‌یه‌ به‌ره‌و که‌مالبوون و ته‌واوبوون، که‌ هاریکاریی ئاماده‌کردنی مرۆفی سالتح

ده‌کات بۆ ئاوه‌دانکردنه‌وه‌ی دنیا. ^(۱) بۆیه په‌روه‌رده ئهو ئامرازیه، که سه‌رکرده بۆ هه‌موو بواره‌کانی ژیان دروست ده‌کات. ^(۲)

گرنگی په‌روه‌رده‌ی ئیمانی:

ئیمان (یان باوه‌ر) حه‌قیقه‌ت و پرسه‌گه‌وره‌که‌ی بوونی مرۆفه، دوورپێنانیکه له پیره‌وه‌ی ژیا‌نی دنیا‌دا: ﴿فَمَنْهُمْ مَّنْ ءَامَنَ وَمِنْهُمْ مَّنْ كَفَرَ﴾ البقرة: ۲۵۳ له‌سه‌ر ئهو بنه‌مایه کار و کرده‌وه و په‌فتاریان بنیاد ده‌نرتن، هه‌ر نه‌وه‌یشه جیاکه‌ره‌وه‌ی ده‌رئه‌نجامه‌کانیا‌نه له‌ پڕۆژی دوا‌یدا. ^(۳) یه‌کی‌ک له قۆناغه جیا‌کانی ته‌مه‌نی مرۆڤ، بریتییه له: قۆناغی مندالی، چونکه ئه‌وه‌ی له‌و قۆناغه‌دا له‌ ده‌روون و می‌شکی مندال‌دا ده‌چینرێت له‌ بیروباوه‌ر و خو‌په‌وشت و به‌ها‌کان، ته‌سته‌مه - له‌وانه‌یه زۆریش قورس بی‌ت - بگۆ‌ردرێت، چ ج‌ای له‌ په‌گورپیشه‌ ده‌ره‌ینانی، بۆیه له‌وانه‌یه شو‌ینه‌واره‌که‌ی له‌سه‌ر ئهو تاکه‌ به‌دریژایی ته‌مه‌ن بمی‌نێته‌وه. ^(۴)

په‌روه‌رده - به‌کۆی گشتی - پڕۆسه‌ی گرنگ‌پێ‌دانه، هه‌یچ په‌روه‌رده‌یه‌ک بوونی نییه‌ به‌بێ گرنگ‌پێ‌دان، باشت‌ترین بواریش، که ئهو گرنگ‌پێ‌دانه‌ی بۆ ته‌رخان بکه‌یت بواری چاندنی ئیما‌نه. ئی‌مه له‌ سه‌رده‌می‌ک‌دا‌ین تی‌ک‌رای بایه‌خپێ‌دانی تو‌ی‌ژه‌ره‌ران پ‌وه‌و لایه‌نی عه‌ق‌لی و جه‌سته‌یه، به‌

^(۱) سه‌یری (التربية الإسلامية أصولها ومنهجها ومعلمها) ی عاضف السید بکه، (لا ۱۳).

هه‌روه‌ها سه‌یری (التربية الإسلامية والمفهوم) ی د. صالح أبو عراد بکه، (لا ۲۷).

^(۲) سه‌یری (التربية النبوية) ی د. محمد الد‌ریش بکه، (لا ۱۰).

^(۳) (غرس أصول الإيمان في نفس الطفل د. شریفة الحازمی) بکه، (لا ۵).

^(۴) (غرس أصول الإيمان في نفس الطفل د. شریفة الحازمی) بکه، (لا ۲۱).

پشتگویتختنی لایه‌نی ئیمانی و پۆحی، ئەو توێژەرانه تیزی نامەکانیان بەرهو ئاراستە‌ی هێنانە‌دی سەرفرازی و سەرکەوتنی دوناییه بە پێوه‌ره مادیه‌کان، بە‌بێ بایه‌خدان بەو چاکسازیه‌ی، که ده‌بیته هۆی به‌خته‌وه‌ری پۆژی دوا‌ی " ئەمە‌یش وا ده‌کات لەم پروه‌وه بۆ‌چوونی ئێمه له پروه‌رده زۆر جیاواز بیت له‌وان.^(١)

ناشکرایه پروه‌رده‌ی ئیمانی له ئیسلامدا به‌کیکه له‌و پایانه‌ی بنیادی پروه‌رده‌یی سە‌رده‌می پێغه‌مبەر‌ایه‌تی له‌سەر دروستکراوه، (ابن عمر) ﷺ ده‌لێت: گویم له پێغه‌مبەری خوا ﷺ بوو، که فهرمو‌ی: (کلکم راع، وکلکم مسؤول عن رعیتە، الإمام راع ومسؤول عن رعیتە، والمرأة راعية في بيت زوجها ومسؤولة عن رعيتها).^(٢)

پێغه‌مبەر ﷺ هۆش‌داری ده‌دات له گه‌وره‌یی ئەو به‌رپرسیاریتییه‌ی خراوه‌ته سەر‌شانی هەر تاکێک، له هه‌مان کاتدا - بێگومان - له‌و به‌رپرسیاریتییه‌ی هه‌شیه‌تی لێ‌پرسینه‌وه‌ی له‌گه‌ڵدا ده‌کرێت، که ئایا چیی کردووه بۆ ئەوانه‌ی له ژێر سایه‌ی ئەودان؟

هەر له پێغه‌مبەری خواوه ﷺ ده‌گێ‌ر‌درێته‌وه، که ده‌فه‌رمو‌یت (ما من عبد يسترعيه الله رعية، فلم يحطها بنصح، لم يجز راحة الجنة).^(٣)

واته: "هەر به‌نده‌یه‌ک، که خ‌وای موته‌عال به‌رپرسیاریتی خه‌لکی پ‌ی بدات، به‌لام ئەو نامۆ‌ژگاریان نه‌کات، ئەوا بۆ‌نی به‌هه‌شت ناکات."

^(١) سه‌یری (القواعد العشر: أهم القواعد في تربية الأبناء) بکه، نووسینی: د. عبدالکریم بکار، (لا ٢١-٢٢).

^(٢) بوخاری (٢٥٥٨) و موس‌لیم (١٨٢٩) گێ‌راویانه‌ته‌وه.

^(٣) بوخاری گێ‌راویه‌تییه‌وه (٧١٥٠).

ئەمە ئاماژەیه‌که‌ بۆ گرنگیی پیشکەشکردنی ئامۆژگاری به‌ شیوه‌یه‌کی راستگۆیانە و دەستپاکی، به‌ جۆریک ئه‌و ئامۆژگارییه‌ گشتگیر بێت و سەرجه‌م به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی که‌سی ئامۆژگاریکراو له‌خۆبگیریت. ئه‌وه‌ی له‌وباره‌یه‌وه‌ وتراوه‌ فرمایشتی (ابن عمر) رضی اللہ عنہ که‌ ده‌فه‌رمویت: "مندالە‌که‌ت په‌روه‌رده‌ بکه‌، چونکه‌ تۆ به‌پرسی له‌و، که‌ به‌ چی په‌روه‌رده‌ت کردوه‌؟ چیت فی‌رکردوه‌؟ مندالە‌که‌یش به‌پرسه‌ له‌ چاکه‌کردن به‌رامبه‌رت و ملکه‌چبوونی بۆت". ^(۱) لێ‌ده‌دا (ابن عمر) رضی اللہ عنہ جه‌خت له‌وه‌ ده‌کاته‌وه‌، که‌ به‌پرسیاریتی یه‌که‌م ده‌که‌ویت‌ه‌ سه‌رشانی دایکان و باوکان، ئه‌وان سه‌رچاوه‌ی یه‌که‌می فی‌رکردن و په‌روه‌رده‌کردن. ده‌لێن: "په‌روه‌رده‌کردن باشته‌ له‌ به‌خشین". ده‌وتریت: "پیاو مندالە‌که‌ی په‌روه‌رده‌ بکات، باشته‌ له‌وه‌ی خێریک به‌خشیت به‌ ئەندازه‌ی جامی‌ک". ^(۲) هه‌روه‌ها باس له‌وه‌ کراوه‌، که‌ په‌روه‌رده‌کردنی مندالێکی به‌په‌وه‌شت، باشته‌ له‌ هه‌موو جۆره‌ به‌خشینی‌ک، وه‌که‌ ده‌وتریت: "هیچ به‌خشینی‌ک له‌ په‌وه‌شتی‌کی جوان باشته‌ نییه‌، که‌ باوکی‌ک بیدات به‌ مندالە‌که‌ی". ^(۳) هه‌موو ئەم ده‌قانه‌ ئه‌وه‌ پوون ده‌که‌نه‌وه‌، که‌ گرنگیدان به‌ په‌روه‌رده‌ و فی‌رکردن، له‌ پڕۆزترین و باشته‌ترین ئه‌و شتانه‌ن دایکان و باوکان ده‌یانبه‌خشنه‌ مندالە‌کانیان.

پیشتر ئێمه‌ له‌ ژینگه‌یه‌کی نیمچه‌داخراودا مندالە‌کانمان په‌روه‌رده‌

^(۱) شعب الإيمان للبيهقي (۸۱۴).

^(۲) الترمذي گێراویه‌تییه‌وه‌ (۱۹۵۱)، نه‌لبانی له‌ "السلسلة الضعيفة ۱۸۸۷" به‌ "لاواز"ی داناوه‌.

^(۳) الترمذي گێراویه‌تییه‌وه‌ (۱۹۵۲)، نه‌لبانی له‌ "السلسلة الضعيفة ۱۱۲۱" به‌ "لاواز"ی داناوه‌.

دهکرد، بهلام ئەمەڕۆ مندالە کافان پەرورەدە دەکەین لە کاتێکدا دەرگا و پەنجەرە ی ماله کافان بەرامبەر جیهان لەسەر پشتن. بێگومان ئەمەیش لایەنی باشە و خراپە ی هەیه، بهلام ئەگەر بەباشی ئاگادار نەبین و تێنەگەین لەو ی پروودەدا، ئەوکات لایەنی خراپە بەسەر لایەنی باشەدا زال دەبێت. گەر بتوانین بایەخ بە گۆرانکارییه خیراییه کانی دەورووبەرمان بدەین و بە ئاسۆی پەرورەدەیی باش خۆتندنەوێان بۆ بکەین، ئەوکات دەتوانین لە پروو گۆرانکارییه کان تێبگەین. بایە خدانی کەسی پەرورەدەکار بەم بابەتە لە چوارچێوە ی خێزاندا یارمەتی دەدات لە چاندنی واتا ئیمانییه کان لەناو دلی مندالدا، هەر وەها لەمیانە ی هەلبژاردنی ئەو باخچە ی ساوایان و قوتابخانە ی بایەخ بەم پروو دەدەن، چونکە بێئاگایی لە تێگەشتنی ئەو شتانە ی لە دەورووبەرمان پروودەدان دووچاری زیانیکی گەورە ی ئەوتۆمان دەکاتەو، کە هیچ رێگەچارە یە ک نییه بۆ قەرەبووکردنەو ی.^(۱)

بەلام بە کارکردنی پەرورەدەیی بێوچان و ئارامگری بەردەوام باشترین دەرئەنجام - بە پشتیوانیی خوا - بەدەستدەهێنین، چونکە تەنیا ئاراستە کردنیکی خێرا و بەپەلە لە پەرورەدەکردن بەس نییه، بەلکو پێویستی بە بەدواداچوونی بەردەوام هەیه.^(۲)

پەرورەدە ی ئیمانی پێویستە:

ئەمەڕۆ مندال لەناو گۆرانکارییه کی کتوپی دەروونی و پۆشنیری و

^(۱) بروانه (القواعد العشر: أهم القواعد في تربية الأبناء) د. عبدالکریم بکار، (لا ۱۷).

^(۲) سهیری (ثقافة المربي، وضاح بن هادي) بکه، (لا ۵۴).

کرانه‌وه‌یه‌کی فراواندا ده‌ژێ، نه‌و شته سه‌رنجرا کێشانه‌ی له‌ هه‌موو پرویه‌که‌وه ده‌وریان داوه، ترسناکترن له‌وه‌ی گالته‌یان پێ بکه‌ین، ئیمه‌یش به‌ قورسترین کار له‌ میژووی مرۆفایه‌تیدا هه‌لده‌ستین، که‌ په‌روه‌رده‌یه. ^(١) لێره‌دا گرنگی په‌روه‌رده‌ی ئیمانی له‌ لای مندال و پیتیستی زۆری ئوممه‌ت به‌م کاره‌ ده‌رده‌که‌وێت، بایه‌خدا به‌ فێرکردنی خه‌لک به‌ ئیمان و بانگه‌وازی بۆ - به‌تایبه‌ت لای مندالان - پێره‌وی پێغه‌مبه‌ران (سه‌لامی خویان له‌سه‌ر بیته‌) و پیاوچا‌کانه‌. لێره‌دا خوای گه‌وره‌ له‌باره‌ی نووحه‌وه (سه‌لامی خوای له‌سه‌ر بیته‌)، که‌ بانگی کۆره‌که‌ی ده‌کات و هۆشداریی پێ ده‌دات له‌ هاوڕێه‌تی که‌سانی گومرا، ده‌فه‌رموێت: ﴿يَبْنِيَّ اَرْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ﴾ هود: ٤٢

هه‌روه‌ها خوای گه‌وره‌ له‌ باره‌ی ئیبراهیمه‌وه (سه‌لامی خوای له‌سه‌ر بیته‌) کاتی وه‌سیه‌ت بۆ کۆره‌کانی ده‌کات، ده‌فه‌رموێت: ﴿وَوَصَّيَهَا اِبراهيمَ بِنُوهِ وَيَعْقُوبَ يٰبَنِيَّ اِنَّ اللَّهَ اصْطَفٰى لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ البقره: ١٣٢

واته: "جا ئیبراهیم و یه‌عقوب ئه‌م وه‌سیه‌ته‌یان کرد بۆ کۆره‌کان و نه‌وه‌کانیان، وتیان: پۆله‌کانم! به‌راستی خوا هه‌ر ئه‌م ئایینه‌ی بۆ ئێوه‌ بپارداوه و هه‌لیباردووه، ئیتر ئێوه‌یش هه‌ول به‌ن به‌ موسوڵمانی نه‌بیته‌ مه‌مرن". یه‌که‌م وه‌سیه‌تی لوقمان بۆ کۆره‌که‌ی له‌باره‌ی هۆشداریدان له‌سه‌ر هاوه‌لدانان نه‌وه‌یه، که‌ ده‌فه‌رموێت: ﴿وَإِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنَيْهِ وَهُوَ يُعِظُهُمُ يٰبَنِيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ﴾ لقمان: ١٣

^(١) بڕوانه (الدعوة مهارات وفنون، شحاته‌ صقر)، (لا ٢٤١).

واته: "جا لوقمان له کاتیڤدا، که نامۆژگاریی کورپه کهی خۆی ده کرد، پیتی وت: کورپه شیرینه کهم! نه کهیت شتیڤ، یان که سیڤ به هاوتاه و هاوه لێ خوا بریار به دیت، چونکه به راستی هاوتاه و هاوه لێ بریاردان سته میکی زۆر گهوره و ناره وایه."

نه مهیش پیغه مبه زمانه ﷺ نامۆژگاری (ابن عباس) ﷺ ده کات و ده فرمویت: (یا غلام احفظ الله يحفظك، احفظ الله تجده تجاهك، إذا سألت فسال الله، واستعنت فاستعن بالله).^(۱) ئەم فرمودهیه پێداگیری و سووربوونی له سههر پهروه دهی ئیمانی تێدایه.^(۲)

ئهوهی گرنگیی پهروه ده ده ده خات: ئهوهیه بزانی فیڕکردنی ئیمان سههری هه مو زانست و بنه ماکانییه تی، گهر مندال فیڕی ئیمان بوو، به گوێره ی پێره ی پیغه مبه ز ﷺ ئیمانی له دل چێنرا، ئه وکات سه ره جم په رسته شه کان و لقه کانی تری ئایینی به دوا دا دین "بۆیه گرنگیدان به م لایه نه - به پشتیوانیی خوا - هۆکاری سه رکه وتن و هیدایه ته، چونکه هه مو کار و کرده وه کان به ستراونه ته وه به باوه رپوون به خوا و پۆزی دوا یه وه، هه ر کاتیڤ کیش باوه ر به به یزیسه وه بوونی هه بوو، ئه وکات مرۆڤ له کاری خراپ ده گێرێته وه.

هه ر له و شتانه ی گرنگیی ئەم بابته ده ده ده خه ن، ئه وه یه که: ده بینین به شتیڤ له باوان به بیانوی ئه وه ی هێشتا به جووکن، منداله کانیا ن له فیڕکردنی کاروباری ئاین پشتگوێخستوه، که گه و ره ییش ده بن ئه وکات

^(۱) الترمذی گێزویه تیبیه وه (۲۵۱۶)، نه لبانی به "سه حیح" ی داناوه.

^(۲) سهیری فرموده ی (احفظ الله يحفظك) (دراسة عقديّة/ د. محمد العلي) بکه. (لا ۶).

ناتوانن فیزیان بکهن، هه‌رکه‌سی‌کیش مندال‌ه‌کانی له‌ فێرکردنی شتی به‌سوود پشتگۆی بخات و هه‌روا به‌جیی بهیلتیت، ئەوا بی‌گومان خراپ‌ترین کاری کردووه. زۆرت‌ترین پۆلی خراپ، هۆکاره‌که‌ی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ بۆ باوانیان و پشتگۆی‌خستنی فێرکردنی فه‌ریزه‌کانی ئاین و سونهت، به‌ بچوکی به‌ زایه‌یان داو، که‌ گه‌وره‌یش بوون سوود به‌ باوانیان ناگه‌یه‌ن.^(١)

هه‌ر له‌و پروه‌وه: زۆربوونی ئەو به‌رنامه‌یه‌ی له‌ ده‌زگاکانی راگه‌یانندن بۆ مندالان ئاماده‌ ده‌کری (به‌ بیستراو و بینراو و خوی‌نراوه‌وه)، که‌ زۆربه‌ی جار په‌واج به‌ چه‌مک و بۆچوونی سه‌رلیشتیواو ده‌ده‌ن له‌ ده‌روونی مندال، بۆیه‌ پێویسته‌ په‌روه‌رده‌ی ئیمانی له‌م جۆره‌ راگه‌یانندنانه‌دا بوونی هه‌بیت، چونکه‌ په‌روه‌رده‌ی ئیمانی به‌ پێگه‌ شه‌رعییه‌کانی “فاکت‌ه‌ری پارێزه‌ری مندال له‌ تووشبوون به‌ کێشه‌کانی تری په‌روه‌رده‌یی و له‌ کاتی روودانی‌شاندا چاره‌سه‌ریان ده‌کات. هه‌ر ئەمه‌یش مافی مندالانه‌ له‌سه‌ر باوان، هه‌روه‌ها هۆکاری به‌خته‌وه‌ری دنیا و رزگار‌بوونی ناخه‌ره‌ به‌ پشتیوانی خودای مه‌زن.^(٢) له‌ کۆتاییدا، په‌روه‌رده‌ی ئیمانی سه‌قامگه‌ری پۆچی و ئارامیی ده‌روونی بۆ مندال فه‌راهه‌م ده‌کات، چونکه‌ وه‌لامی پرسیاره‌ گه‌وره‌کانی ژیان ده‌داته‌وه‌، که‌ بریتییه‌ له‌ هه‌ڵ‌نجان له‌ هیدایه‌تی کتیی خوی گه‌وره‌ و پۆشنایی وه‌رگرتن له‌ سونهتی پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ، که‌ به‌ سازگاریی کانیوا و پوونیی مه‌نه‌جی خوایی ده‌ناسرێنه‌وه‌”

^(١) (حفه‌ المدود، ابن القیم) (ص ٢٢٩).

^(٢) (ضرورة تعليم القعدة للناشئة- بندر الرياح، موقع صيد الفوائد)، سه‌یری (مشروع الابن‌البدع، رضال المصري) بکه، (لا ٤)، هه‌روه‌ها سه‌یری (الهدی النبوی فی تربیة الاولاد- دز سعید القحطانی) بکه، (لا ٦)، سه‌یری (الشباب الاهداف والوسائل - د. محمد الدویش) بکه، (لا ٢٠).

له گەل شارەزابوون به پتووستییە کانی مندال و هۆشیاربوون به واقعیی خۆی و واقعیی پەروردهیی^(۱)، بۆ ئەوەی له کۆتاییدا بگاتە تەواوکاری و هاوسەنگی له کەسایەتی مندالدا.

ئامانجە کانی پەروردهی ئیمانی:

ئامانجی گشتیی پەرورده بریتییه له هێنانەدی بەندایەتی راستەقینە بۆ خودای گەورە ﷻ، ئەم ئامانجە پتووستی بە هێنانەدی ئامانجی لاوەکیی تری زۆر هەیە، لەوانە:

یەكەم: ئامانجی پەروردهی بیروباوەری دروست بۆ پۆلەکانی کۆمەڵگەی موسڵمانان، ئەمەیش لەپێناو سازکردنی مەروفتیکی سالح، کە لەسەر رێبازی هیدایەت، خوای گەورە ﷻ دەپەرستێت.

دووەم: پتووستە تاکی کۆمەڵگەی موسڵمان بە پەروەستی جوان خۆی پراژینیتەوه، ئەویش بە دەستگرتن بە سوننەتی پیغمبەری خوداوه ﷺ، ئەو پیغمبەرهی، کە خوای گەورە شاهییدی بۆ داوه: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ القلم: ۴.

هەرۆهە کارکردن بەو فەرموودهی، کە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمَّ صَالِحِ الْأَخْلَاقِ﴾^(۲).

واتە: "من بۆیە پەوانە کراوم، تا پەروەشتە جوانەکان تەواو بکەم".

^(۱) سەیری (ثقافة المربي - وضحاب ن هادی) بکە، (لا ۷).

^(۲) نیماسی ئەحمەد له مەسندە کەیدا گێژاویەتییهوه (۸۹۳۹). ئەلبانی بە "سەحیح"ی داناوه.

سَیِّیَه: گەشەپێدانی خۆشەویستی کۆمەڵ لە لای تاکی کۆمەڵگە ی موسلمانان، بە جوړیک هەستکردن بە ئینتیمای بۆ کۆمەڵگە لە لا بچەسپیت، بایەخ بە کیشە و خەمەکانی کۆمەڵ بەدات، پەییوەندی هەبیت لە گەڵ براکانیدا، وەك پەرورەدگار دەفەرموێت: ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ﴾ الحجرات: ۱۰.

واتە "بەدنیاییەوه باوەرداران برای یە کترن".

هەر وه‌ها پێغه‌مبەر ﷺ دەفەرموێت: "باوەردار بۆ برای باوەرداری وەك کۆشکێک وایە، کە بەشەکانی یە کتریان بەستووەتەوه".^(۱) یان دەفەرموێت: "فەوونی باوەرداران لەبارە ی سۆز و بەزەیی ئێوانیان، وەك جەستە یەك وایە، گەر ئەندامێک ئازاری هەبیت، تەواوی جەستە کە بە شەو فەوونی و نەخۆشییەوه دوای بۆ دەکەن".^(۲)

چوارەم: دروستکردنی تاکیکی هاوسەنگ لە پروی دەروونی و سۆزدارییەوه، ئەمەیش هاوکارە بۆ دروستکردنی کەسایەتیەکی چالاک و ئەندامێکی بەسوود لە کۆمەڵگە کە ی، کە دەتوانیت هەلبستیت بە ئەرکی سەرشانی لە ئاوەدانکردنەوه ی زەوی و وەبەرھێنان لە خێروبیژیدا " هەر وه‌ها هەلسان بە ئەرکی جێنیشینی لە سەر زەویدا، کە خودای مۆتەعال کردوویەتی بە جێنیشی خۆی.^(۳)

لێرەدا، گرنگیی پێوستبوون بە پەرورەدی ئیمانی - بە تیگە یشتنە

^(۱) بوخاری گێڕاویەتیەوه (۶۰۲۶).

^(۲) بوخاری گێڕاویەتیەوه (۶۰۱۱).

^(۳) سەیری (أهداف التربية الإسلامية ومقاصدها - محمد علي جابر، شبۃ الألوكة) بکە، میژووی بلاوکردنەوه ی ۱۶/۱۱/۱۴۲۷ هـ.

راسته‌که‌ی - ده‌رده‌که‌وێت، که بیوچان کار ده‌کات له‌سه‌ر به‌ره‌مه‌یه‌تانی هێزی رۆحی و گه‌شه‌پێدانی خودپالنه‌ری و بلاوکردنه‌وه‌ی گیانی ته‌بابی له‌ قسه و کرداردا" له‌ دوا‌ی ئەمانه ئینجا له‌سه‌ر مرۆڤ ناسان ده‌بێت هه‌لبه‌ستیت به‌ ئەنجامدانی ئه‌و ئهرکانه‌ی له‌سه‌ر شانیه‌تی له‌ هه‌ینانه‌دی نامانجه‌کانی په‌روه‌رده‌ی ده‌روونی و جوولنه‌یی.^(١)

بنه‌ما په‌روه‌رده‌یه‌کان:

کۆمه‌له‌ بنه‌مایه‌ك هه‌ن، که بنیادی په‌روه‌رده‌یی پشتیان پێ ده‌به‌ستیت، ده‌کریت له‌ دوو بنه‌مادا کۆیان بکه‌ینه‌وه:

یه‌که‌م: بنه‌مای زانیاری.

دووه‌م: بنه‌مای زانستی.

بنه‌مای زانیاری: ده‌کریت دابه‌شی سه‌ر دوو به‌ش بکریت: نه‌وانیش: (زانست و باوه‌ر).

به‌شی یه‌که‌م/ زانست: به‌ کلیلێ گه‌وره‌ی تینگه‌یشتن و بنیادنانی پالنه‌ره‌ په‌فتارییه‌کان داده‌نریت، وه‌ك نه‌وه‌ی خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموێت: ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ الزمر: ٩ واته: " ئایا ئه‌و که‌سانه‌ی، که ده‌زانن و شاره‌زان، وه‌ك ئه‌وانه‌ وان، که هیچ نازانن و شاره‌زاییان نییه؟! به‌راستی ته‌نیا خاوه‌ن بیر و هۆشه‌کان له‌م جو‌ره‌ یاداوهریانه‌ سوود وه‌رده‌گرن و تێده‌گه‌ن".

^(١) سه‌یری (نظرات في التربية الإيمانية - مجدي الهلالي) بکه، (لا ١١).

پیتغه مبهری خوا ﷺ سووربووه له سهر نهوهی هاوه لانی فیتری زانستی به سوود بن، فیتریشی کردوون، که په نا به خودا بگرن له زانستی بیسوود. لهو دوعایانهی، که فیتری کردوون، دهیفرموو: "ئهی پوره دگارا! په نات پی ده گرم له زانستیک هیچ سوودیکی نه بیّت و له دلّیک هیچ له خودا نه ترسیّت".^(۱)

بهشی دووهم/ باوهر: بریتییه لهو شتهی له دلّی پۆله کاندایه جینگیر ده بیّت له باوهرپوون به شەش پایه کان، که به واتایه کی گشتی هه موو ژیان و دواى ژیانیش ده گریته وه. پیتغه مبهری خوا ﷺ سووربووه له سهر چاندنی بیروباوه پیکى ئیمانییه به هیژ و دروست له دلّی پۆله کانی ئۆمه ته کهیدا.

سه بارهت به بنه مای زانستی: ده کریت نهویش بۆ سى بهش دابهش بکریت: (به ندایه تی، راهیتان و په وشت).

بهشی یه کهم/ به ندایه تی^(۲): په روه دهی به ره مه پیت له هه ناویکی راستگۆ و تایبه ته وه دپته ده ری، ده توانیت پۆله یه ک بنیاد بنیت، که به دلسۆزی و دلّوابه سته به خواى گه وه پوه پوووی ژیان ببیته وه، په فتار و فیکری راسته پى ده بیّت، ته نانهت ئومید و ناره زووه کانیشی راسته پى ده بین "ئه وه تا پیتغه مبهری خوا ﷺ به مه عاز (خوا لى پازى بیّت) ده فهرمویت: (سویند به خوا، من توّم خوښ ده ویت، له دواى هه موو نویتیک نه م زیکره بکه: اللهم اعنني على ذكرِكَ وشكرِكَ وحسن

^(۱) موسلیم گپراویه تییه وه (۲۷۲۲).

^(۲) بۆ زانیی شویننه واری خراپی نااماده یی چه مکی به ندایه تیکردن له جوړه کانی په روه دهی نوی، سه بیرى (فلسفه التریبه الإسلامیة - د. ماجد الکیلانی) بکه، (لا ۹۵).

عبادتک).^(۱) فیری ده‌کات، که به‌ندایه‌تیکردن به‌خشیشکی په‌روه‌ردگاره، به‌ته‌نیا کۆششی خودی مروژ نییه، به‌لکو پشتیوانیی خودای موه‌عالیشه "هه‌روه‌ک فیری ده‌کات، که به‌ندایه‌تیکردن به‌روه‌وام پیوستی به‌ داوای پشتیوانیی خوی گه‌وره هه‌یه، له‌ دلی ده‌چه‌سپینیت پیوسته بروادار کاتیک خوی گه‌وره ده‌پهرستیت، بۆ نه‌و په‌رسته‌نه داوای هاوکاری و پشتیوانیی لی بکات و پشتی پی‌بیه‌ستیت، چونکه نه‌وه هه‌ر خوی گه‌وره‌یه ﷻ مروژ بۆ به‌ندایه‌تیکردن سه‌رکه‌وتوو ده‌کات.

به‌شی دووهم/ پاهیتان: زانست به‌بی بوونی کردار هیچ بوونی ناییت، هه‌ر کرده‌ویشه ئامرازی جیاکاری نیوان مروژه‌کانه له‌ پۆژی دوایدا:

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾ (۷) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ. الزلزلة: ۷ - ۸ .

واته: "نه‌وه‌ی به‌قه‌ده‌ر سه‌نگی گه‌ردیله‌یه‌ک خیر و چاکه‌ی نه‌نجام داییت، ده‌بینیت‌هوه، نه‌وه‌یشی به‌قه‌ده‌ر سه‌نگی گه‌ردیله‌یه‌ک شه‌ر و خراپه‌ی هه‌بیت، ده‌گاته‌وه ده‌ستی".

به‌شی سێهه‌م/ په‌هوش: پیره‌وی ئیسلام مروژی خاوه‌ن په‌هوش دروست ده‌کات، ته‌نانه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وای ده‌بینیت، که هه‌موو په‌یامه‌که‌ی له‌ یه‌ک واتا خوی کۆده‌کاته‌وه نه‌ویش (په‌هوشتبه‌رز و په‌روه‌رده‌کردنه له‌سه‌ری)، نه‌وه‌تا ده‌فرمویت: (من بۆیه په‌وانه‌ کراوم، تا په‌هوشته‌ جوانه‌کان ته‌واو بکه‌م).^(۲) بۆ په‌هوشتبه‌رزیش هانیان ده‌دات و

^(۱) نه‌بر داود گێژاویه‌تییه‌وه (۱۵۲۲)، نه‌لبانی به‌ "سه‌حیح" ی داناره.

^(۲) نه‌حمه‌د گێژاویه‌تییه‌وه (۸۹۳۹)، نه‌لبانی به‌ "سه‌حیح" ی داناره له‌ (صحیح الجامع ۲۳۴۹).

ده‌فرمویت: (خۆشه‌ویستترین کهستان لای من و نزیکترین کهستان له منوه له پۆژی دواایدا، په‌وشتبهرزترینتانه".^(۱) بۆیه په‌وشتی جوان به‌ره‌می په‌روه‌ده‌ی ئیمانییه.^(۲)

نموونه په‌روه‌ده‌یه‌کان:

نموونه‌هێنانه‌وه‌ی کرداری له‌ باشترین شه‌و ریگه‌یانهن، که بنه‌ما و به‌هاکان له‌ می‌شکدا ده‌چه‌سپینن، لی‌ره‌دا کۆمه‌لێک نموونه به‌ پوخته‌کراوی ده‌خه‌ینه‌پوو، که پێنۆینی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و هاوه‌لان له‌ بنیادنانی ئیمانی له‌ لای مندال پوون ده‌که‌نه‌وه.^(۳)

۱- (ابن عباس) ﷺ ده‌گیرێته‌وه و ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌سهن و حوسه‌ینی فێر ده‌کرد، که په‌نا به‌ خوا بگرن، ده‌یفه‌رموو: (باوکتان ئیسماعیل و ئیسه‌حاقی فێری په‌ناگرتن ده‌کرد به‌ خودا و ده‌یفه‌رموو: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَةٍ).^(۴)

۲- (ابو هریره) ﷺ ده‌گیرێته‌وه و ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ

^(۱) الترمذی گێتواوه‌تییه‌وه (۲۰۱۸).

^(۲) (خمس أسس إيمانية في تربية الأبناء - د. خالد روشه)، ماله‌ری المسلیم، میژوی بلاک‌کردنه‌وه ۱۴۳۲/۱/۹ هـ. سه‌یری (منهج التربية النبوية للطفل - محمد سويد) بکه، (لا ۲۵۰، ۲۸۴، ۲۵۲). هه‌روه‌ها سه‌یری (النبي المربي، د. أحمد الأسمر) بکه، (لا ۱۰۶، ۲۴۹، ۳۰۵).

^(۳) سه‌یری (ضرورة تعليم العقيدة للناشئة، بندر الرياح) بکه له‌ ماله‌ری الفوائد. هه‌روه‌ها سه‌یری (تربية الأولاد في الإسلام-عبدالله علوان) بکه، (۱۵۱/۱).

^(۴) بوخاری گێتواوه‌تییه‌وه (۳۳۷۱).

ده فەرمویت (ما من مولود إلا یولد علی الفطرة، فأبواه یهودانه أو
ینصرانه أو مجسانه).^(۱)

واته: "هیچ مندالتیک لەدایک ناییت، مەگەر لەسەر فیتەتی پاک،
پاشان ئەوێ دایک و باوکیان، کە دەیانکەن بە یەهوودی، یان بە
مەسیحی و مەجووسی".

۳- (عمری کوری (ابو سلمة) ﷺ دەگێڕێتەوێ و دەلێت: من
مێرد مندالتیک بووم لە ماله کە ی پێغه مبهری خوادا ﷺ، دەستە کانم لەناو
خواردن وەر دەدا، تا پێغه مبهری خوا پێی فەرمووم: (یا غلام، سم الله،
وکل بيمنک وکل مما یلیک).^(۲)

واته: "ئەو لاو، ناوی خوا بهێنە، بە دەستی راست بخۆ، تەنیا لە
بەردەمی خۆتەوێ بخۆ".

۴- (ابن عباس) ﷺ دەگێڕێتەوێ و دەلێت: پلۆژیکیان من لە
پشتکە ی پێغه مبهری خواوە ﷺ سواری و لاخ بووبووم، فەرمووی: "یا
غلام إني أعلمك كلمات، احفظ الله يحفظك، احفظ الله يحفظك، إذا
سألت فاسأله الله، وإذا استعنت فاستعن بالله، واعلم أن الأمة لو
اجتمعت على أن ينفعوك بشيء لم ينفعوك إلا بشيء قد كتبه الله
لك).^(۳)

واته: "ئەو لاو! من چەند وشە یەکت فێر دەکەم، نایین و سنوورە کانی

^(۱) بوخاری گێڕاویەتییهوێ (۱۳۵۸).

^(۲) بوخاری (۱۳۵۸) و موسلیم (۲۰۲۲) گێڕاویەتیانەوێ.

^(۳) الترمذی گێڕاویەتییهوێ (۲۵۱۶).

خوا بیاریزه، ده‌تپاریزیت^(۱) نایین و سنووره‌کانی خوا بیاریزه، له کاتی پیوستیدا خوا له بهرام‌به‌رتدا ده‌بینیت. نه‌گهر پاراپیتسه‌وه، له خوا بیاریته‌وه. نه‌گهر داوای پشتیوانیت کرد، له خوا داوا بکه. بیشزانه نه‌گهر هه‌موو خه‌لک کۆبینه‌وه بۆ نه‌وه‌ی سوودیکت پی بگه‌یه‌ن، هیچ سوودت پی ناگه‌یه‌ن، مه‌گهر خوا بۆتی نووسیبت، نه‌گهر هه‌موو خه‌لکیش کۆبینه‌وه بۆ نه‌وه‌ی زیانیکت پی بگه‌یه‌ن، هیچ زیانت پی ناگه‌یه‌ن، مه‌گهر نه‌وه‌ی خوا بۆتی نووسیبت.

۵- (ابن عباس) رضی اللہ عنہ ده‌گیریتسه‌وه و ده‌ئیت: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چهند وشه‌یه‌کی فی‌کردم له قنونی نوژی ویتدا بی‌اغویتم: (اللهم اهدني من هديت، وعافين فيمن عافيت، تولني فيمن توليت، وبارك لي فيما اعطيت، وقني شر ما قضيت، انك تقضي ولا يقضى عليك، انه لا يذل من واليت، تباركت ربنا وتعاليت).^(۱)

۶- (انس)ی کوری (مالك) رضی اللہ عنہ ده‌گیریتسه‌وه و ده‌ئیت: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پی فرموم: (يا بني، إذا دخلت على أهلك، فسلم، يكون بركة عليك وعلى أهل بيتك).^(۲)

واته: "کۆپه‌که‌م! گهر چوویته لای که‌سوکار، سه‌لام بکه، چونکه ده‌بیته به‌ره‌که‌ت له‌سه‌ر تو و که‌سوکار".

۷- (جندب البجلي) رضی اللہ عنہ ده‌گیریتسه‌وه و ده‌ئیت: ئیمه له‌گه‌ن پیغه‌مبه‌ر ﷺ بوین، له کاتی‌کدا کۆمه‌له‌ گه‌غی‌کی به‌هیز و خزمه‌تکار

^(۱) ابو داود گێراویه‌تییه‌وه (۱۴۲۵)، نه‌لبانی به "سه‌حیح"ی داناوه.

^(۲) الترمذی گێراویه‌تییه‌وه (۲۶۹۸)، نه‌لبانی به "حه‌سن"ی داناوه.

بووین، پیش نهوهی فیری قورئان ببین فیری ئیمان بووین، دواتر فیری قورئان بووین و ئیمانان پیتی زیاد بوو.^(۱)

۸- ئوم سولهیی دایکی نههس ﷺ موسلمان بوو، له کاتیکدا نههس ساوا بوو و هیشتا له شیرخواردن نه پرابوووه، بهردهوام نههسی تهلقین دهه و پیتی دهیوت: بلی: (لا إله إلا الله، وبلی: أشهد أن محمداً رسول الله)، نهویش دهیوتهوه.^(۲)

۹- (ابراهیم التیمی) ﷺ دهلیت: خه لک پییان خوش بوو یه کهم وشهیهک، که مندال فیری دهیوت: (لا إله إلا الله) بویه - ههوت جارن، نهویش یه کهم وشه دهبوو، که قسهی پی دهکرد.^(۳)

پهروهدهی ئیمانی لای مندال:

گرنهترین بابتهی پهروهدهیی له پووێ ناوهپۆکه پهروهدهی ئیمانییه لای مندال، چونکه کار دهکات لهسهه دروستکردنی دابونهییتی جوان و چهپاندنی عهقیدهی دروست له قوولایی بیر و دلی مندال و باشترکردنی ههروهها ناراستهکردنی بهروه پوهشتهبهززی و چالاککردنی له ههموو پهفتارهکانیدا.^(۴) لهم قوناغهی تهمهنیدا مندال دیدگای بهرامبهه دونیا دروست دهکات، ههه له میانهی تهمهشیدا پهفتار و پهوشت و مامهلهکانی بنیاد دهنیته، بهگویرهی جیبهجییکردنی تهه پهروهدهیه

^(۱) ابن ماجة گێڕاویهتییهوه (۶۱)، نهلبانی به "سهیح"ی داناوه.

^(۲) سیر أعلام النبلاء (۳۰۵/۲).

^(۳) مصنف عبدالرزاق (۷۹۷۷).

^(۴) منهج الإسلام في تربية عقدة الناشئ، محمد خير فاطمة. (ص ۲۰۱).

به‌خته‌وه‌ریی دنیا و سه‌رکه‌وتنی ناخه‌رت به‌ده‌ست ده‌هینیت. له‌بهرمان نه‌چیت ئهم کاره‌یش ئهرکی دایکان و باوکانه، قورئانی پیروژ ناماژه‌ی به‌مه‌ داوه، که خوای گه‌وره ده‌فرمویت: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِي نَسَبَ إِلَيْكَ نِصْفٌ وَلِلَّتِي نَسَبَ إِلَيْكَ نِصْفٌ وَلِلْوَلِيِّينَ نِصْفٌ وَلِلْوَلِيِّينَ نِصْفٌ﴾ النساء: ۱۱.

ته‌نانه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌ پروون و ناشکرا لهم باره‌یه‌وه ده‌فرمویت: (هیچ مندالیک له‌دایک نابیت، مه‌گه‌ر له‌سه‌ر فیه‌ته‌ی پاک، پاشان ئه‌وه دایک و باوکیانن، که ده‌یانکه‌ن به‌یه‌هودی، یان به‌ مه‌سیحی و مه‌جووسی).^(۱)

ئهم فرمووده‌یه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر چهند خالیک له‌وانه:

۱. ئیمان خۆرسکه له‌ مروڤدا، هه‌رکه‌سیک لیی لایه‌تات، ئه‌وه به‌هۆی خراپی و گه‌نده‌لیی خۆیه‌وه‌یه.

۲. ئهم فرمووده‌یه به‌هه‌رپرسیاریتی دایکان و باوکان و پۆلی گه‌وره‌یان له‌ په‌روه‌رده‌دا ده‌رده‌خات.

۳. ناماژه به‌ کارتی‌کردنی ژینگه له‌سه‌ر په‌روه‌رده ده‌کات.^(۲)

له‌ به‌خششه‌کانی خوای گه‌وره ئه‌وه‌یه، که دلی مروڤی له‌ سه‌ره‌تا‌کانی ته‌مه‌نیدا به‌ ئیمان خۆش کردووه، به‌بی پتو‌ستبوون به‌ هیچ به‌لگه و سه‌لمان‌دیک.^(۳) لیه‌رده‌دا پۆلی باوان ئه‌وه‌یه به‌ باشترین شیوه‌ پارێزگاریی لی بکه‌ن و ئهم فیه‌ته‌ به‌ پاکی رابگرن. هه‌روه‌ها پۆله‌کانیان

^(۱) بوخاری گیتراویه‌تیبه‌وه (۱۳۵۹).

^(۲) تطور الشعور الدين لدى الأطفال والمراهقين. أ.د. محمد الخطيب (ص ۴).

^(۳) إحياء علوم الدين، الغزالي (۹۴/۱).

له‌سه‌ر نایینی دروستی هه‌لچنراو له‌سه‌ر ده‌قه‌کانی قورئان و سوننه‌ت په‌روه‌رده بکه‌ن، پتویسته له‌سه‌ریان ئه‌م باب‌ه‌ته نه‌سپێرن به‌ په‌روه‌رده‌ی ژینگه‌، که چه‌مکه‌کانی له‌ ده‌وره‌به‌ری خۆی وه‌رده‌گریت، چونکه ئیسلامی ته‌قلیدی له‌م سه‌رده‌می کرانه‌وه‌یه‌ی ئیستا و نزیک‌بونه‌وه‌ی جیهان له‌یه‌کتری ناتوانیت مندال له‌ چه‌وتره‌وی به‌پاریزیت.

دلی مندال گه‌وه‌ریکی خالییه له‌ هه‌ر نه‌خش و وینه‌یه‌ک، ئاماده‌یی هه‌ر جو‌ره نه‌خشیکی تێدایه، گه‌ر له‌سه‌ر خێر راهات و فیری بوو و له‌سه‌ری گه‌وره‌ بوو، به‌خته‌وه‌ری دنیا و دوا‌پو‌ژ ده‌بی‌ت "دایک و باوکیشی له‌ خێر و چاکه‌که‌یدا به‌شدار ده‌بن، ته‌نانه‌ت په‌روه‌رده‌کار و مامۆستا‌کانیشی به‌شدارن، به‌لام گه‌ر له‌سه‌ر خراپه‌ راهات و وه‌ک ئا‌ژده‌ پشتگۆی خرا، به‌ هیلاک ده‌چیت" ئه‌وکات بارگه‌رانی ده‌که‌وێته سه‌ر خۆی و که‌سو‌کاری^(١)، چونکه باشت‌ترین په‌روه‌رده ئه‌وه‌یه له‌ به‌جوو‌کیداییت، گه‌ر نه‌کرا و مندال پشتگۆی خرا ئه‌وکات راست‌کردنه‌وه‌ی ئه‌ستهم ده‌بی‌ت.^(٢)

ئه‌و منداله‌ی له‌ خێزانیکی باوه‌ر به‌هێز و پابه‌ند به‌ پێنماییه‌کانی ئیسلامی راسته‌قینه‌دا گه‌وره ده‌بی‌ت، له‌ هه‌موو شتێک لاسایی باوانی ده‌کاته‌وه، تێگه‌یشتنی تابه‌تی خۆی له‌ روانگه‌ی روانینی باوانی دروست ده‌بی‌ت، له‌ به‌رامبه‌ردا کاتی مندال گه‌وره ده‌بی‌ت و ده‌بینیت دایک و باوکی پابه‌ند نین به‌ پێنمایی شه‌رعییه‌کان، ئه‌وکات زۆر ئه‌ستهم ده‌بی‌ت پوو بکاته نایین، چونکه کاتی ته‌مه‌نی به‌جووک بوو هیچ شوێنه‌وارێکی نایینی نه‌بینی، بۆیه هیچ په‌نگدانه‌وه‌یه‌کی نایینی تێدا به‌دی نا‌کریت.^(٣)

^(١) إحياء علوم الدين، الغزالي (٧٢/٣).

^(٢) سه‌یری (الطب الروحاني - ان المجوزي) بکه، (لا ٦٠).

^(٣) سه‌یری "المربون و تساؤلات الاطفال، نوال الخليفة" بکه، (لا ٢٠ - ٣٠).

گەشەى ئایینی لە لای مندال:

ئایین لە لای مندال لە بیرۆکەیه کەوێ دەست پێ دەکات، ئەویش بیرۆکەى بوونی خودایە، پاشان سەردەگرێت بۆ بیرۆکەى تری وەک دروستبوون و پۆژی دواى و فریشتەکان و شەیتانەکان و... هتد. پروکارەکانى گەشەى ئایینی لای مندال بە چوار تاییە ئەندى دەناسرێنەو:

أ- **واقعییهت:** مندال تیگەیشتنى ئایینی بە واقعیکی بەرجەستەکراو دەبەستێتەو، تا ئەو کاتەى دەبێتە هەرزەکار و حەقیقەتەکان دەزانیت و تیگەیشتنەکەى لەو شتە بەرجەستەکراوانە دادەمالیت.

ب- **پروکەش:** مندال لە عیبادەتەکاندا لاسایی گەورەکان دەکاتەو بە پروکەشى، بێ ئەوەى لە وانا پۆحییەکەى تیگات، بۆیە باشترە کەسى پەرەردەکار سوود لە مەیل و ئارەزووی مندال لەم پرووەو بەبێت و لەسەر پەشت و پایەکانى ئیسلام رابەهێنیت.

ج- **خۆسوودی:** مندال هەست دەکات دایک و باوک و مامۆستاى بە بێنى ئەنجامدانى چەند عیبادەتێک دڵخۆش دەبن، بۆیە لەپێناو بە دەستەپێنانى خۆشەویستییان ئەم کارە دەکات "هەروەها دەیکاتە نامرازێک بۆ هێنانەدی هەندى لە حەزوو و ئارەزووەکانى، یان بۆ دەربازبوون لە هەندى سزا.

د- **دەمارگەرى:** مندال هەندى جار بۆ ئایینەکەى دەمارگیر دەبێت بە دەمارگیریهکى سۆزدارى، بەرگرى لەو غەریزە خۆرسکەى خۆى دەکات،

تا ده‌بیته ئینتیمای و خوشویستن، و ینە‌ی پابه‌ندبوونی به خوشه‌ویستی خوا به‌رزده‌کاته‌وه.^(۱)

له‌مه‌وه هه‌ست به گرنگیی په‌روه‌رده‌ی ئیمانی ده‌که‌ین، پێویستی‌شه له‌سه‌ر باوان و په‌روه‌رده‌کاران به‌جددی کار بکه‌ن بۆ نزیک‌کردنه‌وه‌ی ئیمان لای منداڵان، به‌تایبه‌ت له‌م سه‌رده‌مه‌ی ئیستامان، که پراوپره له‌ فیتنه و ناشووب و خراپه‌کاری.

له‌ گرن‌گترین نه‌و کارانه‌ی پێویسته باوان بیانکه‌ن:

یه‌که‌م: زیره‌که‌کردنی فیره‌ت له‌ ده‌روونی منداڵ، نه‌ویش له‌ فی‌رکردنی منداڵ له‌ وشه‌ی یه‌کتا‌په‌رستیدا خۆی ده‌بینیته‌وه.

دووه‌م: به‌ فی‌رکردنی شه‌ش پایه‌که‌ی ئیمان، پال‌پشتیی ئیمانه‌که‌ی بکری‌ت، نه‌م کاره‌یش ده‌بیته هۆی چه‌سپاندنی خوشه‌ویستی خودا ﷻ و خوشه‌ویستی پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ و فی‌ربوونی قورئان.^(۲)

بوونی فیره‌تی ئایینی له‌ناو د‌لی منداڵ، له‌ نه‌رکی په‌روه‌رده‌کردندا یارمه‌تی دایکان و باوکان ده‌دات. نه‌م فیره‌ته ناما‌ژه به‌ به‌بوونی غه‌ریزه‌ی دینداری ده‌کات، نه‌م غه‌ریزه‌یه وه‌ک غه‌ریزه‌کانی تر قه‌به‌و‌ل‌ی گۆ‌رین و ئالو‌گۆ‌ری ناکات، به‌ل‌کو ته‌نیا قه‌به‌و‌ل‌ی پێش‌خستن و ئاراسته‌کردن ده‌کات. له‌وانه‌یه نه‌م فیره‌ته به‌ جو‌ری‌ک به‌کاربه‌یت‌ری‌ت جیا له‌و ناما‌نجیه‌ی

^(۱) سه‌یری "تربیه‌ الطفل في الإسلام - سيما أبو رموز) بکه، (لا ٤٨)، هه‌روه‌ها سه‌یری (دور الأنشطة في التربية في تنمية حب النبي ﷺ لدى تلميذات المرحلة الابتدائية - فوزية البقمي) بکه، (لا ٧).

^(۲) سه‌یری "تطور الشعور الديني لدى الأطفال والمراهقين. أ. د. محمد الخطيب) بکه، (لا ٦).

بۆی دروستکراوه، به‌لام نیسلام داوا ده‌کات ئەم فیتە‌ته بۆ ئەو نامانجە ناراستە بکریت، که له‌پێناوی دروست بووه.^(۱)

یه‌کێک له‌و کارانه‌ی پێویسته‌ مندالی موسلمان له‌سه‌ری گه‌وره‌ بکریت، شه‌ش پایه‌کانی ئیمانه، له‌ هه‌مویشیان گرن‌گتر باوه‌ربوونه به‌ خودا، چونکه‌ له‌ دوا‌ی به‌ ده‌سته‌پێنانی باوه‌ربوون به‌ خودا" پایه‌کانی تر به‌ره‌مه‌یان ده‌بێت. خوا‌ی گه‌وره‌ خۆشه‌ویستییه‌که‌ی کردووه‌ته‌وه‌ تۆندتۆترین رێک‌خه‌ره‌کانی ئیمان و ملکه‌چبوونی بۆی، به‌ واتایه‌کی تر خۆشه‌ویستییه‌که‌ی بۆ به‌ندایه‌تیکردنی نه‌رکه‌ و درایه‌تیکردنیشی بۆ دوژمنانی، پێویسته‌ ئەم خۆشه‌ویستییه‌ش له‌ سه‌رووی هه‌موو خۆشه‌ویستییه‌کانی دنیاوه‌ بێت: ﴿قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسْكِنٌ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ التوبة: ۲۴

واته: "(ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر!) پێیان بڵێ: نه‌گه‌ر باوباپیرتان و پۆله‌ و نه‌وه‌کانتان و برا‌کانتان و هاوسه‌رانتان و عه‌شره‌ت و هۆزتان و ما‌ل و سامانی‌ک، که‌ به‌ده‌ستتان هێناوه‌، یاخود بازرگانییه‌ک، که‌ ده‌ترسن شکان و بێ بازا‌ری پرووی تی بکات و خانووبه‌ره‌ و کۆشک و ته‌لاریک، که‌ هه‌ز ده‌که‌ن لێتان تێک نه‌چێت و دلخۆشن پێی" لاتان خۆشه‌ویسته‌تر و نازدار‌تر بێت له‌ خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی و جیهاد و تێکۆشان له‌پێناو رێبازی ئەو زاته‌دا، ده‌ ئەوه‌ چاوه‌روان بن، هه‌تا خوا دیت به‌ فه‌رمانه‌کانییه‌وه‌، خوا‌ی

^(۱) سه‌یری "الطريق إلى العبرة، مقدار بالجن"، بکه، (لا ۳۹)، سه‌یری (تطور الشعور الديني لدى الأطفال والمراهقين، أ. د. محمد الخطيب) بکه، (لا ۴).

په‌روه‌دگاریش هیدایه‌ت و ڕێنموویی قه‌ومی یاخی و له‌ سنوورده‌رچوو نادات".

خوای په‌روه‌دگار ئه‌مه‌ی کردووه‌ته‌یه‌که‌م سیف‌ه‌ت بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی لێی پازین، وه‌ک ده‌فه‌رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾
المائدة: ٥٤

واته: "ئه‌ی ئه‌وانه‌ی باوه‌ڕتان هه‌ناوه‌! هه‌رک‌س له‌ ئێه‌وه‌ له‌ ئایین و به‌رنامه‌که‌ی وه‌رگه‌ڕێت و پاشگه‌ز بیه‌ت‌ه‌وه‌، ئه‌وه‌ له‌ ئایینه‌ده‌دا خوا که‌سانێک ده‌هه‌ییت‌ه‌ کایه‌وه‌، که‌ په‌روه‌دگاری مه‌زن خۆشی ده‌وێن، ئه‌وانیش ئه‌ویان خۆش ده‌وێت" هه‌روه‌ها ملکه‌ج و فه‌رمانبه‌ردار و به‌سوژن بۆ ئیمانداران و سه‌ربلند و نه‌به‌ز و ده‌روونه‌رزن به‌سه‌ر بیباوه‌پاندا، له‌پێناو ڕێبازی خوادا و بۆ به‌ده‌سته‌ینانی په‌زنامه‌ندیی ئه‌و هه‌ول ده‌ده‌ن و خه‌بات ده‌که‌ن و تێده‌کوژن، له‌ لۆمه‌ی لۆمه‌کارانیش ناترسن، ئه‌وه‌ فه‌زل و ڕێزی تایبه‌تی خواجه، که‌ ده‌یه‌خشی‌ت به‌ هه‌رک‌س بیه‌وێت" خوایش فراوانگیر و زانایه‌".

پرونی کردووه‌ته‌وه‌، که‌ یه‌ک‌تاپه‌رستی پالڤته‌ نایه‌ته‌دی، مه‌گه‌ر به‌ خۆشه‌ویستی بیسنووری خودای موته‌عال، وه‌ک ده‌فه‌رمویت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرْوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ﴾
البقرة: ١٦٥

واته: "هەندێ کەس هەن لەجیاتى ئەوەى خواپەرست بن، شتانى تر دادەتاشین بۆ خۆیان و خۆشەویستى و سۆز دەدەن بەو بت و بەرنامۆلکە و توولەپێیانە و خۆشیان دەوێن، وەک چۆن ئیمانداران خاویان خۆش دەوێت، بەلام ئەوانەى ئیمان و باوەریان هێناوە لەپادەبەدەر خاویان خۆش دەوێت (هەر بەراورد ناکرێت).. جا ئەوانەى ستەمیان کردووە، ئەگەر دەیانزانى لە کاتیگدا بە چاوى خۆیان پووبەپرووى ئەو سزایە دەبنەو، کە بەراستى بۆیان دەرەکەوێت، کە هیژ و توانا و دەسەلات هەر هەمووى بەدەست خویە و دلێادەبوون لەوەى ئەو خویە سزاکەى زۆر بەنازەرە (بۆ ستەمکاران)".

لە بەرزترین پایه‌کانى ئەو بەندایەتییهى، کە خوی گەورە لەپێناویدا دروستى کردوین، خۆشەویستیه، تەنانەت بنچینه و پۆحى یەکتاپەرستى بریتیه لە خۆشەویستیه‌کى دل‌سۆزانە بۆ خوی مەزن "ئەمەیش بنەچەى پەرستشە، بەلکو حەقیقەتى بەندایەتییه، چونکە یەکتاپەرستى نایەتەدى، تا خۆشەویستى بەندە بۆ خوی پەروردگار تەواو نەبێت و پێش هەموو خۆشەویستیه‌کانى تر نەکەوێت" بە ئەندازەیه‌ک سەرچەم خۆشەویستیه‌کانى تر دەبنە پاشکۆی ئەم خۆشەویستیه، کە سەرفرازی و بەختەوهری بەندەى تێدايه.^(١)

ئەم جۆرە خۆشەویستیه بنیادنراوە لەسەر ئیمان، لە گەورەترین ھۆکارەکانى بەھیزکردنى پەفتارى مندال و جیگیرکردنیه‌تى لەسەر ئایینی ئیسلام و ملکەچکردنى بۆ خوی گەورە و پێغەمبەرەکەى ﷺ.

^(١) القول السدید شرح کتاب التوحید، عبدالرحمن السعدی. (ص ١٢٨).

هه‌ر که سیڤ خۆشه‌وێستی خۆی گه‌وره و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ له‌ دڵیدا چیترا، له‌ بیروباوه‌ڕ و به‌ندایه‌تیکردن و ڕه‌وشتیدا راسته‌پێ ده‌بێت، گه‌رجی له‌ هه‌ندی شتی لاوه‌کیش لابادات، یان له‌ بیرى بجیت “ئه‌وه خۆشه‌یستیه‌که‌ی نیتو دلتی به‌ پشتیوانیی خوا ده‌یگه‌ڕێنیتته‌وه‌ سه‌ر ڕینگه‌ر راست”^(١)، چونکه‌ بۆ ئهم جوړه خۆشه‌وێستیه‌ جگه‌ له‌ پالنه‌ری ده‌ره‌کی، پالنه‌ری ناوه‌کیش هه‌ن.

ئه‌و دیدگایه‌ی بیروباوه‌ری ئیسلام بۆ بوونه‌وه‌ر پێشکه‌شی ده‌کات، به‌وه‌ ده‌ناسریتته‌وه‌، که‌ له‌ گه‌ڵ فیه‌رت و سروشتی مرۆڤدا گونجاوه‌ “هه‌روه‌ها له‌ گه‌ڵ عه‌قڵی ساغدا هاوتایه‌ و تێناگیرێن”^(٢)، وه‌ک چۆن به‌ هه‌ندی تایبه‌تمه‌ندی تر ده‌ناسریتته‌وه‌، که‌ له‌ هه‌یج بیروباوه‌ڕیکى تردا بوونیان نییه‌، به‌و پێیه‌ی ئه‌و دیدگایه‌ سیستمی فیکری و عه‌قیده‌یی و به‌هایى و ته‌شریعی تێدا ته‌واو بووه‌، هه‌ر له‌و ڕوانگه‌یه‌یشه‌وه‌ خۆتێندنه‌وه‌یه‌کی گشتی بۆ بنه‌مای گه‌ردوون و چاره‌نووسی و حه‌قیقه‌ته‌کانی ناوه‌وه‌ی ده‌کات “هه‌روه‌ها خۆتێندنه‌وه‌ی بۆ بنه‌مای ژيانى مرۆڤ هه‌یه‌، دواتر ئه‌و مه‌به‌سته‌ی گه‌ردوون و مرۆڤ له‌پێناویدا دروست بوون دیاری ده‌کات، هه‌ر بۆیه‌ وه‌لامى پرسیاره‌ وجودیه‌کانى مرۆڤ ده‌داته‌وه‌، ئه‌و پرسیارانه‌ی به‌ سروشتی عه‌قلىانه‌وه‌ ده‌بێت بکرین، چونکه‌ ئه‌گه‌ر مرۆڤ وه‌لامینکی تێروته‌سه‌لى نه‌مانه‌ی ده‌ست نه‌که‌وێت ناسووده‌ نابێت و له‌ سه‌رگه‌ردانى و دله‌پاوکیتی به‌رده‌وامدا ده‌ژی” به‌هۆی ئه‌وه‌ی واتای راسته‌قینه‌ی ئهم ژيانى نه‌دۆزیوه‌ته‌وه‌.^(٣)

^(١) التربية العقائدية، محمد حاج الحزائري، مالمپه‌رى (في طريق الإصلاح).

^(٢) تربية الطفل في الإسلام، عبدالسلام الفندي، (ص ١٠١).

^(٣) الطريق إلى العبقريه، مقداد بالجن، (ص ٦٧ - ٦٨).

به‌روبوومی په‌رورده‌ی ئیمانی:

کۆمەڵە بەروبوومێک هەن، که پەرۆه‌ده‌کاری ئیمانی ده‌یانچنیته‌وه،
له‌وانه‌:

یەكەم: دەستپیشخەری و خێراکردن لە ئەنجامدانی كاری چاك، خاوەنی ئەم جۆره پەرەردەیه لە هەركاریك دەگەرێت، كه لە خوای گەوره نزیکی بكاتەوه.

دووهم: بډرېستې ناوهوې مړوڅ بهيژ دهکات، باوهپړې پاستهقينهى
ږهفتارى مړوڅ ريک دهخات.

سپیهم: به گرنګ وهرنه گرتنی دنیا، دلّی پی نابہ ستریتہوہ بہ جوریک
بییکاتہ تہوہری ھموو گرنګیپدان و مامہ لہ کانی.

چوارەم: پشتیوانیی خوایی، خوای مەزن ﷺ کاروبارەکانی بەنده باوەردارە کەمی دەگریته ئەستۆ بە جۆریک بەرژەوێندەییە راستەقینەکانی دەهینێتە دی و بەختوەری بۆ هەردوو دنیا دەهینێت.

پېنځم: ټاره‌زوو‌کردن بۆ نزيك‌بوونه‌وه له خوا، تا باوه‌ر زياد بښت، شه‌وكات بېروابوون و ټاره‌زوو و خۆشه‌ويستیی به‌نده به خواى پېروه‌ردگارى بۆ زياد ده‌بښت.

شه شهم: بزربوونی لایه نه نهریتیه کان و کهمبوونی کیشه له نیوان تاکه کان، تا باوهر له دڤا زیاد بیٚت، هه ز و خولای دویا کهم ده بیٚت،

ئەم جۆره باوەرە پال بە خاوەنەکیەوه دەنیت بۆ ئەنجامدانی کاری چاک و بەرز.

هەوتەم: کاریگەریی ئەزینی لەسەر خەڵکی، مەزنی باوەرداری راستەقینە بەردەوام هەولێ چاکسازی دلی خۆی و دەورووبەری دەدات.

هەشتەم: هەستکردن بە ئارامی و دلنایایی، هەر کاتێک ئەم بێروا ئیمانییه لە دل جیگیربوو، ئەو ترس و دلەپراوکیانەی، کە خەڵک دەترسێن، لە لای ئەو وردوخاش دەبن.^(١)

تەوهره کانی پەروردهی ئیمانی:

بێرێستە لەسەر باوان، هەرشێک ئیمان لە دلی منداڵەکانیاندا بە هێز دەکات و پەروەست و پەفتاریان جوان دەکات و باوەریان بە ئایینی موحەممەد ﷺ پتەو دەکات، هەرشێک ئەم کارانە بکات دەبێت فێری منداڵەکانیانی بکەن، لەوانە:

١- فێرکردنی شەش پایەکی ئیمان، ئیمانیکی پوختەکراو بە تێکرای شەریعەت و گونجاوی لەگەڵ فێرەت و سروشتی مەزنی، لەگەڵ خۆبەدوورگرتن لە شێوازی فێرکردنی تەقلیدی، کە پۆچی ئیمان بزر دەکات. پێداگیری لەسەر ئەو بکریت، کە دەبێت ئەم کارە بە ڕێگەیکە بێت، دل بە ئاگا بەیئیتتەوه و میسک بە کاربخت و پەفتار جوان بکات.

٢- پەرورده کردنی منداڵ لەسەر خۆشەویستی پێغمەبەر ﷺ و خۆشەویستی ئالوہیت و ھاوہلانی، بەبێ زیادەپۆیی و ستەمکردن.

^(١) سەیری (نظرات في التربية الإيمانية، مجدي الهلالي) بکە، (لا ١٦).

۳- په‌روه‌رده‌کردنی مندال له‌سه‌ر به‌رزپاگرتنی ئابین و په‌رسته‌ش‌ه‌کانی، هۆشدارپێدانیشی له‌ به‌که‌مه‌س‌ه‌یرکردن و ڕق‌لی‌بوونه و پشت‌گۆ‌ی‌خستنی.^(۱)

۴- فێرکردنیان به‌وه‌ی ئیمان به‌ شێوه‌ی ته‌واو نایه‌ته‌دی، ته‌نیا به‌ نه‌ج‌امدانی کرده‌وه‌ی باش نه‌بێت، ئیمان به‌ ملکه‌چ‌بوون زیاد ده‌کات و به‌ گونا‌ه‌یش که‌م ده‌کات. بۆیه‌ په‌روه‌رده‌ی دروستی ئیمانی پێ‌ی‌سته، تا به‌ره‌مه‌که‌ی له‌ بواره‌کانی ره‌وش‌ت و ره‌فتار و خواپه‌رس‌تیدا به‌ی‌ن‌یه‌به‌ر.^(۲)

۵- جێگیرکردنی باوه‌ڕ به‌ پۆژی دوایی له‌ دڵ و ده‌روونیان و به‌رزپاگرتنی ئه‌و پۆژه، هه‌روه‌ها به‌ستنه‌وه‌ی باب‌ه‌تی پادا‌شته‌رگرتن به‌و کرده‌وه‌ی، که‌ مرۆڤ له‌ دونیادا نه‌ج‌امی ده‌دات، هه‌رکه‌سێک چاکه‌کار بێت به‌هه‌شتی بۆ هه‌یه و هه‌رکه‌سێک‌یش خراپه‌کار بێت ده‌بێت ئه‌ه‌لی دۆزه‌خ.

۶- دلتیا‌کردنه‌وه له‌سه‌ر چاودێر‌یکردنی خ‌وای گه‌وره له‌سه‌ر به‌نده‌کانی، ئه‌و زاته ده‌یان‌بینیت و ده‌یان‌ب‌یستیت، هه‌یج شتێک لای ئه‌و شار‌اوه نییه.

۷- قوول‌کردنه‌وه‌ی ئه‌و هه‌سته لای مندال، که‌ نایینه‌که‌ی له‌سه‌ر حه‌قه، ئه‌مه‌یش وا ده‌کات به‌ سه‌ربه‌زیه‌وه ده‌ست به‌ نایینه‌که‌وه بگ‌ریت.^(۳)

^(۱) سه‌یری (منهج التربية النبوية للطفل، محمد سويد) بکه، (لا ۲۵۳).

^(۲) سه‌باره‌ت به‌ باب‌ه‌تی خواپه‌رس‌تی، ده‌کریت سوود له‌ کتێبی (ملاح السعادة في تربية الطفل عل العبادة، د. عبدالمجيد البیانوني) وه‌ریگ‌یریت، هه‌روه‌ها سه‌یری (البناء العبادي من کتاب منهج التربية النبوية للطفل / محمد سويدي) بکه، (لا ۲۵۰).

^(۳) سه‌یری (التربية العقائدية، د. محمد حاج الجزائري في موقع طريق الإصلاح) بکه، هه‌روه‌ها (آراء ابن الجوزي التربية، د. لیلی عطار)، (لا ۳۲۳ - ۳۳۷).

شیوازه په‌روه‌ده‌یه‌یه‌کان بۆ چاندنی ئیمان:

ده‌کرێ ئەم شیوازانە بۆ دوو پێچکە دابەش بکەین، یە‌که‌میان پێش قۆناغی پێگە‌یشتن (پێش تە‌مه‌نی ۷ سالان)^(۱)، دوو‌ه‌میش قۆناغی دواتر. له‌و هۆکارانه‌ی یارمه‌تی جێگیرکردنی ئیمان ده‌ده‌ن له‌م قۆناغه‌دا (واته‌ قۆناغی به‌ر له‌ پێگە‌یشتن)، ئە‌مانه‌ن:

۱- تیگە‌یان‌دنی مندال به‌ واتای ئە‌و ناوانه‌ی به‌ (عبد) ده‌ست پێ ده‌کە‌ن، وه‌ک: (عبدالرحمن) و (عبدالرحیم)، گرنگیدان پێی بۆ ئە‌وه‌ی گو‌ی‌یستی بانگ بێت، فێرکردنی زی‌که‌ره‌کانی پۆ‌ژانه‌ و نزا‌کردن و به‌رده‌وامبوون له‌سه‌ری و دووباره‌کردنه‌وه‌ی له‌ لای^(۲)، بیره‌ینانه‌وه‌ی به‌خششه‌کانی خ‌وای گه‌وره‌ له‌سه‌ری، - به‌تایبه‌ت له‌سه‌ر ناخ‌واردن - فێرکردنی (بسم الله) له‌ سه‌ره‌تا و (الحمد لله) له‌ کۆتاییدا.

۲- له‌به‌رکردنی هه‌ندی سوره‌تی قورئان له‌ لایه‌ن منداله‌وه‌، تیگە‌یان‌دنی ئە‌وه‌ی، که‌ قورئان فه‌رمایشتی خ‌وای په‌روه‌ردگاره‌، یه‌که‌م سوره‌تێک بۆ له‌به‌رکردن پێ‌ویسته‌ سوره‌تی (الفاتحه، الإخلاص والمعوذتان)

^(۱) قۆناغی پێگە‌یشتن به‌ عه‌ره‌بی پێی ده‌گو‌تریت (سن التمییز)، له‌ مندالتێکه‌وه‌ بۆ یه‌کتێکی تر ده‌گو‌تریت، به‌لام به‌زۆری تا سالی هه‌وته‌مه‌، پێی ده‌گو‌تریت سالی جیا‌کردنه‌وه‌، به‌هۆی توانای جیا‌کردنه‌وه‌ی مندال له‌ شتی باش و خ‌راپ هه‌روه‌ها تیگە‌یشتن و هه‌ستکردنی. زانایانی بواری په‌روه‌رده‌ جه‌خت له‌وه‌ ده‌کە‌نه‌وه‌، که‌ قۆناغی پێش قوتابخانه‌ گه‌رنه‌ترین قۆناغه‌ بۆ چه‌سپاندنی به‌هاکان لای مندالان.. سه‌یری کتێبی (الأسرة ودورها في تنمية القيم الاجتماعية لدى الطفل في مرحلة الطفولة المتأخرة، الحسين عزي) بکه‌، (لا ۱۷).
^(۲) ده‌کریت سوود له‌ کتێبی (حصن المسلم - سعید القحطانی) وه‌ریگ‌یریت، هه‌روه‌ها کتێبی (أذکار الطفل المسلم)ی عمود المصري.

بیت“ هه‌روه‌ها ده‌کریت مندال هه‌ندی شیعر و سروود له‌به‌ر بکات، که مه‌به‌ست لییان فێرکردنی واتا دروسته‌کانی ئیمانیه^(١).

٣- له‌ کاتی خو‌شی و دل‌خو‌شیدا وا باشتره‌ ناوی خوا له‌ لای مندال به‌یتریت، پێویسته‌ له‌و ته‌مه‌نه‌دا ناوی خوا ی گه‌وره به‌ کرداری سزادان و دل‌ه‌قییه‌وه نه‌به‌ستریته‌وه، وا باشتره‌ قسه‌ی زۆر له‌باره‌ی توو‌په‌یی و سزا و دۆزه‌خی خوا ی گه‌وره نه‌کریت.

٤- ئاراسته‌کردنی مندال به‌ره‌و جوانی له‌ په‌وشت و هیژ و یه‌گرتوویی، بۆ نه‌وه‌ی هه‌ست به‌ پێرۆزی و توانا‌کانی خوا ی به‌دییه‌نه‌ر بکات و خو‌شی بویت، چونکه‌ خوا ی گه‌وره‌یش نه‌وی خو‌ش ده‌ویت و بوونه‌وه‌رانی خستووه‌ته‌ خزمه‌تی.

٥- راهیانی مندال له‌سه‌ر ئادابی په‌فتارکردن، فێرکردنی سۆز و به‌زه‌یی و هاوکاری و ئادابی گفتوگۆ و گویتگرتن، چاندنی نمونه‌ی رابه‌رایه‌تی دروست له‌سه‌ر پێگه‌ی ئیسلامه‌تی، نه‌مه‌یش وا ده‌کات که‌شوه‌ه‌وایه‌کی بۆ به‌خسینی، که‌ پر بیت له‌ گه‌وره‌یی و پێژ و شکۆ، ده‌و‌روبه‌ر سوود له‌ چاکه‌ی بینیت^(٢).

^(١) بۆ زانینی گرنگیی سرووده‌کان له‌ ژیا‌نی مندالدا، سه‌یری (القيم الدينية والأخلاقية في أناشيد الأطفال، قطبان بیرقدار، شبكة الألو‌لة) بکه، میژووی بلاو‌کردنه‌وه‌ی ١٤٢٩/١١/٢٥ هه‌روه‌ها گرنگیی سروود له‌ کرداری فێرکردن، أمجد قاسم، ماله‌ری (آفاق عملیة وتربویة)، میژووی بلاو‌کردنه‌وه‌ ٢٠١٣/٦/١٢ م. هه‌روه‌ها (پۆلی سروود له‌ په‌روه‌ده‌ی مندالی موسلماندا، رفعت المرصفي) ماله‌ری (رابطه‌ أدباء الشام) میژووی بلاو‌کردنه‌وه‌ ٢٠١٣/١/٥ م.

^(٢) سه‌یری (التربية العقائدية، د. محمد حاج الجزائر) بکه له‌ ماله‌ری (طریق الإصلاح)، هه‌روه‌ها سه‌یری (التربية الدينية للأطفال، خولة درويش) بکه له‌ ماله‌ری (صيد الفوائد)،

به‌لام سه‌بارهت به قۆناغی دواى پێگه‌یشتن (دواى ته‌مه‌نى ۷ سالان)،
چهند شیوازیکی په‌روه‌رده‌یی تر هه‌ن، که بیرکردنه‌وه و تێپرامانیان ده‌وێت،
له‌وانه:

۱- گه‌وره‌یی و ورده‌کاریی دروستکردنی ئەم گه‌ردوونه و مه‌حکه‌می
و بێ که‌موکوپیه‌که‌ی به مندال فی‌بریکریت، بۆ ئەوه‌ی په‌روه‌ردگار به
گه‌وره‌ بزانی‌ت، وه‌ك په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿سُئِعَ اللَّهُ الَّذِي أَنْفَنَ كُلَّ
شَيْءٍ﴾ النمل: ۸۸

واته: "ئه‌مه‌یه ده‌ستکردی ئەو خوایه‌ی، که هه‌موو شتیکی به‌وپه‌ری
پێکوپێکی دروستکردوه".

۲- بیره‌ینانه‌وه‌ی حیکمه‌ت و داناییه‌کانی خ‌وای گه‌وره له‌ کرده‌وه و
دروستکراوه‌کانی، بۆ ئەوه‌ی خ‌وای گه‌وره‌ی خ‌ۆش بو‌یت و سوپاسی بکات،
وه‌ك حیکمه‌تی دروستکردنی شه‌و و پۆژ، دروستکردنی خ‌ۆر و مانگ،
دروستکردنی هه‌سته‌وه‌ره‌کانی مرۆڤ (بینین، بیستین، تامکردن ... هتد)
خ‌وای مه‌زن ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ الروم: ۸^(۱)

واته: "ئایا ئەوه له ناخی خ‌ویاندا بیرنکیان نه‌کردوه‌ته‌وه، که خودا

سه‌یری (أطفال المسلمين كيف رباهم النبي الأمين، جماع عبدالرحمن) بکه، (لا ۴۰).
^(۱) سه‌یری (التربية العقائدية، د. محمد حاج الجزائري) بکه، ماله‌ه‌ری (طريق الإصلاح)،
هه‌روها سه‌یری (مختصر الصواعق، لابن القيم) بکه، (لا ۲۲۶)، به جوانترین وشه‌ باس له
حیکمه‌تی خ‌وای گه‌وره له دروستکراوه‌کانیدا ده‌کات، هه‌روه‌ها ده‌کریت سوود له کتییی
(عجائب خلق الله، عمر الاشقر) وه‌ریگیریت.

ناسمانه‌کان و زهوی و هه‌رچی له نێوانیاندا هه‌یه ته‌نیا به‌ حه‌ق و سنووردار نه‌بی‌ت دروستی نه‌کردوون؟^(۱)

۳- سوودوه‌رگرتن له‌و پرووداوانه‌ی دینه‌ پێش، بیرکردنه‌وه‌ی مندال به‌ ریگه‌یه‌کی هه‌کیمانه‌ ئاراسته‌ بکری‌ت و چاکه‌ و خیری خۆش بو‌یت و خۆی له‌ خراپه‌ بپاری‌زی‌ت، بۆ نمونه‌: نه‌گه‌ر نه‌خۆش که‌وت، دل‌ی ببه‌ستینه‌وه‌ به‌ خوداوه‌، فی‌ری نزاکردن و گومانی باشی بکه‌ین، کاتی‌ک خواردن و میوه‌ و شیرینی بۆ ده‌هینین داوا‌ی لی‌ بکه‌ین سوپاسی خوا له‌سه‌ر ته‌م به‌خششانه‌ بکات و پێی پاده‌گه‌یه‌نین، که‌ سه‌ره‌جم به‌خششه‌کان له‌ لایه‌ن خوا‌ی گه‌وره‌وه‌ن. با دایکان و باوکان خۆ به‌ دووری‌گرن له‌ فی‌رکردنی هه‌ندئ تی‌گه‌یشتنی ئیمانی له‌ بوونی هه‌ندئ پروودای به‌ئازار بۆ مندالان، چونکه‌ هیشتا توانای هۆشیاری ته‌واوی نییه‌ بۆ جیاکردنه‌وه‌.^(۲)

۴- پێویسته‌ به‌ ته‌نجامدانی هه‌ندئ کرده‌وه‌ مندال له‌سه‌ر هه‌ندئ نه‌ریتی ئیسلامی رابه‌ی‌تری‌ت، بۆیه‌ باش‌تره‌ که‌سی په‌روه‌رده‌کار به‌ ره‌فتاره‌کانی نمونه‌یه‌کی جوان نمایان بکات بۆ ته‌وه‌ی مندال بیکاته‌ پێشه‌نگی خۆی. به‌ستنه‌وه‌ی تاین به‌ به‌ها جوانه‌کان له‌میان‌ه‌ی ره‌فتار و مامه‌له‌کردندا، ده‌بی‌ته‌ هۆی ته‌وه‌ی په‌روه‌رده‌که‌مان په‌روه‌رده‌یه‌کی کرداری راس‌تگۆیا‌نه‌ بی‌ت و به‌ته‌نیا قسه‌کردن نه‌بی‌ت.^(۳)

۵- سوودوه‌رگرتن له‌ چیرۆکی سوودبه‌خش، بۆ ته‌وه‌ی مندال له‌ شتی باش تی‌بگات و خۆیه‌دووری‌گری‌ت له‌ شتی خراپ، باش‌تره‌ چیرۆکه‌کان به‌ شیوه‌ی نمایشی کاریگه‌ر نیشانی بدرین و به‌ها جوانه‌کانی تی‌دا گه‌وره‌

^(۱) کتبی (غرس اصول الايمان في نفس الطفل، د. شریفة الحازمی)، (لا ۶۵ - ۶۹).

^(۲) سه‌یری (منهج التربية النبوية للطفل، محمد سوید) بکه، (لا ۳۷۹).

بکرین. ده‌کریت له پێگهی سروود و هۆنراوه‌وه نمونه‌یه‌کی بالای
په‌وشتبه‌ری له دایدا بچیتیت، هه‌روه‌ها ده‌کریت مندالان شاره‌زا بکریت
به ژیا‌نی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له پێی ژیا‌ننامه‌که‌ی، بۆ شه‌وه‌ی تامو‌چیتێ لێ
بیینیت “هه‌روه‌ها فی‌ری مامه‌له‌کردن بکریت له‌گه‌ڵ مندالانی تر به
نهمونیانی و په‌وشتبه‌ری، خۆینده‌وه‌ی چیرۆکی هاوه‌لان و دایکانی
باوه‌رداران (په‌زای خوا له‌سه‌ر هه‌موویان بیت).^(۱)

۶- میانگیری له‌ په‌روه‌رده‌ی ئایینی مندالدا، شه‌وشته‌ی توانای
هه‌لگرته‌ی نییه‌ به‌سه‌ریدا نه‌دریت، چونکه‌ ناییت له‌ بیرمان بچیت گاته‌ و
یاری هه‌ردووکیان جیهانی په‌سه‌نی مندالان “ به‌ شتێک ماندووی مه‌که‌،
که‌ پێچه‌وانه‌ی گه‌شه‌ سروشتی و ده‌روونییه‌که‌ی بیت و به‌ ماندووبوون
باره‌که‌ی له‌سه‌ر قورس بیت و له‌ هه‌نده‌ی پتو‌یستیه‌ بنه‌په‌تیه‌کانی
مندالی بیت به‌ش بیت، چونکه‌ زیاده‌پو‌زی له‌م بابه‌ته‌ و زۆر په‌خه‌گرتن لێ
کاریگه‌ری نه‌رینی و هه‌ستکردن به‌ گونا‌هی له‌ لا دروست ده‌بیت،
به‌زۆریش شه‌م روودا‌وانه‌ له‌گه‌ڵ یه‌که‌م مندالی خێزاندن رووده‌ن، بۆ
شه‌وه‌ی باوکه‌که‌ی منداله‌که‌ی بکاته‌ نمونه‌یه‌کی بالا و بێ که‌موکوپێ.

۷- پتو‌یسته‌ مندالان له‌سه‌ر سروشته‌که‌ی خۆی به‌جێبه‌یتریت، بێ
شه‌وه‌ی گه‌وره‌کان به‌به‌رده‌وامی ده‌ستوه‌ریده‌نه‌ سروشته‌که‌ی، شه‌مه‌یش بۆ

^(۱) کتیبی (طفل یقرأ، د. عبدالکریم بکار- لا ۶۷)، دکتۆر له‌م کتیبه‌دا به‌ هه‌نگاوی
کرداری باسی هونه‌ری گێڕانه‌وه‌ی چیرۆک له‌سه‌ر مندالان ده‌کات، ده‌کریت سوودیش له‌ کتیبی
(أعظم إنسان عرفته البشرية، هشام برغش) وه‌ریگرت (لا ۱۴۳)، سه‌یری کتیبی (کیف
نزرع حب الحبيب ﷺ في الناشئة، أمينة دراعو) بکه‌، (لا ۳۳-۳۶)، هه‌روه‌ها سه‌یری کتیبی
(خمسون موقفا للنبي ﷺ مع الصغار، د. إبراهيم الودعان) بکه‌، ده‌کریت سوود وه‌ریگرت
له‌ کتیبی (رجال و نساء حول الرسول للأطفال، سيد مبارك).

(^۱) سهیری (البناء النفسی والوجدانی للطفل، د. صلاح عبدالرزاق) بکه، (لا ۹).

بگێژدریتهوه و به ڕینگه و شیوازی جیا جیا بژی غاییش بکریت.^(١)

١٠- ده کریت له شیوازی پرسیار و وهلامدا وه بهر هینان بکریت، بهوهی سووربین له سهر شهوهی پرسیاره کان شهو زانیاریانه له خۆبگرن، که ده مانه ویت بیانگهیه نینه منداله کانمان، وه لامه کانیش له چهند وشهیه کی کورتدا چر بکریتهوه“ به جۆریک له گهل ته مهن و ناست و تیگه یشتیاندا بگوئجیت. ئەم جۆره ڕینگهیه کاریگه ریی گه وهی له سهر به دهسته یانی به ها و په وشتی جوان لای مندال ده بیته، په فتاره کانی به رهو باشر ده بات.

١١- ده کریت وه بهر هینان بکهین به ڕینگه ی تاموچیی ڕهنگکاری، به جۆریک شهو وینهیهی ده مانه ویت ڕهنگی بکهین واتای ئیمانی له خۆبگریته و ههر جارهو به شیوازی دووباره بیتهوه. باشره ئەم کاره به شیوهی پیشپرکی بیته، که بواره کهی فراوان و جۆراوجۆره، باشریشه پیشپرکی که به شیوازی جوولیهی بیته، چونکه مندال ئەم ڕینگهیهی پیخۆشه و له گهلی ناوایته ده بیته.^(٢)

١٢- هه ندی فهرمووده ی بیروباوه ر (عه قیده) بۆ مندال شی بکهینهوه، که له گهل ناستی بیکردنه وهیدا بگوئجین، به شیوازیکی ناسان و خۆشکراو به دهسته واژه ی کورت و پوخت، که میشکی بتوانیت وه ریگریته^(٣)، ههروه ها به شیوه ی دووباره کردنه وهی دهسته واژه کان باوه ر

^(١) سهیری (التربية الدينية للأطفال، خولة درویش) بکه له مالپه ری (صید الفوائد)، ههروه ها سهیری کتیی (کیف أجیب عن أسئلة طفلي وأحاوره، د. سلوی مرتضی) بکه، (لا ١٠٨).

^(٢) سهیری (الارتقاء بالأسرة في تعظیم محبة النبی ﷺ الأمیه) بکه، (لا ٥).

^(٣) ده کریت سوود له کتیی (منهاج الطفل المسلم، محمود المصري) و فهرمووده ی مندالان (باخچه ی ساوایان و مامۆستایان و پهروه ده کاران)، ههروه ها شه رچی ده فهرمووده بۆ

له لای گهشه ده‌کات، تا وای لی دیت بتوانیت به‌کاریان بهینیت، وه:
(قَرَّ اللَّهُ وَمَا شَاءَ فَعَلَ). واته: "قه‌ده‌ری خوایه، چیی بویت ده‌یکات"،
یان (تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ). واته: "پشت به خودا بهسته"، یاخود (اللَّهُ عَلَيَّ
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ). واته: "خوای گه‌وره به‌سەر هه‌موو شیتکدا به‌توانایه".

مندال به یارمه‌تیی باوانی، یان په‌روه‌رده‌کاره‌کی ده‌توانیت پۆل و
ژووره‌که‌ی به ده‌سته‌واژی ئیمانیی جوان پراژیتیته‌وه، له غوونه‌ی "من
موسلامم"، "من خودام خوش ده‌ویت"، "پایه‌کانی ئیمان"...
ئه‌مانه هۆیه‌کانی فێرکردن و به زۆر سه‌یرکردن لێ می‌شکیدا
ده‌چه‌سپێن.^(۱)

۱۳- مندال فێرکه‌ین، که هه‌رگیز باب‌ه‌تی تاقیکردنه‌وه لێی جیا
نابیته‌وه، خوای گه‌وره هه‌موو به‌نده‌کان له دنیا‌دا به هه‌ندێ نه‌هامه‌تی و
ناخۆشی تاقی ده‌کاته‌وه. فێری بکه‌ین، که خوای گه‌وره فه‌رمان به شتێک
ناکات، مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی حیکمه‌تێکی زۆری له پشته‌وه بێت. له دلی
بچه‌سپێن، که ئه‌وه‌ی سوود و قازانج ده‌هینیت و ناخۆشی و زیان
دوورده‌خاته‌وه، ته‌نیا خوای گه‌وره‌یه، سۆز و به‌زه‌یی پیش توو‌په‌بوونی
که‌وتووه. بۆی روون بکه‌ینه‌وه، که به‌رده‌وام دوا‌ی ناخۆشی، خۆشی دیت.
ئه‌مه‌یش سونه‌تێکی کۆنی خوای گه‌وره‌یه. بیری گومان‌بردنی باشی له لا
گه‌وره بکه‌ین، که ئه‌مه‌یش بۆ خۆی خواپه‌رسته‌یه. ده‌بی‌ت بزانی

مندالان، هه‌رووکیان له ماله‌په‌ری (شبكة الألوكة) دا بلا‌وکراونه‌ته‌وه، هه‌روه‌ها کتیی (منهج
التربية النبوية للطفل، محمد سويد)، (لا ۴۱۸).

^(۱) سه‌یری (كيف تعلم العقيدة للأطفال، هيا الصنيع، موقع صيد الفرائد) بکه، هه‌روه‌ها
سه‌یری (أطفال المسلمين كيف رباهم النبي الأمين، جمال عبدالرحمان) بکه، (لا ۱۴۳).

هه‌لبژاردنی خوی گه‌وره له هه‌لبژاردنی خۆمان باشته بۆمان، مڕۆفیش هیچی له‌سه‌ر نییه، مه‌گه‌ر ئارامگرتن، پێویسته له‌مامه‌له‌کردن له‌گه‌ڵ ئهم نه‌هامه‌تیانه‌دا ده‌ست به‌هۆکاری شه‌رعییه‌وه‌ بگه‌ڕیت و خۆی به‌خشی پازیبوون پرازییته‌وه‌ و چاوه‌ڕێی پاداشت بکات... له‌کۆتاییدا فێری بکه‌ین، که‌ ده‌ست بگه‌ڕیت به‌ نزا و پارانه‌وه‌وه‌، چونکه‌ ئهمه‌بازرگانییه‌که‌، که‌ به‌نده‌ به‌رده‌وام تیایدا قازانج ده‌کات.⁽¹⁾

هۆیه‌کانی په‌روه‌رده‌:

له‌ گه‌رنه‌گه‌رن هۆیه‌کانی په‌روه‌رده‌یی، که‌ یارمه‌تی چاندنی ئیمان ده‌ده‌ن له‌ دلی منداڵا، ئه‌مانه‌ن:

۱- پێشه‌نگبوونی جوان: پێشه‌نگبوون له‌ گه‌رنه‌گه‌رن و گه‌وره‌ترین نه‌و شیوازانن، که‌ کاریگه‌ریی قوولیان له‌سه‌ر دڵ و ده‌روونی منداڵ هه‌یه‌. به‌دڵنیاییه‌وه‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئاماژه‌ی به‌ گه‌رنه‌گی پێشه‌نگبوون داوه‌ له‌ ژبانی منداڵا، له‌ فهرمووده‌یه‌که‌دا، که‌ (عه‌بدالله)ی کورێ (عامر) ﷺ ده‌یگه‌ڕێتته‌وه‌، ده‌لێت: رۆژێکیان کاتی پێغه‌مبه‌ری خوامان ﷺ له‌ لا بوو، دایکم بانگی کردم، پێی وتم: نه‌ی عه‌بدوللا وه‌ره‌ با شتیکت بده‌می، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پێی فهرموو (ده‌ته‌وێت چیی بده‌یت؟) دایکم وتی: ده‌مه‌وێت خورمای بده‌می، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فهرموو: (ئه‌گه‌ر هیچی

⁽¹⁾ سه‌یری (قواعد في تلقي المصائب، د. عمر المقبل) بکه‌ له‌ ماله‌ری (د. عمر المقبل)، میژووی بلاوکردنه‌وه‌ ۲۰۱۴/۱۲/۳م “هه‌روه‌ها سه‌یری حال الإنسان عند حلول المصيبة، ظافر آل جيعان) بکه‌ له‌ ماله‌ری (صيد الفوائد) بکه‌.

نهدەیتی، ئەم کارەت بە درۆکردن لەسەر دەنوسرێت.^(١) لە گێڕانەوهیەکی تردا دەفرمویت: (هەرکەسێک بە مندالێک بلیت وەرە شتیکت بدەم، پیتی نەدات، ئەوا درۆی کردووە).^(٢) بۆیە پێشەنگبوون شیوازیکی کاربەگەرە، ئەم فرمودەیهیش بە دیاریکراوی گرنگیی راستگویی لە گەڵ مندالان دەردەخات.^(٣)

٢- ئامۆژگاری راستگۆیانە: دەکرێت ئامۆژگاری بە چەند شیوازیک ئاراستە بکرێت، ئینجا یان بە شیوازی راستەوخۆ و باو، یان لە ریتی نمونەهیانەوه، یان لە میانەهی گێڕانەوهی چیرۆکیک یاخود بە شیوازی گفتوگۆ... هتد. پێویستە مندال لە وەرگرتنی ئامۆژگاری سەرپشک بکرێت بۆ ئەوهی تووشی بێزاری نەبێت.^(٤)

٣- هاندان و ترساندن: ئەم دوو رێگەیه بە شیوازی (پاداشت و سزا)یش گوزارشتی لێ دەکرێت، ئەم جۆریان لە دیارترین شیوازه سۆزدارییه کان دادەنرێت، بەو پێیەیی بە شیوهیەکی راستەوخۆ بەر فێرەتی خۆرسکی مندال دەکەوێت، ئەو فێرەتەیی خۆی گەورە لەسەری خولقاندوویەتی، کە بریتییه لە هەزکردن لە کاری بەسوود و رێکپێوانەوه

^(١) ئەبو داود گێڕاویەتییهوه (٤٩٩١) ئەلبانی بە "حەسەن"ی داناوه.

^(٢) ئەحمەد گێڕاویەتییهوه (٤٩٩١) ئەلبانی بە "حەسەن"ی داناوه.

^(٣) سەیری (دور البيت في تربية الطفل المسلم، خالد الشنوت) بکە، (لا ٣٠). هەر وهه سەیری (منهج التربية النبوية للطفل، محمد سويد - لا ٩٠)، (السنة النبوية رؤية تربوية، د. سعید علي - لا ٣٥٦)، (اساليب الرسول ﷺ في تربية الأسرة المسلمة، شافع الحمادي - لا ٣)، (تربية الشباب الأهداف والوسائل، د. محمد الدويش - لا ٩)، (خمسون موقفاً للنبي ﷺ مع الصغار، د. ابراهيم الودعان - لا ٩) بکە.

^(٤) سەیری (السنة النبوية رؤية تربوية، د. شريفة الحازمي) بکە، (لا ٤). دەکرێت سوود لە کتێبی (مواعظ الصحابة، د. عمر المقبل) وەر بگێرێت.

له کاری زیانبه‌خش و خۆیاردن لێی “بۆیه پێویسته ئەم ڕێگەیه زۆر به راستی و دادپەرورانه جێبه‌جێ بکړیت و زیاده‌پوویی تیدا نه‌کړیت. مندالان خواهنی ده‌روونیکى ناسکه، پێویست ناکات بتوقینریت، چونکه له‌وانه‌یه کاریگه‌رییه‌که‌ی پێچه‌وانه‌ بپێته‌وه، بۆیه وا باشت‌ره‌ له‌م قۆناغه‌دا لایه‌نی (هاندان) زان بکړیت، چونکه مندالان له‌م قۆناغه‌یدا زیاتر پێویستی به (هاندانه)، نه‌ک (ترساندن).^(۱)

۴- **پاهێنان و شاره‌زاییکردن:** پاهێنانی مندالان له‌سه‌ر سووربوون له‌ به‌ده‌سته‌پێنانی ره‌زامه‌ندیی خوای گه‌وره، ترسان و شه‌رمکردن لێی، له‌سه‌ر پشت‌به‌ستن به‌و زاته‌ له‌ هه‌موو کاتی‌ک، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی، که‌ هه‌موو کاری‌ک به‌ده‌ست نه‌وه “هه‌موو ئەم جوړه‌ پاهێنانانه‌ هی‌ز و خۆراکی به‌رامبه‌ر ناخۆشیه‌کان پێده‌به‌خشن، هه‌روه‌ها بپروابه‌خۆبوون و دلتیاییه‌کی ده‌ده‌نی، که‌ دلێ پێی ئارام ده‌بێت و ده‌روونی پێی به‌خته‌وه‌ر ده‌بێت.

۵- **دوو‌باره‌ و چه‌ندباره‌کردنه‌وه:** زانستی سه‌رده‌م سوودی ئەم شیوازه‌ی له‌ رووی فێرکردن و چه‌پاندنی زانستی له‌ می‌شکی مندالاندا سه‌لماندوه.^(۲)

۶- **گفتوگۆکردن:** گفتوگۆکردن له‌گه‌ڵ مندالان تی‌گه‌یشتن و ئاسۆی زانیاریی فراوان ده‌کات، به‌لام لێره‌دا پێویسته‌ ڕێز له‌ پای مندالان بگیریت، به‌جوانی گویی بۆ بگیریت و به‌هێمنی قسه‌ی له‌گه‌ڵ بکړیت، بۆ نه‌وه‌ی

^(۱) سه‌یری (غرس اصول الإيمان في نفس الطفل، د. شریفة الحازمي) بکه، (لا ۱۲۵).

هه‌روه‌ها سه‌یری (دور البيت في تربية الطفل المسلم، خالد الشنتوت) بکه، (لا ۲۵). یان

سه‌یری (أساليب الرسول ﷺ في تربية الأسرة المسلمة، شافع الحمادي) بکه، (لا ۱۹).

^(۲) سه‌یری (منهج التربية النبوية للطفل، محمد سويد) بکه، (لا ۱۳۹).

(۲) سهیری (غرس أصول الإيمان في نفس الطفل، دز شریفه الحازمی) بکه، (لا ۴۶، ۵۵)، هدهودها سهیری (السنة النبوية رؤية تربوية، د. سعید علی) بکه، (لا ۳۴۳).

پهروه دهییه کانیان، هۆیه که گه وړه ی هه موو په وړه ده کاران له پیتناو
 چه سپاندنی ئیمان و یه کتاپه رستیدا به کاریان هیئاوه، که پیغه مبه رانن
 (سلاوی خوایان له سه ر بیت)، وهک په وړه دگار ده فرمویت: ﴿وَإِذْ
 قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ
 الْأَصْنَامَ﴾ إبراهيم: ۳۵

واته: "کاتیک ئیبراهیم نزی کرد و وتی: په وړه دگارا! بالی هیمنی و
 ئاسایش بکیشه به سه ر نه م شار و ولاته دا و خوّم و نه وه کانیشم بهاریزه
 له وهی، که به ته کان به رستین". بۆیه نزا و دوعای مندال له گرنگترین
 سیما جوانه کانی په وړه ده که یه تی.^(۱)

۱۱- نواندن و لاساییکردنه وه: مندال به سروشتی خو ی حه زی له
 لاساییکردنه وه یه، بۆ نمونه: با هه لیکی پی بدریت، که هه لبستیّت به
 لاساییکردنه وه ی رۆلی پی شه وای مزگه وت، نو یو بکات و قورشان بخوینیت و
 وتار بدات، یان له رۆلی مامۆستادا شروقه ی وانه بکات، به م شیوه یه، نه مه
 هاوکار ده بیت له چه سپاندنی واتا کان" هه وړه ها به های نه و جوړه پیگانه
 ده پاریزیت.

تاییه تمه ندیه کانی په وړه ده کار:

۱- به زه یی و میهره بانی: په وړه ده، نه گه ر به ږه وشتی میهره بانی و
 نه رمونیانی نه به ستریت ه وه هیچ به رو بوومیکی نابیت، تا نه و کاته ی

^(۱) سدری (منهج التربية النبوية للطفل، محمد سويد) بکه، (لا ۱۰۲) "هه وړه ها سه یری
 (مواقف تربوية من هدي النبي ﷺ مع الأطفال، د. عبدالجيد البیانوني) بکه، (لا ۳۸).

دلّه کان نه بنه خاوهنی بهزهیی بهرهه می ناییت. نه وه تا (اقرع) ی کوری (حابس) ده بینیت پیغه مبهری خوا ﷺ، حه سن و حوسهین ماچ ده کات، نه میش ده لیت من ده مندالم هه، به لام هیچیانم ماچ نه کردووه، پیغه مبهری خوا ﷺ فرمووی: (مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ).^(۱)

واته: "هه رکه سینک سۆز و بهزهیی له گه ل کهدا نه نوینیت، سۆز و بهزهیی له گه لدا نانویتیریت". ههروهه ده فرمویت: (الرَّحْمَنُ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، اَرْحَمُوا اَهْلَ الْاَرْضِ، يَرْحَمَكُم مِّنْ فِي السَّمَاءِ).^(۲)

واته: "خوای گه ووه سۆز و بهزهیی بۆ نه و کهدا نه نوینیت، که خاوهن سۆز و بهزهیین، بۆیه سۆز و بهزهیی بۆ خه لکی سه ره زهوی بنوینن، تا نه و زاتهی له ناسانه سۆز و بهزهییان بۆ بنوینیت".

۲- نه رمونیانی و لیبورهیی: به راستی سهروهه رمان ﷺ گهیشه لووتکهی نه م په وشته، له م په ووه، (انس) ی کوری (مالک) ده گیریتیه وه و ده لیت: له گه ل پیغه مبهری خوا ﷺ ده درۆیشتن، پۆشاکیکی (نه جانی) دامین نه ستووری له بهردا بوو، عه ره بیکی ده شته کی تووشی بوو، به توندی پۆشاکه کی پاکیشا، که سهیری گهردنی پیغه مبهری خوا ﷺ کرد بینیم شوینه واری لیواری پۆشاکه که له بهر توندراکیشانی به گهردنییه وه دیاربوو "نینجا وتی: نهی محمد! فه رمان بکه له و پاره ی خوا ی گه ووه ی له لاته پیم بدریت، پیغه مبهر ﷺ ئاویری بۆ دایه وه، پاشان پیکه نی و فه رمانی کرد پاره ی پی بدریت.^(۳)

^(۱) بوخاری گێڕاویه تییه وه (۵۹۹۷).

^(۲) نه بو داود گێڕاویه تییه وه (۴۹۴۱)، نه لبانی به "سه حیح" ی داناوه.

^(۳) بوخاری گێڕاویه تییه وه (۵۸۰۹).

لیبۆرده‌بیش په‌یوه‌ندی به نهرمونیا نییه‌وه هه‌یه، خوای گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ (الأعراف: ۱۹۹) واته: "کاری ناسان له خه‌لکی داوا بکه و چاوپۆشی له هه‌له و که‌موکۆریه‌کانیان بکه، فهرمان بده به چاکه و کرده‌ویه‌ک که په‌سه‌ندی شهرعه، پروویش وه‌ریگێڤه و پشت بکه له نه‌فام و تینه‌گه‌یشتوان".

بۆ ئه‌وه‌ی نهرمونیا نی بیت‌ه‌دی، پیغه‌مبه‌ر ﷺ هانی خۆراگری و توورپه‌نبوون ده‌دات، له فهرمووده‌ی سه‌حیحیدا هاتوه: پیاوێک به پیغه‌مبه‌ر ﷺ وت: نامۆزگاریم بکه. پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: (تووپه مه‌به). چهند جارێک ئه‌مه‌ی دووباره کرده‌وه و پیتی فهرمووی: (تووپه مه‌به).^(۱)

۳- نارامگرتن: پتویسته په‌روه‌رده‌کار خۆی برازینیته‌وه به نارامگرتن و په‌له‌نه‌کردن له‌میان‌ه‌ی په‌روه‌رده‌کردن و فیژکردنی مندالان، با په‌روه‌رده‌کار په‌له نه‌کات له به‌ده‌سته‌ینانی ئه‌و ناما‌نج‌ه‌ی هه‌ولتی بۆ ده‌دات، بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌هوکات نا‌ئومێدی و هه‌ستکردن به شکست ب‌الی به‌سه‌ردا نه‌کێشیت. ئه‌گه‌ر په‌روه‌رده‌کار نارامی نه‌بیت، وه‌ک ئه‌و گه‌شتیاره وایه، که خواردنی پێ نه‌بیت.

۴- دادگه‌ری: ئه‌گه‌ر به‌بێ بوونی هۆیه‌کی پروون جیاوازی کرا له نیوان تاکه‌کان، ئه‌هوکات ناوێته‌بوون و تێکه‌لا‌بوون له نیوانیاندا پروونادات، سته‌مکاری له هه‌رشتێکدا هه‌بیت ناشرینی ده‌کات.

۵- ده‌سته‌پاکی: پتویسته له‌سه‌ر که‌سی په‌روه‌رده‌کار راستگۆ و

^(۱) بوخاری گێژاویه‌تییه‌وه (۶۱۱۶).

ده‌ستپاك بێت له مامه‌له‌كردنی له‌گه‌ڵ منداڵان، ده‌ستپاکی له‌ سیفه‌تی پێغه‌مبه‌رانه، هۆکارێکی پێویسته‌ بۆ جوانکردنی کاره‌کان و گه‌یشتن به‌ نامانج و سه‌رکه‌وتنه‌کان.

۶- له‌ خواترسان: ئه‌و که‌سه‌ی له‌ خوا بترسی‌ت، خوای گه‌وره‌ له‌ کار و کرده‌وه‌کانیدا سه‌رکه‌وتووی ده‌کات. له‌ خواترسان (التقوى) به‌سه‌راوه‌ته‌وه‌ به‌ سه‌رفرازی و چاکسازی و سه‌رکه‌وتن له‌ دنیا و دوا‌رژدا.

۷- دڵسۆزی: له‌به‌ر ئه‌وه‌ی، ئه‌گه‌ر کارێک مه‌به‌ست لێی خوای گه‌وره‌ نه‌بێت، ره‌تکراوه‌یه‌ و ده‌درێته‌وه‌ به‌ نێوچاوی خاوه‌نه‌که‌یدا، ئه‌وکات جگه‌ له‌ ماندووبوون هه‌یچی تری بۆ نامێنێته‌وه‌.

۸- ژانست: چونکه‌ زانا به‌رچاوی پروونه‌ به‌رامبه‌ر نامانجه‌کان، به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ی نه‌فام، که‌ نێستا و داها‌تووی به‌ خه‌ساره‌ت ده‌دات.

۹- دانایی: کاتی‌ک په‌روه‌رده‌کار هه‌موو شتێک له‌ شوێنی گونجاری خۆی داده‌نێت، ئه‌وکات هه‌موو کارێک به‌ره‌مه‌می ده‌بێت، په‌روه‌رده‌یش به‌رووبوومی ده‌بێت، ئه‌رکی په‌روه‌رده‌کار ئه‌وه‌یه‌ به‌‌لێزانی به‌جێته‌ ناو ده‌روونی منداڵ و به‌ره‌و په‌روه‌رده‌یه‌کی جوان ئاراسته‌ی بکات.

۱۰- باوه‌ربوون به‌ کاری په‌روه‌رده‌یی: په‌روه‌رده‌ به‌ره‌مه‌می ده‌روونی و پۆجیه‌ی، ئه‌و که‌سه‌ی به‌‌پوای به‌ کاری په‌روه‌رده‌یی نه‌بێت، ناتوانێت ئه‌م جو‌ره‌ به‌ره‌مه‌ پێشکه‌ش بکات.^(۱)

^(۱) سه‌یری (تربیه‌ الناشئة في القرآن الكريم، صباح الطليان) بکه، (لا ۲۱۱، ۲۲۶)، سه‌یری (التربية في السنة النبوية ابو لبابة حسين)، بکه، (لا ۲۵۳). هه‌روه‌ها سه‌یری (أساليب الرسول في الدعوة والتربية، يسوف الصوري) بکه، (لا ۲۵۳).

۱۱- **پیشخستن:** کەسی پەرۆه‌رده‌کار گرنگی به پیشخستنی تواناکانی خۆی بدات، به جۆریك بگاته ئهو ئاستی، که یارمه‌تی ده‌دات له ئه‌دای پۆلی پەرۆه‌ده‌یه‌که‌ی.

پایه‌کانی پەرۆه‌ده‌ی ئیمانی^(۱)

پایه‌ی یه‌که‌م: باوه‌ربوون به‌خودا

فیه‌رت و عه‌قڵ و ئایین سه‌لمینه‌ری بوونی خوای مه‌زنن، هه‌رچی دروستکراوه‌ له‌سه‌ر باوه‌ربوون به‌ دروستکاره‌که‌ی فیه‌رتی وه‌رگرتووه‌، عه‌قڵیش ده‌لێت ده‌ییت ئهو دروستکراوانه‌ به‌دیه‌نه‌ریکیان هه‌ییت“ سه‌باره‌ت به‌ئاین، ئه‌وه هه‌رچی ئایینه‌ ئاسمانیه‌کانه‌ دان به‌ بوونی به‌دیه‌نه‌ردا ده‌نێن.

باوه‌ربوون به‌خودا چوار لایه‌ن له‌خۆده‌گرێت:

یه‌که‌میان: باوه‌ربوون به‌بوونی خودا.

دووه‌میان: باوه‌ربوون به‌ پەرۆه‌ردگار، که به‌خشهر و پێکخهر و

پۆزیده‌ره‌.

^(۱) ده‌کریت سوود له‌ فیه‌ربوونی بیروباوه‌ به‌ شێوه‌یه‌کی ئاسانکراو و پوخته‌کراو بیه‌نیت، له‌ کتێبی (هذه عقیدتی) ی د. طارق البکری، گوژاری (الفتاح - ژماره‌ ۱۴۲)، (پرسیاره‌کان له‌ بیروباوه‌ری منداڵان) دا له‌ ماله‌ری (شبكة الاولیة) بلازکراوه‌ته‌وه‌ “هه‌روه‌ها پاشکۆی دووهم له‌ کتێبی (عقیده الطفل المسلم) ی هیام عمود.

سییه میان: باوه‌پوون به خودا و یه‌کتاپه‌رستی، که هیچ هاویه‌شیکی نییه.

چواره‌میان: باوه‌پوون به ناو و سیفه‌ته به‌دییه‌تیره‌کانی که‌مال و جوانیی زاتی په‌روردگار.^(۱) پتویسته مندال فیّری ئەم چوار لایه‌نه بکه‌ین، ئەوکات لەسەر ناسین و خۆشه‌ویستی خوای په‌روردگار گه‌وره ده‌یّت، ئەم پایە‌یه‌یش بناغە‌ی پایە‌کانی دیکه‌یه.

بۆچی خۆشه‌ویستی خوای په‌روردگاریان فیّرکه‌ین؟

۱- چونکه په‌روردگار ئیّمە‌ی له‌ نه‌بوونه‌وه هیناوه‌ته بوون، دروستی کردوون و فەزڵی‌شی داوین به‌سەر زۆربه‌ی دروستکراواندا، به‌ گه‌وره‌ترین به‌خشش چاکه‌ی له‌ گه‌ڵ کردوون، که ئیسلامه‌ “پاشان به‌خشش و نازونیمه‌تی زۆری پیّ به‌خشیوین بیّ ئەوه‌ی شایه‌نیان بین، دواتر هەر ئەوه به‌لّینی به‌هه‌شتی پیداوین وه‌ک پاداشتیک به‌رامبه‌ر کرده‌وه‌کان. هه‌موو ئەمانه‌یش له‌ به‌خشش و فەزڵه‌کانی ئەو زاته‌ن، هەر ئەو شایه‌نی گه‌وره‌یه‌یه‌ له‌ سه‌ره‌تا و کۆتایدا...

۲- چونکه خۆشه‌ویستی خوای گه‌وره، پێزگرتنی به‌ شیوه‌ی ناشکرا و په‌نهانی لیّ دیته‌ کایه‌وه. ئیّمه‌ چه‌ند پتویستمان به‌وه‌یه، که مندالّه‌کانمان پێز له‌ خودای مۆته‌عال بگرن و له‌ کاری خراب لیّی سه‌له‌میته‌وه، نه‌ک ئەوه‌ی په‌یه‌ندیان له‌سەر بنه‌مای ترس و سزا، یان

^(۱) الأساليب النبوية لتنمية القيم الإيمانية لدى الشباب المسلم في ضوء التحديات المعاصرة، الطيب، أحمد الشنقيطي، (ص ۸۴، ۸۵).

دۆزه‌خ بیټ، چونکه نه‌گهر په‌یوه‌ندییه‌کان له‌سه‌ر بڼه‌مای ریزگرتن بیټ نه‌وکات خواپه‌رستییان بریتی ده‌بیټ له‌ تاموچیژی پوچ“ له‌گه‌لئ ده‌ژین و له‌ خراپه‌یش ده‌یانپاریزیت.

۳- چونکه‌ خوای گه‌وره‌ راگر و سه‌ره‌رشتیاری به‌رده‌وامی سه‌رحه‌م دروستکراوانییه‌تی، نامریت، نه‌ وه‌نه‌وزه‌ ده‌یگریت و نه‌ خه‌و ده‌بیاته‌وه، له‌ هه‌ر شوینیک بن له‌گه‌لیانه‌“ زیاتر له‌ دایک و باوکیان ناگای لیانه و ده‌یانپاریزیت، که‌واته‌ په‌یوه‌ستبونیان به‌و زاته و خو‌شویستیان بو‌ شه‌و به‌ گرنگ داده‌نریت، تا تیب‌گه‌ن پشتیوانیک‌ی به‌ ه‌یزیان ه‌یه، که‌ (الله‌)یه.

۴- چونکه‌ گهر خوای گه‌وره‌یان خو‌ش ویست، قورئانیشیان خو‌ش ده‌ویت، له‌سه‌ر نو‌یزکردن به‌رده‌وام ده‌بن. نه‌گهر زانییان خوای گه‌وره‌ جوانه و جوانیشی خو‌ش ده‌ویت، هه‌ر کاریک جوان بیټ نه‌نجامی ده‌ده‌ن، نه‌گهر زانییان خوای گه‌وره‌ تۆبه‌کاران و پاریزکاران و چاکه‌کاران و راستگۆیان و نارامگران و له‌ خواترسان و پشت به‌خوا به‌ستوانی خو‌ش ده‌ویت، به‌ ته‌واوی توانایان هه‌ول ده‌ده‌ن بو‌ شه‌وی به‌م سیفه‌تانه‌ خو‌یان جوان بکه‌ن“ نه‌مه‌یش له‌پیناو به‌ده‌سته‌ینانی په‌زامه‌زانندی و خو‌شه‌ویستی و پاریزگاریی خوای گه‌وره‌دا.^(۱)

نه‌گهر زانیشیان خوای گه‌وره‌ ناپاکان و بی‌باوه‌ران و لووتبه‌رزان و سنووریه‌زینه‌ران و سته‌مکاران و گه‌نده‌لانی خو‌ش ناویت، له‌پیناو خو‌شه‌ویستی خوای په‌روه‌ردگار و په‌زامه‌ندی شه‌ودا، به‌ ته‌واوی توانایان

^(۱) سه‌یری (کیف‌ نجب‌ الله‌ ونشتاق‌ إلیه، مجدی‌ اله‌لالی) بکه، (لا ۱۴).

ههول دهدهن خۆیان لهه سیفه تانه به دوور بگرن.

۵- چونکه خوشیستی خوی گهوره ئه وهسته مان پی ده به خشیته، که خودا له گه ئمانه. ئه وهسته کردنه له گه له خۆیدا ههسته کردن به ئارامی و ئاسوودهیی و خۆپاگری و نیگه راننه بوون دههینیت، له پاشان سهلامهتیی دهروون و جهسته له نهخۆشی لی دیته بهرهم، به لکو له هه موویشی گرن گتر سهلامهت بوونه له گونا و تاوان.^(۱)

چۆن منداله کائان فیرو خوشیستی خوی پهروهر دگار بکهین؟

۱- تاکه دهروازه بۆ چاندنی پرسه ئیمانییه کان له لای مندالان بریتییه له دهروازهی ههستی، به واتایه کی تر: ئیمه بۆ بههیز کردنی باوهری مندال به پهروهر دگاری، پشت به ههسته وه ره کان ده به ستین، ده توانین وه به رهینان له دیمه سهروشتیه کانی دهوویه ریدا بکهین، بۆ نمونه: خۆر، باران، با و... هتد، له میانهی ئه مانه وه مندال فیتر ده کهین دروستکارێک ههیه ئه شتانه بهرپۆه ده بات، هانی ده دهین پرسیار و هه والپرسین بکات.^(۲) ههول ده دهین چاویلکهی ئیمانی له چاوی مندال بکهین به جۆرێک بتوانیت خۆی به لگه کانی بوونی خوی گهوره له هه موو شتی کدا

^(۱) سهیری (تربیه الطفل في الإسلام، سيما أبو رموز) بکه، (لا ۵۰). ههروه ها سهیری (أطفالنا وحب الله، د. أماني الرمادي)، مالتري (صيد الفوائد)، ههروه ها سهیری (كيف نحب الله ونشاق إليه، مجدي الهلالي) بکه، (لا ۲۲).
^(۲) المربون وتساؤلات الأطفال، نوال الخليفة، (ص ۳۶ - ۳۹).

بیینت و به ئاسۆیه کی زانستی خویندنه وه و شکیردنه وه ی بۆ بکات. ^(۱)
 سوورده بین له سهر ده رخستنی توانا موعجیزه کان و داهیتانه بی
 نه ندازه کانی پهروهردگار، لیره دا له قورئانی پیروژدا، ئاراسته کردنیکی
 خوایی بۆ سهرنجدان له بنه مای دروستکردنی مروّ هیه، که ده فره رمویت:
 ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ﴾ الطارق: ه

واته: "با ئاده میزاد ته ماشا بکات و سهرنج بدات، که له چی
 دروستکراوه؟!"

یان ده فره رمویت: ﴿وَقَى أَنْفُسَكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ الذاریات: ۲۱

واته: "ههروه ها له خودی خویشاندا به لگهی بیسنوور هه ن له سهر
 زانایی و به توانایی و جوانکاری زاتی به دیهیتنه، ئایا نه وه بۆ
 بینایتان ناخه نه کار؟"

ههروه ها سهرنجدان له خۆراکی مروّ، که چۆن و به چهند قوناغ به دیی
 هیئاوه، که ده فره رمویت: ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ﴾ عبس: ۲۴، یاخود
 ده رخستنی توانا بیسنووره که ی خودای مه زن له چوارچیوه ی سهرنجدان له
 دروستکراوه کان، که به لگهن له سهر گه وه یی نه و زاته، وه که ده فره رمویت:
 ﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ﴾ وَالْإِنْسَانِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿۱۷﴾ وَالْإِنْسَانِ
 كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿۱۸﴾ وَالْإِنْسَانِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿۱۹﴾ الغاشية: ۱۷ - ۲۰

واته: "ئایا نه وه سهرنجی و شتر ناده ن چۆن دروستکراوه؟!.. ئایا
 سهرنجی ئاسمان ناده ن چۆن به رزکراوه ته وه .. ئه ی سهرنجی کیوه کان ناده ن،

^(۱) جوانب التربية الإسلامية الأساسية، مقدار یالجن. (لا ۱۴۷).

چۆن داکوتراون و دامه زریتراون.. ئەم سەرئنجی دهشته کانی زهوی نادهن
چۆن تهخت و هه مواری کراون؟"

ده کریت ئەم واتا گه ورا نه، که جوانی دروستکردن و پیرۆزیی
دروستکار له خۆده گرن به شیوازی پروونکردنه وهی جیا و به ڕینگه ی
ته کته لۆژیای سهرده م له میشکی مندال نزیك بکهینه وه.^(۱) مندال به
سروشتی خۆی ئەو زاته ی خۆش ده ویت، که هه موو ئەم شته جوانانه ی بۆ
به دیه یتنا وه.

۲- فێرکردنی مندال به ناو و سیفه ته به رزه کانی خوای گه و ره، که
به لگهن له سهر جوانی و که مائی ئەو زاته، خوای گه و ره (الرحمن) و
(الرحیم) ه، که به زهیی و میهره بانیی هه موو شتیکی گرتوه ته وه.
(العفو) ه له هه موو هه له یه ک خۆش ده بیت. (الغفور) ه، که له گهل
لیخۆشبوون، گونا هه کانیش ده پۆشیت. (الکریم) ه بۆ داواکردن و بۆ هۆ
ده به خشیت، (الهادی) ه هه موو بهنده کانی بۆ ڕینگه ی به سوود رێنۆینی
ده کات. (الودود) ه بهنده کانی خۆش ده ویت و خۆشویستراویشه، ئەم
زانیا رییانه به بۆ سۆ و دوو یارمه تی خۆشویستنی خودا ده ده ن.^(۲)

۳- پێویسته خۆمان به دوور بگرین له م جۆره وشانه: (گه به قسه م
نه که یت خوای گه و ره سزات ده دات)، پێویسته جیاوازی بکه ین له نیتوان
ئەم دوو شته دا، یه که میان خوای گه و ره سزای ئەو که سه ده دات، که
سهر پێچیی ده کات، له گهل دووه میان به ستنه وه ی سزای خوا به

^(۱) سهیری (تربیه النناشه فی القرآن الکریم، صباح الطلیان) بکه، (لا ۳۴، ۳۵). هه و ره ها

سهیری (غرس محبة الله ﷻ فی نفوس المدوعین، د. الجوهره الطریفی) بکه، (لا ۱۸).

^(۲) سهیری (غرس محبة الله ﷻ فی نفوس المدوعین، د. الجوهره الطریفی) بکه، (لا ۱۰).

فرمانبەرداری من و هەڕەشەکردن لەسەری، چونکە ئەم کارە وادەکات مندال بەقوولی بیر لە توانا و گەوهیری خوا نەکاتەوه^(١) هیچ پێویست ناکات مندال لەسەر هەڕەشەکردن بە خوای گەوره پەروەردە بکەین، بەلکو پێویستە لە بەرامبەردا خۆشەویستی خوا و پەرۆزراگرتن و پێزگرتنی ئەو زاتە ی فێر بکەین^(٢)، هەر شتێک کاریگەری خراپی لەسەر مندال هەبێت مەیدەنە پال خوای پاک و بێگەرد ﷻ.

٤- کاتێک مندال، دایک و باوکی دەبینێت نوێژ دەکەن، یان لەبەر حەرامی کاریک ئەنجام نادەن، لای مندالەکە ئەو پرسیارە دێتە گۆڕی، کە بۆ ئەو کارە دەکەن؟ بۆیە پێویستە وەلامەکە باسی خۆشویستی خوای گەوره و فرمانبەرداری تێدا بێت. ئەم جوهریان بریتییه لە پەروەردەکردن بە شیوازی پیشەنگایەتی، چونکە مندال لەسەر پێچەکە ی باوانی دەپروات. یەکیکی تر لەو کاروبارانە، کە خۆشەویستی لە دلی مندالدا دەچێت، قسەکردنە لەگەڵی لەبارە ی بەهەشت و هەموو ئەو بەخششە نەپراوانە، کە پەروەردگار بۆ باوەردارە لەخواترسەکانی نامادە کردووه.

٥- کاتێک مندال دەگاتە تەمەنیەک لە واتای واجباتەکان تێبگات، ئەوکات فێری واجبی خۆشویستی خوای گەورە دەبێت، چونکە ئەو پەروەردگارەیه دروستی کردووین و بە جوانی بەدی هێناوین و پۆزیی پێداوین و بەسەر زۆریه ی دروستکراوه کانیدا گەورە ی کردووین، بە ئیسلام چاکە ی لەگەڵ کردووین.^(٣) دەبێت مندال فێربکەین، کە هەرچی هەمانە

^(١) (کیف تقرها لأطفالک، بول کولمان) (ص ١٥٧ - ١٥٨)، هەروەها دەکرێت سوود لە کتێبی (عظمة الله تعالى وجل وعز، د. محمد الشریف) وەربگیریت.

^(٢) سەیری (التربية العائدية، د. محمد حاج الجزائري) مالتەری (فی طریق الإصلاح)، هەروەها

له به‌خششه‌کانی ده‌وروپه‌رمان، هه‌مووی له لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه‌ن. پیتۆسته فی‌ری بکه‌ین چۆن سوپاسی خوای له‌سه‌ر بکات و داوای زیاتری لی بکات، ئه‌م شاره‌زایی په‌یدا‌کردنه له به‌خششه‌کان، پالنه‌ری خۆشه‌ویستییه. ^(۱)

۶- فی‌رکردنی ئه‌و هۆکارانه‌ی ده‌بنه هۆی پاک‌یشانی خۆشه‌ویستی خوای گه‌وره و پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ، له نمونه‌ی وتار و کردار. ^(۲)

پایه‌ی دووهم: باوه‌پوون به فریشته‌کان

باوه‌پوون به فریشته‌کان ئه‌مانه ده‌گریته‌وه: باوه‌په‌یتان به بوونیان، باوه‌په‌یتان به ناوه‌کانیان و به‌و هه‌واڵه دروستانه‌ی له‌باره‌ی ئه‌وانه‌وه هه‌ن و خۆشویستنیان.

له گرن‌گه‌رتین واتا په‌روه‌رده‌یه‌کان، که پیتۆسته سه‌باره‌ت به فریشته‌کان له دلی منداڵاندا به‌چێرتێ ئه‌مانه‌ن:

۱- فی‌ریان بکه‌ین، که فریشته‌کان دروست‌کراوی خوای گه‌وره‌ن، له پووناکی (نور) خه‌لق کراون. دایکه عایشه - په‌زای خوای لی بی‌ت- ده‌لێت: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: (فریشته‌کان له نوور خه‌لق کراوان، په‌رییه‌کان (جنۆکه) له بلێسه‌ی ئاگر، ئاده‌میش له‌وه خه‌لق

سه‌یری (منهج التریة النبویة للطف، محمد سوید) بکه، (لا ۲۱۲).

^(۱) سه‌یری (غرس محبة الله ﷻ فی نفوس المدوعین، د. الجوهره الطریفی) بکه، (لا ۱۴).

^(۲) سه‌یری (۱۰۰ وسیله لیحبک الله و روسوله، سید مبارک) بکه، (لا ۵).

کراوه، که بۆتان وهسف کراوه).^(۱) وهسفیکی گشتی بهسه، بهبی چوونه ناو ورده کاری و سروشتی نهم دروستکراوانهوه.

۲- فیژکردنی ناوی نهو فریشتانهی ناویان هاتووه، وهک: (جوبریل)، که نه مینی فریشته کانه و سهروکیانه، ههر نهویشه قورثانی بو پیغه مبه رمان هیئاوه.. (میکائیل) نه رکی باراندنی بارانی پی سپێردراوه. ئیسرافیل نه رکی فووکردن به (صور) ی پی سپێردراوه، ههروه ها کۆمه لێک فریشته هه ن عهرشی پهروه ردگاریان هه لگرتووه، کۆمه لێکی تر هه ن پارێزگاریکارن، هه ندیکی تر چاودێر و تۆمارکه رن.

۳- روونکردنهوی نهوهی، که فریشته کان ژماره یان ئیجگار زۆره، جگه له خوای گهوره، کهس نازانیت ژماره یان چهنده. نهوان دروستکراوه لێکن، که تایبه تن به ملکه چی و فه رمانبه رداری و جیبه جیکردنی فه رمانه کان. هه ریه کێک له وانه نه رکیکی هه یه و جیبه جیتی ده کات و پابه ندیشه پییه وه.

۴- بیگوناهن، خوای گهوره ده په رستن به شیوه یه کی به رده وام، ساردبوونه وه روویان تی ناکات، بیزار نابن و خوایان به گهوره ناگرن، باوه ردارانیان خوش ده ویت و نزایان بو ده کهن و به ئیزنی خوا سه ریان ده خه ن و ده یانپاریژن، له مه جلیسی یادی خوا ئاماده ده بن و به دوايان ده کهون.

۵- خوشویستنی مندال بو فریشته کان، نه ویش له رپی ئاشناکردنیان به سروشتی نهم فریشته به ریزانه، سروشتی بایه خپیدان و

^(۱) موسلیم گێڤاویه تییه وه (۲۹۹۶).

سووریونیان بهرامبهر باوه‌پداران. ئەم جوړه کاره گیانی خوشه‌ویستی بهرامبهر ئەم دروستکراوه پیروزی لێ به‌ره‌م دیت، چونکه فریشته‌کان هه‌لده‌ستن به یادکردنی خوا (تەسبیحات، داوای لێخۆشبوون و نزاکردن بۆ باوه‌پداران)، ئەو باوه‌پدارانە لەسەر رێبازی راست به‌رده‌وامن و کاری چاکه ده‌کەن، دیتنه لایان و مژده‌ی به‌هه‌شتیان پێ ده‌ده‌ن "سه‌لاوات له‌سەر باوه‌پداران ده‌ده‌ن و سه‌ریان ده‌خه‌ن و دامه‌زراویان ده‌کەن."^(۱) چاودێریان ده‌کەن و کار و کرده‌وه‌یان ده‌پاریزن، چونکه خوای گه‌وره بۆ پاپاستنی به‌نده‌کانی په‌وانه‌ی کردوون، وه‌ك ده‌فه‌رمووت: ﴿لَهُمُ مَعْشِرَتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُم مِّنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾ الرعد: ۱۱

واته: "بۆ خوا هه‌یه فریشته‌ی بێشومار، که به‌ نۆره به‌ دوا‌ی یه‌کدا دین، تا چاودێری ئاده‌میزاد بکه‌ن له‌ به‌ر و پشت و له‌ هه‌موو لایه‌که‌وه بپاریزن به‌ فرمانی خوا".

۶- باوه‌پبوون به‌ فریشته‌کان پێسته هاو‌پ‌ی بێت له‌گه‌ڵ به‌رز و پیرو‌زپاگرتنیان، ئەوان به‌نده رێزداره‌کانی خوای گه‌وره‌ن، نافه‌رمانیی خوا ناکه‌ن له‌ هیچ شتێکدا، که فه‌رمانیان پێ بدات و هه‌رچییه‌کیش فه‌رمانیان پێ بدریت ته‌نجامی ده‌ده‌ن "پێوسته له‌ هه‌ر سیفه‌تێکدا، که شایه‌ن و لایه‌قی ئەوان نییه، به‌دووری‌گیرین.

۷- هاندان له‌سەر پا‌کو‌خوا‌ئینی که‌سایه‌تی، چونکه فریشته‌کان به‌و شتانه‌ی م‌رو‌قه‌کان نازاری پێ ده‌خ‌ۆن، ئەوانیش نازاری پێ ده‌خ‌ۆن. ئەوه‌تا (جابر)ی کو‌ری (عبدالله) له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرته‌وه، که

^(۱) سه‌یری (تربیه النائشۃ فی القرآن الکریم، صباح الطلیان) بکه، (لا ۴۳، ۴۴).

فەرموویه‌تی: (هه‌رکه‌سێک له‌م به‌ره به‌فوات، که سه‌ره - جارێکیشیان فەرمووی: هه‌رکه‌سێک پیاز و سه‌ر و که‌وه‌ر به‌فوات - با نزیک مزگه‌وته‌کانمان نه‌بێته‌وه، چونکه له‌و شتانه‌ی ئاده‌میزاد ئازاری پی ده‌خوات، فریشته‌کانیش ئازاری پی ده‌خۆن).^(١)

٨- چهند حیکمه‌تێک له‌ بوونی فریشته‌کان و باوه‌ربوون پێیان هه‌یه، له‌وانه: مڕۆژ زانسته‌فراوانی و پیڕۆزی و گه‌وره‌یی و توانایی و حیکمه‌ته‌کانی خوای گه‌وره‌ فیڕ ده‌بێت“ هه‌روه‌ها: موسلمان هه‌ست به‌ پارێزراوی ده‌کات، چونکه ده‌زانیته‌ چهند سه‌ربازیک هه‌ن به‌ فەرمانی خوا ده‌بیاریزن و سه‌ری ده‌خه‌ن.^(٢)

٩- مڕۆژ له‌ پڕوانگه‌ی په‌یوه‌ندیی فریشته‌کان پێیه‌وه له‌ پڕوی پێکهاته و چاودێرییه‌وه، هه‌ست به‌ گرنگی و به‌های خۆی ده‌کات، بیڕۆکه‌ی به‌که‌مه‌سیرکردن و بیبایه‌خکردنی له‌ لا نامینیت، بۆیه‌ پێزی خۆی ده‌گریت“ هه‌ول ده‌دات نه‌و نه‌رکه‌ گه‌وره‌یه‌ له‌سه‌ر شانییه‌تی جێبه‌جێی بکات.^(٣)

^(١) موسلیم گێڕاویه‌تییه‌وه (٥٦٤).

^(٢) بۆ زانیاری زیاتر ده‌کریت نه‌و کتێبانه‌ بھوتیرینه‌وه، که باس له‌ باوه‌ربوون به‌ فریشته‌کان ده‌کهن، له‌وانه: (عالم الملائكة الأبرار، د.عمر الأشقر)، (عالم الملائكة في ضوء السنة النبوية دراسة موضوعية، نبیل ابو العمرین، رسالة ماجستير من جامعة غزة، منشورة على الشبكة)، (أهمية الإيمان بالملائكة وعلاماته النفسية والاجتماعية والخلقية، د. محمود سعادت، شبكة الألوكة).

^(٣) سه‌یری (عالم الملائكة الأبرار، د.عمر الأشقر) بکه، (لا ٦).

پایه سییه م: باوه پرون به کتیبه ناسمانیه کان:

باوه پرون به کتیبه ناسمانیه کان ئەمانه ده گرتیه وه:

۱- باوه پرون به بوونی کتیبیک، که له لای خواوه دابه زینراوه، ئەمەیش له گهواره ترین به زهیه کانی خوایه بۆ بهنده کانی، بهوییهی بۆ هەر نهتهوهیهک به گۆیهی گونجاوی خۆیان کتیبیکی به حوکم و یاساوه بۆ دابه زاندوون، بۆ ئەوهی پێنوینی وەر بگرن. ده بیست بۆ مندال پرون بکرتیه وه، که دابه زینی کتیب به خششیکی گهوارهیه، چونکه هەر نهو کتیبانهن خوی گهواره و پۆژی دوی و چاکه و خراپه یان پێ ناساندوین.

۲- برواهیتان بهو ناوانه ی فیران بوین، لهوانه: (صُف إِبْرَاهِيم)، (تهورات)، که بۆ موسا عليه السلام دابه زی، (زه بور)، که بۆ داود عليه السلام دابه زی، (ئینجیل)، که بۆ عیسا عليه السلام دابه زی، (قورئانی پیرۆز)یش، که بۆ موحه ممد عليه السلام دابه زی.

۳- سه رجه م ئەم کتیبانه یه یه کتری پشتر است ده که نه وه و یه کتر به درۆ ناخه نه وه، هیچ دژیه کییهک و پێچه وانیهک له نیتواناندا نییه، وهک خوی گهواره ده فهرمویت: ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ﴾ المائدة: ۴۸

واته: "ئیمه قورئانمان هاوپی له گهلا هه موو حه قیقه ت و راستیه کدا بۆ تۆ دابه زاندووه، راستی و دروستی کتیبه کانی پێش خۆشی دیاری ده کات".

٤- برواهینان بهو هه‌واله دروستانه‌ی تییاندا هاتوه، فیریش بکریت، که سه‌رجه‌م کتیبه ئاسمانیه‌کانی پێشوو ده‌ستکاری کراون و زیاد و که‌م کراون، چونکه هه‌موویان کاتی بوون و ته‌نیا تایه‌ت بوون به نه‌ته‌وه‌یه‌ک، خوی گه‌وره وه‌ک قورئان به‌ئێنی پاراستنی کتیبه‌کانی تری نه‌داوه.

٥- باوه‌ربوون به‌وه‌ی قورئان هه‌موو کتیبه‌کانی پێش خۆی سه‌پونه‌ته‌وه، کارکردن به‌ حوکه‌م‌کانی قورئانی پێرۆز ئه‌رك و واجبه، تا پۆژی دوا‌ی، بۆیه پێسته‌ فه‌رمانه‌کانی جێبه‌جێ بکړین و پێگه‌یه‌کانی نه‌ه‌جام نه‌دریت “هه‌رامه‌کانی هه‌رام و هه‌ل‌اله‌کای هه‌ل‌اله‌ بکړین، کارکردن به‌ یاسا‌کانی و ته‌سلیم‌بوون پێی، نه‌به‌زاندنی سنوور و پێنما‌یه‌کانی.”^(١)

هه‌ر سه‌باره‌ت به‌ پرسی باوه‌ره‌ینان به‌ کتیبه ئاسمانیه‌کان: باب‌ه‌تی له‌به‌رکردنی قورئانی پێرۆزه لای مندال له‌ به‌جووکیه‌وه، چونکه له‌ کاتێکدا له‌به‌رکردنی قورئانی پێرۆز به‌ یه‌کێک له‌ گه‌رنگه‌ترین چالاکیه‌کانی گه‌شه‌کردنی زیره‌کیی مندال داده‌نریت، ئه‌مه ئه‌گه‌ر که‌سی په‌روه‌رده‌کار سه‌رکه‌وتوو بوو له‌ دروستکردنی که‌شیکێ گونجاو له‌ دلی مندالدا، قورئان داوامان لێ ده‌کات بۆ زیادکردنی باوه‌رمان و تێکه‌لا‌و‌بوونی زانسته‌ له‌گه‌ڵ کرده‌وه “بیر له‌ دروستکردنی زه‌وی و ئاسمانه‌کان و دروستکردنی مرۆڤ و هه‌رچی له‌ ده‌ورو به‌رمانه‌ بکه‌ینه‌وه و لێیان پامێنین، بۆیه له‌به‌رکردنی قورئان و تێگه‌یشتن له‌ واتا‌کانی مرۆڤ ده‌گه‌یه‌نێته‌ قوناغیکێ پێشکه‌وتوو

^(١) بۆ زانیاری زیاتر ده‌کریت کتیبی (الإيمان بالكتب)ی شیخ د. محمد بن إبراهيم الحمد بخویندریته‌وه، هه‌روه‌ها کتیبی (الإيمان بالكتب)ی أحمد نجار.

له زیره‌کی. ^(۱) وێپرای ئه‌وه‌ی زمانی مندال له‌سه‌ر خۆیندنه‌وه‌ی دروست و په‌وانبێژی پادیت، ئه‌مه‌یش له‌ پێی به‌هێزکردنی زمانی به‌ خۆیندنه‌وه‌ی قورئان و ته‌جويد. هه‌روه‌ها هانی مندال به‌دریت له‌سه‌ر کارکردنی به‌ پێنمایی و ئادابه‌کانی قورئان له‌ هه‌موو بواریکی ژياندا، ئه‌وکات مندال له‌سه‌ر ژيانیتکی دروست و په‌وشتی به‌رز په‌روه‌رده‌ ده‌بیت. هه‌ر له‌و سوودانه: به‌ده‌سته‌یتانی پاداشت و خێریکی زۆر، له‌میان‌ه‌ی کۆبوونه‌وه‌یان له‌ بنکه و بازنه‌کانی له‌به‌رکردندا. ^(۲)

چۆن مندال هان به‌هین بۆ له‌به‌رکردنی قورئان؟

۱- گه‌وره‌یی و پاداشتی له‌به‌رکردن و خۆیندنه‌وه و فێربوون و کارکردن به‌ قورئان بۆ مندال پوون بکه‌ینه‌وه، وه‌ک پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمویت: (قورئان به‌وێشن، چونکه‌ پۆژی دوا‌یی قورئان ده‌بێته‌ تکه‌کار بۆ هاو‌پێکه‌ی). ^(۳) یان ده‌فه‌رمویت: (له‌ پۆژی دوا‌یدا به‌ هاو‌پێی قورئان ده‌وتریت بیه‌خوێنه‌روه، به‌رزبهره‌وه، به‌ وردی و له‌سه‌رخو‌یی بیه‌خوێنه‌روه وه‌ک چۆن له‌ دنیا‌دا ده‌فه‌رموینه‌وه، پێگه‌ و پایه‌ی تۆ له‌ دوا‌ین ئه‌و ئایه‌ته‌دا‌یه، که‌ ده‌فه‌رموینه‌وه). ^(۴) یان ده‌فه‌رمویت: (هه‌وونه‌ی ئه‌و باوه‌رداره‌ی قورئان ده‌خوێنیت وه‌ک پرته‌قاله‌، بۆنی خۆشه‌ و تامی خۆشه‌،

^(۱) تعلیم التفکر، سیف العیسوی، (لا ۱۲۱).

^(۲) (من الآثار الإیانة لتعلیم وتعلیم القرآن الکریم علی الفرد والمجتمع، د. شعبان مقلد، شبکه‌ الالوککه، ۱۴۳۰/۶/۱۳)، سه‌یری (أسس بناء شخصية الطفل المسلم، علي الشحود) بکه، (لا ۴۶).

^(۳) موسلیم گێراویه‌تییه‌وه (۸۰۴).

^(۴) الترمذی گێراویه‌تییه‌وه، (۲۹۱۴)، نه‌لبانی به‌ "حه‌سه‌ن"ی داناوه‌.

نموونه‌ی ئەو باوەردارە‌ی قورئان ناخوێنێت وەك خورمایه، هیچ بۆنی نییه، بەلام تامی خۆشه“ نموونه‌ی ئەو دوو‌پووه‌ی قورئان دەخوێنێت وەك پێحانه‌یه، بۆنی خۆشه بەلام تامی تالە، نموونه‌ی ئەو دوو‌پووه‌یشی قورئان ناخوێنێت وەك گوزالکە، بۆنی نییه و تامیشی تفت و تالە^(۱). هەروەها دەفەرموێت: (باشترینتان ئەو کەسە‌یه قورئان فێردە‌بی‌ت و خە‌لکیش فێر دە‌کات).^(۲) چە‌ند نموونه‌یه‌کی پیاو‌چا‌کانی پێش‌ینانی بۆ باس بکە، ئە‌مه‌یش له‌ گە‌وره‌ترین هۆیه‌کانی جولا‌ندنیه‌تی بۆ ئە‌م ئە‌رکە.^(۳)

۲- ناوی تۆ‌مار بکە‌ین له‌ بنکە‌کانی خوێندنه‌وه و له‌به‌رکردنی قورئان، یان دا‌بین‌کردنی مامۆ‌ستایه‌ك فێری قورئانی بکات، به‌کاره‌ینانی شی‌وازی هاندانی و خە‌لات و کە‌شی پێش‌ب‌رک‌ی له‌ نێ‌وان منداڵان و قوتا‌بیان.^(۴)

۳- پێ‌ویسته‌ بابە‌تی له‌به‌رکردنی قورئان له‌ لای منداڵانسان بک‌ری‌ت، بۆ ئە‌وه‌ی نارامی له‌سه‌ر بگ‌ری‌ت و خۆشی بو‌یت، باش‌تره‌ سه‌ره‌تا به‌ ج‌وزنی (عم) ده‌ست پێ‌ بکات، چونکە‌ نایه‌ت و سو‌ره‌ته‌کانی کورت‌ن و بۆ جی‌گ‌یربوونی له‌ می‌ش‌کی منداڵانسان‌ترن^(۵)“ هە‌روه‌ها هە‌ندی له‌

^(۱) بوخاری گێ‌راویه‌تییه‌وه، (۵۴۲۷).

^(۲) بوخاری گێ‌راویه‌تییه‌وه، (۵۰۲۷).

^(۳) سه‌یری (التربية العقائدية، د. محمد حاج الجزائري، موقع في طريق الاصلاح) بکە، هە‌روه‌ها سه‌یری (منهج التربية النبوية للطفل، محمد سويد) بکە، (لا ۲۳۸).

^(۴) بۆ زانینی شو‌یت‌ه‌واری هە‌لقه‌کانی له‌به‌رکردنی قورئان له‌سه‌ر کە‌سایه‌تی منداڵان و گە‌شه‌کردنی، سه‌یری ک‌تیبی (دور الحلقات القرآنية في تنمية شخصية الطفل المسلم، عبدالله محمد هنانو) بکە.

^(۵) سه‌یری (طفل الابتدائي وطرق تربيته علميا، معتز شاهيد، موقع المسلم تاريخ النشر ۱۴۳۲/۷هـ). بکە.

سوره ته کان پایه کانی ئیمانیا تیدا یه، بیرویا وهر و رهفتار باشت ده کهن، ته نانهت سه لامه تی و ته ندروستی مندال ده پارێزین. له وهیش زیاتر قورئان پرپیه تی له یاد کردنی خوی موته عال و تراکردن، که زمان پاراو ده کات و رهوانیژی زیاد ده کات.

۴- له کاتی خویندنه وهی و له بهرکردنی، گرنگی بدریت به شرۆفه ی کورتی قورئان، بۆ نه وهی ده رگای واتای ئایه ته کان به سه ر دل و می شکیدا بکری نه وه. با کهس وا گومان نه بات، که مندالی بچوک شایه نی شرۆفه ی قورئان نیسه، به لکو مندال خاوه نی توانایه کی سه رسوورپه ی نه ره له تیگه یشتن و له بهرکردن.^(۱)

۵- فیری بکه ی که قورئان شیفا و میهره بانی و به ره که ته، وه که پهر وه ردگار ده فه رمویت: ﴿وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ الإسراء: ۸۲

واته: "ئیمه له قورئاندا ئایهت و سووره تگه لیک داده به زینین، که بیته هژی شیفا و چاره سه ر بۆ نه خوشییه دهروونی و جهسته ییه کان، ههروه ها رهحهت و میهره بانیش بۆ ئیمانداران"، بۆیه هه رکه سی که له بهری بکات، یان به شیکی له بهر بکات، ده توانیت خوی و دهروبه ره که ی پی چاره سه ر بکات له کاتی نه خوش کهوتندا.

^(۱) سهیری (التربية العقائدية، د. محمد حاج الجزائري، موقع طريق الإصلاح) بکه، ههروه ها سهیری (مهارات تحبيب أطفالنا في القرآن، أمينة محمد) بکه، گوشاری (الوعي الإسلامي ژماره ۵۵۶) و (منهج التربية النبوية للطفل، محمد سويد) بکه، (لا ۲۳۲).

پایه‌ی چواره‌م: باوه‌پوون به پیغه‌مبه‌ران

باوه‌پوون به پیغه‌مبه‌ران (سلاوی خویان له‌سه‌ر بیّت) نهم شتانه ده‌گریته‌وه: باوه‌پوون به راستگوییان و نه‌وه‌واله‌ راستانه‌ی له‌وانه‌وه هاتوون، نه‌وه‌وانه‌ی فیریان بووین، خوی گه‌وره به‌هوی جیاوازی ره‌وشتبه‌ریزی و عه‌قلمه‌ندیان له‌ناه‌وه‌کانی خویان هه‌لبه‌ژاردوون، بۆ نه‌وه‌ی په‌یامه‌که‌ی بگه‌یه‌نن^١ وه‌ک ده‌فه‌رمویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ﴾ إبراهيم: ٤

واته: "ئیمه هیچ پیغه‌مبه‌ری‌کمان ره‌وانه نه‌کردوه، ته‌نیا به زمانی قه‌ومه‌که‌ی نه‌بیّت، تا هه‌موو شتیکیان بۆ پوون بکاته‌وه"، چونکه نه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ر، فریشته‌ بوایه که‌س لێ تینه‌ده‌گه‌یشته. پتوێسته له‌سه‌رمان جیاوازی له‌ نیوان هیچ یه‌ک له‌ پیغه‌مبه‌ران نه‌که‌ین، نه‌ک نه‌وه‌ی باوه‌ر به هه‌ندیکیان بکه‌ین و باوه‌ر به هه‌ندیکی دیکه‌یان نه‌که‌ین، به‌لکو ده‌بیّت باوه‌ر به هه‌موویان بکه‌ین. سه‌رجه‌میان له‌ په‌یامه‌کانیاندا راستگۆ بوون، هه‌روه‌ک چۆن له‌ نامۆزگاریی نه‌ته‌وه‌کانیاندا چاکه‌کار بوون، له‌ گه‌یاندنی په‌یامی خوی گه‌وره‌یشدا بی‌تاوان و بی‌هه‌له‌بوون. ناکریت کار به شه‌ریعه‌ته‌که‌یان بکه‌ین، جگه‌ له‌ شه‌ریعه‌تی دوا پیغه‌مبه‌ر، محمد ﷺ.^(١)

له‌ واتا په‌روه‌ده‌یه‌کان تایبته‌ به‌ باوه‌په‌ینان به‌ پیغه‌مبه‌ران

نه‌مانه‌ن:

^(١) بز زانیاری زیاتر ده‌کریت کتیبی (الرسل والرسالات) د. عمر الاشقر بخوێرتیه‌وه، هه‌روه‌ها کتیبی (المباحث العقیدیه‌ بالایمان بالرسل، أحمد النجار) و کتیبی (الإیما بالرسل والرسالات، د. علي الصلابي).

۱- پروونی بکهینهوه، که خوای گهوره بۆ هه موو نه ته وه یه که پیغه مبه ریکی له خوایان په وانه کردوه، بانگهیشتیان ده کات بۆ په رستنی خوای تاك و ته نیا و په تکرده وهی په رستراوه کانی تر، هه موویشیان راستگۆ و چاکه کار و ریتۆنییکار و پارێزکار و له خواترس بوون.

۲- پروونی بکهینهوه، که په یامی یه کهم پیغه مبه ر له گه ل دواين پیغه مبه ر له سه ر بنه مای په رستن هاوړان، نه ویش بریتییه له یه کتا په رستی به بیروباوه و کرده وه و گوftar، په رستراوه کانی تریش په ت بکرینه وه.

۳- حیکمه ته خوایه کان له ناردنی پیغه مبه ران بۆ خه لک، پروون بکهینه وه، له وانه په رستنی خوای په روه ردگار ﷺ به یه کتا په رستی، ریتۆنییکردنی خه لک و ئاراسته کردنیان بۆ رینگه ی دروست، فیزکردنی خه لک به کاروباری دنیا و دواړۆژیان و ده رهیتانیان له تاریکی به ره و پروونکی، رابه رایه تی ئوممه ت و جیبه جی کردنی شه رعی خوا له نیویاندا “هه روه ها ده ستگرتن به به رنامه که یان و رۆیشتن له سه ر ریبازه که یان.

۴- زانینی سۆز و میهره بانی خوای گه وره له گرنگیدان به به نده کانی، به و پییه ی پیغه مبه رانی بۆ په وانه کردوون، تا بۆ رینگه ی راست ریتۆنییان بکات، ئاگاداریبوون له سه ر سوپاسکردنی ئه م به خششه گه وره یه “هه روه ها خۆشویستنی پیغه مبه ران، چونکه هه لساوون به گه یاندنی په یام و ئامۆژگاری بۆ به نده کان. مرۆڅ با خاوه نی عه قل و ژیری بیت، ناتوانیت به و عه قل و ژیری به ره ژه وه ندی ئوممه ت به بی که موکوری ریکبخات و بیانات به ئوممه تیکی یه کگرتو و یه کسان له پیدانی ماف به هه موو خاوه ن مافیک، بۆیه ئه وه پیغه مبه رانن (سلاوی خوایان له سه ر

بیّت) مرۆفه‌کان فێری ئەو شتانه دەکەن، کە سوودیان ھەیە و لە زیانەکانیش رێگریان لێ دەکەن.^(۱)

۵- چاندنی خۆشه‌ویستی پیغه‌مبەری خوا ﷺ لەناو دڵمان، بۆ ئەوێ بێتوانین ملکه‌چی بێ و لەسەر پێبازەکە ی برۆین و بە گەورە ی بزانین، خۆشه‌ویستی هیچ کەسی ئێش نەخەینە پێش خۆشه‌ویستی ئەوێ، لایەنگیری و پشتیوانی ھەرکەسێک بکەین، کە لایەنگیری و پشتیوانی پیغه‌مبەری خوا ﷺ دەکات "دژایەتی ھەرکەسی ئێش بکەین، کە دژایەتی دەکات."^(۲) ھەرۆھا پێژدارکردنی ناوی، بەوێ ھەرکات ناوی ھات سەلاواتی لەسەر لێبدریت، پەوشت و پەفتاری بە پێرۆز دابنریت، چونکە پیغه‌مبەر ﷺ ئێجگار بە بەزەیی و میھرەبانە.^(۳) ھەرۆھا پێژگرتنی پیغه‌مبەری خوا ﷺ لە لای گۆرەکە و لە مزگەوتەکە، ئەویش بە بەرزەکردنەوێ دەنگ لەسەری، چونکە خۆی گەورە بە سەردانیکردنی گۆرەکە ی پێژی لەو پیغه‌مبەرە ﷺ گرتووە و شەرەفیسی بە وەستان لەسەر گۆرەکە ی پێداوە.^(۴)

^(۱) سەیری (مجموع فتاوي و رسائل الشيخ محمد بن صالح العثيمين) بکە، (لا ۱۴۵).

^(۲) سەیری (دور الأنشطة غير الصفية في تنمية حب النبي ﷺ لدى التلميذات المرحلة الابتدائية، فوزية البقمي) بکە، (لا ۹۲، ۹۸، ۹۹).

^(۳) دەکریت سوود لە کتێبی (عناية الرسول ﷺ بالمرأة والطفل) ی محمد مسعودی یاقوت وەرگیریت، ھەرۆھا توێژینەوێ (رحمة الرسول ﷺ بالحيوانات والطيور) د. حذيفة السامرائي.

^(۴) سەیری (حقيقة الإيمان بالرسول، محمد المنجد، الإسلام سؤال وجواب) بکە، میژووی بۆلاکردنەوێ: ۲۰۲/۱/۲۱ م.

چۆن مندال فیره خۆشهویستی پیغه مبهەر ﷺ بکهین:

۱- پتویسته دلنیا بین له وهی، که خوی پهره وردگار پیغه مبههره کهی ﷺ خوش دهویت، به سهر هه موو خه لیکدا هه لیباردوه و چاکه و فەزلی پێداوه، خۆشویستنی له سهرمان واجب کردوه “ده بیته ئه وهیش بزانی خۆشهویستی پیغه مبهەر ﷺ نیشانهی خۆشهویستی خوی گهورهیه، هه رکه سیکیش پیغه مبههری ﷺ خوش بویت، ئه وه به دلنیا بی و راستگۆیه وه خوی خوش ویستوه.^(۱)

۲- برهتانه وهی ئه وهی، که پیغه مبههری خوا ﷺ به هیدایه ته کهی و گه یاندنی ئایینه کهی، ره حمت و به ره که ته بۆ هه موو جیهانیان، له رۆژی دوايشدا به ره حمت و به ره که ته کهی ده بیته تکاکار بۆ پرواداران.

۳- خۆینده وهی چهند به شیک له ژياننامه پر گولا وه کهی پیغه مبههری خوا ﷺ بۆ مندال، نینجا مندال تیده گات، که پیغه مبههر ﷺ پێشهنگ و نمونهی بالا یه بۆ هه موو مرۆفایه تی. لێره دا پتویسته باسی هه ریه که له موعجیزه کانی و ره و شته رزییه کهی و سه رخستنی سته ملیکراوان و سۆز و به زه بی به سهر هه ژاران و هه سییه تی بۆ بیباوکان و میهره بانێ بۆ کهسانی بپه یز بکریت^(۲)، له هه موویشی گرنگتر ئه وه یه، که زمانمان نزیک بیت له ئاستی گه شهی مندال، ته نیا ئه وابه تانه باس

^(۱) سهیری (دور الأنشطة غير الصفة في تنمية حب النبي ﷺ لدى تلميذات الحركة الابتدائية، فوزية البقمي) بکه، (لا ۸۴).

^(۲) ده کریت سود له کتیبی (کیف عاملهم)، نووسینی عماد المنجد بیندریت، (لا ۳۰۱)، (لا ۶۹۱، ۷۶۱)، یاخود کتیبی (الرحمة في حياة الرسول) راغب السرجانی (لا ۶۵).

بکرین، که گونجاون له گه‌ل ئاستی عه‌قلیدا “ئه‌مه‌یش بۆ ئه‌وه‌ی به‌جوانی وهری‌بگریت. هه‌روه‌ها ده‌بی‌ت سووربین له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی هۆیه‌کانی غم‌ی‌شی ئه‌م باب‌ه‌ته‌ هه‌مه‌جۆرین و بگه‌نجین له‌گه‌ل ته‌مه‌نی مندالدا، به‌ ره‌و‌چا‌و‌کردنی جیاتاکی و بارودۆخی ژینگه‌یی.^(١)

٤- وا باشه‌ مندال له‌ ژینگه‌یه‌کدا دایک و باوک و ده‌وره‌یه‌ری خۆی ببینیت، که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و سوننه‌ته‌که‌ی به‌ گه‌وره‌ ده‌زانن. سووربوون له‌سه‌ر ده‌ستگرتن به‌ پێبازه‌که‌ی و سه‌لاوات لێدان له‌سه‌ری هه‌رکات ناوی بی‌ت. ره‌فتاری دایک و باوک له‌ گه‌وره‌ترین کاریگه‌ریه‌کانی په‌روه‌رده‌یه‌ له‌سه‌ر مندال، کاتیک دایک، یان باوک بۆ نمونه‌ نویژی سوننه‌ت ده‌کات و ئینجا پیتی ده‌لیت پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌م شیوه‌یه‌ی کردووه‌ “ئه‌م شیوازه‌ په‌روه‌رده‌کردنه‌ به‌ شیوه‌ی پابه‌رایه‌تی گه‌وره‌ترین کاریگه‌ری له‌سه‌ر گه‌شه‌کردن و په‌روه‌رده‌ی عه‌قیده‌یی دروست ده‌کات، چونکه‌ پێغه‌مبه‌ر پابه‌ر و نمونه‌ی بالایه‌ و پێویسته‌ په‌روه‌رده‌کاران بیکه‌نه‌ پێشه‌نگی خۆیان و ده‌ست به‌ هیدایه‌ته‌که‌ی و سوننه‌ته‌که‌یه‌وه‌ بگرن و به‌ شیوه‌ی کرداری له‌گه‌ل منداله‌کانیاندا له‌سه‌ر ئه‌رزوی واقیع جێبه‌جێ بکه‌ن.^(٢)

٥- له‌به‌رکردنی هه‌ندێ فهرمووده‌ی سه‌حیح له‌ لای مندال، که‌

^(١) (تعامل الرسول مع الأطفال تربوياً، د. حصة الغصير)، (لا ٧٥، ٧٧)، هه‌روه‌ها ده‌کریت سوود له‌ کتێبی (الأطلس التاريخي لسيرة الرسول ﷺ، سامي المغلوث)، ببینیت (لا ١٩٩).
^(٢) (تربية الناشئة في القرآن الكريم، صباح الطليان)، (لا ٤٤، ٥٩)، سه‌یری (منهج التربية النبوية للطفل، محمد سويد) بکه، (لا ٢١٩)، هه‌روه‌ها سه‌یری (أسس بناء شخصية الطفل المسلم، علي الشحود) بکه، (لا ٢٢). سه‌یری (دور الأنشطة غير الصفية في تنمية حب النبي ﷺ لدى تلميذات المرحلة الابتدائية، فوزية البقمي)، بکه، (لا ٨٨).

به‌لگه‌ن له‌سه‌ر جوانیییه‌کانی ئیسلام و په‌وشتبه‌رزیی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و هاوه‌لانی، فهرمووده‌کان کاریگه‌ریی گه‌وره‌یان له‌سه‌ر ئیمان و په‌فتار و بنیادنانی ده‌روون هه‌یه. ^(۱) ده‌کریت پیشه‌پرکی بۆ له‌به‌رکردنی فهرمووده‌ی کورت و واتاروون ساز بکریت، ئه‌و فهرموودانه‌ی هه‌لگری په‌وشتبه‌رزین بۆ مندالان، په‌چاوی شیوازی هاندان بکریت له‌ نموونه‌ی دیاری و خه‌لات و پاداشت پێدان.

۶- باسکردنی چیرۆکی مامه‌له‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌گه‌ل هاوه‌لانی و خۆشه‌یستییان بۆ ئه‌و، به‌تایبه‌ت چیرۆکی منداله‌ هاوه‌له‌کان، بۆ نمونه: ئه‌نه‌س () له‌ توند ده‌ستگرتنی به‌ سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، که ده‌گیرپێته‌وه جارێک به‌رگدووێت بانه‌گه‌یشتی پیغه‌مبه‌ری ﷺ کرد بۆ خواردنی، که خۆی دروستی کردبوو، ئه‌نه‌س ده‌لێت: "له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بۆ ئه‌و خواردنه‌ چووم، نانیکی دروستکراو له‌ جۆیان هه‌نا بۆ پیغه‌مبه‌ر، له‌گه‌ل شله‌یه‌ک، که کوله‌که‌ و گوشتی تێدا بوو، بینیم پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌ دوا‌ی کوله‌که‌دا ده‌گه‌را له‌سه‌ر قاپه‌که‌، له‌و پوژه به‌دواوه‌ من به‌رده‌وام هه‌زم له‌ کوله‌که‌یه‌".

(شامة) له‌ ئه‌نه‌سه‌وه ده‌گیرپێته‌وه و ده‌لێت: "له‌ به‌رده‌میدا کوله‌که‌م کوژه‌کرده‌وه". ^(۲) لی‌ره‌دا که‌سی په‌روه‌رده‌کار ده‌بێت سووربێت له‌سه‌ر نیشان‌دانی چۆنییێی خۆشویستی هاوه‌لان ﷺ، بۆ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ

^(۱) سه‌یری (الطفل في الشريعة الإسلامية ومنهج التربية النبوية) سهام جبار بکه، (لا ۲۵۲).

^(۲) بوخاری گێڕاویه‌تییه‌وه (۵۴۳۹).

و قوربانیدان له رێگهیدا، گێڕانهوهی چیرۆکی کاریگەر له م رووهوه.^(١)

٧- فێرکردنی شوێنهواری ئەم خۆشهویستییه، بۆ نمونه: له فهرمووده، که ئەنەس رضی اللہ عنہ دهیگێرپێتسهوه، هاتووه: "پیاویك پرسیاری پۆژی دوایی له پێغه مبهەر صلی اللہ علیہ وسلم کرد، وتی: کهی پۆژی دواییه؟ نهویش فهرمووی: (چیت بۆ ئاماده کردووه؟)، پیاوه که وتی: هیچ، ته نیا نهوه نهییت، که خوای گهوره و پێغه مبهره کهیم صلی اللہ علیہ وسلم خوش دهویت. پێغه مبهەر فهرمووی: (تۆ له گهڵ ئەو که سه دایت، که خوشت دهویت). ئەنس دهلیت: له هه موو ژیا ماندا هیتدهی دلخۆشبوونان بهم فهرمايشتهی پێغه مبهەر صلی اللہ علیہ وسلم: (تۆ له گهڵ ئەو که سه دایت، که خوشت دهویت)، دلخۆش نه بوین. ئەنس دهلیت: من پێغه مبهەر صلی اللہ علیہ وسلم و نه بو به کر و عومهرم خوش دهویت، ئومیدم وایه بهم خۆشهویستییهم له گه لیان بم، گهرچی من وهك نهوان کردهوهی چاکه م ته نجام نه داوه".^(٢)

٨- یارمه تی مندال بدریت له داهینان و به رهه م نووسین، که تایبهت بێت به خوشویستنی پێغه مبهەر صلی اللہ علیہ وسلم، له نمونهی نووسینی شیعەر و چیرۆک و وتار و بابەت نووسین "ههروه ها هاندانی پیتشپرکیی جۆراوجۆر له بابەت خۆشهویستی پێغه مبهەر صلی اللہ علیہ وسلم".^(٣)

^(١) سهیری (اعظم انسان عرفته البشرية، هشام برغث) بکه، (لا ١٥٢). ههروه ها سهیری (خسون موقفا للنبي صلی اللہ علیہ وسلم مع الصغار، د. ابراهيم الودعان) بکه، (لا ١٩).

^(٢) بوخاری گێڕاویه تییهوه (٣٦٨٨).

^(٣) سهیری (التربية العقائدية، د. محمد حاج الجزائري) بکه، مالهیری (طريق الإصلاح، ههروه ها (كيف أرسخ حب النبي في قلب ولدي، خالد روشة) مالهیری (صيد الفوائد)، ههروه ها سهیری (أطفالنا وحب الرسول صلی اللہ علیہ وسلم، د. أماني الرمادي) بکه له مالهیری (صيد الفوائد). سهیری (اعظم انسان عرفته البشرية، هشام برغث) بکه، (لا ١٥١).

پایه‌ی پێنجهم: باوه‌پوون به‌ پۆژی دوایی

باوه‌پوون به‌ پۆژی دوایی نه‌مانه ده‌گرێته‌وه: باوه‌پ به‌ مردن، زیندوو بوونه‌وه، پاداشت، سزا، سیرات“ ته‌رازوو، به‌هه‌شت و ناگر. مندال له‌ دوای ته‌مه‌نی پێگه‌یشتن (دوای هه‌وت سالان) به‌ شیوه‌یه‌کی پوون هه‌ست به‌ هه‌ندێ بابته‌ی پۆژی دوایی ده‌کات، به‌لام پێش نه‌و ته‌مه‌نه‌ باشتر وایه‌ قسه‌کردن له‌سه‌ری به‌ کورتبهری و پوخته‌کراوی بیت. بۆی پوون ده‌که‌ینه‌وه، که‌ ژيانیکێ تر هه‌یه، خوای گه‌وره‌ به‌هه‌شتی وه‌ک پاداشت بۆ باوه‌پداران و ناگریشی بۆ بێباوه‌پان دروست کردووه.⁽¹⁾

هه‌ندێ له‌ واتا په‌روه‌ده‌یه‌کان، که‌ پێویسته‌ له‌ هه‌مبهر باوه‌پوون به‌ پۆژی دوایی له‌ میشکی مندالدا بچه‌سپێنرێن، نه‌مانه‌ن:

۱- پێویسته‌ مندال بزانیته‌، که‌ خوای مه‌زن له‌ پۆژی دواییدا دوای مردنیان، زیندوو یان ده‌کاته‌وه، بۆ نه‌وه‌ی پاداشتی کرده‌وه‌کانی دونیایان وه‌ریگرنه‌وه، ئینجا پاداشت به‌ چاکه‌ و سزایش به‌ خراپه‌.

۲- بزانیته‌، که‌ خوای گه‌وره‌ له‌ پۆژی دواییدا به‌هه‌شتی کردووه‌ به‌ مالی سهربه‌زری و به‌خته‌وه‌ری و نه‌مری، بۆ پاداشته‌دانه‌وه‌ی باوه‌پادان دروستی کردووه، له‌ به‌رامبه‌ردا ناگری بۆ سزادانی بێباوه‌پان دروست کردووه. ده‌کریت خۆشییه‌کان و به‌خششه‌کانی به‌هه‌شت لای مندال خۆشه‌ویست بکری.

۳- قسه‌کردن له‌گه‌ڵ مندال له‌باره‌ی مردن و پۆژی دواییه‌وه‌ به‌

⁽¹⁾ سه‌یری (غرس أصول الإيمان في نفس الطفل، د. شریفة الحازمی) بکه، (لا ۱۲۴).

شیوازیکی نهرم و جوان، که به‌لگه بیّت له‌سه‌ر میهره‌بانی و به‌زه‌یی و لیخوشبوون و نهرمونینایی خوی گه‌وره، نه‌وه‌ک بیرۆکه‌ی بیزارکه‌ر بال به‌سه‌ر مندالدا بکیشیت.^(۱) ده‌کریت نهم بابه‌ته به‌سه‌رتیته‌وه به‌ژیانی بوونه‌وه‌ری زیندوو، که به‌همان قوناغدا تیپهر ده‌بیّت، به‌لام خوی گه‌وره‌ مرۆفی به‌وه جیاکردۆته‌وه، که به‌رپرسیاریتی پی‌داوه و سه‌رجه‌م بوونه‌ره‌کانی تری خستوونه‌ته‌ خزمه‌تی و به‌لینی پاداشدانه‌وه‌یشی پی‌داوه.

۴- پروون بکریته‌وه، که خوی گه‌وره‌ سته‌م ناکات، بواریش به‌ سته‌مکار به‌بی سزادان و به‌ سته‌ملیکراویش به‌بی مافییدان نادات، که‌سی چاکه‌کاریش به‌بی پاداشتی چاکه‌ به‌جیناهیلّیت. نیمه‌ له‌ دنیادا ده‌بینن، که هه‌ندی که‌س سته‌مکار و زۆردارن و له‌سه‌ر نه‌وه سته‌مکاریه‌یش ده‌مرن، بۆیه ده‌بیّت ژیانیکی تری جگه‌ له‌م ژیانه‌ هه‌بیّت، تا چاکه‌کار پاداشتی چاکه‌ و خراپه‌کاریش سزای خراپه‌که‌ی وه‌رگریته‌وه.^(۲)

پایه‌ی شه‌شم باوه‌رپوون به‌ قه‌ده‌ر (چاره‌نوس).

باوه‌رپوون به‌ چاره‌نوس و قه‌ده‌ر نه‌مانه‌ ده‌گریته‌وه: باوه‌رپوون به‌ زانستی کاملی په‌روه‌دگار و باوه‌رپوون به‌ کتیب و قه‌ده‌ر و دروستکراوه‌کان و ویست و ئیراده‌ی نه‌و زاته. مندال له‌ ته‌مه‌نی بجووکیدا

^(۱) سه‌یری (المربون وتساؤلات الاطفال، نوال الخلیفه) بکه، (لا ۱۱۹-۱۲۱).

^(۲) بۆ زانیاری زیاتر ده‌کریت نهم کتیبه‌ بخوینریته‌وه (الإیمان بالیوم الآخر، د. محمد الحمد)، هه‌روه‌ها کتیبی (الإیمان بالیوم الآخر واثره‌ فی حیاة المسلم)ی عبدالله الاثري.

ناتوانیت له واتای قه‌ده‌ر تیبگات، هه‌ندیکیش بییانوایه ناکریت مندال له واتاکانی تیبگات، تا نه‌گاته ته‌مه‌نی نزیکه‌ی نو سالان^(١)، به‌لام کۆمه‌لێک واتای په‌روه‌رده‌یی هه‌ن پتویسته له بابته‌ی باوه‌رییون به (قه‌زا و قه‌ده‌ر) دا بچه‌سپێنرین، له‌وانه:

١- باشت‌ترین قسه‌کردن له‌سه‌ر نهم به‌شه، نه‌و فه‌رمووده‌یه‌یه، که (ابن عباس) ده‌یگێڕێته‌وه... (عبدالله‌ی کوری (عباس) ﷺ ده‌یگێڕێته‌وه و ده‌لێت: رۆژێکیان له‌ پشت‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر پشتی و لاخ دانیشته‌بووم، پێی فه‌رمووم: (یا غلام، إني أعلمك كلمات، احفظ الله يحفظك، احفظ الله تجده تجاهك: إذا سألت فاسأل الله، وإذا استعنت فاستعن بالله، واعلم أن الأمة لو اجتمعت على أن ينفعوك بشيء، لم ينفعوك إلا بشيء قد كتبه الله لك، وإن اجتمعوا على أن يضروك بشيء، لم يضروك إلا بشيء قد كتبه الله عليك، رفعت الأقلام وجفت الصحف).^(٢)

واته: "ئه‌ی لاو! چهند وشه‌یه‌کت فێر ده‌که‌م، (سنوور و ئایین)ی خوای گه‌وره‌ بپاریزه، ده‌تپاریزیت، (سنوور و ئایین)ی خوای گه‌وره‌ بپاریزه، (له‌ کاتی پتویستی و ته‌نگانه‌دا) له‌ به‌رده‌می خۆتدا ده‌یینیت. نه‌گه‌ر نزات کرد و پارایته‌وه، هه‌ر له‌ خوا بپارییه‌وه، نه‌گه‌ر داوای هاوکاری و پشتیوانیت کرد، هه‌ر له‌ خوا داوا بکه. ئه‌وه‌یش بزانه، گه‌ر هه‌موو خه‌لک کۆبینه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی سوودێکت پێ بگه‌یه‌نن، هه‌یج سوودێکت پێ ناگه‌یه‌نن مه‌گه‌ر خوای گه‌وره‌ بۆی نووسیبیت، نه‌گه‌ر هه‌موو

^(١) سه‌یری (غرس أصول الإيمان في نفس الطفل، د. شریفة الحازمی) بکه، (لا ١٢٨).

^(٢) الترمذی گێڕاوه‌تییه‌وه (٢٥١٦).

خه لکیش کۆبینه وه بۆ ئه وهی زیانیکت پی بگهیهن، هیچ زیانیکت پی ناگهیهن مه گهر خوی گه وه بۆ نووسیبیت. قه له مه لگه راوه و په ره کانی ش وشک بوونه ته وه". له گه پانه وه یه کی تر دا ده فره مویت: "خوی گه وه پیاریزه، له به رامبه ر خۆتا ده یبینه وه، خوی گه وه له خۆشی و ئارامیدا بناسه، ئه ویش له کاتی ته نگانه دا ده تناسیت و به هاناته وه دیت" بزانه هه ر شتیکت تووش نه بویت، یان به ده ست نه هیناییت، دیاره بۆ تو نه بووه، هه ر شتیکیشت به ده ست هیناییت و تووش بویت، دیاره بۆ تو بووه. بزانه بیگومان سه رکه وتن له گه ل ئارامگرتن دایه، خۆشی له گه ل ناخۆشیدایه، هاوړی له گه ل ته نگانه دا خۆشی و ئاسوده یی دیت".^(۱) ئه م فره موده پیرۆزانه به کانیایکی په روه ده یی داده نرین، که رینمایی جوانیان له لایه ن پیغه مبه ره وه ﷺ بۆ ئۆمه ته که ی لی هه لده قولیت، تایبه ت به په روه ده کردنی پۆله کان له سه ر بیروباوه ری دروست.^(۲)

۲- با شترین شتی ئه م باب ته لای مندا ل له ته مه نی بچو وکیدا ئه وه یه، که له پرسى چاره نووس (قهزا و قه ده ر) دا قول نه بینه وه، ئه وه ی ته نیا ده کریت مندا ل له م قۆناغه تی بگه یه نریت ئه مه یه: پروونکرده وه ی باب ته ی زانسته فراوانی پی شوه خته ی خوی په روه ردگار به قه ده ر و ناگاداربوون و ویستی ئه و زاته، هاوړی له گه ل چه سپاندنی باب ته ی نازادی مرۆډ و به رپرسیاریتی ته وای به رامبه ر کرده وه و یستاره و کانی" هه روه ها

^(۱) ئه محمد گه پراویه تییه وه (۲۸۰۳).

^(۲) سه میری (تربیه الناشئه فی القرآن الکریم، صباح الطلیان) بکه، (لا ۲۳)، هه روه ها سه میری (احفظ الله يحفظك، محمد الدیسی) بکه، (لا ۲۵۳). هه روه ها سه میری (خسون مقوفا للنبي ﷺ مع الصغار، د. ابراهیم الودعان) بکه، (لا ۲۵).

شایهنبوونی به پاداشت و سزا لهسەر کردهوه کانی... بهلام، نهگهر زانرا نهم بابهته میشکی مندال سهرقال دهکات و کۆنترۆلی پێ ناکریت، پێویسته لهسەر پهروهردهکار به وینهی ئاسانکراو، که عهقلی لێی تیبگات، بابهتهکه پروون بکاتهوه.

۳- پهروهردهکردنی مندال لهسەر داواکردن و نزاکردن له خوای پهروهردگار، جگه لهو داوا له کهسی تر نهکات، پشت بهو بهستیت، فیری پشتبهستن به خوا و خۆدانهدهستی شهو بکریت "ههروهها فیری نارامگرتن بکریت لهسەر قهزا و قهدهری خوا.

۴- مندال فیر بکریت، که خوای گهوره جگه له چاکه هیچی تری ناویت. مندال لهو ژيانهدا لهسەر وادهی خۆیهتی لهگهڵ قهدهرهکانی خوا، بۆیه بهدلتیاییهوه دل و دهروونی تهنگ نابیت و ناترسیت، به دل و دهروونیکی پهزamedاندانهوه به قهدهری خوا له بهرامبهر ناخۆشییهکاندا دهوهستیتوه، چونکه دلتیایه لهوهی، که: ﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا﴾ التوبة: ۵۱

واته: "(ئهێ پیغهمبهرا! بلی: هه‌رگیز لهوه زیاترمان بۆ پیش نایهت و تووشمان نابیت، جگه لهوهی، که خوا بۆی نووسیویین، شهو زاته ههمیشه یار و یاوه‌ر و پشتیوانانه".

۵- بزائیت، که ههموو کاروبارێک به دهستی پهروهردگاره، هه‌ر شهو پاک و بێگه‌ردهیه چیی بویت دهیکات و هه‌لیده‌بژێرت، چونکه هه‌ل‌سوکه‌وتی په‌هایه له مولکی خۆیدا "نهم کاره‌یش وا دهکات زیاتر به‌سه‌رتیته‌وه به خالیقی خۆیه‌وه و به‌هرو پرووی به‌روات، له پاشان به‌ستنه‌وهی ئومید و هیواکانی بهو زاته‌وه.

۶- برواهینان بهم پایه، هاوسه‌نگی و دلتیایی له ده‌روونی مندالدا ده‌هینتته‌دی، هه‌رکات بروادار هه‌ست بکات هه‌رچی تووشی ده‌بیت له خراپه و چاکه هه‌ر به خیر بۆی ده‌نوسریت، هیچ خراپه‌یه‌کی ره‌ها بسوونی نییه "ئینجا هه‌ست به ئارامی و سه‌قامگیری ده‌روونی ده‌کات، وا ده‌کات به دلفراوانی به‌رامبه‌ر کیشه و ماندووبوون و خه‌مه‌ته‌کانی بوه‌ستتته‌وه، له پاشان خۆی ته‌سلیمی خوای گه‌وره ده‌کات و به دلتی ئارام و ئاسوده‌وه ده‌ژیی.^(۱) هه‌رکه‌سیک بروای به قه‌ده‌ری خوای پاک و بی‌گه‌ر هه‌بیت، نه ده‌ترسیت و نه ده‌شله‌ژیت، له کاتی به‌لا و نه‌هامه‌تیشدا تووره نابیت، به‌لکو مل که‌چ ده‌کات بۆ قه‌ده‌ری په‌روه‌ردگار و چاوهرتی پاداشتیش لهو ده‌کات، له‌گه‌ڵ یه‌که‌م به‌ریه‌که‌وتن شه‌و فه‌رمایشته‌ی خوای گه‌وره‌ی به‌ بیردا دیت، که ده‌فه‌رمویت: ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ﴾ البقرة: ۱۵۵ - ۱۵۷

واته: "مژده بده به‌و که‌سانه‌ی خوگر و ئارامگرن، که نه‌وانه‌ن هه‌رکاتیک تووشی به‌لاو ناخۆشییه‌که ده‌بن، ده‌لین: ئیمه مولکی خواین و هه‌رچی هه‌مانه به‌خششی خوایه، سه‌ر شه‌نجامیش ته‌نیا هه‌ر بۆ لای شه‌و زاته‌یه گه‌رانه‌وه‌مان.. ئا نه‌وانه چه‌ندان ستایش و په‌حه‌مت و میه‌ره‌بانی به‌سه‌ریاندا ده‌باریت له لایه‌ن په‌روه‌ردگار یانه‌وه و نه‌وانه شه‌و که‌سانه‌ن پێبازی هیدایه‌تیان وه‌رگرتوه".

۷- ده‌کریت سوود له گێرانه‌وه‌ی هه‌ندی چیرۆک و به‌سه‌ره‌هات

^(۱) سه‌یری (الطفل في الشريعة الإسلامية ومنه التربية النبوية، سهام جبار) بکه، (لا ۲۴۹).

بیینریت، که خاوه نه کانیان له سه ره تادا بهرام بهر تووشبوونیان به قه ده ری خوا دلته نگ بوون، به لام دواى ده رکه وتنى خیر و چاکه له دواى قه ده ره که، بارودوخ و گوزه رانیان به ره و باشه گۆرانی به سه ردا هاتوو ه.

۸- باوه پوون به قه ده ره هه ره له خودى باوه پوون به خواى گه وه ردا کورت ده کریته وه، که نه و زاته به زانستی پتیشه ختهى خۆى زانیه به ورده کارى هه موو شتیک، نه ندازه و پتوانه ی هه موو شته دروستکراوه کانی، تا پۆژى دواى له تابلۆى پیرۆز (اللحوق المحفوظ) دا پاراستوه “هیچ پرووداوتیک له بونه وه ره و دروستکراوه کانی دا به بی و یستی نه و پروونادات.

ده رازه ی وه لامه کان

خواى په روه ردگار ﷺ مندالی له سه ره حه زى پرسىار کردن به ديهیئاوه، بۆ نه وه ی عه قلى به زۆرترین زانیارى و تیگه یشتن پر بکریت، قوناغى مندالی به قوناغى پرسىار کردن داده نریت، به وپییه ی زۆرترین قسه ی مندال له م قوناغه دا بریتییه له پرسىار کردن^(۱)” مندال هه ست ده کات له و شتانه ی ده وروبه ری هه یج تى ناگات.. له به ره نه وه ی نه زانین ترس له گه ل خۆى ده هیئیت، بۆیه مندال بۆ زانینى هه موو شتیکى نوێ تیده کۆشیت، ده بینین مندالی سى سالان، پۆژانه به چەندان پرسىار پووه پووی دایک و باوک و برا و خوشکه کانی ده بیته وه، بیگومانیش وه لامه کانیان کاریه گه ریان ده بیته له سه ری” له حالیکه وه بۆ حالیکى دیکه ی ده بن، که

^(۱) سه رى (تأسيس عقلية الطفل، د. عبدالکریم بکار) بکه، (لا ۱۰).

شیوازی پرسیاره‌کان به به‌رده‌وامی گۆرانی به‌سهردا دیت. ^(۱) به‌رده‌وام گویت له وشه‌کانی (بۆچی؟)، (له کوئیه؟)، (جیی لیّ هات؟)، (له کوئ هات؟)، (ئمه چیه؟)، (ده‌زانیت؟) و... هتد، ده‌بیت له مندالوهه ده‌یه‌ویت زانیاری له‌باره‌ی هه‌رشتیه‌که‌وه بزانیّت، که سه‌رنجی راده‌کیشیت و ده‌یانینیت و ده‌یانیسیت، له‌وانه‌یه له وه‌لامه‌کان تیگات، له‌وانه‌یشه تیگات، هه‌ندی جار بۆ ماوه‌یه‌ک به‌بده‌نگی گوئ بۆ وه‌لامه‌کان هه‌لده‌خات، له‌وانه‌یشه گوئیان بۆ نه‌گرت. ^(۲)

مندال به‌حه‌زی گه‌ران ده‌ناسریت، له‌وانه‌یه نه‌و حه‌زه به‌گۆیره‌ی نه‌و ژینگه‌یه‌ی لیّ ده‌ژی و به‌پیی نه‌و هه‌له‌ی بۆی دیته‌ پیتش زیاد بکات، بۆیه گه‌ر به‌راوردیک له‌ نیتوان پرسیاره‌کانی سه‌رده‌می مندالیی خۆمان و پرسیاره‌کانی نه‌مپۆی مندالان بکه‌ین چاومان له‌ به‌رامبه‌ریاندا نه‌بله‌ق ده‌بن، نه‌مه‌یش به‌هۆی جیاوازی کات و شوپن و پیتشه‌وتنی زانسته‌وه‌یه. گومانیشی تیدا نییه نه‌و شیوازی په‌روه‌رده‌کاران په‌یره‌ی ده‌که‌ن، به‌ شیوه‌یه‌کی پروون کاریگه‌ریی له‌سه‌ر فراوانکردنی دیارده‌ی پرسیااری مندالان و ورده‌کاریان ده‌بیت. نه‌و په‌روه‌رده‌کاره‌ی هه‌لی بۆ ده‌په‌خسینیت و به‌ دلخۆشیه‌وه پیتشوازی له‌ ده‌رپرینی مندالان ده‌کات، ده‌چیتته ناو قوولایی ده‌روونیان، به‌لام نه‌و په‌روه‌رده‌کاره‌ی توانای گوئگرتنی پرسیااریانی نییه و ره‌تیان ده‌کاته‌وه، یان به‌هاوارکردن و تووره‌یی وه‌ریانده‌گرت، هیچ شتیک له‌ مندالانینیت. ^(۳) گه‌رچی ئیمه

^(۱) سه‌یری (أهم القواعد في تربية الأبناء، د. عبدالکریم بکار)، بکه، (لا ۳۳).

^(۲) سه‌یری (تأسيس عقلية الطفل، د. عبدالکریم بکار)، بکه، (لا ۱۶).

^(۳) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش)، بکه، (لا

هاوړاپین، که له بهر ژه وهندی مندالدا نییه، یان باش نییه مندال سهری له هممو شتیک دهریچیت، به لام له ههمان کاتدا گرنکه مندال له پرسیارکردن له باره ی هندی بابه ته وه ههست به ترس نه کات، که کاریگه ریان له سهر ژیانی هیه. گرنکه مندال ههست نه کات، که پشتگوئ خراوه، یان پروای پی ناکریت. له هممویشی گرنکتر نه وه یه، که: مندال له کاتی قسه کردن له گهل که سوکاریدا ههست به نارامی و ناسوده یی بکات.^(۱)

هۆکاری زۆر پرسیارکردن لای مندالان:

ده کریت گرنکترین نمو هۆکارانه ی وا له مندالان ده کمن پرسیاری زۆر بکمن، لهم چهند خاله دا کۆیکه ی نه وه:

۱- حه زی به دوا گه پانی مندالان، وه ک نامرازیک بو تیرکردنی پیوستیه کانی گه شه ی عه قلیان.^(۲)

۲- پیوستی مندال له تیگه یشتنی ههر دیارده یه کی ده ورو به ری.

۳- ترس و دلخوا کیی مندال له شته کان، نه مه یش له بهر نه وه ی نه زمونی پیشوه خته یان نییه، بو نمونه: مندال له ناژه ل ده ترسیت، گهر هیریشی نه کاته سهر، بۆیه پرسیاری زۆر ده کات، بو نه وه ی ههست به نارامی بکات.

^(۱) سهیری (القواعد العشر- أهم القواعد في تربية الأبناء، د. عبدالکریم بکار) بکه، (لا ۳۶).

^(۲) سهیری (الطفل وحب الاستطلاع، عمر السبع، موقع مفكرة الإسلام، تاریخ النشر ۲۰۱۲/۱/۵) بکه، ههروه ها سهیری (دارسات في حب الاستطلاع والإبداع والخيال، د. شاکر عبدالحمید وعبد اللطیف خلیفة) بکه، (لا ۳۳).

۴- گه‌شه‌کردنی توانای قسه‌کردنی مندال، کاتیک پرسیار له‌دوای پرسیار ده‌کات، ئه‌مه‌هێنده‌بۆ‌حه‌زی‌به‌ده‌سته‌هێنانی‌وه‌لام‌نییه‌هێنده‌ی‌ئه‌وه‌ی‌حه‌زی‌به‌کاره‌هێنانی‌زمان‌و‌خۆ‌هه‌ڵدانه‌وه‌یه‌به‌توانای‌قسه‌کردن‌و‌به‌شداریکردنی‌له‌بۆ‌نه‌کۆمه‌لایه‌تییه‌کان.

۵- هه‌لی‌په‌یه‌ه‌ندی‌به‌ستن‌و‌به‌شداریکردنی‌سۆزداریه‌انه‌له‌نیوان‌باوان‌و‌مندالاندا.

۶- گه‌شه‌کردنی‌پروابه‌خۆبوونی‌مندال‌و‌پروابوون‌به‌دایک‌و‌باوکی، گه‌شه‌کردنی‌پێزگرتن‌له‌خودی‌خۆی.^(۱)

سروشتی پرسیار لای مندال:

بۆ‌ئه‌وه‌ی‌به‌باشی‌له‌پرسیاری‌مندالان‌بگه‌ین،‌پێ‌وسه‌جیاوازی‌بکه‌ین‌له‌نیوان‌پرسیاره‌عه‌قلی‌و‌زمانه‌وانییه‌کان‌و‌پرسیاره‌ده‌روونییه‌کاندا.‌له‌جۆری‌یه‌که‌میاندا‌مندال‌هه‌ول‌ده‌دا‌شتیک‌بزانی‌ت،‌یان‌هه‌ول‌له‌باره‌ی‌شتیکه‌وه‌بدات،‌به‌لام‌جۆری‌دوو‌ه‌میان‌پالنه‌ره‌که‌ی‌ئارامیی‌ده‌روونییه‌.‌لێ‌ره‌دا‌وه‌لام‌به‌ته‌نیا‌مه‌به‌ست‌نییه‌،‌بۆ‌یه‌پێ‌ویسته‌پاستییه‌کی‌سه‌ره‌کی‌بزانی‌ئه‌و‌یش‌بریتییه‌له‌وه‌ی،‌که‌:‌ئه‌م‌پرسیاران‌ه‌به‌لگه‌ی‌بارودۆخ‌یک‌ی‌سه‌لمینه‌ریان‌هه‌لگرتوه‌،‌ئێ‌مه‌ناتوانین‌به‌های

^(۱) (أسئلة الأطفال المرحجة وكيفية الإجابة عليها، د. مصطفى أبو سعد)، له‌لاپه‌ره‌ی‌خۆی‌له‌ (فەیسبۆک)، مێژووی‌بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی‌۲۳/۵/۲۰۱۴. هه‌روه‌ها‌سه‌یری‌(حول‌فقه‌التربية‌وفصول‌المعرفة، د. عبدالرحمن‌ذاکر،‌موقع‌فن‌الحياة)‌بکه‌،‌(له‌۲۰۱۴/۷/۹).

پرسیاره‌که هه‌لبسه‌نگێنن، یان تێی بگه‌ین و واتاکه‌ی دیاری بکه‌ین، مه‌گه‌ر له‌میان‌ه‌ی ئه‌و بارودۆخه‌ی پالێ به‌ منداڵه‌که‌وه ناوه‌ بۆ کردنی ئه‌م پرسیاره‌. خودی پرسیاره‌که به‌هایه‌کی تایبه‌تی نییه‌، به‌لام هێز و واتا و گرنگیه‌که‌ی له‌ سروشتی ئه‌و بارودۆخه‌وه وهرده‌گرێت، که‌ له‌ ده‌ورو به‌ریدایه‌.

پرسیاره‌کانی مندالان، سێ ئهرکی گرنگیان هه‌ن:

۱- به‌دییه‌تنانی هاوسه‌نگی ده‌روونی مندال، زۆربه‌ی پرسیاره‌کانی مندالان ئاماژه‌کانیان ده‌روونییه‌.

۲- بیرکردنه‌وه‌ی ئه‌نجامگیری، مندال به‌ پشتبه‌ستن به‌و زانیاریانه‌ی له‌به‌رده‌ستن هه‌ول ده‌دات بگاته‌ زانیاری نوی، بۆ ئه‌وه‌ی زانیارییه‌کانی تریان له‌سه‌ر بنیاد بنیت، یان پێکه‌وه‌یان به‌ستیته‌وه‌.

۳- ناسینی ژینگه‌ی ده‌ورو به‌ری و کاروباره‌ گرنگه‌کانی ژیان، له‌وانه‌: ناسینی به‌ها ره‌هه‌شتی و ره‌فتارییه‌کان، که‌ ده‌که‌ونه‌ ئه‌و چوارچێوه‌ روژنبیری و کۆمه‌لایه‌تییه‌ی مندال تیاياندا ده‌ژی.^(۱)

^(۱) سه‌یری (أسئلة الطفل وعلاقتها بتنمية القدرات العقلية وآفاقها عند الطفل، حسین سباهی)، مائه‌ری (الالوكة) بکه‌، میژووی بلاوکردنه‌وه (۱/۱۲/۱۴۳۲هـ).

جۆره کانی پرسیار لای مندال:

پتویسته جۆری ئەو پرسیارانەى مندال دەیانکات رێک بخرێن، به‌وپێیەى وەلامەکانیش به‌ رێکخستنی پرسیارەکان جیاوازیان دەبێت، دەکرێت پرسیارى مندالان بۆ ئەم چەند جۆرانە رێکبخرێن:

۱- ئەو پرسیارانەى پوویه‌کی زمانەوانیان هەیه:

بۆ نموونه: بۆچی ئەو شتانه ئەم ناوانەیان لێنراون؟ بۆ ناوه‌کان ناگۆڕین؟ بۆ زمانیکى تر داناھێنین؟

۲- پرسیار لەبارەى بوونه‌وه: له‌ کوێه هاتووین؟ بۆ کوێ دەچین؟ مندال چۆن دێت؟ مردن واتای چیه‌؟ ئەى لەبارەى گەردوونه‌وه چى؟ هەروەها گەلیک پرسیارى تر....

۳- پرسیارى یاخپوونانە: خۆى له‌و بیرۆکەیدا دەبینێته‌وه: بۆ له‌ هەندى بابەتدا وه‌ك گەوره‌كان رێگه‌ به‌ مندالان نادرێت؟ ئەم جۆره‌یان زیاتر وه‌ك هەولێك بۆ لاسایكردنه‌وه‌ى گەوره‌كان دێت، نه‌ك وه‌ك شێوه‌ى پرسیار.

۴- پرسیارى تاقیکاری: ئەو جۆره پرسیاره‌یه، كه‌ مندال به‌ مەبەستى تاقیکردنه‌وه‌ى كه‌سوكارى ده‌يكات، یان په‌خنه‌گرتن له‌و شته‌ى پێیوايه‌ كه‌موكوپیه‌ له‌ لای كه‌سوكارى. زۆرت‌رین جار به‌راوردكاری ده‌كات له‌ نێوان كه‌سوكارى خۆى و كه‌سوكارى هاوڕێكه‌یدا، هەندى جارێش ئەم جۆره پرسیارانه‌ دەرھەق به‌ توانا ماددى و جەستیه‌کانى كه‌سوكار خۆیان دەبیننه‌وه‌.

۵- پرسیری شپرزهی مندال: زۆرجار مندال کۆمه له پرسیارێک دهکات قهره بووی ئه و شپرزهی و نا ئارامیی ده کاته وه، که له گه ئیدایه .
ئهو پرسیارانه ی ده یانکات، پرسیاره ده باره ی دیارنه مانی دایکی، یان باوکی، یان شتوازه کانی تر دوور که تنه وه و جیا بوونه وه .

۶- پرسیری دۆزینه وه ی جهسته: له پێشه کیی ئهو پرسیارانه ی له و باره یه وه ده یانکات، پرسیری په یوه ن دیداره به جیا وازی جهسته ی نیتوان هه ردوو ره گه ز .

نهم جۆره پێک خستنه یارمه تی که سوکار ده کات له پاشخانی پرسیری منداله کانیان بگهن، ئه وان هه ر له خۆرا پرسیار ناکهن، به لکو به مه به ستی هه ولدان بۆ تێگه یشتن ده پرسن.^(۱)

بۆچی دایکان و باوکان خۆیان له پرسیری مندالان پێتاگا ده کهن؟!

پشتگو ی خستنی پرسیری مندالان و هه ندی جار بۆ له بۆل و بێزار بوون به رامبه ریان، هۆکاره که ی به ته نیا ئه وه نییه دایک، یان باوک وه لامه کان نازانیت، یان پێتاگایی بێت له پۆلی ده روونی و په ره ره ده یی “به لکو هۆکاری تری هه ن، که گرنگترینیان ئه مانه ن:

۱- هه ستێکی گه وه به سه یروسه مه ره یی پرسیارێکی بچووک، یان بێبا یه خی و جد دیه تنه بوونی پرسیاره که، ئه مه یش وا ده کات که سی گه وه گرنگی پێ نه دات، یان ئاوړی لێ نه داته وه . لێ ره دا گه وه ره کان ده که ونه هه له ی پێشێل کر دنی مافی مندالانه وه، له و کاته ی مندالان به

^(۱) سهیری (أسئلة الأطفال المرحجة وكيفية الإجابة عليها، د. مصطفى أبو سعد) بکه له لاپه ره ی تایه تی (فه یسبوک)، له میژووی بلا و کر د نه وه ی ۲۳/۵/۲۰۱۴.

رینگه تایبه تییه که ی خویان به سادیهی و پرونی بیر ده که نه وه... ئەم پیشیلکردنه جوریکه له دهسلاتی عهقلی، که گه وره کان به کاری دههینن، بیناگا له وهی مندان له روانگهی جهزیکهی راستگۆیانه وه پرسیاریکی ساده ده کات بۆ وه گرگرتنی زانیاری، یان دۆزینه وهی شتیکی ده وره یه ری“ ئەمه سه رباری بوونی هۆکاری ده روونی بۆ پرسیاره که، که بریتییه له گه رانه وهی هاوسه نگی ده روونی و له وانه یه هاوسه نگییه که له بارودۆخیکدا له ده ست دابیئت.

۲- گه وره کان هه ست به گرانیی ئەو پرسیاره ده کهن، که مندان دهبکات، به تایبعت کاتیکی پرسیاره که په یوه نیدیاری بیت به قه ده غه کراوه کۆمه لایه تی و په وشتییه کانه وه، که بۆ نییه باسیان بکات، تا ده گاته ته مه نیکی دیاریکراو. بۆیه گرانیی پرسیاره کان و بیزارییان، گه وره کان ده خاته سه رسامییه وه. لیڤه دا پتویسته له سه ر گه وره کان به باشی خویان نامه ده بکهن، تا بتوانن وه لامیکی دروستی ئەم جوره پرسیارانه بده نه وه.

۳- هه ندی جار زۆر پرسیارکردن، یان زۆر به دوای یه کدا هاتنی پرسیاره کان هۆکاریکه بۆ پشتگۆیخستنیان له لایه ن گه وه کانه وه. ئەگه ر گه وره کان گرنگی پرسیار مندانانیان له رووی ده روونییه وه بزانیایه، ئەوکات هه لۆیستیکی تریان ده بوو، که بریتی ده بوو له هاندانیان بۆ ئەوهی به به رده وامی پرسیاره کانیان بکهن، وه ک ئەوهی مندان له کان به ده نگی بیستراو بیرده که نه وه.

۴- یه کێک لهو هۆکارانه ی وا ده کات گه وره کان گرنگی پتویست به پرسیار مندان نه ده ن و ناوړیان لی نه ده نه وه ئەوه یه، که پرسیاره کان به شیوه یه کی ناوړون دین و به راسته وخۆ نا کرین.

۵- هه لاتی دایکان و باوان له وه لامدانیهوه، لهوانهیه له نه زانییهوه بهت بهرامهر داوی منداله که، ئیمه پێیان ده لێن: پێویسته له سهرتان به داوی وه لامی منداله کانتاندا بگهڕێن و به راستگویی و دهستپاکییهوه پێیان رابگهیهنن.^(۱)

۶- پرسیاره کان له ناستی عهقلی منداله کان تیده پهڕن، نه مهیش وا ده کات وه لامه کانیان ناست بهرز و قورس بن، بۆیه دایک و باوکان دهست ده کهن به بیرکردنهوه بهوهی منداله که چۆن گهیشتهوه ته ئهم پرسیاره^(۲)، وه لامه کهی پشتگویی ده خهن.

دایک و باوکان چۆن مامه له گهڵ پرسیاڕی منداله کانیان ده کهن؟

به پرسیاڕیتی دایکان و باوکان بریتییه له پیشکهشکردنی وه لامی راست بۆ پرسیاڕی منداله کانیان، وه کو چۆن له سهریانه هه موو رینگه و هۆیه کانی گفتوگو و راگۆڕینهوه له باره ی پرسیاره ئیمانییه کانی مندالانهوه بهر خسیئن و هاوکارییان بکهن له ده برپینی هه ر بهروبوو چوونیکیان ده باره ی ئاین، نه مهیش له پێناو چه سپاندنی متمانه و دنیایی و تینگه یشتنی دروستی بۆ ئاین، که هاوسهنگی ئاینییان به یارێزیت دوور له که مته رخه می و په رگیری.^(۳) راسته له سهریان پێویست

^(۱) سهیری (أسئلة الطفل وعلاقتها بتنمية القدرات العقلية وأفاقها عند الطفل، حسین سباهی) مالهیری (اللوكة) میژووی بلاوکردهوه، ۱/۱۲/۱۴۳۲ هـ.

^(۲) سهیری (أسئلة الأطفال المرحلة وكيفية الإجابة عليها، د. مصطفى أبوسعید) بکه له لاهیری تایبهتی خۆی له (فهيسبوك)، میژووی بلاوکردهوه ۲۳/۵/۲۰۱۴.

^(۳) سهیری (علم نفس المراحل العمرية، عمر المفدى، لا ۴۳۲) بکه.

نییه هه‌موو وه‌لامێکی دروست بۆ پرسیاره ئاینیه‌کانی مندالێه‌کیان بزانن، به‌لام له‌سه‌ریانه پایه‌کانی باوه‌ریان بۆ شی بکه‌نه‌وه، بۆ شه‌وه‌ی له‌سه‌ر ئیمانیکی به‌هێز به‌ په‌روه‌ردگار گه‌وره‌ بن.^(١) چهند جوانه دایک و باوک کۆره گه‌وره‌گیان بۆ نووسینه‌وه‌ی پرسیارێ مندال پابسیپێن! نه‌و کۆره، یان نه‌و کچه، نه‌گه‌ر هه‌ستی به‌ هاندان و بایه‌خپێدانی دایک و باوکی کرد، نه‌ویش پێشوازیی له‌م نه‌رکه‌ی ده‌کات و تاموچێژی لی ده‌بینیت. ئێمه سوود له‌م پێگه‌یه ده‌بینین له‌ چهند لایه‌که‌وه، له‌ لایه‌که‌وه به‌های پرسیاره‌کان و هه‌ستکردن به‌ به‌رپرسیاریتی له‌ مندالێه گه‌وره‌که ده‌چینن، هه‌روه‌ک چۆن بابته‌ی بایه‌خپێدانی به‌ پرسیارێ مندالان له‌ لای ده‌چینن، که له‌ داها‌توودا وای لی ده‌کات نه‌ویش هه‌مان کار بکات کاتێک ده‌بیته دایک، یان باوک. له‌ لایه‌کی تره‌وه: پرسیاره‌کامان بۆ کۆده‌کرینه‌وه نه‌وکات گه‌ران به‌دوای وه‌لامه‌کانیان ئاسان ده‌بیته، یارمه‌تیده‌ر ده‌بیته له‌ پێشبینیکردنی پرسیارێ هاوشیوه‌ی برا و خوشه‌که‌کانی تر و خۆ ئاماده‌کردن بۆی. ئینجا مندال چهند دلخۆش ده‌بیته کاتی وه‌لامی نه‌و پرسیارانه‌ی بده‌ینه‌وه، که پێشوو‌تر کردبوونی، بایه‌خدان به‌ وه‌لامێکی باش بۆ پرسیارێ مندالێه‌که، به‌ پشتیوانیی خوا کاریگه‌ریی گه‌وره‌ی له‌سه‌ر مندالێه‌که و له‌سه‌ر په‌یوه‌ندیی ئیوانان ده‌بیته “نه‌وکات دایک و باوک ده‌بنه سه‌رچاوه‌ی باوه‌رپێکراوی به‌که‌می مندال به‌دریوازیی سالانی داها‌توویش، له‌بری وه‌رگرتنی وه‌لام و زانیاریه‌کانی له‌ سه‌رچاوه‌ی گومانای، به‌تایبه‌ت له‌سه‌رده‌می هه‌رزه‌کاریدا.”^(٢)

^(١) سه‌یری (کیف تقوها لأطفالک، بول کولمان) بکه، (لا ٢٥٣). هه‌روه‌ها سه‌یری (عقیده الطفل المسلم، هیام محمود) بکه، (لا ٢٥٣).

^(٢) سه‌یری (طفلك في الرأعة والنصف، هاین العبد القاد) مالپه‌ری (المسلم) بکه، میژووی بلاوکردنه‌وه ١٤٢٨/١٠/١ هـ.

لێره‌دا خالێك هه‌یه‌ پێویسته‌ دایكان و باوكان ناگاداری بن، نه‌ویش: گرنگیی جیاوازیکردنه‌ له‌ نێوان دوو جۆری پرسپاری مندال، یه‌كه‌میان: پرسپاری پێداگیری، كه‌ هه‌ست ده‌كه‌ین مندال به‌رده‌وام دووباره‌ی ده‌كاتوه‌ و له‌ زۆربه‌ی ئەندامانی خێزانی ده‌كات، هه‌ندێ جاریش پرسپاری تری لی ده‌بێته‌وه‌. دووه‌میان: پرسپاری خستنه‌ڕوویی، ئەم جۆره‌یان گهر به‌ قسه‌کردن بیه‌ینه‌ سه‌ر بابه‌تیکی تر، پرسپاره‌كه‌ی له‌ بیر ده‌چێته‌وه‌. جۆری یه‌كه‌میان باش نییه‌ پشتگوێ بخریت، ده‌بێت هه‌ول بۆ دۆزینه‌وه‌ی وه‌لامه‌كه‌ی بده‌ین، ته‌نانه‌ت گهر له‌ لای كه‌سیکی تریش بێت، كه‌ وه‌لامه‌كه‌ به‌باشی ده‌زانیت. ئەم جۆره‌یان ڕه‌هه‌ندیکی په‌روه‌رده‌یی گرنگی هه‌یه‌، به‌لام جۆره‌ی دووه‌میان گهر پشتگوێش بخریت زۆر گرنگ نییه‌، به‌تایبه‌ت گهر په‌یوه‌ندی‌دار بوو به‌ چه‌ند بابه‌تیكه‌وه‌ می‌شکی مندال وهریاننه‌گرت.

بنه‌ماکانی مامه‌له‌کردن له‌گه‌ڵ پرسپاری مندالان:

کۆمه‌له‌ بنه‌ما و به‌هایه‌ك هه‌ن، كه‌ له‌سه‌ر دایكان و باوكان پێویسته‌ له‌ كاتی وه‌لامدانوه‌ی پرسپاری مندالان پێانسه‌وه‌ پابه‌ندبن و ڕه‌چاویان بکه‌ن، ئەوانیش:

١- بنه‌مای پێزگرتن: ئەو دایك و باوكانه‌ی گوی له‌ پرسپاری منداله‌كه‌یان ده‌گرن، وای لی ده‌كه‌ن هه‌ست بکات، كه‌ دایك و باوكی به‌شداری خواست و خه‌مه‌كانی ده‌كه‌ن و رێزی ده‌گرن. ئەم جۆره به‌شداریکردنه‌ هاوسه‌نگیی ده‌روونی و دلتیایی بۆ مندال ده‌گه‌ڕێنێته‌وه‌، ئینجا راسته‌وخۆ له‌و منداله‌دا هه‌ست به‌ ڕوابه‌خۆبوون و وردبینی له‌ پرسپارکردن و گفتوگۆکردنی لۆژیکانه‌دا ده‌که‌ین.

۲- بنه‌مای متمانه و پارێزراوی: دایک و باوک به دواى وه‌لامى ورده‌کارى و توندوتۆڵدا ده‌گه‌ڕێن، تا له‌ ڕێگه‌ى کۆمه‌ڵه‌ وشه‌یه‌کى ناسراو و ئاساییه‌وه‌ پێشکه‌شی مندالێ بکه‌ن و له‌ چوارچێوه‌یه‌کى زانستیدا، زانیارییه‌کانیان بۆ ئاسان بکه‌ن. راستیی وه‌لامه‌کان له‌ کۆتاییدا ده‌بیته‌ هۆی هێنانه‌دیی سه‌قامگیرى و متمانه‌به‌خۆبوون و ئارامیی ده‌روونی.

۳- بنه‌مای چاره‌سه‌رکردنى پالنه‌ره تایبه‌تییه‌کانى مندالان: نه‌و پالنه‌رانەى بۆ مندال دروست ده‌بن له‌میانەى ژینگه‌ى ده‌وروبه‌رى، بۆ نمونه: نه‌و مندالەى به‌هۆى له‌دایکبوونی مندالێکى تازه‌ له‌ناو خێزاندا هه‌ست به‌ ئاارامى و دله‌راوکی ده‌کات، پرسیار ده‌کات: ئه‌م مندالە له‌ کوێه‌ هات؟ به‌ وه‌لامدانه‌وه‌یه‌کى زانستى کێشه‌کەى چاره‌سه‌ر نابێت، به‌لکو پێوستى به‌ چاره‌سه‌رى نه‌و پالنه‌ره‌ راسته‌قینه‌ هه‌یه‌، که‌ پالێ ناوه‌ نه‌و پرسیاره‌ بکات و ده‌بیته‌ گرنگیه‌ى تایبه‌تى پێى بدریت.^(۱)

گرنگترین شتی که‌ گه‌وره‌کان بۆ بچووکەکان بیکه‌ن بریتییه‌ له‌: یارمه‌تیدانیان له‌سه‌ر ڕۆشنکردنه‌وه‌ى عه‌قلیان، نه‌مه‌یش ته‌نیا له‌ ڕێگه‌ى گێڕانه‌وه‌ى چیرۆک و به‌سه‌رهاته‌وه‌ نابێت، به‌لکو له‌ ڕێگه‌ى پراهنانیان له‌سه‌ر بیرکردنه‌وه‌ و پێشکه‌شکردنى پێشنیار ده‌بیته‌. پراهنترین، که‌ ته‌نیا به‌ ڕوکه‌شى شته‌کان قه‌ناعه‌ت نه‌که‌ن، به‌لکو پێویسته‌ بیر له‌و شتانه‌ بکه‌نه‌وه‌، که‌ له‌ پشته‌وه‌ى شته‌ ناشکراکانه‌وه‌ن.^(۲) نه‌م ڕێگه‌یه‌یش پێویستی به‌ ئاوێته‌بوونی نه‌رێنى و گفتوگۆی بنیاتنه‌ر و پراگۆرینه‌وه‌ى

^(۱) سه‌یرى (أسئلة الطفل وعلاقتها بتنمية القدرات العقلية وآفاقها عند الطفل، حسین

سه‌اهی) بکه‌، ماڵه‌رى (اللوكة)، میژووى بلاوکردنه‌وه‌ ۱۴۳۲/۱/۱ هه‌.

^(۲) سه‌یرى (تأسيس عقلية الطفل، د. عبدالکریم بکار) بکه‌، (لا ۷۸).

به سوود ده بیټ.^(۱) پټویسته له سهریان نهو پرسیارانه ناراسته‌ی مندالّه کانیان بکه‌ن، که هانی بیرک‌دنه وه‌یان ده‌ده‌ن.

ده کریت وه لّامه که به شیوه‌ی فراوانتر بدریته‌وه، دایک و باوک ده‌توانن داوا له مندالّ بکه‌ن له کۆبوونه‌وه‌ی خیزانیدا پرسیاره‌کانیان بجه‌نه‌پروو، پاشان بوار به هه‌موان بدریت به‌شدارین له وه‌لامدانه‌وه‌ی، نه‌گه‌ر پرسیاره‌که ناسایی بوو و هیچ ره‌هه‌ندی قوولّ و هه‌ستیاریی تیدا نه‌بوو، به‌لام زۆر گرنگه مندالّ پرووبه‌پرووی گالته‌پیکردنی براگه‌وره‌که‌ی نه‌بیته‌وه له به‌رامبه‌ر پرسیاره ساده‌که‌ی "نه‌گه‌ر نه‌مه‌یش پرویدا، له‌سه‌ر دایک و باوک پټویسته له‌پالّ مندالّه بچووکه‌که بوه‌ستن و ستایشی نازایه‌تی بکه‌ن و بۆی پروون بکه‌نه‌وه، که هه‌موو پټویستمان به پرسیارکردن هه‌یه. هه‌روه‌ها نهو فه‌رمایشته‌ی خوی گه‌وره‌ی بۆ باس بکه‌ن، که ده‌فه‌رمویت: ﴿وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ الإسراء: ۸۵

واته: "(نه‌ی خه‌لکینه‌!) هه‌چتان پێ نه‌به‌خه‌راوه له زانست و زانیاری ته‌نیا شتیکی که‌م نه‌بیټ". له‌میان‌ه‌ی وه‌لامی کۆمه‌لّی نه‌ندامانی خیزاندا، کۆمه‌لّیک نامانج ده‌هینینه‌دی، که ده‌روازه‌ی هه‌موویان پرسیاری مندالّه‌کانه.

^(۱) سه‌یری (برنامج مقترح لتدريب الروضة على إجابة التساؤلات العلمية المرجة لدى الأطفال، أ. د. ماهر صبري) بکه، (لا ۲۵۳).

په‌روه‌ده‌کردن به گفتوگۆ:

پێگهی گونجاو بۆ مندال، بریتییه له پێگهی گفتوگۆ، که له‌سه‌ر بنه‌مای راگۆڕینه‌وه و پرسیار و وه‌لام بنیاد ده‌نرێت، چونکه یارمه‌تیی کرانه‌وه‌ی زمان و توانای فێرسوون ده‌دات، بۆیه گفتوگۆ ئهم ئامانجه ده‌هێنێته‌دی.^(١) پێویسته مندال له‌میان‌ه‌ی گفتوگۆ‌کردندا هه‌ست به‌ رێزگرتن بکات، که وا ده‌کات هه‌ست و سۆزی مندال له‌ده‌ست دله‌راوکی و ترس و ململانێی ده‌روونی و سه‌رکو‌تکردن ئازاد بێت، هه‌ر کاتی‌کیش مندال له‌ کاتی گفتوگۆدا هه‌ستی به‌ ئارامی کرد له‌گه‌ڵ که‌سی گفتوگۆکار“ هه‌رچی له‌ناو ده‌روونیدا‌یه له‌ ململانێی ده‌روونی و هه‌لاکی، به‌تالی ده‌کاته‌وه. ئه‌و کاته‌یش، که هه‌ردوو لای گفتوگۆکه ده‌گه‌نه زانیی هۆکاری کێشه‌که و منداله‌که هه‌رچی له‌ناو دله‌یدا‌یه ده‌ریبهرپێت، ئه‌و کات چاره‌سه‌کردن ئاسان ده‌بێت و سه‌رکه‌وتن تێیدا به‌رده‌ست ده‌بێت.^(٢)

گفتوگۆی نێوان مندال و باوانی، چهند سوودیکی بۆ خێزان هه‌یه، له‌وانه:

- یه‌گترناسی: مندال له‌ سه‌رجه‌م ئه‌ندامانی خێزان نزیک ده‌بێت.
- پێکبه‌ستنه‌وه‌ی دله‌کان: گفتوگۆکردن، لیکنزیکبوونه‌وه و دله‌به‌ستنه‌وه‌ی ئه‌ندامانی خێزان به‌یه‌کتری زیاتر ده‌کات و خۆشه‌ویستی به‌کتریان له‌ لا دروست ده‌کات.

^(١) سه‌یری (مقدمه‌ ابن خلدون) بکه، (لا ٥٤٥)

^(٢) (الحوار وبناء شخصية الطفل، سلمان خلف الله)، (لا ١٥٠ - ١٠٨).

- لاواندنه‌وه: ئیمه به گفتوگۆکردن، ته‌نیا مه‌به‌ستمان دروستکردنی که‌شێکی فهرمی نییه، به‌لکو واتای راسته‌قینه‌ی گفتوگۆ بریتیه له وشه‌ی شیرین و دروستکردنی که‌شێکی ئارام و لاواندنه‌وه‌ی یه‌کتری.^(١)

له‌مه‌وه بۆمان ده‌رده‌که‌وێت په‌روه‌رده به شیوازی گفتوگۆ به‌ چه‌ند خاڵێک ده‌ناسرێتمه‌وه، له‌وانه:

١- دۆزینه‌وه‌ی راستیه‌کان و ئازادی بیرکردنه‌وه ده‌داته خودی منداڵ، نه‌مه‌یش لایه‌نی داھێنان و گه‌شه‌کردنی که‌سایه‌تی له لای منداڵ هان ده‌دات.

٢- ناسانه و هیچ زه‌حمه‌تێکی تێدا نییه، منداڵ به‌ناسووده‌یی و به‌بێ شه‌رم‌کردن مامه‌له‌ی له‌گه‌ڵ ده‌کات.

٣- خۆشی و کامه‌رانی و هه‌ستکردن به‌ خود له دژی منداڵدا ده‌چێنیت، فێری ده‌کات چۆن گۆی بۆ به‌رامبه‌ری بگریت.

٤- هه‌لی گه‌ڕان و بیرکردنه‌وه‌ی داها‌تووی بۆ ده‌ره‌خسێنیت، له‌ گۆشه‌نیگای جیا‌جیا سه‌یری باب‌ه‌ته‌کان ده‌کات، له‌سه‌ر بیرکردنه‌وه‌ی لۆژیکانه رایده‌هێنیت.

٥- هۆشیاری، منداڵ به‌ناگا ده‌هێنێته‌وه، له‌ په‌رته‌وازه‌یی و که‌مه‌تره‌خه‌می دووری ده‌خاته‌وه^(٢)، پالی ده‌نێت چالا‌کانه جووله‌ بکات.

^(١) (كيف أجيب عن أسئلة طفلي وأحاوره، <زس‌لوی مرتضی>، (لا ٢١، ٢٣).

^(٢) سه‌یری (المحاور و بناء شخصية الطفل، سلمان خلف الله) بکه، (لا ٧٧)، هه‌روه‌ها سه‌یری (منهج التربية النويقي للطفل، محمد سويد) بکه، (لا ١١٩)، سه‌یری (مهارات التواصل مع الأولاد، د. خالد الحليبي) بکه، (لا ٥٤٥)

دارشتنی پرسپاری گفتوگۆکردن:

شیوازی پرسپارکردن زۆرن ده‌کریت به پێگهی گفتوگۆکردن له مندالان بکرتن، له‌وانه:

- (چی پرووده‌دات؟): ئەم شیوازه یارمه‌تیی مندالان ده‌دات به دواى ئەو شتانه بگه‌پیت، که له‌ده‌ورو به‌ریدا پرووده‌ده‌ن، یارمه‌تیی ده‌دات وه‌سفی ئەو شتانه بکات، که ده‌یانبینیت.

- (چیت ده‌وێت؟): ئەم شیوازه یارمه‌تیی ده‌دات پێویستییه‌کانی خۆی دیاری بکات.

- (چۆن ئەم شته ده‌که‌یت؟): ئەم شیوازه یارمه‌تیی ده‌دات به نازادانه بیربکاته‌وه، خه‌یالی هانده‌دات به دواى وه‌لامدا بگه‌پیت.

- (بۆچی ئەمه پرووده‌دات؟): ئەم شیوازه یارمه‌تیی ده‌دات پروکه‌شی شته‌کات تیببه‌په‌رینیت و به دواى هۆکاری پروودانیاندا بگه‌پیت، ده‌ست ده‌کات به شیکردنه‌وه و گه‌ران بۆ به‌ستنه‌وه‌ی شته‌کان به یه‌کتره‌وه.

- (گه‌ر ئەمه پروویدا، چی بکه‌ین؟): ئەمه وای لێ ده‌کات دووباره بیربکاته‌وه و له پوانگهی جیاوازه‌وه چاو به هه‌ندیک پرووداودا بخشینیتته‌وه.

ئەو پرسپارانەى ده‌کریت ناراسته‌ی مندالان بکرتن جۆراوجۆرن، به‌لام له گه‌رنه‌گه‌رن تابه‌مه‌ندیه‌کانی پرسپاری باش، که له شیوازی گفتوگۆکردن له‌گه‌ڵ مندالاندا به‌رهمه‌ی ده‌بیت، ئەمانه‌ن:

۱- پێویسته به‌گوێره‌ی توانا کورت بن.

۲- پتویسته پروون و دیاریکراوبن له چوارچێوه‌ی یه‌ك بیکردنه‌وه‌دابن.

۳- پتویسته له‌گه‌ڵ ته‌مه‌نی مندال و شوین و کات و نه‌و بارودۆخه‌ی لێی ده‌ژی گونجاوبن.

۴- نابیت پرسیاره‌که وه‌لامی راست و چه‌وت له‌خۆبگیریت، به‌لکو پرسیارێک بیت می‌شکی مندال بچوولێنیت و ناسۆی فراوان بکات، به‌ جوړێک بیت بواری پێ بدریت بیر له وه‌لامه‌کی بکاته‌وه.^(۱)

شیوازه‌کانی وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیا‌ری مندالان:

له لاپه‌ره‌کانی پێش‌ه‌ویدا باسی پرسیاره‌کان و جوړ و شیوازه‌کانیان کرا... لێره‌دا باس له وه‌لامه‌کان ده‌که‌ین، به‌وێتییه‌ی شیوازه‌کانی وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیا‌ری مندالان به‌گوێره‌ی کات و شوین و بارودۆخی ده‌وروهر ده‌گۆڕین، له دیارترین شیوازه‌کان نه‌مانه‌ن:

۱- وه‌لامدانه‌وه‌ی راسته‌وخۆی زا‌ره‌کی: ئەم جوړه‌یان له هه‌موو جوړه‌کانی تر با‌وتره، مندال پرسیاره‌که‌ی ده‌کات و که‌سوکاره‌که‌یشی راسته‌وخۆ به‌ شیوه‌ی زا‌ره‌کی وه‌لامی ده‌ده‌نه‌وه، زۆریه‌ی جار ئەم شیوازه خێرا و کورته.

۲- وه‌لامدانه‌وه‌ی له‌میان‌ه‌ی چه‌ژکی کورت: ئەم جوړه‌یان

^(۱) سه‌یری (استراتیجیة الأسئلة لتعليم التفكير، محمود طافش الشقیرات) بکه، له ماله‌یه‌ری تایبه‌تی خۆی "هه‌روه‌ها سه‌یری (استراتیجیا التدیس فی القرن الحادی والعشرین، د. ذوقان عبیدات و د. سهیلة أبو السمید) بکه، (لا ۲۵۳).

هەرچییهك بیټ - وهلامی هه‌له به منداله‌كه‌ت ناده‌یت‌هوه، راستییی وهلامه‌كان و واقعییه‌تیان ئاستی متمانه‌ی منداله‌كه‌ت به تۆ دیاری ده‌که‌ن.

۳- سووربه له‌سه‌ر ئاسانکردنی وهلامه‌كانت، بۆ ئه‌وه‌ی لای مندال ئاسان بیټ و بگوجیټ له‌گه‌ڵ عه‌قله‌ چكۆله‌كه‌ی، خۆت به‌دووربگره‌ له‌ ناروونی، كه‌ می‌شکی ئالۆز ده‌كات، هه‌ول مه‌ده به‌ بیانوی ئه‌وه‌ی منداله‌كه‌ت هی‌ششتا بچووكه و توانای تی‌گه‌یشتنی راستییه‌كانی نییه، زانیاریی كه‌موكوپی پێ بده‌یت، چونكه‌ نهم زانیاریانه له‌ می‌شكیدا هه‌له‌كو‌لرین.^(۱)

۴- وا مامه‌له له‌گه‌ڵ منداله‌كه‌ت مه‌كه وه‌ك ئه‌وه‌ی گیل بیټ، ئه‌و توانای هه‌یه گه‌ر تۆ شیوازیکی جوانت له‌گه‌ڵ به‌كاره‌ینا له‌ شته‌كان بگات، هه‌ول بده وهلامه‌كان راسته‌وخۆ و پێ پێچوپه‌نابن، بۆ ئه‌وه‌ی مندال نه‌كه‌ویته ناو خواروخیچییه‌کی دوور له‌ ناوه‌ڕۆكه‌وه.

۵- نه‌گه‌ر پرسیا‌ری منداله‌كه‌ت هه‌رچۆنێك بیټ، سه‌رزهنشتی مه‌كه و گالته‌ی پێ مه‌كه و پێیدا هه‌له‌شاخی، وای تی‌بگه‌یه‌نه، كه‌ تۆ له‌ هه‌موو كاتی‌كدا ئاماده‌یت وهلامی هه‌موو پرسیا‌ره‌كانی بده‌یه‌وه^(۲)، چونكه‌ گالته‌کردن وا له‌ مندال ده‌كات پێ لێ ون بیټ و متمانه به‌ خۆی نه‌كات و ده‌ستبه‌رداری هه‌زی گه‌پان بیټ.

۶- شپه‌زه مه‌به له‌ سه‌رسوورمانه‌كانی منداله‌ت به‌رامبه‌ر خوای

^(۱) سه‌یری (کیف تربی أبناءك في هذا الزمان، د. حسان شمسى باشا) بکه، (لا ۱۲۲).

^(۲) سه‌یری (ابني مكتشف كيف أعیه على اكتشافه؟ منصور السنی) بکه، (لا ۳۳).

به‌دییه‌نهر، یان له به‌رامبه‌ر نه‌وه‌ی توانای نییه له بوونی خوا بگات، له وه‌لامدانه‌وه‌ی هه‌لنه‌یه‌یت، چونکه ئه‌م کاره وا ده‌کات به‌ دوا‌ی سه‌رچاوه‌ی تر‌دا بگه‌رێت له شوینی تر.

۷- دوودل مه‌به له داواکردنی ماوه‌یه‌ک بۆ نه‌وه‌ی به‌ دوا‌ی وه‌لامی پاستدا بگه‌رێت، چونکه وا نیشان به‌ده‌یت به‌ دوا‌ی زانیاریدا ده‌گه‌رێت زۆر باش‌تره له‌وه‌ی خۆت وه‌ک که‌سی‌کی نه‌فام نیشان به‌ده‌یت گوایه زانست لایه. هیچ نه‌نگی نییه به‌ منداڵه‌که‌ت بلێت چاوه‌رپم بکه، تا وه‌لامی پاست بۆ ده‌دۆزمه‌وه.^(۱)

۸- به‌ بایه‌خه‌وه‌ پرسیا‌ری منداڵه‌که‌ت وه‌ریگه‌ر و گوئی بۆ شل بکه، پشتگوئی مه‌خه، یان خۆتی لی نه‌زان مه‌که، چونکه بایه‌خپێدان به‌ منداڵه‌که‌ت له‌ پرووی ده‌روونییه‌وه‌ یارمه‌تی ده‌دات به‌هۆی شیکردنه‌وه‌که‌ت له‌و شتانه‌ تیبگات، که‌ تیگه‌یشتیان قورسه.^(۲)

۹- گه‌ر به‌پاستی سه‌رقال بوویت، پتویسته به‌ نه‌رمونیانی تی بگه‌یه‌نیت، که‌ ئیستا کاته‌که‌ بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ گونجاو نییه، سووربه‌ له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هه‌ر کاتی‌ک ده‌ستت به‌تال بوو، بجیته‌وه‌ لای.

۱۰- خۆت به‌ دوور بگه‌ر له‌ درێژدادری و شیکردنه‌وه‌ی زۆر، وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیا‌ری منداڵی‌کی شه‌ش سالان پتویسته کورت‌تر بیت له‌ وه‌لامی منداڵی‌کی ده‌ سالان، ئه‌مه‌ ئه‌گه‌ر پرسیا‌ره‌که‌ پتویستی به‌ وه‌لامی درێژ و به‌لگه‌هێنانه‌وه‌ هه‌بیت، یان ئه‌و پرسیا‌رانه‌ی په‌یوه‌ندیان به‌ نادیا‌ر

^(۱) سه‌یری (أسئلة طفلك المرحجة، أبو المجد حرك) بکه، (لا ۱۰).

^(۲) سه‌یری (هل طفلي ملحد، إعداد: لجنة الدعوة الإلكترونية) بکه.

(غەیب)هوه ههیه“ به‌لام ئەو پرسیارانهی وه‌لامیان دیاریکراوه، ناساییه
ئەگەر بۆ هه‌موو ته‌مه‌نێک به‌یه‌ک شیواز بێت.^(۱)

۱۱- به‌گوێره‌ی توانا وه‌لامه‌کان به‌ شته‌کانی ده‌وروبه‌ر له‌ واقع
به‌سته‌وه، خۆبه‌دوورگرتن له‌و شتانه‌ی تیگه‌یشتنیان له‌ لای ته‌مه‌نی
مندال قورسه. هه‌ول بده، تا بکریته‌ وه‌لامه‌کان به‌ زانیاری به‌لگه‌دار و
لۆژیکیانه‌بن.^(۲)

۱۲- رێککه‌وتن و ناگالیه‌بون له‌ نێوان دایک و باوک هه‌بێته‌ له‌
پێدانی وه‌لام بۆ مندال، واته‌: له‌کاتی پێدانی زانیاری به‌ مندال قسه‌کانیان
دژی یه‌ک نه‌بن.

۱۳- پرسیا‌ری منداله‌که به‌ پرسیا‌ریکی تر وه‌لام نه‌درێته‌وه، وه‌ک
ئه‌وه‌ی باوک پێی بلێت: (مه‌به‌ستت چیه‌؟)، لێرده‌ا مندال هه‌ست به‌
تێکشکان ده‌کات، چونکه‌ نه‌یتوانیوه پرسیا‌ره‌که‌ی بگه‌یه‌نێته‌ باوکی، له‌به‌ر
ئه‌وه‌ی مندال وا ده‌زانیت دایک و باوکی به‌بێ شیکردنه‌وه و ته‌فسیرکردن
توانای تیگه‌یشتنی قسه‌کانی ئه‌ویان هه‌یه، له‌م حااله‌تانه‌دا باشته‌ ئه‌م
شیوازه به‌کاربه‌ی‌نرێت (تۆ مه‌به‌ستت ئه‌مه‌یه‌...).

۱۴- کاتی‌ک مندال له‌ سه‌رچاوه‌یه‌کی تر وه‌لامی‌کی وه‌رگرتوه، که
جیاوازه له‌ شیوازی دایک و باوکی، با دایک و باوک پای خۆیانی به‌سه‌ردا

^(۱) سه‌یری (أسئلة الأطفال المرحجة وكيفية الإجابة عليها، د. مصطفى أبو سعد) بکه، له
لاپه‌ره‌ی تایبه‌تی له‌ (فیسبوك)، میژووی بلا‌وکردنه‌وه ۲۳/۵/۲۰۱۴
^(۲) سه‌یری (كيف أجيب عن أسئلة طفلي وأحاوره، د. سلوى مرتضى) بکه، (لا ۷۳).

فهرز نه کهن. لږم حالته دا پټوښته مندالنه که فیږی وه لامي راست بکړیت به پټگه یه کی ناسانکراو و دروست، که بتوانیت متمانه به دایک و باوک به ده سته پټیت، نهک پټچه وانه که ی. ^(۱)

۱۵- هډول بده ولا مه که له چوارچپوهی گفتوگو کردن بیت، نهک له شیوهی به گویدا خویندن، نمونه ی زور و چیروک و پند و ناموژگاری تیدا بیت له گه ل به کارهیتانی فرههنگی زانستی وینه دار. ^(۲) نه مه یش له پټناو گه یانندی وانا و په یامه که یه بڼ میشکی مندال، هاوکات به کارهیتانی یاری جووللو و نمایش و وینه و بیرکړنه وه و هژنراوه و جوولاندنی میشک و یاریه کانی بیرکړنه وه و چیروک و فیډیو و پټگه ی تر. ^(۳) هه مه جوړی له پټگه کاند، بیرکړنه وه ی پټش ده خات و زانیاریه کان له میشکدا ده چه سپټیت.

۱۶- هه ندیک پرسیار هډن، نابیت وه لاهمه که یان به یهک جار

^(۱) سهیری (المربون و تساؤلات الأطفال، نوال الخليفة) بکه، (لا ۱۲۶-۱۱۳۰).

^(۲) ده کریت سوود وهریگریټ له کتیبی تاییهت به چیروکی مندالان، له نمونه ی نه م کتیبانه: (قصص تکرین چخصیه الطفل، فید براکاش) کتیبی زانستی له نمونه ی (سلسله أسئلة وأجوبة التي تصدرها عالم الكتب)، تا نیستا ۱۶ کتیبی لی ده چروه ههروه ها سهیری کتیبی (طفل یقرأ، د. عبدالکریم بکار، لا ۱۰۱) بکه، که تیایدا چیروکی پټشنیارکراو بڼ هه صوو قوناغیکی ته من ده گټرټته وه، ههروه ها کتیبی (قصص رواها النبي محمد ﷺ، د. عثمان مکانسی) و کتیبی (قصص رواها الصحابة، د. عثمان مکانسی).

^(۳) سهیری (منهاج تفکر مع أنوس: تجربة جديدة في إعداد مناهج تستند إلى التفكير في بناء العقيدة للطفل، مها شحادة) بکه، (لا ۷). ههروه ها سهیری (الارتقاء بالامة في تعظیم عبة نبي الأمة ﷺ) بکه، (لا ۶).

بدریتهوه، بهلکو ورده ورده و بههتواشی، گهر پرسپاری زیاتری لهسهه کرد وهلامهکهی بهگۆیرهی تههمن و پرسپارهکه و ناستی تیگهیشتنی گۆرانی بهسهردا دیت.^(۱)

۱۷- گهر مندالهکه گهوره بوو و گهیشته تههمنیکی پیگهیشتوو، وا باشتره لهو بابتهی پرسپاری لهبارهوه دهکات پای وهربگیریت، پرسپارهکهی خۆی ناراسته دهکهینهوه، بۆ نهوهی بزانی چۆن مامهلهی لهگهڵ دهکات، لهمیانهی ئهم کارلیکهوه وهلامهکه ههلبهینجین. پیویسته واز بهین لهوهی مندالهکه وای بکهین به میشکی ئیمه بیربکاتهوه، ئهمه وای دهکات مندالهکه لهخۆیهوه چوارچیویهک بۆ بابتهکان داباشیت، که هی خۆیان نییه.^(۲)

^(۱) سهیری (اسئلة الأطفال المرحجة، عائشة الحکمی، شبکه الالوکه) بکه میژووی بلاوکردنهوه ۱۴۳۴/۱/۱۷ هـ.

^(۲) سهیری (القواعد العشر: أهم القواعد في تربية الأبناء، د. عبدالکرم بکار) بکه، (لا ۳۵). ههروهها سهیری (الإشکالية المعاصرة في تربية الطفل المسلم، سعید عبدالعظیم) بکه، (لا ۵۹).

هه‌له پەروره ده‌یه‌یه کان له‌میان‌ه‌ی وه‌لامدان‌ه‌وه:

له‌ دیارترین ئه‌و هه‌له پەروره ده‌یه‌یه‌ی به‌رام‌به‌ر مندالان ده‌یان‌که‌ین،
ئه‌مانه‌ن:

له‌به‌رچاونه‌گرتنی لایه‌نه‌ جو‌راوجۆره‌کانی پەروره‌ده‌، بۆ ئه‌وه‌: لایه‌نی
ئیمانی، لایه‌نی په‌وشتی و لایه‌نی زانستی، زۆر هه‌له‌یه‌ جه‌خت له‌سه‌ر
لایه‌نێک بکریته‌وه‌ و لایه‌نه‌کانی تر فەرامۆش بکری‌ن یان هاوسه‌نگی‌یان له‌
نیواندا نه‌کری‌ت “هه‌روه‌ها پله‌به‌ندی نه‌کردن له‌ پەروره‌ده‌کردن، زۆر
سه‌رزه‌نش و سه‌رشکی‌ن کردن و تۆمه‌تبارکردن به‌ که‌مه‌ت‌رخه‌می، یاخود
پاویژه‌کردن به‌ که‌سانی خاوه‌ن ئه‌زموون و پ‌سپۆر” هه‌روه‌ها زۆر په‌له‌کردن
و به‌دوادانه‌چوون، یان نا‌پروونی له‌ پەروره‌دکردن، یاخود کردارمان
پێچه‌وانه‌ی گو‌فتارمان بی‌ت، هه‌ندێ جاریش په‌یامی نه‌رینی‌ی تێکشکی‌ن
ئاراسته‌ ده‌که‌ین و... هت‌د.^(١) هه‌موو ئه‌مانه‌ کۆمه‌له‌ هه‌له‌یه‌کن
کاریگه‌ری‌یان له‌سه‌ر بنیادی پەروره‌ده‌ی ئیمانی ده‌بی‌ت له‌ ده‌روونی
مندالدا.

^(١) سه‌یری (أخطاؤنا في التربية، د. عبدالرحمن العابد) بکه، (لا ٢٥٣). نوسه‌ر له‌م کتێبه‌دا
کۆمه‌لێک هه‌له‌ و که‌موکۆپی و هۆکاره‌کانی پ‌وودانیانی باس کردووه‌، هه‌روه‌ها سه‌یری
(حاول أن تروضني، رای ليفي، وبيل أوهانلون) بکه، (لا ٢٥٣).

به‌شی دووهم

نمونه‌ی کرداری له پرسیاره ئیمانییه‌کانی مندالان

وه‌لامه‌کانی نهم به‌شه به پله‌ی یه‌که‌م ناراسته‌ی دایکان و باوکان ده‌کرتن، هه‌روه‌ها نه‌وانه‌یشی مامه‌له له‌گه‌ل پرسیاره مندالان ده‌که‌ن له مامۆستایان و په‌روه‌رده‌کاران و چاکسازان، نه‌وانه‌ی داویان لی ده‌که‌ین هه‌ول بده‌ن ناوه‌پۆکی وه‌لامه‌کان له‌گه‌ل ته‌مه‌ن و ناستی تیگه‌یشتنی مندال بگو‌نجینن، چونکه ئیمه ناتوانین یه‌ک وه‌لام بۆ هه‌موو ناسته جیاوازه‌کانی مندالان دابننن به‌هۆی جیاوازی ته‌مه‌ن و عه‌قل و توانایانه‌وه.⁽¹⁾ بۆیه نه‌وه‌ی لی‌رده‌دا گرنگه‌ پۆح و حه‌قیقه‌تی وه‌لامه‌کانه، نه‌ک دارپشتنی وشه‌کان.⁽²⁾ هه‌روه‌ها جو‌راوجۆرکردنی وتار له وه‌لامدانه‌وه له‌ نیوان وتاری پاسته‌وخۆ و وتاری ناراسته‌وخۆدا، بۆ نه‌وه‌ی بتوانین زۆرتین نه‌ندازه‌ی ویناکردنی پرسیاره‌کان پێشکه‌شی خۆینه‌ری به‌پرز

⁽¹⁾ په‌روه‌رده‌ناسان قۆناغی مندالی دابه‌ش ده‌که‌ن بۆ سه‌ر سه‌ر قۆناغ، یه‌که‌مه‌یان: قۆناغی زوو، که ته‌مه‌نی ۳ بۆ ۵ سالان ده‌گرته‌وه. دووهم: قۆناغی مامناوه‌ند، که ته‌مه‌نی ۶ تا ۸ سالان ده‌گرته‌وه. سێهم: قۆناغی دوا‌یی، که ته‌مه‌نی ۹ تا ۱۲ سالان ده‌گرته‌وه.
⁽²⁾ سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا ۲۷).

بکه‌مین، خویننه‌ریش به رۆڤی خۆی ناوه‌رۆکی ئەم وه‌لامانه وه‌ریگریت و به‌و شیواز و ڕینگه‌یه‌ی پێیوایه گونجاو و باشه، دایه‌رپۆژیتته‌وه.

بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیاره په‌یوه‌ندی‌داره‌کان به‌ بابته‌ی ئیمان، پێیسته دایک و باوک لانیکه‌م هێنده رۆشنی‌ریی شه‌رعییان هه‌یه‌ت، که‌ بتوان تێگه‌یشتنه سه‌ره‌تایه‌یه‌کانی ئاین بۆ مندالان بگوازنه‌وه، بتوان بابته‌ه نادیار (غه‌یب)یه‌کانیان به‌ جۆرێک بۆ شی بکه‌نه‌وه، که‌ له‌ گه‌ڵ ئاست و توانا عه‌قلییه‌کانیاندا بگوه‌ییت. ئەو ئاسته‌نگانه‌ی رۆبه‌رووی په‌روه‌ده‌کاران ده‌بنه‌وه به‌ته‌نیا بریتی نین له‌ دایه‌نگردنی زانیارییه‌کان، به‌لکه‌ خۆیان له‌وه‌دا ده‌بیننه‌وه، که‌ چۆن بتوانن ئەو زانیاریانه‌ له‌ چوارچێوه‌یه‌کدا دایه‌ژن، که‌ عه‌قڵی مندال لێی تێبگات و له‌ گه‌ڵ کات و شوین و بارودۆخی ده‌ورو به‌ریدا گونجاو ییت.

ئه‌وه‌ی لێره‌دا خراوه‌ته‌روو، چهند نمونه‌یه‌کی پرسیارێکه، که‌ له‌ سه‌ر زاری مندالان دووباره‌ ده‌بنه‌وه، ئەمه‌ بریتی نییه‌ له‌ هه‌موو پرسیاره‌کان، به‌لکه‌ ته‌نیا پرسیاره‌ گرنگ و زۆر دووباره‌بووه‌کانن. هه‌ولمانداوه‌ باشترین وه‌لام له‌ دیدگای خۆمانه‌وه‌ دایه‌ژین، گه‌رچی نالێین ئەو وه‌لامانه‌ نمونه‌یین، به‌لکه‌ ته‌نیا چهند نمونه‌یه‌کن بۆ باوان، که‌ له‌وانه‌وه‌ هه‌نگاو هه‌لبێنین “بێگومان شایه‌نی پێداچوونه‌وه‌ و پاستکردنه‌وه‌ و زیادکردن و که‌مکردنه‌وه‌یشن.

تێبینی:

گەر که سیڤک وا گومان ببات، که به ده‌ست کێشه‌یه‌ک له پهروره‌کردنی مندالێ کهیدا ده‌ناییت، ئه‌ویش زۆربوونی پرسیاڕی گومانناوییه له لای مندالێ که‌ی، ئه‌وه هه‌له‌یه “به‌لکو ئهم حالته‌ له‌ لای مندال به‌ دیارده‌یه‌کی ته‌ندروست داده‌نریت، گوازرشت له‌ گه‌شه‌ی سروشتیانه‌ ده‌کات له‌ بیرکردنه‌وه‌ی مندال و توانا عه‌قلییه‌کانی، گەر هه‌ر نه‌نگی و که‌موکۆپییه‌ک پوویدا، ئه‌وه بیتوانایی دایکان و باوکانه، که توانای وه‌رگرتنی گه‌شه‌کردنی مندالێ که‌یان نییه، که ئاسۆی عه‌قلیان فراوان ده‌بیت و پیشوازی له‌ بوونه‌وه‌ر و ده‌ورو به‌ری ده‌کات.^(١) بۆیه ئهم کاره ئه‌وه له‌ سه‌ر دایک و باوک پتویست ده‌کات تێبکوشن بۆ پیشکه‌شکردنی وه‌لامی قه‌ناعه‌تپێکه‌ر بۆ مندالێ که‌یان، وه‌لامی قه‌ناعه‌تپێکه‌ر یارمه‌تی مندال ده‌دات له‌ هێنانه‌دی هه‌وسه‌نگیی ده‌روونی و فیکری و کۆمه‌لایه‌تی، به‌پێچه‌وانه‌ی پرسیا‌ره‌ نا‌پوون و گومانناوییه‌کان، یان وه‌لامی هه‌له، که سه‌رسوو‌رمان و بیرنا‌ئۆزی لای مندال دروست ده‌کات” ئه‌و په‌رته‌وازه‌یی و بیرنا‌ئۆزییه‌ش، جو‌ریک له‌ شله‌ژان له‌ په‌فتار و که‌موکۆپی له‌ بیرکردنه‌وه‌ و مامه‌له‌کردنی لی دێته‌ به‌رهم.

^(١) - سه‌یری (هل طفی ملحد، لجنة الدعوة الالكترونية) بکه.

کیشه و گرفت له ته‌مه‌نی گه‌وره‌یدا کتوپر دروست نه‌بوه، ئاگر له بزيسک‌هیه‌که‌وه هه‌ل‌ده‌گیرسیت، زۆربه‌ی تایبه‌ته‌ندیه‌ ناشیرینه‌کان لای مرۆڤ بریتین له تۆویکی بچووک، به پشت‌گۆیخستن و دواخستن ئاو ده‌دریت “ بێتا‌گابوون و نه‌زانی ئاوی ژيانی پێ ده‌ده‌ن، تا نه‌و کاته‌ی گه‌وره‌ ده‌بیت و ره‌گ له دل‌دا ده‌ده‌کو‌تیت، ئیتر نه‌و کاتیش له‌ره‌گه‌وه‌هه‌ل‌کێشانى ته‌سته‌مه.^(١)

پرسیاره په‌یوه‌ندیده‌کان به باوه‌ربوون به خودا

زۆرت‌رین نه‌و پرسیارانه‌ی له ته‌مه‌نیکی زوودا له می‌شکی منداڵدا دین و ده‌چن، نه‌و پرسیارانه‌ن، که ده‌باره‌ی خواى په‌روه‌رد‌گاران، لی‌ره‌دا زۆرت‌رین پرسیارى منداڵ له‌سه‌ر نه‌م باب‌ه‌ته‌ نه‌ییش ده‌که‌ین:

خودا کی‌یه؟

سه‌ره‌تا پێ‌ویسته ئی‌مه نه‌وه‌ستین، تا منداڵ پرسیارمان له‌باره‌ی خوداوه‌ لێ ده‌کات، به‌ل‌کو ده‌بیت به‌ شی‌وه‌ی به‌رده‌وام و له زۆربه‌ی کاتدا ده‌ست‌پێ‌ش‌خه‌ری به‌که‌ین له قسه‌کردن له‌باره‌ی خوداوه‌.. وه‌لام‌دانه‌وه‌ی راست بۆ پرسیارى منداڵ له‌باره‌ی خودا، بی‌روباوه‌پێ یه‌کتا‌په‌رستى و

^(١) سه‌یری (الدعوة مهارات وفنون، شحاتة صقر) بکه، (لا ٣٤٠).

باوه‌پوونی به خوای گه‌وره ﷻ له دل و می‌شکی مندالدا داده‌مه‌زینیت، باشرین پێگه‌ش بریتییه له گۆرینی بیر‌کردنه‌وه‌ی مندال له‌باره‌ی خودا بۆ بیر‌کردنه‌وه‌ی له‌باره‌ی دروست‌کراوه سه‌رنج‌پاکیشه‌کانی، وه‌ك ئاسمان و هه‌وره‌كان و ئه‌ستێره‌كان و خۆر و مانگ و ده‌ریا و دره‌خت و... هتد⁽¹⁾” به‌ئاگاهیتانه‌وه به‌رامبه‌ر به‌خشش و دیارییه‌کانی خوای گه‌وره له‌سه‌ری، به‌وه‌ی دروستی کردووه و ئه‌ندامه‌کانی پێ به‌خشیوه له‌ گۆی و چاو و لووت و زمان و ده‌ست و قاچ و ته‌واوی جه‌سته‌ی. ده‌بی‌ت پێی رابگه‌یه‌نین ئه‌م ئاسمانه‌ خوای گه‌وره دروستی کردووه، ئه‌م زه‌وی و دار و دره‌ختانه هه‌موویان خوای مه‌زن دروستی کردوون، تا وای لێ دیت له‌گه‌ڵ ئه‌م وشانه رادیت، کاتی‌کیش په‌رسیارمان لێ ده‌کات خودا کی‌یه؟! زۆر به‌ئاسانی وه‌لامی ده‌ده‌ینه‌وه، که ئه‌و زاته‌یه هه‌موو شتی‌کی ده‌ورو به‌رمانی له‌ بی‌گیان و گیاندار دروست کردووه، له‌م به‌ریه‌یشه‌وه نمونه‌ی زۆری پێ ده‌ده‌ین.

کاتی‌ک په‌رده‌ی ئه‌م جیهانه‌مان له‌ ئاسمان و زه‌وی بۆ مندال لادا، له‌ بینینی ئه‌م سیستم و یاسا رێکوپێک و مه‌حکه‌مه، ئینجا پێی ده‌لێن: ئه‌م سیستمه ده‌بینیت؟ داهینه‌ری ئه‌م یاسا و رێسا و سیستمه ته‌نیا خوای گه‌وره‌یه ﷻ، هه‌ر ئه‌و زاته‌یه هه‌موو شتی‌کی دروست کردووه، هیچ شتی‌ک نییه له‌ وێنه‌ی ئه‌و زاته و هیچ شتی‌کیش له‌و ناچیت، هه‌ر ئه‌و به‌ سۆز و میهره‌بان و پۆزیده‌ره “خاوه‌نی چه‌ندان ناو و سیفه‌ته که هه‌موویان ئی‌جگار جوانن، بۆیه ئه‌و به‌ته‌نیا شایه‌نی په‌رستنه به‌بێ هاو‌په‌ش بۆ‌پیاردان. خوای گه‌وره مندالی‌ خوش ده‌و‌یت و فه‌رمان به‌ گه‌وره‌كان

⁽¹⁾ ده‌کریت سود له‌ کتیی (عجائب خلق الله) وه‌ریگیریت.

ده‌کات ناگایان لییان بیّت و کاری چاکه و به‌سوودیان له‌گه‌ل بکه‌ن، چونکه نه‌و لیپی‌چینه‌وه له‌کرده‌وه باش و خراپه‌کاغان به‌پاداشت و سزا ده‌کات، پاداشتی چاکه‌کار به‌چاکه و سزای خراپه‌کاریش به‌خراپه ده‌داته‌وه. زۆر به‌سوود ده‌بیّت، نه‌گه‌ر پوخته‌کراوی درێژ‌کراوه‌که‌ی (که‌ سورته‌ی اخلاص) به‌، فی‌ر بکه‌ین، که‌ باشترین وه‌لامی له‌باره‌ی بوونی خودا و سیفه‌ته‌کانی له‌خۆ‌ده‌گریت: (الله) نه‌و زاته‌یه، که‌: (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ).^(۱)

واته: "هیچ که‌سی لی نه‌بووه و خۆشی له‌ که‌س نه‌بووه، هه‌رگیز هاوتا و هاوشیوه و ده‌سه‌لاتداریکی تر نییه له‌ به‌رامبه‌ریه‌وه بوه‌ستیت و هاوشانی بیّت".

ده‌کریت پرسیاریکی لی بکه‌ین و بلین: "کی نه‌م کراسه‌ جوانه‌ی بۆ کپیت؟" ده‌لیت: "باوکم". "کی ده‌تبات بۆ قوتابجانه؟" ده‌لیت: "باوکم". "کاتیک نه‌خۆش ده‌که‌ویت کی ده‌تبات بۆ لای پزیشک؟" ده‌لیت: "باوکم". "کی له‌ کاتی پشودا ده‌تبات بۆ ده‌ره‌وه؟" ده‌لیت: "باوکم". "که‌واته‌ نه‌وه باوکه‌ته، که‌ نه‌و هه‌موو نه‌رکه‌ی له‌ نه‌ستۆ گرتوه؟" ده‌لیت: "به‌لی". به‌م شیوه‌یه‌ خوای گه‌وره‌یش نه‌رکی هه‌موومانی له‌ نه‌ستۆ گرتوه، هه‌موو شتیکی دروست‌کردوه، هه‌رچی تۆ ده‌بینیت له‌ ده‌وره‌به‌رتدا دروست‌کراوی زاتی (الله) به‌"خۆر و مانگ، هه‌ور و ده‌ریا و شاخه‌کان، مڕۆ و گیاندار و بالنده‌کان، فریشته و په‌ریسه‌کان،

^(۱) سه‌یری (وسائل التربية الإيمانية في ضوء العلم والفلسفة والغسلام، د. مقداد یالین) بکه، گۆفاری (المسلم المعاصر) ژماره (۵). هه‌روه‌ها سه‌یری (المربون وتساؤلات الأطفال، وال الخليفة) بکه، (لا ۳۲). سه‌یری (القرآن الكريم رؤية تربوية، د. سعید علی) بکه، (لا ۱۹).

خودای مۆته عال به دیهینه ری هه موو گهردوونه. خوای به خشنده و میهره بان کاروباره کافمان هه لده سوو پینیت و ناگای لیمانه، ئیمه ی خوش دهویت و بهرده وام خیر و چاکه مان ده هیئتیه ری.

ئایا شیوهی خودا وه ک شیوهی مروه؟

نا، نه خیر وه ک ئیمه نییه، هیچ شتیک وه ک نهو نییه و لهو ناچیت. نهو زاته من و تو و هه موو خه لک و شتیکی دروستکردووه، دار و درهخت و رووبار و ده ریاکان و هه موو شتی دروستکردووه. نهو سه رچاوه ی هیزه، هه ر شتیکی بویت بیکات، پیتی ده لیت: (ببه) راسته وخۆ ده بیت. (الله) به مروه ناچیت، مروه ناتوانیت مروه ئیکی تر دروست بکات، به لام (الله) توانای هه موو شتیکی هه به و هه رشتیکی بویت ده بیکات.

هیچ که سیک له دونیادا ناتوانیت خودای مه زن بینیت، که س ناتوانیت وه سفی شیوه ی نهو بکات، ئیمه له به ز نوور و پرووناکییه که ی ناتوانین سه یری خودا بکه ین، توانا کافمان سنووردان... پاشان داوا له منداله که ده که ین بچیت سه یری تیشکی خۆر بکات بی نه وه ی چاوی دابخات، لپی ده پرسین: "ده توانیت به بهرده وامی سه یری خۆر بکه یت؟" به نه خیر وه لام ده داته وه. پیتی ده لیت: "خۆشه ویسته که م! خوای گه وره یش به م شیوه یه به، ناتوانین به رگه ی نهو نوور و پرووناکییه بگرین، که له خوای گه وره وه ده رده چیت، به لام کاتیک ده چینه به هه شت نه وکات به پشتیوانی و ویستی خوا ده توانین نهو زاته پیرۆزه ببینین.

له وانیه مندال نارازی ده برپیت و وا ده ربخات برپای پیتی نییه و بلیت: "چۆن هیچ شتیک وه ک نهو نییه؟" لیره دا پتویسته به هیواشی

بروای پی بهینین، بلین: "عه قلمان هەرچهند گه وره بیّت و تیّیگات، هەر به عه قلی مرۆفی سنووردار ده مینیتتهوه، هەرشتیک خوا ههز بکات ئیمه فیری ده بین، نه وهیشی نهیهویت، ئیمه لی نازانین. زۆر نهسته مه هه موو شتیک بزانی، چونکه هەر به مرۆفی ده مینینهوه". ئینجا پیی بوتریّت: "نه گهر خواي گه وره وهك ئیمه مرۆف بوایه، نه خۆش ده كهوت، وهك ئیمه خواردن و خواردنه وهی ده خوارد، وهك چۆن مرۆف ده مریت نهویش ده مرد، به لام خواي گه وره نه نه خۆش ده كهویت" نه ده خوات و ده خواته وه، نه دهیشمریت. نهو زاته بهردهوام بوونی ههیه، به دیهیننهری ناسانه کان و زهوی و هه موو گهردوونه، بۆیه ده لێن ههچ شتیک لهو ناچیت و وهك نهو نییه".

دهتوانین پرسیار له مندال بکهین: "ئایا ئیمه مرۆف دهتوانین به شتیک بلین (به) و راستهوخۆ بیّت؟ له وهلامدا ده لیت: "نه خیر"، بهم شیوهیه له گهڵ مندال نهو وهلامه بهرهم دههینین، که ههچ شتیک وهك (الله) نییه و لهو ناچیت، به لکو نهو به دیهیننهری گهردوون و هه موو شتیکه.

ئینجا پیی ده لێن: "توانای بیستنهان سنوورداره، ناتوانین هه موو دهنگیک بیستین، ته نیا له مهودایه کی دیاریکراودا نه بیّت، نه گهر هه موو شتیکمان بیستایه ماندوو ده بوین. توانای بیننهان سنوورداره، ناتوانین هه موو شتیک بینین، ته نیا له مهودایه کی دیاریکراودا نه بیّت، بۆ نهوونه: ناتوانین پشتی دیوار بینین. وهك چۆن بیستن و بیننهان سنوورداره، به هه مان شیوه عه قلیشمان سنوورداره و دهرك به هه موو شتیک ناکات.

له وهتهی مرۆفایه تی دروست بووه، تا ده گاته ئیستا ماوهیه کی

ئىجگار زۆر ههيه نه زانراوه و هيچ زانيارىيه كمان له بارهيه وه نيه، بۆ
 نمونه: پۆخ، كه له جهستهى مروڤدايه، هه چهنده تهواو نزىكه لىمانه وه،
 به لام ناتوانين وىناى بكهين و حهقيقه تهكهى بزائين" نه مه له كاتى كدا
 له ناو خودى خو ماندايه، چ بگات به جيهانى ده ره وه مان! بۆيه مادام
 عه قلى مروڤ سنوورداره و ناتوانيت دورك به زاتى (الله) بكات، له بهر
 نه وه قسه كردن له بارهى شيوهى خواى گه وه نه به وىنه گرتن و نه به
 عه قل و نه به خه يالىش ده بىت، به لكو ته نيا به شىرع (نايين) ده بىت،
 قورئانى پايه بهرز نه م كىشهيهى بۆ به كلا كرد و وىنه ته وه و ده فهرمويت: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ الشورى: ۱۱

واته: "هيچ شىئىك نيه له وىنهى نه زاته، هيچ شىئىك له و ناچىت،
 هه ره نه وىش بيسهر و بينايه". به م پىيه، به دلىاييه وه خواى گه وه وه
 ئىمه نيه، وهك هيچ شىئىكى ترى نيه. ^(۱) نه مهيش به لگهيه له سه
 گه وهيهى و پىروزيى (الله)، كه پىويسته له سه رمان خو شمان بويت و لىى
 بترسين و ئومىديشمان پىي هه بىت. نه م گه وهيهى و پىروزييه يشمان له
 به هه شتدا بۆ ده ره ده كه وىت، بينينى (الله) گه وه ترين به خشه كانى
 به هه شته به ره هايى".

^(۱) سهيرى (كيف أجيّب عن أسئلة طفلي؟ مروة عاشور) بكه له مالهبرى (اللوكة)،
 ۱۴۳۲/۲/۱۹ سهيرى (ابني مكتشف كيف أعينه على اكتشافه، منصور السني) بكه، (لا
 ۳۰). سهيرى (كيف أجيّب عن أسئلة طفلي وأخاوه، د. سلوى مرتضى) بكه، (لا ۱۰۷).
 سهيرى (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بكه، (لا ۳۰،
 ۳۱).

کێ خۆدای دروستکردووه؟

گەر کهسێک هه‌بوایه خۆدای دروست بکردبایه، ئه‌وکات پرسیارێکی دیکه ده‌کرا: ئه‌ی کێ ئهم کهسه‌ی دروست کردووه؟ وانیه‌؟ که‌واته پێویسته بزانی سیه‌ته‌کانی به‌دییه‌نهر وه‌ک به‌دییه‌نراو نییه، ئه‌و هه‌موو دروستکراوه‌کانی دروستکردووه، ئه‌گەر ئه‌ویش دروستکراو بوایه نه‌مانده‌پهرست و ملکه‌چی فهرمان و پێنمایه‌کانی نه‌ده‌بووین. پرسیارکردن له‌باره‌ی ئه‌وه‌ی کێ خۆدای دروستکردووه شتیکی راست نییه، هه‌ر پرسیارێکیش راست نه‌بێت، هه‌چ مانایه‌کی نابێت، بۆ ئه‌مونه: ئه‌گەر کهسێک پرسیارێک لێ بکات و بلێت درێژی هێلێ چواره‌می سیگۆشه‌ چهنده؟ هه‌چ بوارێک نییه بۆ ئه‌وه‌ی وه‌لامی ئهم پرسیاره بدرێته‌وه، چونکه سیگۆشه ته‌نیا سی لای هه‌یه، بۆیه هه‌مان هه‌له‌یش له‌و پرسیاره‌دا هه‌یه، که کێ خۆدای دروستکردووه؟ هه‌ر دوو وشه‌ی (دروستکردن) و (خودا) پێکه‌وه کۆنانه‌وه، چونکه خۆدای په‌رستراو دروست نابێت، کرداری دروستکردن ته‌نیا به‌ستراوه‌ته‌وه به‌ دروستکراوه‌وه. هه‌چ کهسێک ناتوانێت خۆدای مه‌زن به‌دی به‌یێت، گەر وا بوایه ئه‌وکات خۆدایش دروستکراو ده‌بوو. خۆدای گه‌وره به‌رده‌وام بوونی هه‌یه و سه‌ره‌تا و کۆتاییشی نییه (ئه‌زهل و ئه‌به‌ده).

ئه‌گەر وا دابنێن - مشتومرێک بنێنه‌وه - به‌دییه‌نهرێک هه‌یه خۆای دروست کردووه، ئه‌وکات پرسیاره‌که‌ی پێشوو هه‌ر ده‌میته‌وه، ئه‌ی کێ به‌دییه‌نهری خۆدای دروستکردووه؟! پاشان ئه‌ی کێ به‌دییه‌نهری به‌دییه‌نهری خۆدای دروست کردووه؟ پاشان...؟؟!! ئه‌مه سه‌رده‌کیشی تبۆ نا‌کۆتا، ئه‌مه‌یش ئه‌سته‌مه، بۆ روونکردنه‌وه. ئه‌مونه‌ی سه‌ربازێک و

و سیفه ته بهرزه کان هه موویان شایسته ی نهون، خاوه ن هه موو سیفه تیکی تهواوه و که موکوپیی نییه، هه ر نهو زاته یه بوونه وه و سه رجه م دروستکراوه کانی به دیهیناوه.

کی پیش خودا هه بووه؟

نهوه هه مان نهو پرسیاره یه (کی خودای دروست کردوه؟)، پرسیاریکی هه له یه، خوی گه وره سه ره تایه و هیچ شتیك پیش نهو بوونی نه بووه، هه ر خۆیشی کوتا شته و دواهمینه هیچ شتیك دوی نهو بوونی نابیت^(۱) "پهروه ردگار ده فرمویت: ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ الحديد: ۳

واته: "نهو خواجه، یه که مینه و له سه ره تاوه هه ر هه بووه و کهس پیش نهو نه بووه، دواهمینه و کوتایه، کهس دوی نهو نامیئت" هه روه ها نهو زاته دیاره و هه موو شت به لگه یه له سه ر بوونی، له هه مان کاتدا زاتی خۆی نادیاره و هه ر خۆیشی زانایه به هه موو شتیك".

کات و شوین بۆ خوی گه وره بوونیان نییه، کاتیش به ده ر نییه له وه ی دروستکراویك بیت له دروستکراوه کانی تر، ناکریت دروستکراو بگاته ئاستی دروستکار، خوی مه زن خاوه نی هه موو سیفاته تهواو و که ماله کانه. بۆ نه م بابه ته پتویسته لیته دا گوئیستی نامۆزگاریه کی پیغه مبه ر ﷺ بین، (ابو هریره) ﷺ له پیغه مبه ره وه ﷺ بۆمان

^(۱) سهیری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا ۴۹).

ده‌گیرپیتته‌وه و ده‌فرمویت: (شه‌یتان دپته لای یه‌کیکتان و پی‌سی ده‌لپت: کی‌ئمه‌ی دروست کردوه؟ ئه‌ی ئه‌مه کی‌ دروستی کردوه؟ تا ده‌گات به‌وه‌ی ده‌لپت: ئه‌ی کی‌ خوای دروست کردوه؟ ئه‌گه‌ر گه‌یشت به‌ ئه‌مه، با په‌نا بگریت به‌ خوای گه‌وره له‌ شه‌یتانی نه‌فرینکراو و ئینجا واز به‌پنپت).^(۱) پاشان په‌ناگرتن به‌ خودا و ئاراسته‌کردنی مندال بۆ باب‌ه‌تیکی تر به‌ شیوه‌یه‌کی ئاراسته‌وخۆ بۆ ئه‌وه‌ی درپژه به‌م جوړه پرسیارانه نه‌دات... گۆرینی بیر‌کردنه‌وه‌ی مندال له‌م باب‌ه‌ته، مانای ئه‌وه نییه، که وه‌لام بۆ ئه‌م پرسیاره نییه، به‌لکو بریتییه له‌ داخستنی ده‌رگا‌کانی وه‌سه‌سه .

تایا خودای گه‌وره نپره، یان مییه؟

پتۆسته هه‌ول به‌دن می‌شکی مندال به‌دوور بگرین له‌ بیکردنه‌وه له‌ زاتی (الله)، وای لی‌ بکه‌ین بیر له‌ شتیکی تر بکاته‌وه، که سوود و قازانجی هه‌بیت، لپره‌دا پتۆسته بۆ مندال پروون بکه‌ینه‌وه باب‌ه‌تی نپر و می‌ له‌ پتۆستییه‌کانی جیا‌کردنه‌وه‌ی نپوان جوړ و په‌گه‌زی دروستکراوه زیندوو‌ه‌کانه“ له‌و به‌خششانیه‌ خوای گه‌وره به‌ دروستکراوه‌کانی خۆی به‌خشیه‌وه، وه‌ک ده‌فرمویت ﴿وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى﴾ النجم: ۴۵.

خوای په‌روه‌ردگار له‌ سه‌رووی ئه‌و جیا‌کارییه‌یه، به‌لکو ته‌نانه‌ت دروستکراوی تریش هه‌یه ئه‌م جیا‌کارییه‌ی نییه، وه‌ک فریشته‌کان، ته‌نانه‌ت ئاسمان و هه‌وا و ئاو و هه‌وره‌کانیش به‌ نپر و می‌ وه‌سف ناکرین.

^(۱) بوخاری گیراویه‌تییه‌وه (۳۲۷۶).

جا نه گهر دروستکراوی ناتهواو نه م جیاکارییهی نه بیټ، نهوا خواى گه وره
زۆر له پشتر و پاکتره له وهی، که پتویستی به م جیاکارییه بیټ: ﴿لَيْسَ
كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ الشوری: ۱۱

بۆچی باوه به بوونی خودا ده هیئین، چ شتیك بوونی خودا ده سه لمیټیت؟

باوه ربوون به خودا، فیره تیکی خۆرسکی مرۆفایه تییه، که س
ناتوانیت نکۆلی لی بکات. به لگه کانی بوونی خودا زۆرن، نیستایشی
له گه ل بیټ مرۆفه کان هه ریه که یان به گویره ی پسپۆرییه که ی به لگه دواى
به لگه ده دۆزنه وه، به لگه خۆرسکه کانی خودی مرۆف سه لمیټه رى بوونی
خودای مه زنن: ﴿فَظَرَّتْ اِلٰهِيَ اَلَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾ الروم: ۳۰.

هه ر یه کێك له ئیټمه هیټیکی له ناوه وه ی خۆیدا هه یه، که هه ستی پی
ده کات و ناماژه به گه وه یی و هیټ و ناگادار بوونی خواى گه وره ده کات.
به لگه زانستی و هه ستیه کان جهخت له بوونی سیستمیکی ورد و تۆکه
له گه ردووندا ده که نه وه، نه م سیستمه ورد و تۆکه یه ییش بیگومان ده بیټ
دروستکاریکی هه بیټ، نایا کێ نه و هه موو دروستکراوه ی به دیه یناوه ؟
یان نه وه تا به رپیکه وت دروست بوون به یی هه یچ هۆکاریك، نه وکات که س
نازانیت چۆن به دیه اتوون، نه مه دیان نه گه رى یه که م.. نه گه ریکی تریش
هه یه و بریتییه له وه ی، که: نه م هه موو شته خۆیان خۆیان دروست کردوه
و کاروباره کانی خۆیان به رپۆه ده به ن.. نه گه رى سییه میش ده لیټ:
به دیه ینه ریک هه یه به دیی هیټان، یان دروستکاریك دروستی کردوون.

کاتیک بهوردی سهیری هه‌ر سی نه‌گه‌ره‌که بکه‌ین، ده‌بینن نه‌گه‌ری یه‌که‌م و دووهم مه‌حالتن، نه‌گه‌ر نه‌گه‌ری یه‌که‌م و دووهم نه‌بیّت، نه‌وکات نه‌گه‌ری سییه‌م راست ده‌رده‌چیت، که به‌دییه‌نه‌ر و دروستکارنیک هه‌یه دروستی کردوون - ئه‌ویش (الله) - یه‌" هه‌ر نه‌مه‌یشه له قورنانی پی‌رۆزدا باسکراوه وه‌ک به‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمویت: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ﴾ (٣٥)
 ﴿أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُفْقَهُونَ﴾ الطور: ٣٥ - ٣٦

واته: "نایا نه‌وانه به‌بی هیج شتیک، هیج هۆیه‌ک، هاتونه‌ته کایه‌وه؟! یان هه‌ر خۆیان دروستکارن؟! یان شه‌و بی‌باوه‌پانه ناسمانه‌کان و زه‌ویان دروستکردووه؟ نه‌خیر، نه‌وانه هه‌ر دلتیانابن."

هه‌ر له به‌لگه هه‌ستییه‌کانی بوونی خودا، وه‌لامدانه‌وه‌ی خودای مه‌زنه بۆ داوا و نزاکان، هه‌روه‌ها جوان دروستکردنی ناسمانه‌کان و زه‌وییه، وه‌ک ده‌فه‌رمویت: ﴿إِنَّكَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَآخَتَاكِفَ الْإِيلِ وَالنَّهَارِ لَا يَتَنَبَّأُؤُ لِي﴾ آل عمران: ١٩٠

واته: "به‌راستی له دروستکردنی ناسمانه‌کان و زه‌وی و له ئالوگۆری شه‌و و پۆژدا، به‌لگه و نیشانه‌ی زۆر هه‌ن بۆ که‌سانی ژیر و هۆشه‌ند."
 یاخود جوان و پیکوینیک دروستکردنی مروشه‌کان: ﴿وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ الذاریات: ٢١، یان له دروستکردنی نه‌ستییه و که‌ژ و کیو و گیانداران و نه‌وانیتر، هه‌موویان به‌لگه‌ن له‌سه‌ر داهینانی به‌دییه‌نه‌ر ﴿عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾.
 به‌لگه و نیشانه‌کانی خوای گه‌وره له ئاسۆکان و بوونه‌وه‌ر و به‌روبوومه‌کاندا بلا‌بوونه‌ته‌وه، سه‌رجه‌میان به‌لگه‌ی بوونی خواجه‌کی به‌دییه‌نه‌ری تاک و ته‌نیان، بی‌گومان ده‌بیّت هه‌موو نه‌م دروستکراوانه‌یش

نامانجیکیان هه بیته، ئه ویش بریتیه له په رستنی خودای تاک و ته نیا و بئ هه و به ش.^(۱) ده کریت لی ره دا چیرۆکی ئه بو هه نیفه ی ﷺ بۆ بگێرینه وه، کاتیک هۆزیک داوایان لی کرد یه کتایی خواجه تی به سه لمینیت، پیتی وتن: "پیش ئه وهی باس له م بابته بکهین، پیم بلین، که به له میک له پروویاری دیجله ده په رپته وه و ده چیت و پر ده بیت له خواردن و که له وه ل، له خۆیه وه هاتوچۆ ده کات بئ ئه وهی که س ئه م کاره بکات؟" وتیان: "ئه م کاره ئه سته مه و قهت پروونادات". ئینجا ئه ویش پیتی وتن: "ئه مه ئه گهر بۆ به له میک ئه سته م بیت، ئه ی چی ده لێن له باره ی ئه و هه موو جیهانه به گه وه و به چووکیه وه؟"^(۲) بۆیه مه حاله و شتی وا پروونادات، که ئه م بوونه وه ره ریکوپیکه به بی بوونی به دیهینهر و دروستکاریکی به توانا و زانا هاتبیته بوون.

ههروه ها ده توانریت بوتریت، کاتیک له سکتدا هه ست به ئازار ده کهیت، نایا وا هه ست ناکهیت برسیته و له خۆته وه به دوا ی خواردندا ناگه رپیت بۆ ئه وهی خۆت تیر بکهیت؟ کاتیک هه ست به تینوویتی ده کهیت، نایا ناگه رپیت بۆ ئه وهی تینوویتیت بشکینیت؟ کاتیک هه ست به بۆنیک خۆش ده کهیت، هه ست به دلخۆشی ناکهیت؟ به پینچه وانه وه بۆ بۆنی ناخۆشیش؟ کاتیک سه یزی گول و گولزار و ئاسمان و سروشتی

^(۱) سهیری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا ۲۵۳). سهیری (أفي الله شك، د. حمد المزروقي) بکه، (لا ۲۵۳). ههروه ها سهیری (الأدلة على وجود الله والحكمة من خلقه للعباد) بکه، مالهیری (نیسلام و جواب)، میژووی بلاکردنه وه (۲۰۰۲/۴/۷) "ههروه ها سهیری (الله كتاب في نشأة العقيدة الإلهية، عباس العقاد) بکه، (لا ۲۱۱، ۲۲۲).

^(۲) سهیری (شرح العقيدة الضحاوية، ابن أبي العز الحنفي، تحقيق أحمد شاكر) بکه، (لا ۳۵).

ده‌وروبر ده‌که‌یت، هه‌ست به دله‌خۆشی و ئاسووده‌یی ناکه‌یت؟ به‌م شیوه‌یه - نه‌ی خۆشه‌ویسته‌که‌م! - ئی‌مه هه‌ر له‌خۆوه هه‌ست ده‌که‌ین، که به‌رده‌وام پیتی‌ستمان به خودایه‌که هه‌یه په‌نای بۆ به‌هین، بۆ نه‌وه‌ی هه‌ست به ئارامی و ئاسووده‌ی بکه‌ین، بۆیه هه‌ر کاتی‌که هه‌ست به دله‌نگی و نیگه‌رانی ده‌که‌ین" له‌خۆوه په‌نا بۆ (الله) ده‌به‌ین و داوای لی ده‌که‌ین، هه‌رکاتی‌که‌یش هه‌ستمان به ئاسووده‌یی کرد سوپاسی خودای له‌سه‌ر ده‌که‌ین.

ئایا خودای گه‌وره وه‌ک ئی‌مه ده‌بینی‌ت و ده‌بیستی‌ت و قسه ده‌کات؟

خوای گه‌وره قسه ده‌کات و ده‌بیستی‌ت و ده‌بینی‌ت، وه‌ک خۆی ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُحَدِّثُكَ فِي زَوْجِهَا﴾ المجادلة: ۱

واته: "بی‌گومان خوا بیستی و وه‌ریگرت وتوو‌یژی نه‌و ئافره‌ته‌ی، که گفتوگۆت له‌گه‌لدا ده‌کات ده‌رباره‌ی هاوسه‌ره‌که‌ی"، هه‌روه‌ها به پی‌غه‌مبه‌ر موسا و هاروون - سلاوی خوایان له‌سه‌ر بی‌ت - ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿قَالَ لَا تَحْزَنْ إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى﴾ طه: ۴۶

واته: "مه‌ترسن من به‌راستی له‌گه‌ل‌تان‌دام، ده‌بیستم و ده‌بینم". یاخود ده‌فه‌رمو‌یت ﴿إِنَّهُمْ يَمَارِعُونَكَ بَصِيرًا﴾ هود: ۱۱۲

واته: "به‌راستی نه‌و زاته زۆر بینایه به‌و کرده‌وانه‌ی، که ده‌یکه‌ن". به‌لام وه‌ک قسه و بیست و بینینی ئی‌مه نییه، چونکه خوای گه‌وره جیاوازه له دروستکراوه‌کانی، نه‌و گو‌ی‌بیستی ده‌نگه‌کان ده‌بی‌ت گه‌رچی بزر و

شاراوه‌یش بن، شته‌کان ده‌بینیت گهرچی دوور و شاراوه‌یش بن“ بۆیه
خوای گه‌وره هم‌موو شتیک ده‌بیستیت و هم‌موو شتیک ده‌بینیت، به‌لام
بیستن و بینینی وه‌ک بیستن و بینینی دروستکراوه‌کانی نییه، به‌وپیته‌ی
ئه‌وان که موکوپیان هه‌یه، خوای گه‌وره ده‌فرمویت: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ
شَيْءٌ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ الشوری: ۱۱.

وا باشتره دایکان و باوکان ئهم بابته به‌ستینه‌وه به‌ره‌فتاری
راسته‌وخۆه، بلّین مادام خوای گه‌وره بیسه‌ر و بینهره، ئایا لیمان
ده‌ه‌شیتته‌وه قسه‌یه‌ک بکه‌ین، یان کرده‌وه‌یه‌ک ئه‌نجام بده‌ین ئه‌و پیتی
ناخۆش بیت“ له‌کاتی‌کدا به‌و حاله‌وه ده‌مانبینیت و قه‌بوولیشی نییه؟^(۱)

ئایا خودای گه‌وره برسی و تینوو نابیت؟

(الله) ﷻ خاوه‌ن سیفه‌تی که‌مال و ته‌واوییه و دووره له‌که‌موکوپری،
برستی و تینووتی نیشانه‌ی بوونی که‌موکوپین، ناکریت که‌موکوپری
بدریته پان خودای موته‌عال، به‌وپیته پیوستی به‌خواردن و خواردنه‌وه
نییه^(۲)، چونکه‌خودا به‌دیته‌نهری هم‌موو شتیکه و پیوستی به‌هیچ
شتیک نییه“ ئه‌گه‌ر پیوستی به‌هه‌ر شتیک بوایه، ئه‌وکات نه‌ده‌کرا خودا
بوایه. خودا (الصمد)ه، زاتیکی پایه‌داری ده‌سه‌لاتداره، نیازی به‌هیچ

^(۱) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا
۲۵۳). هه‌روه‌ها سه‌یری (القرآن الكريم رؤية تربوية، د. سعید علي) بکه، (لا ۴۳)،
هه‌روه‌ها سه‌یری (أسئلة وأجوبة الآباء والأمهات، مجدي السيد) بکه، (لا ۲۲).
^(۲) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا
۳۵).

که سێک و هیچ شتێک نییه و هه موو کهس و شتێک ناتاجی نهون بۆ نهوهی پزق و پۆزی و خواردنیان پێ بدات و داواکانیان جێبه جێ بکات.

ده توانین بڵێین، ناشیت بهراورد له نێوان دورستکار و دورستکارادا بکریت، مه رج نییه هه ر شتێک دا به یێنین، یان دورستی بکه یین هه مان شیوه و سیفه تی ئیمه ی هه بیّت، نه ی وا نییه ؟ خوا ی گه وه ره نه برسیی ده بیّت و نه تینوو. بو ارم بده پرسیارێکت لی بکه م: کی پاسکیلی دورستکردوو ه ؟ وه لام ده ده یته وه، که: دورستکاری پاسکیل، دورستی کردوو ه. باشه، وه ره - کو په که م- با به یه که وه بیر بکه ینه وه، ئایا پاسکیل قسه ده کات و پرسیار له دورستکاره که ی ده کات که چی ده خوات؟ چی ده خواته وه؟ چی پێ ده لێیت؟ پێی ده لێم: نه مه کاری تۆ نییه، چ سوودی هه یه، نه گه ر بزانیّت؟ هیچ له کاری تۆ ده گو پرت، که بریتیه له لیخو رپن به خێرای و به بی له کار که وتن؟ باشه، ئیمه ییش به م شیوه یه - نه ی کو په که م! - بۆ نه رکێکی دیاریکرا و دورستکراوین: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ الذاریات: ۵۶

واته: "بێگومان من په ری و ئاده میزاد م دورست نه کردوو ه ته نیا بۆ نه وه نه بیّت، که به ره ستی و فره مان به رد ارم بن".

ئه م جو ره پرسیارانه هیچ سوودمان پێ ناگه یه نن و له راپه راندنی نه رکه که مان، که له پێناویدا دورست بووین یارمه تیمان ناده ن، ته نانه ت به یێچه وانده و می شکمان به ره و شتێکی تر سه رقا ل ده که ن، که له نه رکه که مان دوورمان ده خه نه وه .. به لام چ کاتی ک پاسکیله که به ره و روومان دیت و پرسیارمان لی ده کات؟ نه و کاته ی تووشی له کار که وتن

دهبیت، پروو ده کاته دروستکاره که ی بۆ شهوهی کیشه که ی بۆ چاره سهر بکات، نه ی وا نییه؟ بۆیه ئیمه کاتی که له پهرستن که موکوپیمان تووش دهبیت، یان تووشی زیان و ناخوشتیه که دهبن، به نزا کردن و پارانه وه پهدنا ده بهینه بهر خوی پهره درگار.

هیزی خودای گه وه چهنده؟

گهر ئیمه باس له هیژیک، یان توانایه کی دیاریکراو بکهین، واته ئیمه باس له سیفه تیکی که موکوپری ده کهین، چونکه کۆتایی هیژ سهره تایی بیهیزیه، سیفه تی بیهیزی بۆ خوی گه وه نابیت "بۆیه توانای خوی گه وه بیسنووره، هیچ شتیک به ربه ست نییه بهرام بهر تواناکانی، وه که ده فهرمویت: ﴿أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ البقرة: ۱۰۶

واته: "خو ده سه لاتی به سهر هه موو شتیکدا ههیه"، نه گهر ویستی هه بیت شتیک بکات، پیتی ده لیت (بهه) و ده بیت، توانای په های به سهر هه موو شتیکدا ههیه، چونکه به دیهینه ری هه موو شتیکه، هیچ شتیک نه له ئاسمان و نه له زهوی به ده ر نییه له تواناکانی شه و زاته. توانای دروستکراو توانایه کی سنوورداره، چونکه توانا که یشی دروستکراوه، به لام توانای دروستکار نه سنووری ههیه و نه که موکوپری، ههر له بهر نه مه یشه، که خوی گه وه به ته نیا شایه نی پهرستن و نزا و پارانه وهیه، چونکه ههر خودی خو یه تی، که وه لامی پتویستی و نیاز مه ندیی خه لک ده داته وه و هه ز و ئاره زووه کانیان ده هینیتته دی و کاروباریان راده پهرینیت.^(۱)

^(۱) سهیری (الاسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا ۳۱). ههروهه سهیری (مختصر الفقه الإسلامي، محمد التوجیری) بکه، (لا ۵۸).

خودا له کوښه؟ قهبارهی چهنده؟

دوای نهوهی مندال زوو تیښه‌یشت، که (الله) نهوهی دروستکردووه و زوړیش مندالی خوښ دهویت، به‌خشه‌کانی نیجگار زوړن، نهوکات ده‌توانین بوی شی بکه‌ینه‌وه، که خوای گه‌وره له ناسمانه، وهک ده‌فهرمویت ﴿أَمِنْتُمْ مِّنْ فِي السَّمَاءِ﴾ الملك: ۱۶، به‌لام ده‌سه‌لات و کاروباره‌کانی له هه‌موو شوینیکه، وهک ده‌فهرمویت ﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ﴾ الحديد: ۴ واته: "له هه‌ر شوینیک بن نهو زاته له‌گه‌لتاندايه و پیتان ده‌زانیت".

ناکریټ نیمه بلین خوای گه‌وره له هه‌موو شوینیکه، چونکه نه‌مه واتای وایه نهو زاته له‌ناو هه‌موو شتیکدايه، نه‌میش پاست نییه. نیمه پابه‌ندین به‌وهی له سوننه‌تدا هاتووه، له فهرمووده‌ی شهریفدا هاتووه، که: (پیغه‌مبه‌ری ﷺ له کیژډله‌یه‌کی کزیله‌ی پرسى خوا له کوښه؟ وتی: له ناسمانه. ښنجا فهرمووی من کیټم؟ وتی: تو پیغه‌مبه‌ری خوات. فهرمووی: نازادی بکن، نه‌مه پرواداره).^(۱)

بویه په‌روه‌رگار له‌گه‌ل نهوهی له ناسمانه، به‌لام ده‌توانیت بمانینیت و گوټیستان بیت له هه‌ر شوینیک بین. پویسته مندال دلنیا‌بکه‌ینه‌وه له‌وهی، که خوای گه‌وره به‌رده‌وام ناگای لیټه‌تی، نهوکات به‌ریه‌ستیکی ده‌روونی له‌ناوه‌یدا گه‌شه ده‌کات، خودچاودی‌ری تاکه سه‌رچاوه‌ی ده‌بیت.

به‌لام سه‌باره‌ت به‌ قه‌باره‌ی نهو زاته: په‌روه‌رگار له‌گه‌ل هیچ شتیکی تر به‌راورد ناکریټ، له هه‌موو شتیک گه‌وره‌تره، له هه‌موو

^(۱) موسلم گټراویه‌تییه‌وه (۵۳۷).

دروستکراوه‌کانیش، گەر دروستکراوه‌کان گه‌وره‌بن، نه‌وا دروستکاره‌که‌یان ئیجگار گه‌وره‌تره. هەر نه‌و زاته‌یه ﷺ که‌ژ و کتوه‌کان له‌ په‌گوریشه هه‌لده‌ته‌کینیت و وردوخاشیان ده‌کات، ده‌ریاکان ده‌هینیتته جۆش، فرمان به‌ ناو ده‌کات به‌ زه‌ویدا پۆبجیت، له‌ گه‌ردووندا هه‌رچی پووده‌دات به‌ ویست و فرمانی نه‌وه. خودا هیچ پتویستی به‌ دروستکراوه‌کانی نییه، ئاسمانیش یه‌کێکه له‌ دروستکراوه‌کانی نه‌و، هیچ پتویستی پتی نییه، چونکه‌ په‌روه‌ردگار بئینازه له‌ گشت شتیک. ^(١)

چۆن خودای گه‌وره ئیمه‌ ده‌بینیت، به‌لام ئیمه‌ نایینین؟

هه‌ستی بینین، که‌ خوای گه‌وره له‌م ژیا‌نه‌دا پتی به‌خشیوین زۆر بیه‌ژه و گه‌لێک شت هه‌ن ناتوانین بیانینین، بۆیه‌ مرۆڤ بۆ بینینی هه‌ندی شت نامیری وردین و مایکرو سکۆب به‌کارده‌هینیت، نه‌مه‌ نه‌گه‌ر مرۆڤ توانای بینینی دروستکراوه‌کانی نه‌ییت “نه‌ی سه‌باره‌ت بینینی خوای په‌روه‌ردگار چی؟! توانای مرۆڤ له‌ دنیا‌دا یارمه‌تی نادات بۆ بینینی خودا، ئیمه‌ ناتوانین خودا بینین، به‌لام بروامان پتی هه‌یه، بروامان پیه‌تی، که‌ به‌سۆز و میه‌ره‌بانه و خۆشی ده‌وین” به‌توانا و بالاده‌سته به‌سه‌ر هه‌موو شتیکدا، ئاگاداری هه‌موو شتیکه، ئاگاداریشه به‌وه‌ی، که‌ ئیمه‌ ئیستا له‌باره‌ی نه‌وه‌وه قسه‌ ده‌که‌ین. خوای په‌روه‌ردگار زۆر له‌ سه‌رووی ئیمه‌وه‌یه، بۆیه‌ له‌ یه‌ک کاتدا هه‌موومان ده‌بینیت، وه‌ک که‌سه‌یک بچیتته‌ سه‌ر بالا‌خانه‌یه‌ک و سه‌یری خواره‌وه بکات هه‌موو خه‌لکی خواره‌وه

^(١) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. سام العموش) بکه، (لا ٣٢،

ده بینیت، به لام خه لک نایبینن "خودای موته عالیش ئیمه ده بینیت، وه لی ئیمه نهو نایبینن. زۆر شت هه ن، که ناتوانین بیانبینن و بوونیشیان هه یه ...

به مندال ده ئین: چاوه کافان ناتوانن هه موو شتیک بیینن، ئیمه (ده نگ) نایبینن له کاتی کدا ده بیستین، (ههوا) نایبینن، به لام هه ستی پی ده کهین، چاوه کافان ناتوانن له دونیادا (خودا) بیینن، به لام - به پشتیوانی خوا - له به هه شتدا چاویکی باشرمان ده بیت و ده توانین خودای ﷻ پی بیینن^(۱)، بۆیه ده فهرمویت: ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ الانعام: ۱۰۳

واته: "ده زگای بینایی ناتوانیت نهو زاته بینیت، زانیاری نهو خوایه هه موو شتیکی گرتوه ته وه، ناگاداریشه به هه موو ده زگا کانی بینایی، هه نه وه وردبین و ناگایه."

^(۱) سهیری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا ۳۷)، ههروه ها سهیری (کیف تقوها لأطفالك بول کولمان) بکه، (لا ۱۵۶) و سهیری (من اليوم لن تهرب من أسئلة طفلك المخرجة، عبدالله عبدالمعطي) بکه، (لا ۱۰۸).

خودای گەوره چۆن هەموو خەڵك دەبینیت، لە کاتیگدا ژمارەى خەڵك گەلێك زۆرە؟

بۆ ئەوەى بە شیوەیەکی کرداری وەلامى ئەم پرسیارە بدەینەوه، دەستی منداڵەكە دەگرین و دەیبەینە سەر شەقامێك، پێی دەلێن: "یەللا سەیری خەڵك بكە، ژمارەى ئەو كەسانەم پێ بلێ، كە ببینیت، ئێمەش لە گەلت دەژمێرین"، پاشان لە گەلت منداڵەكە دەچینە نەۆمى سەرەوه، وای لێ دەكەین ئەو خەڵكانەى دەیانبینیت بیانژمێریت، پاشان دەیبەینە نەۆمى سەروتر هەمان كار بكات، دواتر چاویلکەیهکی بۆ دەهێنن بۆ ئەوەى خەڵكەكە بە شیوەیەکی باشتربینیت "لەمیانەى ئەم ئوموانەوه فێرى دەكەین، كە ئێمە ناتوانین كاروبارەكان بە پێوانەى خۆمان پێوانە بكەین، پێوانەى مەرۆك سەنۆردارە. بۆی پوون دەكەینەوه، كە توانای خودای مۆتەعال گەورەترە و زیاترە لە توانای هەموو دروستكراوان، بەردەوام لە مێشكى دەچەسپین: ﴿أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ البقرة: ۱۰۶، كە پەرورەدگار دەسەلاتی بەسەر هەموو شتێكدا هەیە.

دەتوانین پرسیارێكى هەستپێكراوى لێ بكەین، پێی بلێن: "ئایا پێتوایە مێرۆولە ئێمە دەبینیت بە هەموو وردەكارییەكانمانەوه؟ یان تەنیا خەیاڵ، یان سێبەریك دەبینیت؟" لە وەلامدا دەلێت: "مێرۆولە ناتوانیت ببینیت، مەگەر شتیكى زۆر بچووکی هێندەى پەنجەى پێ نەبیت، پەنجە لە لای ئەو وەك شاخێك وایە". باشە.. ئایا ئەگەر مێرۆولە پرسیارێك لێ بكات و بلێت: "تۆ چۆن ئێمە هەموومان لە یەك كاتدا دەبینیت؟"

ئەوکات وەلامە کەت ئاسایی دەبیّت بەوەی ئەم کارە لە گەڵ تواناکانتدا گونجاو، کە خۆی گەورە پیتی بەخشیویت. میروولە تواناکانی سنووردارە، لەوانەیە لە ژووریکدا زیاتر لە مالتیکی میروولەکان هەبیّت، زۆر ئاسانە بتوانیت لە یەک کاتدا هەموویان ببینیت، بەلام توانای بینینی میروولە سنووردارە و ناتوانیّت وەک تۆ ببینیّت. هەروەک ئەوەی پێشوو تر ئیمە ریککەوتین لەسەر ئەوەی، کە هیچ شتێک نییه لە وێنەی خۆی گەورە و هیچ شتیکیش لەو ناچیت و توانای بەسەر هەموو شتیکیدا هەیە، بۆیە گونجاو نییه ئیمە بەو توانا کەمە سنووردارە هەمانە پرسیار لە خۆی گەورە بکەین، ئەم کارە بۆ خۆی گەورە ئاساییە "توانای ئەو زاتە زۆر و گەورەترە لە هەموو دروستکراوەکانی، چونکە: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ البقرة: ۱۰۶. خۆی پەرورەدگار دەسەلاتی بەسەر هەموو شتیکیدا هەیە.

ئایا خۆدای گەورە مەرۆخەکان لە تاریکیدا دەبینیّت؟

دەکریت دیمەنێک لەو فیلمانە نیشانی مندال بەدەین، کە تیایدا سەربازەکان بە چاویلکەیی شەو بینین، سەیر دەکەن "هەروەها دیمەنی هەندێک ئاژەڵ و ئالندەیی نیشان بەدەین، کە توانای بینینیان هەیە لە شەودا، یاخود هەندێ تیشک هەن - وەک لیزەر - دیوی پشتهوەی شتەکانمان نیشان دەدات، دەتوانین بە هۆیانەوه شتەکان لە تاریکیدا ببینن، دواي هەموو ئەمانە پیتی دەلێن: "ئێستا بینیت کە چۆن مەرۆخی بێدەسەلات و سادە، هەندێ جار دەتوانیّت لە تاریکیدا شت ببینیّت؟ ئەو چی لەبارەیی خۆی گەورەمان، کە مەرۆژ و هەموو بوونەوهری

دروستکردووه؟^(۱) نهمه نه‌گهر خوای گه‌وره نه‌و ده‌سه‌لاته‌ی پی به‌خشییین بو نه‌وه‌ی نهم جوژه نامیرانه دروست بکه‌ین، ئایا خودی خو‌ی - که ده‌سه‌لاتدار و بالاده‌سته - ناتوانیت نهم کاره بکات؟! نه‌و خاوه‌ن هی‌ز و توانای په‌هایه، هیچ شتیک نییه بتوانیت ری له هی‌ز و توانای خوای گه‌وره بگری‌ت.

چۆن خودای گه‌وره له ماله‌کاماندا ده‌مانیینیت، له کاتیکدا ده‌رگا و په‌نجهره‌کانیش داخراون؟

وینه‌ی تیشکی پزیشکی (أشعه) نیشانی مندال ده‌ده‌ین، مروّڤ، که دروستکراوی خوایه، ده‌توانیت ئیسک ببیینیت له کاتیکدا داپۆشراوه “نه‌ویش له ریگه‌ی تیشکی (سینی)، نه‌ی چی له‌باره‌ی خوای په‌روه‌ردگاره‌وه؟ به‌دلنیا‌یه‌وه نه‌و زاته ده‌مانیینیت، که له ماله‌کامانین هه‌موو ده‌رگا و په‌نجهره‌کانیش داخرا‌ین. هیچ شتیک نییه له وینه‌ی خوای گه‌وره، نه‌و زاته وه‌ک مروّڤ نییه، که دیواره‌کان و به‌ربه‌سته‌کان پئیرگرن له به‌رده‌م ببیینی شته‌کاندا. به هیچ شیوه‌ک ناکریت و ناگو‌نجیت به‌دییه‌نهر وه‌ک به‌دییه‌نراو بیت، چونکه خوای گه‌وره توانای به‌سه‌ر هه‌موو شتیکدا هیه، گونجاوتره نهم وه‌لامه به‌سته‌ینه‌وه به په‌فتاری منداله‌وه، لایه‌نی خودچاودتری و هه‌زی ئایینی له لای مندال به‌هیت‌تر بکه‌ین.”^(۲)

^(۱) سه‌یری (من اليوم لن تهرب من أسئلة طفلك المخرجة، عبدالله عبدالمعطي) بکه، (لا ۱۰۳).

^(۲) سه‌یری (من اليوم لن تهرب من أسئلة طفلك المخرجة، عبدالله عبدالمعطي) بکه، (لا ۱۰۴). هه‌روه‌ها سه‌یری (کیف أجیب عن أسئلة طفلي؟ مروة عاشور) بکه، ماله‌په‌ری (اللوکة) ۱۴۳۲/۲/۱۹

خودای گهوره چۆن به هه موو کرده وه کافان ده زانیئت و چاودیری هه موو خه لک ده کات؟

پێویسته مندالان بهردهوام فێربکریت، که خوای گهوره خاوهنی هه موو سیفەتیکی تهواوه و بیکه موکوپییه، پیوسته بیشزانیئت توانا و دهسه لاتی خودا بیسنووره، نهو به دهسه لات و بالادهسته “پهروهردگار ده فهرمویئت: ﴿أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ البقرة: ۱۰۶، خودای مهزن دهسه لاتی به سه ره هه موو شتی کدا ههیه، هیچ شتی که نه له ئاسمان و نه له زهوی پێگر نییه له بهردهم دهسه لاتی نهودا، به هیچ شیوهیه که ناکریت توانا و دهسه لاتی نهو زاته له گه ل توانای دروستکراوه کانی دا به راورد بکریت، هه رچه ند توانای دروستکراوه کان گهوره و فراوان بیئت، خوای پهروهردگار گهوره تر و بالاده ستره.

بۆ پروونکردنه وه: ده توانین نمونه یه کی بۆ بهینی نه وه به به تۆمارکردنی کامیتر، که کامیتر توانای ههیه هه رچی له بهردهم زوومه کهیدا بیئت به گهوره و بچووکه وه تۆماری بکات، خوای پهروهردگار خاوهنی هه موو سیفاته بهرز و بلند و پیرۆزه کانه، له یه که کاتدا توانای چاودیری کردنی هه موو مه خلوقات ی ههیه، چونکه توانا کانی بیسنوورن، زانست و زانیینی خودای موته عال گشتگیره و هه موو شتی کی گرتووه ته وه.^(۱)

ده توانین نمونه ی تری بۆ بهینی نه وه، بۆ نمونه: با وا دابنێن کۆمپانیایه کی زه به لاه ههیه و دهیه ویئت چاودیری هه موو کارمه نده کانی بکات، بێ ئه وه ی کارمه نده کان بزانی کامیترای چاودیریان بۆ داده نیئت، نهوانیش ئاگیان له هیچ نییه “له یه که کاتدا و له چوارچیوه ی

(۱) سهیری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا

شاشیه‌که‌وه چاودتیری کار و کرده‌وه‌ی هه‌موو کارمه‌ندان ده‌کات. جا نه‌مه، نه‌گه‌ر کاری به‌نده‌یه‌کی بیهیز و ساده بیت، که دروستکراوی خوای گه‌وره‌یه، نایا خوای دروستکاری به‌نده‌کان توانای نییه هه‌موو به‌نده‌کان له یه‌ک کاتدا ببینیت؟

بۆچی مرۆڤ ده‌مریت و خودا نامریت؟

مردن نه‌ندازه و پێوانه‌یه‌کی خوای گه‌وره‌یه، که بۆ دروستکراوه‌کانی خۆی داناوه. په‌روه‌ردگار ده‌فرمویت ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ العنکبوت: ۵۷

واته: "هه‌موو که‌س ده‌بیت مردن بچیزیت، له‌وه‌ودوا ته‌نیا بۆ لای نه‌و ده‌برینه‌وه"، مردنی مرۆڤ سه‌ره‌تای هاتنی ژیا‌نی دوا‌رۆژه، که نه‌و ژیا‌نه گرنگ‌ره.

مردن نیشانه‌ی که‌موکو‌پیه له ژیا‌نی دروستکراوه‌کاندا، که‌موکو‌پیش له‌گه‌ڵ خوای گه‌وره‌دا بوونی نییه، خوای گه‌وره نه دروستکراوه و نه ده‌یشمریت، به‌لام مرۆڤ دروستکراوه و ده‌یشمریت. ژیا‌نی خوای گه‌وره وه‌ک ژیا‌نی ئیمه نییه، ژیا‌نی ئیمه به‌ مردن کۆتایی دیت، هه‌رچی دروستکراویشه ده‌بیت بریت، هیچ که‌سی‌ک نامینیت جگه له خوای په‌روه‌ردگار، ژیا‌نی خوای گه‌وره هه‌موو سیفه‌تییکی که‌مال و بیکه‌موکو‌پیی له‌خۆ‌گرتووه، له هه‌موو‌یشیا‌ن گرنگ‌تر به‌رده‌وام زیندووه و هه‌ر‌گیز نامریت.^(۱)

^(۱) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا ۵۴)، سه‌یری (الله حي لا يموت، محمد راتب النابلسي) بکه له ماله‌پری (موسعة النابلسي للعلوم الإسلامية).

خودای گه‌وره منی خوش ده‌وێت، وه‌ك چۆن من ته‌وم خوش ده‌وێت؟

خوای په‌روه‌ردگار زۆر لیخۆش‌ه‌بوو و به‌به‌زه‌یی و دلۆزانه‌، مرۆفه‌ پاكه‌ راستگۆکانی خوش ده‌وێت، ده‌فه‌رموێت: ﴿يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ﴾ المائدة: ۵۴

واته‌: "په‌روه‌ردگاری مه‌زن خوشی ده‌وێن و ته‌وانیش ته‌ویان خوش ده‌وێت"، پێزیان لی ده‌گرێت و چاودێریان ده‌کات و کاروباره‌کانیان هه‌ڵده‌سووپێنێت و رۆزیان ده‌دات و لییان خوش ده‌بێت. هه‌ریه‌کێک له‌ ئێمه‌ هه‌ست به‌ سۆز و میهره‌بانی و پێزگرتنی په‌روه‌ردگار بۆ خۆی ده‌کات، خوای په‌روه‌ردگار ته‌و به‌نده‌یه‌ی خوش ده‌وێت، که‌ ملکه‌چی فه‌رمانه‌کانیه‌تی و هه‌موو کاریکی پێویست ده‌کات بۆ به‌ده‌سته‌ینانی خوشه‌ویستی ته‌و زاته‌" له‌و کارانه‌یش: پارێزگاریکردن له‌ نوێژه‌کان و چاکه‌کردن له‌گه‌ڵ دایک و باک، چاکه‌ و به‌خشین به‌رامبه‌ر خه‌لکی، راستگویی و قورناخوێندن، پارێزگاریکردن له‌ زیکه‌ره‌کان و چه‌ندان کاری چاکه‌ی تر... هه‌رکه‌سێک ته‌م کارانه‌ بکات، خودای مه‌زن خوشی ده‌وێت.^(۱)

^(۱) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه‌، (لا ۵۸)، سه‌یری (أتمنى أن يحبني ربي، أميمة الجابر) بکه‌ له‌ ماله‌یری (موقع المسلم)، میژووی بلازکردنه‌وه ۱۴۳۳/۳/۱۹ هـ.

پرسیاره په‌یوه‌ن‌نیداره‌کان به فریشته‌کانه‌وه...

فریشته‌کان کێن؟

ئه‌وان دروست‌کراوێکن خوای گه‌وره له پووناکی (نور) دروستی کردوون، پێش دروست‌کردنی مرۆڤ ئه‌وانی دروست‌کردووه، خاوه‌ن ئیراده و عه‌قلن و بالیان هه‌یه، شێوه‌یان زۆر جوانه “توانایان هه‌یه له‌سه‌ر شکلی مرۆڤ خۆیان نیشان به‌ن، نه‌ خواردن ده‌خۆن نه‌ خواردنه‌وه، به‌نده‌گه‌لیکی خوای گه‌وره‌ن و هه‌ر فەرمانیکیان له‌ لایه‌ن ئه‌و زاته‌وه پێ بکریته جێبه‌جێ ده‌کهن. ئه‌وانیش پله‌وپایه‌یان زۆره، له‌ هه‌موویان به‌ر‌زتر و به‌ر‌زتر (جوهریله) ^(١)، ئه‌رکی گه‌یان‌دی په‌یامی خوای گه‌وره‌ی پێ سپێردراوه بۆ پیغه‌مبه‌ران - سلاوی خویان له‌سه‌ر بیته -، هه‌روه‌ها میکائیل و ئیسرافیل و چه‌ندانی تر هه‌ن، له‌وانه: فریشته‌ چاودێره‌کان، ئه‌مانه ئه‌رکیان پاراستنی به‌نده‌کانه له‌ هه‌موو کاتی‌ک. ژماره‌ی فریشته‌کان ئێجگار زۆره، به‌لام هه‌ریه‌که‌یان خاوه‌ن ئه‌رکیکی تایبه‌ته و پێویسته له‌سه‌ری جێبه‌جێ بکات. ^(١)

^(١) سه‌یری (عالم الملائكة الأبرار، عمر الأشقر) بکه، (لاپه‌ره‌کانی: ٩، ١٢، ١٥، ١٦).

فریشته کان ناویان چییه؟

فریشته کان ژماره یان زۆره، تنیا خوی گهوره ﷺ ده زانیته ژماره یان چهنده، ناوه کانیان نه مانه: جبریل، میکائیل، ئیسرافیل، په زوان و مالیك - په زای خوا له سهر هه موویان بیته - "ههروه ها هه لگرانی عمرشی پهروه ردگار، چاودێران و تۆمارکاران و پارێزهران، که کار و کرده وه کان تۆمار ده کهن و ده یان پارێزن، ههروه ها گه لیک فریشته ی زۆری تر.^(۱)

بۆچی خوی گهوره فریشته کانی دروست کردوه؟

خوی گهوره له پیناو چاکه و خێردا دروستی کردوون، بۆ خۆیان سهراپا چاکه و خێرن و هه رگیز کاری خراپه نه نجام نادهن و خراپه ییش نازانن. نه وان له بنه پته دا له ناسمانن، به لام کاتی مروه ها ته سهر زهوی، پیوستی کرد فریشته کانی دابه زنه سهر زهوی "نه ویش له پیناو راپه راندنی نه رکی دیار کراوی خۆیان، که خوی گهوره پیی سپاردوون، له وانه: پاراستن و چاودێری و گرنگی پیدان و راگه یاندن و سه رخستن و داوا کردنی لیخۆش بوون و ناماده بوونیان له کۆر و دانیشته نه کانی یاد کردنه وهی خودا و چه ندان کاری تر... ده کریت به مندال بوتریته، که فریشته کان دوو نه رکی سه ره کییان هه ن، نه وانیش: په رستنی خوی پهروه ردگار و راپه راندن و جیبه جیته کردنی کاروباری گهردوون.^(۲)

^(۱) سهیری (عالم الملائكة الأبرار، عمر الأشقر) بکه، (لا ۱۶).

^(۲) سهیری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا ۹۰). ههروه ها سهیری (عالم الملائكة الأبرار، الأشقر) بکه، (لا ۳۵، ۵۲، ۷۷). سهیری

بۆچی فریشته کان نابینن؟

مرۆڤ توانای بینینی فریشته کانی نییه له سههر نهو شکل و شیوهیهی، که خوای گهوره دروستی کردوون، بۆیه ههندی جار دهچنه سههر شیوهی مرۆڤ بۆ نهوهی بنیادهم بتوانیت بیانبینیت و مامه لهیان له گهڵ بکات، وهک چۆن نه مه پرویدا کاتێ جوبریل عليه السلام له فهرموده ی فیربوونی کاروباره کانی دیندا خۆی خسته سههر شیوهی عه ره بیکی دهسته کی.^(۱)

جنۆکه کان (په ریه کان) کین؟

ئهوان دروستکراوێکن له دروستکراوه کانی خوای پهروهردگار، له ناگر دروستی کردوون، نه رکدار کراون به نهجمادانی کاره باشه کان و ریگریکردن له قه دهغه کراوه کان. نهوانیش وهک سههرجهم دروستکراوه کانی تر دهمرن، ئیمه ناتوانین بیانبینن و نهو توانایه مان نییه. خوای گهوره ههندی توانای پێداون جیاواتر له توانا کانی مرۆڤ، لهوانه: توانای فیرین و بهخیرایی پۆشتنیان و خۆ مایشکردن له سههر شکل و شیوهی جیاواز.^(۲) جنۆکه کان جیاوازن له مرۆڤ، چونکه نهوان له ناگر دروستکراون و مرۆفیش له قور.

(محاضرات في الإيمان بالملائكة، أ. د. محمد الجهنی، بکه، (لا ۵۳).

^(۱) سهیری (حقیقه الملائکه، أحمد النجار) بکه، (لا ۵۴).

^(۲) سهیری (عالم الجن والشیاطین، عمر الأشقر) بکه، (لا په ره کانی ۱۱، ۱۲، ۲۲).

کی به‌هیزتره، فریشته‌کان، یان جنۆکه‌کان (په‌رییه‌کان)؟

ژیانی فریشته‌کان به‌رده‌وامه و هه‌رگیز نامرن، تا پۆژی دوابی، به‌لام جنۆکه‌کان پیش نه‌و پۆژه ده‌مرن، بۆیه ماسام به‌م شیویه‌ن، فریشته‌ی گیانکیشان، که به‌فه‌رمانی خودا نه‌م کاره ده‌کات، گیانی نه‌وانیش ده‌کیشت^(۱): ﴿اللَّهُ يَتَوَقَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا﴾ الزمر: ۴۲

واته: "هه‌ر خوایه، که گیانه‌کان ده‌کیشت له کاتی مردنیاندا"، بۆیه له‌م پروهوه فریشته‌کان به‌هیزترن له جنۆکه‌کان، ته‌نانه‌ت له ژیانی دونیاشدا شه‌یتانه‌کان (که جنۆکه‌ن) له فریشته‌کان ده‌ترسن، وه‌ک شه‌وه‌ی له‌جه‌نگی به‌در پروویدا، کاتیک شه‌یتانه‌کان بینیان خوی گه‌وره فریشته‌کانی بۆ سه‌رخستنی باوه‌رداران دابه‌زاندوهوه، شه‌وکات شه‌یتانه‌کان بیباوه‌ره‌کانیان وت: ﴿إِنِّي بَرِيءٌ مِّنْكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ﴾ الانفال: ۴۸

واته: "به‌پاستی من به‌ریم له ئیوه، چونکه به‌پاستی شه‌وه‌ی من ده‌بینم ئیوه نایینن، بینگومان من له خوا ده‌ترسم، خواش زۆر سه‌خت و به‌زه‌به‌ره له تۆله‌دا".

ئایا فریشته‌کان ده‌مرن؟

به‌ئێ فریشته‌کان دروستکراویکن له‌ دروستکراوه‌کانی په‌روه‌ردگار،

^(۱) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا ۹۸).

هەرچی شت هه‌یه له‌ناوچوو و تیا ده‌چیت و ده‌مریت، جگه له‌ خوای تاك
و ته‌نیا ^(١)، ئهو زاتیکی هه‌میشه زیندوو و نه‌مره ^(١)، په‌روه‌ردگار
ده‌فه‌رمویت: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ القصص: ٨٨

واته: "هەرچی شت هه‌یه تیاچوو و له‌ناوچوو، جگه له‌و زاته"،
سه‌رجه‌می خه‌لکی سه‌ر زه‌وی ده‌مرن، به‌ هه‌مان شیوه‌ خه‌لکی
ناسمانه‌کانیش ده‌مرن، ته‌نیا ئه‌وه‌ی خوا فه‌رمانی له‌سه‌ر بی‌ت. جگه له‌
خوای په‌روه‌ردگار هیچ که‌سیکی دیکه‌ نامی‌نیت، ئهو زاته هه‌میشه
زیندوو و هه‌رگیز نامریت.

^(١) سه‌یری (عالم الملائكة الأبرار، عمر الأشقر) بکه، (لا ١٨)، سه‌یری (حقیقه‌ الملائكة أحمد النجار، د. بسام العموش) بکه، (لا ٦٦).

پرسیاره په یوه نډیداره کان به کتیب (په رتوک) به
ئاسمانییه کانه وه...

کتیبه ئاسمانییه کان چین؟

نه وانه کۆمهله کتیبیک (په رتوک) گه لیکن، که خواى پهروه ردگار بۆ
پیغه مبه رانی دابه زاندوون، بۆ شه وهى په یامه کهى بگه یه نن و
شه ریه ته کهى جیبه جی بکه ن. ثم کتیبانه رینوینی و سۆز و میهره بانین
بۆ خه لک، بۆ شه وهى به خته وه ریی دنیا و دواړوژ به ده ست بهینن. له و
په رتوکانه ی به نیمه گه یشتوون نه مانه ن: خواى گه وره (الصحف) ی بۆ
ئیراهیم عليه السلام دابه زاندووه، ههروه ها زه بوور بۆ داود عليه السلام و ته ورات بۆ
موسا عليه السلام و ئینجیل بۆ عیسا عليه السلام و قورئانیشى بۆ پیغه مبه رمان
محمد عليه السلام دابه زاندووه. ^(۱)

^(۱) سهیری (الإیمان بالکتب، د. محمد الحمد) بکه، (لا، ۴، ۵).

بۆ پێویستمان به قورئانه؟ بۆچی قورئان موعجیزهیه کی نه بپراوهیه؟

نه گهر ئامیژیکی سادهی دروستکراوی دهستی مڕۆڤ پێویستی به که ته لۆك بیټ، تا فیрман بکات چۆن کار دهکات و چۆن به باشرین شیوه به کاری بهینین، خودی مڕۆڤ - که دروستکراوی پهروهردگاره - له هه موو شتیك له پیشتره بۆ نه وهی پێویستی به کتیی پێنوینی و فیڕکردنی ریگه کانی سه رکهوتن و سه رفرازی و چاکسازی هه بیټ له دنیا و دواړۆڤ، خوی گه وه ده فهرمویت: ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ الملك: ۱۴.

واته "مه گهر خوا نازانیټ کیی دروستکردوه و چۆنی دروستکردوه، له کاتی کدا نهو زاته وردکار و به سوژ و ئاگایه؟"

قورئان موعجیزهیه، له بهر نه وهی پیغه مبه ر ﷺ، که خاته می پیغه مبه رانه پێویسته موعجیزه کی نه بپراوه و نه مر بیټ، چونکه هیچ پیغه مبه رێك دوا ی نهو نییه و نایهت، بۆیه ده بیټ په یامه کی، تا رۆژی دوا یی بمینیټ و خه لک هیچ بیانوییه کیان نه مینیټ. به لگه کانی موعیجزه ی قورئان ئیجگار زۆرن، له هه مو یان گرن گتر موعجیزه زمانه وانی و په وان بیژییه که یه تی، پویه پرووی عه ره به کان وه ستا و بینه تی کردن له وهی نمونه ی هاوشیوه ی قورئان بهینن، له کاتی کدا نه وان سه رمه شقی په وان بیژی و زمانپاراوی بوون. هه رچی مڕۆڤ و جنۆکه هه ن دهسته وه ستانن به رامبه ر هینانی قورئانیکی هاوشیوه، نه مه یش به لگه یه له سه ر نه وهی سه رچاوه ی قورئان خوی پهروهردگاره.^(۱)

^(۱) سهیری (الإسلام ومكتشفات العلم الحديث، محمد السيد محمد) بکه، (لا ۴). ههروهها

بۆچی خوای گه‌وره به‌ئێنی پاراستنی کتێبه‌کانی پیشووی نه‌داوه؟

خوای په‌روه‌ردگار ﷻ هه‌رشتێك ویستی له‌سه‌ر بیٔ ده‌یكات،
فه‌رمانه‌کانی په‌روه‌ردگار حی‌کمه‌تیکی زۆریان تێدایه، له‌ هه‌ندیکیان
تێده‌گه‌ین و له‌ هه‌ندیکیشیان تێناگه‌ین، به‌لام نه‌و نیشانه‌ی پروونا نه‌ی هه‌ن
ئاماژهن بۆ نه‌وه‌ی، که کتێبه‌کانی پیشوو موعجیزه نه‌بوون“ بۆیه
به‌رده‌وامبوونیان پێویست نه‌بووه، هه‌روه‌ك چۆن حوکه‌ شه‌رعییه‌کانیشیان
به‌ شیوه‌ی کاتی بوون و بۆ هه‌ندی خه‌لکی دیاریکراو.^(١)

سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا ١٠٥)
و سه‌یری (الإعجاز البیان یلقراً، الکریم أركانہ ومظاهره، د. حسن الترتور) بکه، گۆشاری
(البحوث الإسلامية)، (ژماره ٣٢) و (لا ٢٢٥)، سه‌یری (إعجاز القرآن البیانی ودلائل
مصدره الربانی، د. صلاح الخالدي) بکه، (لا ٥).

^(١) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا

به‌لگه چیه له‌سه‌ر شه‌وی قورنانی پیدۆز هیچ گۆرانکاری تیدا نه‌کراوه؟

مندالی بچووک له‌ نمونه‌ی نهم پرسیارانه ناکات، مه‌گهر مندالی قوناغی ناوه‌ندی و قوناغی دواتر، بۆیه پیویست ده‌کات نهم بابته‌ی به‌ هیمنی و به‌سه‌رخۆبی له‌ روانگهی عه‌قلیه‌وه بۆ باس بکریت، که راستی و دروستی قورنان ده‌سه‌لمینیت“ پیی ده‌لین: “ههر شتیکت دووباره بووه‌وه ده‌چه‌سیت، گهر بلاوبوه‌وه دلنیا ده‌بیتته‌وه، قورنان وه‌ک شه‌وی ده‌ستاده‌ست به‌ (التواتر) بۆمان گواستراوه‌ته‌وه - واته‌ کۆمه‌لێک له‌ کۆمه‌لێکی تریان گواستوه‌ته‌وه، که ههرگیز درۆیان لی نه‌بیستراوه -، ههرچی خه‌لکی تایبه‌ت و عه‌وامه‌ نهمه‌ ده‌زانن. موسلمانان پشت له‌ دوای پشت بۆیان به‌جیماوه، له‌ کۆر و دانیشن و نوێژه‌کانیاندا ده‌یخوینن، منداله‌کانیان فیرده‌که‌ن، ته‌نانه‌ت نه‌گهر مامۆستایه‌کی به‌ته‌مه‌نی رێزدار وشه‌یه‌ک هه‌له‌ بکات“ مندال و بچووکه‌کان به‌ر له‌ گه‌وره‌کان بۆی راست ده‌که‌نه‌وه، تا به‌م شیه‌یه‌ به‌پاکی و دوور له‌ زیادی و که‌می گه‌یشته‌وه به‌ ئیمه‌. پارێزراوه‌ له‌ هه‌موو ده‌ستکارییه‌ک، ههرکه‌سی‌کیش نکولی له‌مه‌ بکات، شه‌وکات نکولی له‌ بوونی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و هاوه‌له‌ به‌رێزه‌کان و که‌سانی به‌ناوبانگی میژوویش ده‌کات، خۆ که‌سی تیگه‌یشته‌و نهم کاره‌ ناکات“ هه‌روه‌ک چۆن قورنان پووبه‌پووی مرو‌ف و جنۆکه‌کان وه‌ستایه‌وه به‌وه‌ی، نه‌گهر بتوانن قورسانتیکی هاوشیه‌ به‌ینن، به‌لام نه‌یان‌توانی. قورنان به‌ هه‌موو پیکهاته‌که‌یه‌وه هیچ جوژه‌ ناکۆکی و که‌موکۆرییه‌کی

تیدا نییه، پره له موعجیزه‌ی هه‌واپیدانی نه‌توه‌کانی پیشوو و
 حوکمه‌کانی شرع و... هتد. هه‌موو ئەمانه به‌لگن له‌سه‌ر ئەوه‌ی، که
 قورئان له لایه‌ن مێرۆقه‌وه نه‌هاتوه، چونکه کار و وتاری مێرۆقه به‌رده‌وام
 که‌موکۆپی و گۆرانکاری تیدایه، بۆیه له لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه هاتوه و
 هه‌ر خۆشی به‌لێنی پاراستنی داوه.^(١)

^(١) سه‌یری (الأدلة العقلية والتاريخية على صحة وحفظ القرآن الكريم)، بکه له (مركز الفتوى)
 مالتپه‌ری (اسلام ويب)، مێژووی بڵاوکردنه‌وه ٢١/٥/٢٠٠١م، هه‌روها سه‌یری (الأدلة على
 أن القرآن كلام الله، محمد المنجد)، بکه مالتپه‌ری (الإسلام سؤال وجواب)، ٥/١١/٢٠٠١م.

پرسیاره په یوه نښداره کان به پیغه مبه رانه وه...

پیغه مبه ران کیږي؟

نړوان مړوځن و له نه وهی ناده من، خوای گه وره وه حیسی پیغه مبه رایه تی بۆ ناردوون و فەرمانی گه یانندی په یامه کهی بۆ نه ته وه کهی خوایانی پیداون، که بانگیان بکه ن بۆ پهرستنی خوای تاك و ته نیا. یه کهمی هه موو پیغه مبه ران (ناده م) ه عليه السلام و کۆتا پیغه مبه ریش (محمد) ه عليه السلام. پیغه مبه ران ژماره یان زوره، چونکه خوای گه وره بۆ هه موو نه ته وه یه ک، که له سهر زه وی ژیا بن، پیغه مبه ری له خوایان بۆ ناردوون، له هه ر قوناغیک له قوناغه کانی میژوودا پیغه مبه ری ک هه بووه بانگه وازی نه ته وه کهی کردووه بۆ رپی هی دایه ت و ریځهی دروست.

بۆچی خوای گه وره، پیغه مبه رانی په وانه کردوون؟

خوای گه وره له بهر سۆز و میهره بانیی خوی بۆ خه لکی و ریڼوینی کردنیان و گه یانندی په یامه کهی، پیغه مبه رانی په وانه کردووه. پیغه مبه ر، که سینکه خه لکه کهی ده یناسن و شایه تی باشیی بۆ ده دن پیش دابه زینی سروش (وه حی) بوی، خوای په روه ردگاریش کردوویه تی به پیشه نگیکی بینراو بۆ خه لک، په وشت و په فتاری باشیان فیّر ده کات و هه رشتیک سوود و قازانجی بۆ خه لک هه بیّت بویان شی ده کاته وه و شتی زیان به خشیان لیّ به دوور ده گریت. خوای مه زن به ناردنی پیغه مبه ران

بیانووی خه لکی پری، بهوهی بلین کهس نه بووه ریتوینیمان بکات.

پیغه مبهراڼ هه موویان له سهر یهک نایینن شهویش په رستنی خوی تاک و ته نیا به (یه که خوا په رستی)^(۱)، مرۆفه کانیش پیتوستان به ریتوینی و هیدایه ته بۆ ریگهی راست، که به زمانی خویان بیت و لیتی تیښگن، بۆیه خوی گه وره کتیبه کانی به زمانی نه ته وه کهیان بۆ پیغه مبهراڼ ناردووه “ نه مهیش بۆ شهوهی په یامی په روه ردگاریان به پروونی و ناشکرای پی بگات.

نایا پیغه مبهراڼ دوورن له هه له و تاوان؟

پیغه مبهراڼ به شیکن له مرۆڅ، واتا هه مان تایبه نه ندیی مرۆڅیان تیدایه، شهوهی په یوه نیداره به په یام، خوی په روه ردگار دووری خستوونه ته وه له هه رچی گونا و هه له و تاوانه “ هه روه ها پاراستوونی له هه رشتی، که په وش و په فتاریان پر ووشینیت، بۆ شهوهی نه کا زیان به په یامه که په روه ردگار بگات، نه مهیش له پیتا و شهوهی بینه پیتشه نگیتی نمونه یی و خه لک دهست به گوشتار و کرده وه کانیانه وه بگریت “ به لام - له گه له شهوهیشدا - مرۆڅن شهوه له بچووک و ناساییه یان لی پرووده دات، که زیان به په یامی په روه ردگار ناگه یه نیت، وهک: هه له ی دیاری کردنی شویتیکی گونجا و بۆ کشتوکا لکردن، یان بۆ جهنگ، یاخود له روانگهی مه زهنده کردنی خه محواردنی بۆ بانگه وازه کهی، وهک شهوه له لویسته ی

^(۱) سهیری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا ۱۲۳)، سهیری (حکمة إرسال الرسل، محمد العثیم) بکه مالپه ری (طریق الإسلام).

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، که له‌گه‌ڵ (عبدالله‌ی کورێ (ام مکتوم) هه‌یبوو. ^(١)

محمد ﷺ کییه؟

خاته‌می پێغه‌مبه‌رانه، که خوای گه‌وره بۆ ڕێنمایی به‌نده‌کانیی ڕه‌وانه‌ کردووه، ناوی (محمدی کورێ (عبدالله‌ی کورێ (عبدالمطلبی کورێ (هاشمی قوره‌یشییه. له‌ ڕۆژی دووشه‌مه له‌ مانگی (ربیع الشانی) له‌ سالی (فیل) له‌ مه‌که‌که له‌دایک بووه، له‌ سکی دایکیدا بووه کاتی باوکی وه‌فاتی کردووه، له‌ ته‌مه‌نی شەش سالی‌شدا دایکی وه‌فاتی کردووه، باپیری ئه‌رکی چاودێریکردنی له‌ نه‌ستوگرت، نه‌ویش وه‌فاتی کرد کاتی‌ک ته‌مه‌نی پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌شت سالان بوو“ له‌ دوا‌ی نه‌و عه‌بدولموته‌لیبی مامی چاودێری کردووه. به‌هۆی ڕه‌وشتبه‌رزیه‌وه به‌ راستگۆی ده‌ستپاک ناسرابوو، له‌ ته‌مه‌نی چل سالی‌دا بوو به‌ پێغه‌مبه‌ر، بۆ ماوه‌ی سیانزه سال بانگه‌وازی خه‌لکی مه‌که‌که‌ی کرد بۆ ئیسلام. کاتی‌ک ئازاری زۆریان دا، کۆچی کرد بۆ مه‌دینه و ده‌ سال له‌وێ جێگیر بوو، براهیه‌تی له‌ نێوان کۆچه‌ری (مهاجر) و پشتیوانان (أنصاری)دا دروست کرد، یاسا و شه‌رعی خوای دامه‌زراند، دوا‌ی نه‌وه‌ی په‌یامی خوای گه‌ره‌ی به‌ته‌وا‌ی گه‌یاند و نه‌مانه‌تی سه‌رشانی به‌جێگه‌یاند“ له‌ سالی ١١ کۆچیدا وه‌فاتی کرد ه‌ گه‌رايه‌وه بۆ لای په‌روه‌ردگاری. ^(٢)

^(١) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا

(١٣١)، سه‌یری (عصمة الأنبياء محمد الدليمي) بکه، (لا ٤)

^(٢) سه‌یری (أصول الدين الإسلامي، محمد التوبيري) بکه، (لا ٧٤).

به‌لگه‌ی سه‌لمی‌نهری پیغه‌مبه‌رایه‌تی چییه؟

به‌لگه‌کانی پیغه‌مبه‌رایه‌تی موحه‌مه‌د ﷺ نیجگار زۆرن، له هه‌موویان گرنگتر قورئانی پیروژه، ئەم قورئانه پر له ئیعه‌جازه به ئیستایشه‌وه هه‌موو خه‌لکه‌ی پشت دوا‌ی پشت سه‌رسام کردوه “ به گه‌نجینه پر مرواری و گه‌وه‌ره‌کانی، زه‌ین و ئەندیشه‌ی مرؤف تووشی سه‌رسوورپمان کردوه. هه‌ر له به‌لگه‌کانی پیغه‌مبه‌رایه‌تی: راستگویی، ژياننامه‌که‌ی و په‌وشته‌رزیه‌که‌ی، که دوژمنه‌کانی به‌ر له پیغه‌مبه‌رایه‌تی شایه‌تیان بۆ داوه، به راستگویی ده‌ستپاک ناوبانگی ده‌رکردبوو. هه‌ر له به‌لگه‌کان: موعجیزه یه‌ک له دوا‌ی یه‌که‌کانی، که خه‌لکی سه‌رده‌می خۆی به چاوی خۆیان بینویانه و پشت له دوا‌ی پشت بۆ خه‌لکی باس کراون. هه‌ر له به‌لگه‌کان: ئەم شه‌ریعه‌ته مه‌حکمه و توندوتۆله پر له جوانییه‌یه. هه‌ر له به‌لگه‌کان: ئەو مزگینییانه‌ی کتیبه‌ ناسمانییه‌کانی پیشووتری له‌باره‌ی ئەوه‌وه پرکردبوو. هه‌ر له به‌لگه‌کان: بلا‌وبونه‌وه‌ی به‌رده‌وامی ئایینی ئیسلام له هه‌موو کات و شوئینیک. هه‌ر له به‌لگه‌کان: هه‌والپێدان له‌باره‌ی نه‌ته‌وه‌کانی پیشووتر، هه‌روه‌ها هه‌والدانپێدانی کاروباره‌کانی داهاتوو.^(۱)

^(۱) سه‌یری (الدلائل النبوة منقذ السقار) بکه، (لاپه‌ره‌کانی ۴، ۹، ۱۸، ۴۸، ۱۰۵، ۱۱۲،

چۆن پیغه مبهەر ﷺ شه وره ویی پی کرا بۆ ئاسمان له یهك شهودا؟

پیغه مبهەر ﷺ به ئه سپنکی بالدار (بُراق) شه وره ویی پی کرا، تا گه یشته مزگه وتی نه قسا، پاشان به هاوپیسه تی جوبریل (جبریل) به ره و ئاسمان به رزکرایه وه. خوی په روه ردگار توانای به سهر هه موو شتی کدا هه یه و هیه شتی که نه له ئاسمان و نه له زهوی رپگر نییه له به رده م ده سه لاتی دا، وهك چۆن نه مپۆ ده بینین مرۆفی ده سه وه ستان توانیویه تی به می شکی خۆی فرۆکه دروست بکات له خیرایی ده نگ خیراتر بیّت، توانیویه تی تاییه قه ندیی گواسته وه ی وینه ی سی په هه ندی دابه ئنیّت، وای لی ده کات مرۆ له یهك کاتدا له چه ند شوئینی که ببی نریت، به لام خوی په روه ردگار له راده به ده ر له دروست کرا وه کانی به تواناتر و گه وره تر و به هیزتره .

بۆچی محمد ﷺ خاته می پیغه مبه رانه؟

کاری ناردنی پیغه مبه ران (سلاوی خویان له سه ر بیّت) به حیکمه ت و داناییه که وه به ستر وه ته وه، که رپنوینی و نامۆژگارییه، له به ر نه وه ی کتبه کانی پيشوو دواي مردنی پیغه مبه ره کانیان تووشی ده ستکار یکردن و زیادی و که می بوون، بۆیه حیکمه ت و دانایی خوی گه وره نه وه ی خواست پیغه مبه ریک بنیریت و په رتوو کیتی که له گه ل بیّت دوور بیّت له و که موکورپییه وه “ته نانه ت خوی گه وره خۆی نه رکي پاراستنی نه م

په‌رتووکه‌ی، تا رۆژی دوا‌یی له‌ ته‌ستۆ گرت. به‌وپییه‌ی موعجیزه‌ی قورئان به‌رده‌وام و نه‌پراوه‌یه، ته‌وکات ژیری و داناییه، که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ خاته‌می هه‌موو پیغه‌مبه‌ران بێت.

بۆچی پێویسته‌ پیغه‌مبه‌رمان ﷺ خوش بویت؟

چونکه‌ خۆشویستنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ پایه‌کانی باوه‌ره، به‌لکو به‌و خۆشه‌ویستییه‌ نه‌بی‌ت باوه‌رپوون به‌ خ‌وای گه‌وره ته‌واو نابێت. خ‌وشه‌ویستی پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ستراوه‌ته‌وه به‌ خۆشه‌ویستی خ‌وای گه‌وره‌وه، له‌به‌ر ته‌وه‌ی خ‌وای گه‌وره له‌ناو هه‌موو خه‌لکی ته‌وی بۆ گه‌یاندنی په‌یامه‌ پیرۆزه‌که‌ی هه‌لبژاردوه، چونکه‌ خ‌وای گه‌وره‌ باشترین که‌سی له‌ پرووی په‌وشت و گوشتار و کرداره‌وه دیاری کردوه “هه‌روه‌ها ته‌و زاته‌ له‌ هه‌موو که‌س زان‌اتره به‌وه‌ی ته‌مانه‌تی په‌یامه‌که‌ی به‌ ک‌ی ده‌سپ‌یرت، له‌به‌ر ته‌وه‌ی خ‌وای گه‌وره له‌ناو هه‌موو خه‌لکیدا ته‌وی بۆ ته‌م ته‌رکه‌ پیرۆزه‌ی هه‌لبژاردوه، بۆیه ته‌رک و پ‌یویسته له‌سه‌رمان له‌ هه‌موو که‌س زیاتر خۆشان بویت، چونکه‌ هه‌ر ته‌وه‌ خ‌وای گه‌وره به‌ خه‌لکی ناساندوه” باشترین پیغه‌مبه‌ر بووه بۆ ئۆمه‌ته‌که‌ی، به‌سۆزترین پیغه‌مبه‌ر بووه بۆ خه‌لکه‌که‌ی، بۆیه د‌وای خ‌وای گه‌وره تاکه‌ که‌سه، که‌ چاکه‌ی له‌سه‌ر ئ‌یمه‌ هه‌بی‌ت.^(١) به‌ه‌وی بانگه‌وازی خه‌لکی بۆ د‌ینی یه‌کتاپه‌رستی تووشی ئازار و نا‌ره‌حه‌تی زۆر بووه. کاتێک بیزانیایه‌ خه‌لک باوه‌ر به‌

^(١) سه‌یری (أطفالنا وحب الرسول ﷺ، د. أمانی الرمادی) بکه، مالپه‌ری (صید الفوائد)، هه‌روه‌ها سه‌یری (عجة النبی وتعظیمه ﷺ، عبدالله الح‌ضیر وعبد‌اللطیف الحسن) بکه، (لا (٥٣، ٥٨).

بانگه وازه که ی ناکه ن خه م و په ژاره دایده گرت و دلی ته نگ ده بوو،
 نه مه یش وه ک سۆز و میهره بانییه ک بهرام بهر خه لک بو شه وه ی تووشی
 ناگر نه بن، په روره دگار ده فره رمویت: ﴿فَلَمَّا كَبَحْتَ نَفْسَكَ عَلَىٰ آثَرِهِمْ
 إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا﴾ الکهف: ۶

واته: "له وانه یه تۆ له تاو خه م و په ژاره دا و به هو ی سه رته نجامی په شی
 نه وانه ی، که باوه ر به م قورئان و فره مووده یه ناهیتن، خۆت له ناو به یه یه و
 له داخ و خه فته دا به ریت".

پرسیاره پەمیوەندیداره‌کان به پۆژی دواپییه‌وه...

پۆژی دواپی چییه؟

ئەو پۆژەییە، کە خوای گەورە خەڵکی بۆ لیپرسیینه‌وه زیندوو دەکاتەوه. ناونراوه (پۆژی دواپی)، چونکە هیچ پۆژێک دواپی ئەو نییە، هەروەها ناونراوه (پۆژی لیپرسینه‌وه)، چونکە خوای گەورە لیپرسینه‌وه لەگەڵ بەندەکانی دەکات لەسەر ئەو کار و کردەوانەی لە دنیا دا نەبامیانداوه “هەرکەسێک کاری چاکەی کردبێت و ملکه‌چی فەرمانەکانی پەرورەدگار بووبێت، دەبیاتە بەهەشت، هەرکەسێکی شەڕی خراپەیی کردبێت و سەربێتچی فەرمانەکانی خوای کردبێت، دەبیاتە دۆزەخ.

پۆژی دواپی، ئەو پۆژەییە، کە ژیان سەبارەت بە مەژۆ کۆتایی دێت “هەروەها پێشی دەوترێت پۆژی هەڵسانەوه، واتە ئەو پۆژەیی خەڵک لە گۆرەکانیان هەڵدەستێنەوه و بەرەو ئاسمان دەکەونە پێی لێپرسینه‌وهیان.^(١)

^(١) سەیری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکە، (لا ٦٨)، سەیری (اليوم الآخر، محمد التويجري) بکە، (لا ٦).

کهی پۆژی دواپی دیت؟ بۆچی هاتنی ئەو پۆژهمان لێ شاراوهیه؟

هیچ کەسێک نازانیت کە پۆژی دواپی دیت، خۆی پەرورەدگار
دەفەرمویت: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا أَمْرٌ إِلَىٰ رَبِّكَ
مُنْهَلًا ۖ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ مَّن يَخْشَاهَا ۖ﴾ النازعات: ۴۲ - ۴۵

واته: "(ئە پێغه مبهەر!) پرسیار ت لێ دەکەن دەرباره ی قیامت،
که کە و چ کاتێک بهرپا دهییت؟ جا تۆ له کۆی دهزانیت کە بهرپا
دهییت؟! تۆ له کۆی و ئەو باسه له کۆی؟! بێگومان کۆتایی دنیا و
بهرپابوونی قیامت، هەر پەرورەدگارت دهیزانیت. بێگومان ئەرکی تۆ
تهنیا بێدارکردنهوێ ئەو کەسانهیه، که لهو زاته دهترسن". خۆی
پەرورەدگار هاتنی پۆژی دواپی لێ شار دووینه تهوه، ئەمەیش بۆ ئەوهی
له پێناو ئەو پۆژه دا تیبکۆشین و ههموو پۆژێک به کردنی چاکه و وازهێنان
له خراپه له ناماده باشیدابین. گەر خهڵک واده ی هاتنی ئەم پۆژه یان
زانیبایه، هیچ کەسێک تهو بهی نه دهکرد، مه گەر بهر له هاتنی به
ماوهیه کی کهم، ئەوکات دنیا زیاتر پ پ دهبوو له خراپه کاری وه له وهی،
که ههیه. ^(۱)

^(۱) سهیری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا

لپرسینه وه چییه؟

بریتییه لهو پوژهی خوای گهوره کهسانی پیشینان و پاشینان
 کۆده کاته وه، وهك ده فەرموئیت: ﴿قُلْ إِنَّا الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿١٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ
 إِلَىٰ مِيقَاتٍ يَوْمَ مَعْلُومٍ﴾ الواقعة: ٤٩ - ٥٠

واته: "(ئهێ پتغه مبهەر!) پێیان بلی: بێگومان پیشینان و پاشینان
 هەر هه موویان کۆده کرێنه وه و پاپیچ ده کرێن به رهو مهیدانی پوژی
 دیاریکراو". پاشان خوای گهوره کار و کرده وه کانیان نیشان ده داته وه و
 ده یانناسنه وه، دواتر هه رکه سهو به گوێره ی کرده وه کانی پاداشت
 وه رده گریت، هه رکه سینک چاکه یه کی کردبیت ده بیینیته وه، هه رکه سینکیش
 خراپه یه کی کردبیت ده بیینیته وه" وهك پهروه رداگار ده فەرموئیت: ﴿فَمَنْ
 يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا
 يَرَهُ ﴿٨﴾﴾ الزلزلة: ٧ - ٨

واته: "جا نه وه ی به قه ده ر سهنگی گه ردیله یه ك خیر و چاکه ی نه نجام
 دا بیت ده بیینیته وه.. نه وه یشی، که به قه ده ر سهنگی گه ردیله یه ك شه ر و
 خراپه ی هه بیت، ده بیینیته وه".

مردن چییه؟

مندالێ ته مه ن شهش سالان و که متر، به زووری ناتوانیت به ته واوی له
 مانای مردن و زیندوو بوونه وه تیبگات. مردن بریتییه له کۆتاییه کی
 ناچار ی هه موو مروفتیک به بی جیاوازی. به لام مندالێ گه وهره تر له شهش
 سالان، تا هه شت سالان ده کریت له مانای مردن و هاتنه دیی مردن

له‌سه‌ر مرۆڤ تیبگات. مندالی هه‌شت، تا ده‌سالان ده‌کریت به‌ته‌واوی له‌ه‌زری مردن و زیندوو‌بوونه‌وه‌ تیبگات. له‌وانه‌یه‌ مندال به‌ پروداوێکی مردن له‌ خێزانه‌که‌یدا تیبهر ببیت، ئه‌مه‌یش یه‌که‌م پروبه‌پروبوونه‌وه‌یه‌تی له‌گه‌ڵ مردندا، نازانین هه‌ستی چی ده‌بیت کاتێک بابه‌تی مردن و گۆری به‌ گویدا ده‌چرپنریت. به‌زۆری له‌م جۆره‌ بابه‌تانه‌ ترس دایده‌گریت، بۆیه‌ پێویسته‌ له‌سه‌رمان واتای مردن بۆ مندال شی بکه‌ینه‌وه‌ بۆ ئه‌وه‌ی درۆی له‌گه‌ڵ بکه‌ین، یان هه‌ولێ له‌گه‌ڵ بده‌ین، که‌ بپروا به‌یتیت به‌وه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی ده‌مریت - بۆ ئه‌وه‌ - گه‌شتی کردووه‌، چونکه‌ زۆری پیناچیت راستی پروداوه‌که‌ له‌ که‌سانی تره‌وه‌ ده‌زانیت.

باشتر وایه‌ - به‌ر له‌وه‌ی مندال پروداوێکی مردن له‌ خێزانه‌که‌ی ببینیت - مردنی چۆله‌که‌یه‌کی نیشان بده‌ین، یان دره‌ختیک، یان گیانه‌وه‌ریکی مردوو، چونکه‌ له‌م کاته‌دا مندال هه‌ست به‌ مانای مردن ده‌کات^١ پاشان به‌ساده‌یی بۆی باس بکه‌ین، که‌ ئه‌و که‌سه‌ی ده‌مریت ده‌چیت له‌ جیهانیکی تر ژيان به‌سه‌رببات، به‌دلتیایه‌وه‌ هه‌ریه‌ک له‌ ئێمه‌ کاتێک گه‌وره‌ ده‌بین ده‌گه‌ین به‌وانه‌ی پێش خۆمان مردوون، له‌ به‌هه‌شت پێیان شاد ده‌بینه‌وه‌. زۆر گرنگه‌ مندال تیبگه‌یه‌نین، که‌ مردن واتای کۆتایی نییه‌، به‌لکو بریتییه‌ له‌ گواستنه‌وه‌ی مرۆفی باوه‌ردار بۆ ژيانیکی خۆشتر و باشتر^٢ هه‌روه‌ها گواستنه‌وه‌ی مرۆفی بێباوه‌ر بۆ وه‌رگرته‌وه‌ی سزاکه‌ی. کاتێک خوای گه‌وره‌ ئێمه‌ ده‌مریت واتای ئه‌وه‌ نییه‌، که‌ چیر زیندوومان ناکاته‌وه‌، به‌لکو ده‌مانریت بۆ ئه‌وه‌ی به‌جینه‌ نزیک خۆی، له‌ به‌هه‌شتگه‌لیکی ئیجگار خوش، که‌ ناتوانین به‌ خه‌یالیش جوانیه‌که‌ی وێنا بکه‌ین.^(١)

^(١) سه‌یری (طفلك وأسلته الحرجة، شاهیناز عبدالفتاح) بکه‌، (لا ٧٦)، سه‌یری (أسنلة

ئەى كەواتە بۆچى مندالان دەمرن؟

بەزۆرى مندالان كارى خراپە ناكات و ھەلە ناكات، بۆيە كاتىك دەمرن خواى گەورە بە سۆز و مېھرەبانىي خۆي پېشوازيان لى دەكات و دەياڭخاتە بەھەشتەو. كاتىك كەسەك دەمرىت و ون دەبىت، گيان (رۆح) كەكەى ھەر دەمىنىت و بۆ لای پەرورەدگار ﷺ بەرز دەبىتەو، كردهوى باش و رابردوى جوانى لە دلى خەلكىدا دەمىنەو، بۆيە پىويستە مرۆڤ خۆي بۆ دىمانەى پەرورەدگارى ئامادە بكات“ ئەويش بە ئەنجامدانى كارى خىر و چاكە و پابەندبون بە پىنمايە شەرعىيەكانى ئىسلامەو. ^(۱)

كاتىك دەمرىن بۆ كۆي دەچىن؟

كاتىك ئەو وادەيە كۆتايى دىت، كە خواى گەورە لە دونىادا بۆي داناوين، دەخريئە ناو گۆرەو - شوينى تايبەت بۆ مردوان -، گۆر بۆ كەسى، كە باوهرى بە خودا ھەيە و ملكەچى فەرمانەكانىيەتى و كارى چاكە ئەنجام دەدات لە ژيانيدا“ دەبىتە باخىك لە باخەكانى بەھەشت، بەخۆشى لەناويدا دەمىنەتەو، تا رۆژى دوايى. ^(۲)

طفلك المرحه، أبو المجد حرك) بكه، (لا ۱۶۸).

^(۱) سەيرى (أسئلة طفلك المرحه، أبو المجد حرك) بكه، (لا ۱۷۰). ھەرەھا سەيرى (طفلك

وأسئلته المرحه، شاهيناز عبدالفتاح) بكه، (لا ۷۷)،

^(۲) سەيرى (من اليوم لن تهرب من أسئلة طفلك المرحه، عبدالله عبدالمعطي) بكه، (لا

۱۵۹)، ھەرەھا سەيرى (ابني مكتشف كيف أعينه على اكتشافه، منصور السني) بكه،

ئایا مردوو ده‌بیستیت و ده‌بینیت؟ چۆن له ژێر گل هه‌ناسه ده‌دات؟ ئایا ده‌خوات و ده‌خواته‌وه و ده‌خه‌ویت؟

به‌ئێ مردوو گوێی له‌ سلاوکردن ده‌بیته‌، کاتێک سه‌لامی لێ ده‌که‌ین، گهر نژای بۆ بکه‌ین پێی ده‌گات، به‌لام وه‌کو ئێمه هه‌ناسه نادات، چونکه پێویستی به هه‌ناسه‌دان نییه‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له ژيانیکێ تردایه (به‌رزه‌خ) و جیاوازتره له ژيانی ئێمه “بۆیه یه‌که‌م قۆناغی ژيانی دوا‌پۆژ بریتیه‌ له به‌رزه‌خ، یاسا و پێسا و سروشتی تاییه‌ت به‌ خۆی هه‌یه‌، هه‌ناسه‌دان و خواردن و خواردنه‌وه و نووستن و کارکردنی تێدا نییه‌، به‌لکو خۆشگوزه‌رانییه‌کی نه‌پراوه، یان سزادانیکی نه‌پروایه، تا پۆژی لێپرسینه‌وه.^(١)

به‌هه‌شت چییه و چیی تێدایه؟

به‌هه‌شت مائی ناشتیه‌، شوێنیکێ ئیجگار جوانه‌، هه‌ر شتیکێ هه‌زت لێ بیت و ئومێدی بۆ به‌خوازیت له‌وێ هه‌یه‌، ئه‌و شوێنه‌یه که‌سانی چاکه‌کاری تێده‌چن “هه‌شت ده‌رگای هه‌یه و پله‌ی زۆره‌. هه‌ر باوه‌رداریک به‌گوێه‌ی کار و کرده‌وه چاکه‌کانی ده‌چێته‌ ناوی، ئه‌و که‌سه‌ی چاکه‌ی زۆره‌ پله‌ی له به‌هه‌شتدا به‌رزتر و گه‌وره‌تر ده‌بیته‌ له‌ هاو‌پێکه‌ی، که‌ چاکه‌ی که‌متره‌، به‌لام هه‌موان له‌وێ له‌وپه‌ری خۆشگوزه‌رانی و کامه‌رانی و

(٧) لا. پروانه (کیف أجیب عن أسئلة طفلي وأحاوره، د. سلوی مرتضی)، (لا ١٠٣،

(١٠٤).

(١) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکه، (لا

(٧٩).

بهخته وه ریدا ده ژین“ نه ماندوو ده بین و نه نه خوش ده کهوین و نه خەم و په ژاره ده خۆین. له وی، به ویست و پشتیوانیی خودای میهره بان پرووی جوانی پهروه ردگار ﷺ و پیغه مبه رمان و سه رجهم پیغه مبه ران و هه رکه سی، که خوشمان بویت ده بینین. هه رشتیک هه زمان لئی بیت له خواردن و خواردنه وه و خوشی و چیژ تیییدا به رده ست و ناماده یه.^(۱)

دۆزه خ چیه و بۆچی خودای گه وه دروستی کردوه؟

دۆزه خ، یان ناگر شوینی سزادانه، نه و جیگایه یه خوای گه وه بۆ سزادانی نه و که سانه ی داناه، که کاری خراپه یان کردوه و خه لکیان نازارداوه و سه ریچی پی پهروه ردگاریان کردوه و فه رمانه کانی نه و زاته یان جیبه جی نه کردوه.

ئه ی چاره نووسی ناژه لان چیی لی دیت، ئایا ده چنه به هه شت،

یان دۆزه خ؟

ناژه ل بهر پرسیار یتییان له سه ر نییه، به لکو دروستکراو ین خوای گه وه دروستی کردوون و بۆ مروّقی پام هیناون، نه لیپر سینه وه یان له سه ره و نه سزادان. له پوژی دوا ییشدا هه موو ناژه لان کو ده کری نه وه، پاشان خوای گه وه تو له ی هه ندیکیان له هه ندیکی تریان ده ستینیته وه، تو له ی مه ری بی شاخ له مه ری شاخدار ده ستینیته وه. کاتی که خوای گه وه

^(۱) سهیری (أسئلة طفلك المرحجة، أبو المجد حرك) بکه، (لا ۲۷). ههروه ها سهیری (أسئلة الأطفال المرحجة، عائشة الحکمی) بکه مالهه ری (اللوكه) میژووی بلاو کردنه وه ۱۳۴۳/۱/۱۷ هـ. بروهانه (کیف تقوها لأطفالك، بول کولمان)، (لا ۱۵۶).

له وهرگرتنی تۆلّه له نێوان ئازەلانی تهواو ده‌بی‌ت، پێیان ده‌فرموی‌ت
ببنه‌وه به‌ خۆل، ته‌وانیش ده‌بنه‌وه به‌ خۆل و له‌ناوده‌چن.^(١)

^(١) سه‌یری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العمشو) بکه، (لا
٨١)، سه‌یری (مصور الحيوانات يوم القيامة، محمد المنجد) بکه، مالتپه‌ری (الإسلام سؤال
وجواب) ٢٠٠٦/٥/٣١

پرسیاره په‌یوه‌ن‌دیداره‌کان به قه‌ده‌ر (چاره‌نووس) سه‌وه...

مانای قه‌زا و قه‌ده‌ر (چاره‌نووس) چییه؟

قه‌زا و قه‌ده‌ر (یان چاره‌نووس) به‌کینکه له پایه‌کانی باوه‌ر، خوای گه‌وره ده‌فرمویت: ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَفَعَّلَهُ نُقْدِيرًا﴾ الفرقان: ۲

واته: "هموو شتیکی دروستکردوه به ئەندازه و قه‌باره و شیوه و تام و بۆن و پهن‌گ و جیاوازی همه‌جۆر و... هتد، نه‌خشه‌ی رێکوپێکی بۆ همه‌موو شتیک داناه".

واتای قه‌زا و قه‌ده‌ر (چاره‌نووس): بریتییه له زانستی خوای په‌روه‌ردگار به پێوانه و ئەندازه‌ی همه‌موو شته‌کان، به‌ر له هێنانه‌دیان و نووسینیان و ویستی خۆی له‌سه‌ریان و دروستکردنیان.^(۱)

چۆن خودای گه‌وره پڕوداوه‌کان پیش روودانیان ده‌زانیت؟

ده‌کریت له پێی هێنانه‌وه‌ی نمونه‌یه‌کی هه‌ستپێکراوه‌وه بۆی باس بک‌ریت، بۆ نمونه: نه‌و که‌سه‌ی یاریچه‌یه‌کی دروستکردوه و یاریی پێ ده‌کات، ده‌زانیت به‌ر له‌وه‌ی یاریی پێ بکات چی به‌سه‌ر یاریچه‌که‌دا دیت، چونکه خۆی دروستی کردوه و همه‌موو ورده‌کارییه‌کانی یارییه‌که ده‌زانیت، زانیاری ته‌واو و گشتگیری به‌ همه‌موو لایه‌نه‌کانی ته‌م یارییه

^(۱) سه‌یری (الإيمان بالقضاء والقدر، د. محمد الحمد) بکه، (لا ۳۶).

ههیه، که ده توانیٔ به ئاره زووی خۆی بیجووئینیٔ “خوای گه وره یش نهو زاتهیه، که ئهم مرۆڤه‌ی دروستکردوه، خاوه‌ن گه وره‌ترین ده‌سه‌لات و فراوانترین زانست و ته‌واوترین دروستکراوه، به زانستی خۆی ئاگاداری هه‌موو نهو شتانهیه، که دروستی کردوون” ئیتر به‌ر له دروستکردنیان بیٔ، یان له کاتی دروستکردنیان یان دوا‌ی دروستکردنیان (بۆ نهو و زانسته‌که‌ی جیاوازی نییه)^(١)، پاشان هه‌ر نهو زاتهیه مرۆڤ و کات و شوینی دروست کردوه، هه‌ر نهو ده‌زانیٔ چی بووه و چی ده‌بیٔ، یان چ شتی‌ک به‌ر له بوونی ده‌بیٔ و پروده‌دات.

ئایا ئیمه‌ ناچارین؟ ئایا مرۆڤ له کرده‌وه‌کانیدا مافی

هه‌لبژاردنی هه‌یه؟

مرۆڤ له هه‌ندی شتدا ناچاره و له هه‌ندیکی تردا مافی هه‌لبژاردنی هه‌یه، بۆ نمونه: ئیمه له بابته‌ی له دایکبوون و مردن و ماوه‌ی ژیا‌ماندا ناچارین، له دیاریکردنی دایک و باوک و که‌سه نزیکه‌کا‌ماندا مافی هه‌لبژاردمان نییه و ناچارین، به‌لام له هه‌ندی شتی تردا مافی هه‌لبژاردمان هه‌یه، وه‌ک: کردنی نوێژ و نه‌کردنی، باوه‌ره‌ینان و کافر‌بوون، به‌لام له‌گه‌ڵ ئهم هه‌لبژاردنه‌یشدا “ویستی ئیمه به‌ستراوه‌ته‌وه به‌ ویست و ئیراده‌ی خوداوه، واته: خوای گه‌وره له هه‌لبژاردنی کارێک و نه‌کردنی کارێکدا، گه‌ر بیه‌وێت پێ‌گه‌رم‌ان لێ ده‌کات، به‌لام وا بریاریداوه، که هه‌لبژاردن به‌ ده‌ستی مرۆڤ بیٔ و پاشان له‌سه‌ر ئهم هه‌لبژاردنه

(١) زنده‌یه‌کی وه‌رگێڤه بۆ به‌رچا‌وروونی زیاتر.

لِیَبْتَیِّحْنَهُ وَهٰی لَهُ كَمَلٌ بَكَاتٌ "ئەمەیش واتای ئەم نایەتەیه: ﴿وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ التکویر: ۲۹

واتە: "ویستی ئیوەیش نایەتەدی، مەگەر کاتیەک پەرورەدگاری جیهانییان بیهوێت و ویستی لەسەری بیت".

دەکرێت بە ڕێگەیهکی کرداری بابەتی ناچاربوون و هەلبژاردنی بۆ ڕوون بکەینهوه: پەرورەدەکار کوێکی شوشە نامادە بکات و بە مندالەکه بلیت: "نایا دەتوانیت ئەم کوپە فری بەدیتە سەر زەوی بۆ ئەوهی بیشکینیت": مندالەکه وەلام دەداتەوه: "بێگومان دەتوانم". ئەجارە پەرورەدەکار پرسیری لی بکات: "ئە چ شتێک ڕێگرتە؟" مندالەکه لە وەلامدا دەلێت: "ئەمە کارێکی هەلەیه و ناكریت بیکەم". ئینجا پەرورەدەکار دەلێت: "خوای پەرورەدگار ﴿يُخَلِّقُ﴾ لە ئەزەلەوه زانیویەتی تۆ ئەم کوپە ناشکینیت، چونکە تۆ کەسیکی باشیت، هەر لە ئەزەلەوه زانیویشیەتی مندالی خراب ئەم کارە دەکات. نایا کەس هەبوو ڕێگرت لی بکات، تا ئەم کارە نەکەیت؟ یان کەسیک هەبوو مندالە خراپەکه ناچار بکات بۆ شکاندی؟ دە یزانە ڕێگە ی هیدایەت و گومراییش بەم شیوەیه". پاشان پیتی بوتریت: "مرۆڤ نازانیت خوای گەورە چیی لەسەر نووسیوه، تۆیش بۆ زانینی ئەوهی لەسەرت نووسراوه داواکراو نیست، بەلکو تۆ لەسەرتە، کە بزانی زانستی خوای گەورە فراوان و گشتگیرە" لەوانە زانستی قەزا و قەدەر، تۆ تەنیا بەرپریری لی ویست و ئیرادە ی خۆت لە جێبەجێکردنی فرمانەکان و نەکردنی قەدەغەکراوەکان، ئەمەیش لە چوارچێوەی دەسەڵات و ئیرادە ی تۆدایە".^(۱)

^(۱) سەیری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش) بکە، (لا ١٤٥)، هەرودها سەیری (احفظ الله يحفظك، محمد الدبيسي) بکە، (لا ٧١، ٧٢). سەیری (الإيمان بالقضاء والقدر، د. محمد الحمد) بکە، (لا ١٨٥).

بۆچی هەندێ خەڵک پێنۆینی کران بۆ پێگە پاست و هەندێکی تر نا؟

خوای گەوره بە فەرماشتی خۆی پێنۆینی سەرچەم خەڵکی کردووه:
﴿وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾ البلد: ۱۰.

واته: "بەپاستی ئێمه پێنۆینیمان کرد بۆ پێگە پاست، بەنازادی ده‌توانیت بپێته که‌سایه‌تییه‌کی ئیماندار و سوپاسگوزار، یان بپاوه‌ر و خوانه‌ناس". پێنۆینی (اله‌دایه): بریتییه له‌ پوونکردنه‌وه و شیکردنه‌وه‌ی پێگە پاست و دروست بۆ مرۆڤ، به‌ جۆریک هه‌ق پوون بیت و ناحه‌قیش پوون. خوای گه‌وره ته‌واوی مافی هه‌ڵبژاردنی داوه‌ته ده‌ستی مرۆڤه‌کان، هه‌یانه‌ پێگە پاست هه‌ڵده‌بژێریت و هه‌شیانه‌ پێگە پاست ناپاست هه‌ڵده‌بژێریت.^(۱)

مادام خودای گه‌وره له‌ نه‌زه‌له‌وه‌ نووسیبیتی کی له‌ ئێمه هه‌ڵه‌ ده‌کات و گومرا ده‌بیت، ئه‌ی بۆچی سزایمان ده‌دات؟

ئهمه زانستیکی خوایه، مرۆڤ هه‌یج زانیاری له‌باره‌یه‌وه‌ نییه، ئه‌وه‌ی هه‌یه‌تی ته‌نیا گومان و وه‌هم و نه‌فامیه‌یه، مرۆڤ له‌سه‌ر ئه‌و کار و کرده‌وانه‌ی ده‌یانکات له‌ ژیا‌نی دنیادا لێپێچینه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ ده‌کریت. به‌نده هه‌یج بواریکی بۆ نییه زانستی نادیار (غەیب) بزانی‌ت، چاره‌نووسی نووسراو ده‌بێته به‌لگه‌ بۆ رابردوو، نه‌ک بۆ داهاتوو "هه‌روه‌ها پیتی

^(۱) پروانه (الاسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د.ب سام العموش)، (لا ۱۵۶)

دهوتریت: "خوای گهوره کاروباره کانی دونیای بۆ نوسیوویت... ئەی بۆچی کاره به سووده کان ده کەیت و کار زیانبه خشه کان ناکەیت؟! ده کریت نموونه کی بۆ بهیتریتهوه و پیتی بوتريت: "نه گەر که سیتک ویستی گهشتیک بکات بۆ ولایتیک، گهشته که دوو رینگه ی هه بوو، رینگه یه کیان سه لامهت و نهویتیان ناسه لامهت، که سه که کام رینگه یه هه لده بۆریت؟ بیگومان رینگه یه که میان، به هه مان شیوه رۆیشتن به ره و رۆژی دوايش ناوه هایه، مرۆڤ نهو رینگه سه لامهته هه لده بۆریت، که ده یگه یه نیته به هه شت - که بریتیه له جیبه جینکردنی فره مانه کان و دوور که وتنه وه له قه ده غه کراوه کان -، بۆیه نه گەر چاره نووس به لگه بوايه بۆ خه لک" نه وه نه مانده توانی که سی تاوانبار بگرین، چونکه نه وکات له سه ر کاره خراپه کانیان به لگه یان به قه ده ره و چاره نووس ده هی نایه وه، بۆیه له سه ر مرۆڤ پیویسته به فره مانی خودای موه عال قایل بیت و خو ی بداته ده ست په ره ره دگاری، چونکه خوای گهوره ده فره مویت: ﴿لَا يُسْئَلُ عَمَّا

يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ﴾ الانبیاء: ۲۳

واته "پرسیار ناکریت له وه ی که خوا ده ی کات، له کاتی کدا نه وان پرسیاریان لی ده کریت و مو حاسه به ده کرین". خه لک، خه لکی نه وه و فره مانیش فره مانی نه وه.^(۱)

^(۱) سهیری (الإيمان بالقضاء والقدر، د. محمد الحمد) بکه، (لا ۱۳۰، ۱۳۴)

خودا بۆچی ئیمه‌ی دروستکردوه؟ ئهم گهردوونه چیه؟ نه‌ی بۆچی ئاژه‌لانی دروستکردوه؟

په‌روره‌دگار ده‌فه‌رمویت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾
الذاریات: ۵۶

واته: "بێگومان من په‌ری و ئاده‌میزادم ته‌نیا بۆ ئه‌وه دروست
کردوه، که بپه‌رستن و فه‌رمانبه‌ردارم بن"، که‌واته به‌پاستی خ‌وای گه‌وره
بۆ ئاماڤه‌یک دروستی کردوین و سوودی بۆ خ‌ومان هه‌یه - ئه‌ویش
په‌رستنی خودای پاک و بێگه‌رده -، وای کردوه ئه‌نجامه‌کانی پ‌وژی د‌وایی
به‌گوێه‌ی کرده‌وه‌کان ب‌یت، به‌هه‌شت بۆ چاکه‌کارانه و د‌وزه‌خ‌یش بۆ
خ‌راپه‌کاران، ئهم گه‌ردوونه‌یش هه‌مووی دروستک‌راوی په‌روه‌ردگاره" به
ج‌وانترین و ورد‌ترین و ت‌وکمه‌ترین ش‌یوه دروستی کردوه، ئاسمانه‌کان و
زه‌ویی دروستکردوه و ئه‌ستیره‌کانی به‌ ئاسماندا ب‌لاوکردوونه‌ته‌وه،
ئه‌ستیره‌کان‌یش ن‌یشانه و به‌لگه و ج‌وانین. خ‌ۆری دروستکردوه، تا
گه‌رمیمان پ‌ی‌ب‌ه‌خش‌یت، یارمه‌تی گه‌شه‌کردنی پ‌روه‌ک ده‌دات و
م‌یک‌ر‌ۆب و نه‌خ‌وش‌یه‌کان له‌ناوده‌بات، ئاژه‌له‌کان‌یشی دروستکردوه و بۆ
م‌رو‌ث‌ی پ‌ام ه‌ینان، که گ‌و‌شته‌کانیان ده‌خ‌ون و بۆ سواری و گ‌واسته‌وه
به‌کاری ده‌ه‌ینن. خ‌وای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿وَالْحَيْلَ وَالْعَمَالَ وَالْحَمِيرَ
لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ النحل: ۸

واته: "هه‌روه‌ها چه‌ندان ج‌ۆری ئه‌سپ و م‌این و ه‌یستر و گوێدریژی بۆ

به‌دییه‌تان، تا بۆ سواری و گواستنه‌وه به‌کاریان به‌یئن، سه‌ره‌پای دیمه‌نی قه‌شه‌نگیان شتی تریش دروست ده‌کات، که ئیستا ئیوه نایزان".

زه‌ویی به‌ جوړیک سازاندووه، که بۆ نیشته‌جیپوون بگونجیت، نه‌م شتانه‌ی به‌ر له‌ دروستکردنی مرۆډ دروستکردووه... نه‌میش له‌ پروی پێزلێتانه‌وه‌یه، که خوای گه‌وره‌ تایبه‌تی کردووه به‌ مرۆډ، نه‌مه سه‌ره‌باری نه‌وه‌ی هه‌موو شتیک یاد و سوپاسی په‌روه‌ردگار ده‌که‌ن، هه‌ر بۆ خۆیان خواپه‌رستن، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمویت: ﴿وَلَا يَمْنُنَ الَّذِينَ يَخْتَرُونَ عَلَىٰ خُلَافَائِهِمْ الْفِتْنَةَ﴾ (الاسراء: ۷۵)

واته: "هیچ شتیک نییه له‌م بوونه‌وه‌ره‌دا، که ته‌سبیحات و ستایش و سوپاسی نه‌و زاته نه‌کات، به‌لام ئیوه له‌ ته‌سبیحات و ستایشی نه‌و شتانه‌ تێناگه‌ن، به‌راستی نه‌و زاته هه‌میشه و به‌رده‌وام خۆگر و پشودریژ و لیخۆشبووه و چاوپۆشی ده‌کات".

ئایا خوای گه‌وره‌ نه‌و که‌سانه‌ سزا ده‌دات، که پێغه‌مبه‌ریان بۆ نه‌هاتووه؟

نه‌وان لێپرسینه‌وه و لێپێچینه‌وه‌یان له‌ گه‌ڵ ده‌کریت، چونکه خوای گه‌وره‌ عه‌قڵی پێ به‌خشیون، خوای په‌روه‌ردگار له‌ پۆژی دوایدا تاقییان ده‌کاته و فه‌رمانیان پێ ده‌کات، نه‌گه‌ر سه‌رکه‌وتوو بوون و وه‌لامیان دایه‌وه‌" نه‌وه‌ ده‌یاخته‌ به‌هه‌شته‌وه، خو نه‌گه‌ر سه‌رپێچیان کرد، نه‌وه‌ ده‌خرینه‌ دۆزه‌خه‌وه.

بۆچی مرۆڤ هه‌یه؟

ئهم دونیایه شوینی تاقیکردنه‌وه‌یه، وه‌ک به‌شی یه‌که‌م وایه له
 رۆمانیکی دوو به‌شی، رۆژی دوايش شوینی پاداشت و لیپرسینه‌وه‌یه،
 سه‌ندنه‌وه‌ی مافه‌کانه له سته‌مکاران بۆ سته‌ملیکراوان "ئه‌ویش به‌شی
 دووه‌می رۆمانه‌که‌یه، که‌واته بوونی خراپه‌کاران و سزانه‌دانیا له دونیادا
 بۆ خۆی تاقیکردنه‌وه‌یه، ئه‌مه واتای کۆتایی شته‌که نییه، به‌لکۆ ده‌بیست
 هه‌موویان رۆژی دوايی زیندووبکرینه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی هه‌رکه‌سیکیان پاداشتی
 کرده‌وه‌کانی وه‌ریگریست" وه‌ک په‌روره‌دگار ده‌فه‌رمویت:

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾ (٧) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ

شَرًّا يَرَهُ ﴿الزلزلة: ٧ - ٨﴾

واته: "جا ئه‌وه‌ی به‌قه‌ده‌ر سه‌نگی گه‌ردیله‌یه‌ک خێر و چاکه‌ی کردیست
 ده‌بیینیته‌وه، ئه‌وه‌یشی، که به‌قه‌ده‌ر سه‌نگی گه‌ردیله‌یه‌ک شه‌ر و خراپه‌ی
 هه‌بیست، ده‌بیینیته‌وه" (١).

بۆچی خوای گه‌وره خراپه‌کارانی دروستکردوه؟

خوای گه‌وره خه‌لکی دروستکردوه و مافی ته‌واوی نازادیی پێداون بۆ
 ئه‌وه‌ی به‌ ئاره‌زووی خۆیان چاکه، یان خراپه‌ بکه‌ن، تۆ ده‌توانیت
 مندالێکی عاقل و به‌ره‌وشت بیت، ده‌یشتوانیت خراپ بیت "به‌لام ده‌بیست
 به‌رگه‌ی ده‌ره‌نجامه‌کانی بگریست. ئه‌وه‌یش به‌خششی په‌روه‌ردگاره، که
 خراپه‌کاران ده‌توان ببنه‌ که‌سانی باش، رۆلی ئیهمه‌یش لی‌رده‌ا ئه‌وه‌یه له‌و

(١) سمیری (القواعد العشر: أهم القواعد في تربية الأبناء، د. عبدالکریم بکار) بکه، (لا

پرووه هه هاوکاریان بین، ته گهر په تیان کرده وه و ههر سووربوون له سهه ر خراپه که میان، نهوکات ده بیت پینگری له خراپه که میان بکه مین و نه هیلین زیان به خه لک بکه مینن" نه وهیش له پیناوی نه وهی خوی گه ووره ئیمه ی خوش بویت و پاداشتمان بداته وه. خوی په ورو دگار هه موو شتیکی نه م دنیا به ی دروست کردووه، نه م دنیا به ی شوینی تاقیکردنه وه و گرفتاریه کانه، وه که ده فرمویت: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ﴾ الملك: ۲

واته: "هه نه و خوی مردن و ژیا نی به دیه پیناوه، تا تاقیتان بکاته وه، ناخو کیتان کرده وهی چاکتر و په سه ندتره؟ هه نه ویش زاتیکی بالا ده سه ته به سه ر بیباوه راندا، هه ووه ها لیخو شبووه له ئیمان داران".

یه کیك له و گرفتاریا نه ییش بریتی به له: بوونی شه ر و خراپه کاری، له سه ر ده ستی شه ی تانه کان و ناده میزاده به دکاره کان و لاده ره کان.^(۱)

بۆچی هه ندی کس به ناته واوی و که منه ندای له دایک

ده بن؟

نه و جو ره که سانه خوی گه ووره به نه خو ش و ناته واوی تاقی کرد و نه ته وه، بۆ نه وهی نارامی له سه ربگرن و چاکه کانیان زیاد بکه ن" هه ووه ها بۆ نه وهی خوی گه ووره به خو ش و به هره کانی خو یان به به ر به یی نه ته وه، به وهی په ورو دگار زۆر به مانی به ساغ له می دروست کردووه و

^(۱) سهیری (الأسئلة العقائدية عند الأطفال والإجابة عليها، د. ب. سام العموش) بکه، (لا

له‌سه‌ر ئه‌مه سوپاسی بکه‌ین، بێده‌سه‌لاتیی خۆمانمان بۆ ده‌ریکه‌وێت و تووشی لووتبه‌رزنی نه‌بین، به‌لکو خاکه‌را بین و یارمه‌تی یه‌کتر بده‌ین. له‌ پۆژی لیپرسینه‌وه‌یشدا، ئه‌و که‌سانه‌ی کاری چاکیان کردووه به‌ له‌شساغی له‌ به‌هه‌شتی پێ له‌ نازونیه‌مه‌تا ده‌ژین - به‌ ویست و پشتیوانیی خوا.^(١)

بۆچی هه‌ژار و ده‌وله‌مه‌ند هه‌ن؟ ئه‌ی بۆچی هه‌ندی له‌ خراپه‌کاران له‌ کۆشک ده‌ژین و چاکه‌کارانی له‌ کۆلیت؟

له‌م دونیایه‌دا هه‌رچی نازونیه‌مه‌ت و پۆزی هه‌یه، هه‌موو له‌ لایه‌ن خوای پاك و بێگه‌رده‌وه‌یه. خوای گه‌وره به‌نده‌کانی تاقی ده‌کاته‌وه، هه‌ندی جار پزق و پۆزی ده‌داته‌ مرۆفی چاک، بۆ ئه‌وه‌ی به‌ به‌خشین بۆ خه‌لکانی تر تاقیی بکاته‌وه، هه‌ندی جاریش له‌ پێدانی به‌خشش و پزق و پۆزی بێبه‌شی ده‌کات بۆ ئه‌وه‌ی به‌ ئارامگرتن و به‌رگه‌گرتن تاقیی بکاته‌وه، به‌وه‌ی دزی نه‌کات و داخ له‌ دل هه‌لنه‌گرت. هه‌رکات مرۆفی باش له‌م ژیانه‌ کاتییه‌دا به‌ ئارامگرتن ژیا، پاداشته‌که‌ی له‌ پۆزی دوایه‌دا ئیجگار گه‌وره ده‌بی‌ت، به‌لام ئه‌و که‌سه‌ی به‌خششی زۆری پێ درابوو و نه‌یه‌خشی به‌ خه‌لکی و له‌گه‌ڵیان خراپ بوو، ئه‌وه له‌ پۆزی دوایه‌دا سزا ده‌دری‌ت، چونکه‌ قه‌دری به‌خششه‌کانی خودای مه‌زنی نه‌گرتووه.

ده‌توانین بڵێین خوای په‌روه‌ردگار ﷻ مرۆشه‌کانی به‌ پله و ئاستی جیاواز دروست کردووه - له‌وانه هه‌ژار و ده‌وله‌مه‌ند -، بۆ ئه‌وه‌ی که‌سی ده‌وله‌مه‌ند به‌سۆز بی‌ت له‌گه‌ڵ هه‌ژاران، که‌سانی به‌هێز یارمه‌تی

^(١) سه‌یری (ردود علی شبهات متعدده، مرکز الفتوی اسلام ویب) بکه ٢٠٠٧/٦/٧.

لاوازه کان بدهن. حیکمت و دانایی خوی گه وره شهوی خواستوه، که خه لکی له هه موو شتیکدا جیاوازیان هه بیت، زمانیان جیاوازه و پهنگیان جۆراوجۆره و خاوهن بنه چه و خوی جیاوازن "هه یانه چالاک و هه یشیانه تهوه ززل، هه یانه بهخشهر و هه یشیانه خۆیست و قرچۆک. بهخشنده و قرچۆک، له مال و ساماندا پلهیان جیاوازه، هه یانه هه ژاره و هه یشیانه دهوله مهنده، بهلام هه موویان له ژیر چهتر تاقیکردنه وه دان. هه ژاری تاقیکردنه وه یه، وه ک چون دهوله مهنده ییش تاقیکردنه وه یه. کهسی دهوله مهنده تاقی ده کریته وه بهوهی نایا هیچ ده بهخشیت؟ زه کات ده رده کات و خیر ده کات؟ هه ژاریش تاقی ده کریته وه بهوهی نایا نارام ده گریت؟ هه ول ده دات؟ نایا به گوشه و که ناری زه ویدا ده گه پیت و کۆشش ده کات؟ نایا به رتیل و رده گریت، یان دزی ده کات؟ هه موو نه مانه تاقیکردنه وه ن، بهلام دهسته بهری بۆ هه ردوولا هه یه: رزق و رۆزی به ده دست خودایه، هه ژاری و دهوله مهنده هیچیان ریگری ناکهن له چوونه به ههشت و دۆزهخ، هه موویان به گویره شهوی هه یانه به رپرسیارن. نه گهر هه موو خه لک له یه ک ناستی دهوله مهنده ییدا بوا یهن، شهوه کهس خزمه تی کهسی تری نه ده کرد و کهس پیویستی کهسی تری جیبه جی نه ده کرد، بۆیه خوی پهروه رده گار ده فه رمویت: ﴿لَسْتَ تَخَذُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سَخِرَ بَا وَرَحِمْتُ رِبَّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾ الزخرف: ۳۲

واته: "بۆ شهوی هه موان کاروباری یه کتر تهواو بکه ن و که لک له توانایی و لیها توویی یه کتر وهری گرن"، بهم شیویه شه مهنده فه ری ژیان به رده وام ده بیت، بهلام له حالی یه ک چینی دا ژیان ده وه ستیت.^(۱)

^(۱) سهیری (المربون وتساؤلات الأطفال، نوال الخليفة) بکه، ههروه ها سهیری (الاسئلة

بۆچی نه‌خۆش ده‌که‌وین؟ بۆچی مرۆڤ تووشی به‌لا و نه‌هامه‌تی ده‌بی‌ت؟

خوای گه‌وره هه‌موو مرۆڤێك تاقی ده‌کاته‌وه به‌وه‌ی نایا له‌سه‌ر نه‌خۆشکه‌وتن ئارام ده‌گریت، یان توورپه ده‌بی‌ت؟ په‌روه‌ردگار پاداشتیکی زۆری نه‌و که‌سه ده‌داته‌وه، که ئارام بگریت و له‌ پۆژی دوایدا باوه‌ردار دل‌خۆش ده‌کات... نه‌خۆشی و ناخۆشی و به‌لا و نه‌هامه‌تی و نازاره‌کان هه‌موویان قه‌ده‌ری خودای مۆته‌عالن و بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی پله‌ی مرۆڤ دایان، دل و په‌وشتمان له‌ لووتبه‌رز و له‌خۆباییه‌بون پاک ده‌که‌نه‌وه، هه‌ر به‌مه‌یش باوه‌ردار به‌هۆی نزاکردن و ئارامگرته‌ییه‌وه له‌ خوای په‌روه‌ردگار نزیك ده‌بی‌ته‌وه و باوه‌ر و چاکه‌کانی زیاد ده‌بی‌ت و خودایش خۆشی ده‌وێت. هه‌ر له‌ سووده‌کانی ئهم به‌لا و ناخۆشیانه‌ نه‌وه‌یه مرۆڤ قه‌دری له‌ش‌ساغی و به‌خششه‌کان ده‌زانێت. ده‌کریت نمونه‌ی ئۆتۆمبیلێ بۆ به‌ی‌ئینه‌وه، لیتی په‌رسین: "بۆچی ئۆتۆمبیل دروستکراوه؟ بۆ نه‌وه‌ی برپات، نه‌ی وانیه‌؟ نه‌ی ئهم ئیستۆیه (بریکه) دژیه‌ک نییه‌ له‌گه‌ڵ جووله‌ و رۆیشتنه‌که‌ی؟ به‌دلنیا‌یه‌وه به‌کاره‌ینانی ئیستۆپ بۆ سه‌لامه‌تی زۆر پیویسته، ئۆتۆمبیل بۆ لی‌خو‌رپین دروستکراوه، ئیستۆیه‌کانیش بۆ وه‌ستان له‌ کاتی پیویستدا، بۆ نه‌وه‌ی خاوه‌نه‌که‌ی به‌ هیلاک نه‌بات" به‌م شێوه‌یه‌ش خوای په‌روه‌ردگار ﷻ ئیمه‌ی دروستکردوه بۆ نه‌وه‌ی به‌ بن‌دایه‌تیکردن و

به‌خششه‌کانی له‌سه‌رمان د‌ل‌خ‌و‌ش‌مان ب‌کات. ه‌ه‌ر ئه‌و زاته‌یشه، که به‌لا و ناخ‌و‌ش‌یه‌کانی دروست‌کردوون، ئه‌مه‌یش ب‌و ئه‌وه‌ی مر‌و‌قی ب‌یتا‌گا له ئه‌رکه‌که گه‌وره‌که‌ی سه‌رشانی به ه‌وش خ‌و‌ی به‌نی‌ت‌ه‌وه، واز له ب‌یتا‌گای و غه‌فه‌له‌ته‌که‌ی به‌نی‌ت و یادی خوا ب‌کات، داوای ل‌خ‌و‌ش‌بوون ب‌کات و ئارامی له‌سه‌ر ب‌گر‌یت و چاوه‌ر‌پی پاداش‌ت‌یش ب‌کات.^(۱)

ئایا ئه‌وه خ‌و‌ای گه‌وره‌یه، که ئاژه‌ل و زینده‌وه‌ره

زیانبه‌خشه‌کانی دروست‌کردوه؟

خوا به‌دی‌ه‌ینه‌ری هه‌موو ش‌ت‌یکه، په‌روه‌رد‌گاری هه‌موو ش‌ت‌یکه، وه‌ک چ‌و‌ن به‌توانا و ده‌سه‌لات‌ی خ‌و‌ی ئه‌م هه‌موو دروست‌کراوه‌ی دروست‌کردوون، به‌هه‌مان ش‌ی‌وه به‌ح‌یکه‌مه‌ت و دانای‌یش دروست‌ی کردوون، چ‌ون‌که هه‌ر ئه‌و دانا و کاربه‌ج‌ی و زانایه“ هه‌ر ئه‌وه له کار‌و‌کرده‌وه‌کان ده‌زان‌یت و نی‌مه ل‌یان نازان‌ین، چ‌ون‌که ئه‌و زان‌ست و زانیارییه‌ی خ‌و‌ای گه‌وره پ‌ی‌ی به‌خ‌ش‌ی‌وون له به‌رام‌به‌ر زان‌ست و زانیاری و دانایی ئه‌ودا ن‌ی‌ج‌گار که‌م و ب‌چ‌و‌و‌که، وه‌ک ده‌فه‌رم‌و‌یت: ﴿وَمَا أُوتِیْتُمِّنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ الإسراء: ۸۵

واته: "له زانیاری و زان‌ست هی‌چ‌تان پ‌ی نه‌به‌خ‌ش‌راوه، ته‌ن‌یا ش‌ت‌یک‌ی که‌م نه‌ب‌یت."

ئ‌یمه ناتوان‌ین له هه‌موو ئه‌و ح‌یکه‌مه‌ت و داناییانه ت‌ی‌ب‌گه‌ین، که خ‌و‌ای گه‌وره ئاژه‌له‌کانی له‌پ‌ی‌ناو دروست‌کردوون، یه‌ک‌یک له‌ ح‌یکه‌مه‌ت و

^(۱) سه‌یری (الإیمان بالقضاء والقدر، د. محمد‌الحمد) ب‌که، (لا ۱۵۲، ۱۶۰). هه‌روه‌ها سه‌یری (خلق الله الإنسان د. محمد راتب‌النابلسی، موسعة النابلسی للعلوم الإسلامية) ب‌که.

داناییه‌کان ده‌رخستنی پتکوپینکی و بیتخه‌وشی شه زاته‌یه له دروستکراوه‌کان، له بهرام‌بەر زۆری و بۆریاند، که خۆراکی هه‌موویان ده‌دا“ هه‌روه‌ها هه‌ندی کهس به توشه‌بوونیان به‌و زنده‌وه‌رانه تاقی ده‌کاته‌وه، پاداشتی‌شان له‌سه‌ر ده‌داته‌وه، نازییه‌تی هه‌ندی کهس ده‌ده‌خات کاتی شه زیانه‌خشانه ده‌کوژن، له بهرام‌بهردا بیتیه‌ز و ده‌سته‌وه‌ستانی مرۆ ده‌ده‌خات کاتی که نازار ده‌چیوت و به‌هۆیانه‌وه نه‌خۆش ده‌که‌وێت... به‌هۆی زانسته‌وه سه‌لمێنراوه، که ژماره‌یه‌کی زۆر له ده‌رمانی به‌سوود، له ژه‌هری مار و هاوشیه‌وه‌کانی وه‌رده‌گیریت“ هه‌روه‌ها ماره‌کان مشکی کێلگه‌کان ده‌خۆن، شه مشکانه‌ی، که به‌روبوومی کشتوکالی له‌ناوده‌بن. شه مه‌ وێپای شه‌وه‌ی به‌شیکی شه زنده‌وه‌ره زیانه‌خشانه ده‌بنه خۆراکیکی به‌له‌زه‌ت بۆ کۆمه‌له‌ ناوه‌ل و زنده‌وه‌ریکی به‌سوود، که له کۆتاییدا بازه‌یه‌که له هاوسه‌نگی‌بوونی شه سروشت و ژینگه‌یه دروست ده‌که‌ن، که خوی په‌روه‌رگار به‌ باشترین شیوه به‌دی هیناوه.^(١)

بۆچی ده‌بیت شه و پۆرتیک پینج جار نویژ بکه‌م؟

شه په‌رسته‌شانه‌ی خوی په‌روه‌رگار له‌سه‌ر ئیمه‌ی فهرز کردوون، بۆ پاک‌کردنه‌وه‌ی ده‌روون و به‌رزبوونه‌ی پله‌وپایه‌مانه، ماندووبوونیکی زۆر که‌می ده‌وێت، به‌لام به‌هۆیه‌وه پاداشتیکی ئیجگار زۆر به‌ده‌ست دیت^(٢)،

^(١) سه‌یری (أسئلة طفلک الحرجة، أبو المجد حرك) بکه، (لا ٣١). هه‌روه‌ها سه‌یری (الحکمة من خلق الحيوانات الضارة، محمد المنجد الإسلام سؤال وجواب) بکه، میژووی بلا‌وکرده‌وه ١٩٩٩/٦/٢٦.

^(٢) سه‌یری (الإيمان والحياة، د. يوسف القرضاوي) بکه، (لا ٦).

له بهر نه وهی نویژ په رستشیتکی گشتگیره و خویندنه وهی قورشان و یادکردنی خودا و نزا و پارانه وه له خۆده گریټ "همموو به شه کانی به ندایه تیکردن به جوانترین شیوه کۆده کاته وه، زۆر باشتره له وهی نمو په رستشانه (خویندنه وهی قورشان، یادکردنی خودا و نزاکردن) به ته نیا بخوینیت، که همموویان پیکه وه کۆده بنه وه، هاوړی له گهل به ندایه تیکردنی سهرجهم نه ندامه کانی جهسته.^(۱)

باوه پداران به نویژه کانیان دلخۆش ده بن، چونکه له گهل خودا ﷻ ده بن، ههرچه ندیک حهز بکه ن لیتی ده پارینه وه و نهویش وه لامیان ده داته وه. ئیمه بویه نویژ ده کهین، چونکه پهروه ردگارمان ﷻ فهرمانی پی کردوین، ئیمه ییش به رده وام حهز ده کهین کاریک بکهین، که خودا فهرمانی پی کردوین. ئیمه خودا ده په رستین، چونکه به دیه پنه ر و رۆزیده رمانه، ههر نهو شایه نی په رستنه به و نازونیمه ته زۆرانه ی پی به خشیوین، که له ژماردن نایه ن، ده فهرمویت: ﴿وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ النحل: ۱۸

واته: (خۆ نه گهر بیتن و بتانه ویت نازونیمه ته کانی خوا بژمیرن، نه وه بۆتان ناژمیردریت، به راستی خوا ی پهروه ردگار لیخۆشبوو و میهره بانه".

ئهم به ندایه تییه ی ئیمه ده یکهین (که نویژکردنه) بریتیه له ده رپرینی خۆشه ویستی و سوپاسگوزاریان بۆ خوا ی پهروه ردگار و دانسان به پیوستی زۆرمان به و زاته، ئهمه ییش بۆ نه وهی له شساغیمان بیاریزیت و له کاروباری چاکه دا سهرکه و توومان بکات و دوورمان بخاته وه له خراپه.

^(۱) سهیری (الوابل الصیب، ابن القیم) بکه، (لا ۲۳۴).

په‌روه‌ردگار هه‌رگیز پێویستی به‌م به‌ندایه‌تیکردنه‌ نییه، چونکه له‌ ئیمه و کار و کردنه‌وه‌کاغان بێنیازه و هیچ سوودی پێ ناگه‌یه‌نن. به‌ندایه‌تیکردنه‌کان کۆمه‌له‌ فەرمانێکن به‌هۆیانیه‌وه‌ خوای په‌روه‌ردگار ده‌یه‌وێت ئیمه له‌سه‌ر ڕینگه و ڕێبازی پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ بپه‌رستین، هه‌ر ئه‌مه‌یشه واتای هه‌ردوو شه‌هاده‌ته‌که: واته ئیمه خوای په‌روه‌ردگار ده‌په‌رستین له‌سه‌ر ڕینگه و ڕێبازی پێغه‌مبه‌ری خوا.. هه‌روه‌ها ئهم جوژه به‌ندایه‌تیکردنه‌ هۆکارێکن بۆ ئیمه، تا بتوانین له‌ ڕینگه‌یانیه‌وه‌ پاداشتی گه‌وره و هه‌رگیز و ببنه‌ هۆی چوونه به‌هه‌شتمان. حیکمه‌تی خوای گه‌وره وا دانراوه، که هیچ پاداشتی‌ک نه‌دریته‌ مرۆڤ، مه‌گه‌ر به‌ کرده‌وه، بۆیه به‌هه‌شت کالای خوای گه‌وره‌یه - کالایه‌کی گرانبه‌هایه - پێویستی به‌ به‌هایه‌کی زۆر هه‌یه - ئه‌ویش به‌ندایه‌تیکردنه - ^(۱).

له‌ نوێژدا نزام کرد، که خێرا گه‌وره‌ بێم، به‌لام خدا وه‌لامی

نزاکه‌می نه‌دایه‌وه‌!

نزاکردن کۆمه‌لێک نادابی هه‌یه‌ پێویسته‌ ڕه‌چاو بکړین، له‌ ئادابه‌کانی نزاکردن ئه‌وه‌یه، که: پێویسته‌ که‌سی نزاکار ڕیزی یاسا و ڕێسا و سوننه‌ته‌کان بگرت، که خوای گه‌وره بۆ به‌ریوه‌بردنی ئهم جیهانه‌ دایناون. ئیمه له‌ خدا ده‌پاڕێننه‌وه‌ ئه‌ویش له‌ به‌رامبه‌ردا ئه‌و کاره‌ خێره‌ ده‌کات، که بۆ ئیمه‌ی هه‌لده‌بژێریت.

^(۱) سه‌یری (أَسْئَلَةُ طِفْلِكَ الْمَرْجَةِ، أَبُو الْحَدَّادِ حَرَّ)، بکه، (لا ۳۲). هه‌روه‌ها سه‌یری (المربون وتساؤلات الأطفال، نوال الخليفة)، بکه، (لا ۳۵). سه‌یری (الأسئلة الأطفال والإجابة عليها، د. بسام العموش)، بکه، (لا ۱۴۸، ۱۵۱).

له وانهیه داوا له باوکت بکهیت له شهقامی ئۆتۆمبیله کان پاسکیل لیبخورپیت، به لām رازی نابیت، چونکه تۆی خوش دهویت و ده زانییت وه لām نه دانه وهی داواکت باشتره بۆت. ههر له ریز و به خششی خوی گهره له سهر ئیمه نه وهیه، که نزا و پارانه وه کافمان سی جۆریان ههیه:

یه کهم: خوی پهروه ردگار وه لāmیان ده داته وه و ده یانه نیته دی.

دوهم: له بهرام بهردا پهروه ردگار به لā و ناخوشیه که له سهرمان لاده بات، که له وانهیه تووشمان بویه.

سییه: بۆمان هه لده گریت بۆ رۆژی دواهی، بۆ نه وهی له وی شتی باشترمان پی بدات، که به هه شته.^(۱)

بۆ وه کو هاو پیکه م جوان نیم؟

چونکه خوی پهروه ردگار هه که سیکی به گویره ی نهو شیوهیه دروست کردوه، که بۆی گونجابه، هه موو دروست کراوینکیش جوانه، وه پهروه ردگار ده فرمویت: ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ التین: ۴.

واته: "به راستی ئیمه مرۆفمان له جوانترین شیوه و ریکوپیکترین شیوازا دروست کردوه له هه موو پرویه که وه."

هه موو که سیک بهو شیوازه بیهاوتایه ی بۆی دروست کراوه، جیاوازه. هه که سی، که خدای مهزن زۆر به جوانی دروستی کردوه، پیویسته له سهری زۆر سوپاسی خودا بکات. هه که سیک لهو ئاسته دا نه بییت،

^(۱) سهیری (أسئلة طفلك المرحجة، أبو المجد حر) بکه، (لا ۳۲)، ههروه ها سهیری (من اليوم لن تهرب من أسئلة طفلك المرحجة، عبدالله عبدالمعطي) بکه، (لا ۱۱۱).

پیوسته قایل بیت و قه بوولی بکات. نهوانه‌ی شوکرانه‌بوژیر و نارامگرن، پله و پاداشتی ئیجگار گه‌وره‌یان هه‌یه. ^(۱)

نه‌گهر خودای گه‌وره ئیمه‌ی خو‌ش ده‌وێت نه‌ی بۆچی

خراپه‌مان ده‌هینێته پیش؟

خوای گه‌وره له‌پیناو جیاکردنه‌وه‌ی که‌سی باش له‌ که‌سی خراپ، تاقیمان ده‌کاته‌وه. له‌وانه‌یشه‌ پهره‌ردگار بۆیه‌ مرو‌فه‌کان تاقی بکاته‌وه، بۆ نه‌وه‌ی بگه‌رپێنه‌وه‌ لای و به‌رده‌وام لێی نزیک بن. به‌لا و ناخۆشییه‌کان تاقیکردنه‌وه‌ن و خودا خۆشه‌ویستانی خۆی تاقی ده‌کاته‌وه‌ پێیان، بۆ نه‌وه‌ی پاکیان بکاته‌وه‌ و پله‌وپایه‌یان به‌رزیکاته‌وه‌ و ببنه‌ پێشه‌نگ بۆ که‌سانی تر، تا له‌سه‌ر رێگه‌ی نه‌وان نارام بگرن، بۆیه‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمو‌یت: (أشد الناس بلاءً الأنبياء، ثم الأمثل فالأمثل). ^(۲)

واته: "نه‌و که‌سانه‌ی له‌ هه‌موو خه‌لک زیاتر تووشی به‌لا و ناخۆشی ده‌بن پیغه‌مبه‌ران، پاشان نه‌وانه‌ دین، که‌ پله‌یان نزم و نزم‌تره".

هه‌رکه‌سه‌و به‌ نه‌ندازه‌ی ئیمانه‌که‌ی تاقی ده‌کرێته‌وه، نه‌گه‌ر ئیمانه‌که‌ی به‌هێز بیت تاقیکردنه‌وه‌که‌ی توند ده‌بیت له‌سه‌ری، بۆیه ده‌بینین پیغه‌مبه‌ران تووشی تاقیکردنه‌وه‌ و به‌لا و ناخۆشی گه‌وره‌ بوون "نه‌وانه‌ی شه‌هید کران، نه‌وانه‌ی نازار دران، نه‌وانه‌ی نه‌خۆشی درێژه‌ی کێشا له‌ گه‌لیان وه‌ک ئه‌یوب عليه السلام و پیغه‌مبه‌ریشمان ﷺ له‌ مه‌که‌ و

^(۱) سه‌یری (المربون وتساؤلات الأطفال، نوال الخليفة) بکه، (لا ۹۵).

^(۲) نه‌لبانی له "صحیح الجامع، ۹۹۲" ده‌ریه‌یناوه.

مه‌دینه زۆر ئازار درا، وێرایی هه‌موو نه‌وانه‌یش زۆر ئارامگیروو..
مه‌به‌سته‌که‌ نه‌وه‌یه: به‌لا و نه‌هامه‌تی و ئازار به‌ نه‌ندازه‌ی له‌خواترسان و
باوه‌ری که‌سی له‌خواترس و باوه‌ردار ده‌بی‌ت.^(١)

پاشان ده‌بی‌ت له‌ دلی مندال نه‌وه‌ جیگیر بی‌ت، که: خوای په‌روه‌ردگار
ﷻ هه‌رچی بو‌یت ده‌یکات و هه‌رچی ویستی له‌سه‌ر بی‌ت نه‌نجامی
ده‌دات، پرسیار له‌ خودا ناکریت له‌وه‌ی چی ده‌کات، چونکه‌ زانترین و
دادپه‌روه‌رتیرینی فه‌رمانپه‌وايانه‌.

نه‌مانه‌ کۆمه‌له‌ پرسیارێکن، که‌ زۆر دووباره‌ ده‌بنه‌وه، بۆ
وه‌لامدانه‌وه‌ی هه‌ر پرسیارێکی تر، یان پێشنیار و نمونه‌ی باشتر، ئێمه
پیشوازی له‌ په‌یوه‌ندییه‌کانتان ده‌که‌ین له‌سه‌ر پێگه‌ی نه‌لیکترۆنیی
jarkaf@gmail.com

^(١) سه‌یری (کیف تقوها لأطفالک، بول کولمان) بکه، (لا ١٥٦). هه‌روه‌ها سه‌یری (إذ أحب
الله عبداً ابتلاه فهل هذا صحيح، ابن باز) بکه، له‌ ماله‌ری (الإمام ابن باز ﷺ).

کۆتایی

لە کۆتاییدا ئەمانە هەندێک راسپاردەن، کە پێمانوایە لە بواری پەرورەدەیدا گرنگیان هەبێ:

- پێویستە هەولەکەکان بۆ پۆشنبێرکردنی دایکان و باوکەکان چڕکێرنەوێه لە پێی سازدانی خولی پێگەیاندا چڕپەرەو، چونکە ئەم دوانە کۆلەگەیهکی گرنگ بۆ بەرهەمێنانی کەسانێکی خاوەن بەلێن و خاوەن پەرورەدە و ھۆشیارییەکی دروست.

- نەخشەسازیکردن و بەرهەمەپێنانی بەرنامەی راگەیانندن و فیلم کارتۆن، کە خاوەن ناسنامەی ئیسلامی بن و لە پووی ھونەری و دەرھێنان و کوالیتییەوێ ھاوتای ئەو پێشکەوتنە جیھانییانەیی ئیستان، بۆ ئەوێ زۆرتین بێنەر و گرنگپێدانیان ھەبێت.

- ھاندان و بەستنی کۆنگرە و سازدانی توێژینەوێ لە بواری بەرنامە و راگەیانندن پەرورەدەییەکانی منداڵانەوێ، بە جۆریک ئەم کارانە بەشدارین لە دروستکردنی بەرهەمی تایبەت بە خۆمان و ناسنامەمان " ھەرەھا پرەخساندنی بەرنامەیی جێگرەوێ دڵخۆشکردن و کاتبەسەربردن بۆ منداڵان. ^(١)

- ئیستایشی لەگەڵ بێت بەرهەمەپێنانی میدیای ھەرەبێ

^(١) سەیری (مدى تأثير البرامج الإعلامية على تصورات الأطفال الإيمانية، د. بدر العازمي، د. فهد الميع) بکە، (لا ٢٤).

(ئیسلامی) له‌ بوارى پۆشنبیریى مندالاندا هه‌ژار و لاوازه. نه‌وه‌بشی، که هه‌یه، ته‌نیا بریتییه له‌ وه‌رگێپران و دۆبلاژکردنى په‌یام و پۆشنبیریى ژینگه‌ی جۆراوجۆر. هه‌ر بۆیه پێویسته هه‌وله‌کان له‌پێناو پرکردنه‌وه‌ی نه‌و بۆشاییه له‌ کتێبخانه‌ی عه‌ره‌بى (ئیسلامی) دا یه‌ك به‌خه‌ین.

- به‌ره‌مه‌یه‌تانی پرۆگرامى مه‌شق و راهێنان له‌ بواره‌کانى په‌روه‌رده‌ی ئیمانى بۆ مندال، پێگه‌یاندى راهێنه‌ر و پاوێژکار به‌ دیاریکراوى له‌م بواره‌دا، به‌ جۆرێک به‌رنامه‌کان ئاراسته‌ی په‌روه‌رده‌کاران و مامۆستایان بکړن له‌ ئاستى جیا‌جیاى فێرکردنى مندالان، که له‌ ناوه‌رۆکیاندا، په‌چاوى جیا‌وازی ته‌مه‌ن بۆ هه‌ر توێژیکى په‌روه‌رده‌یى و زانستى بکړیت.

- پێش‌خستنى پرۆگرامه‌کانى فێرکردنى فه‌رمى، به‌جۆرێک هه‌موو لایه‌نه په‌روه‌رده‌یى و زانیاریه‌کان له‌خۆبگرن، چاره‌سه‌رى پرسیا‌ره ئیمانییه هاوچه‌رخه‌کان بکه‌ن به‌ چاره‌سه‌ریکی سه‌رده‌مییانه و تێروته‌سه‌ل.

ناوه‌پۆك:

٧پیشه‌کی

١١پیشه‌کی

١٥پیشه‌کی

بەشی یەكەم

١٩دەربارەی پەرۆردەیی ئیمانی

١٩چەمکی پەرۆردە

٢٠گرنگی پەرۆردەیی ئیمانی

٢٣پەرۆردەیی ئیمانی پێویستە

٢٧نامانجەکانی پەرۆردەیی ئیمانی

٢٩بنەما پەرۆردەییەکان

٣٢نموونه پەرۆردەییەکان

٣٥پەرۆردەیی ئیمانی لای مندال

٣٨گەشەیی نایینی لە لای مندال

- ٤٤ به‌روبوومی په‌روه‌ده‌ی ئیمانی
- ٤٥ ته‌وه‌ره‌کانی په‌روه‌ده‌ی ئیمانی
- ٤٧ شیت‌وازه په‌روه‌ده‌یه‌یه‌کان بۆ چاندنی ئیمان
- ٥٥ هۆیه‌کانی په‌روه‌ده
- ٦٠ تاییه‌مه‌ندیه‌یه‌کانی په‌روه‌ده‌کار
- ٦٤ پایه‌کانی په‌روه‌ده‌ی ئیمانی
- ٦٤ پایه‌ی یه‌که‌م: باوه‌پوون به‌خودا
- ٦٥ بۆچی خوش‌ویستنی خودای په‌روه‌دگاریان فێریکه‌ین؟
- ٦٧ چۆن مندال‌ه‌کاغان فێری خوش‌ویستنی خوای په‌روه‌دگار بکه‌ین؟
- ٧١ پایه‌ی دووهم: باوه‌پوون به‌فریشته‌کان
- ٧٥ پایه‌ی سێهم: باوه‌پوون به‌کتیبه‌ ئاسمانیه‌یه‌کان
- ٧٧ چۆن مندال‌ه‌ان بده‌ین بۆ له‌به‌رکردنی قورئان؟
- ٨٠ پایه‌ی چوارهم: باوه‌پوون به‌پێغه‌مبه‌ران
- ٨٣ چۆن مندال‌ فێری خوش‌ویستنی پێغه‌مبه‌ر ﷺ بکه‌ین؟
- ٨٧ پایه‌ی پێنجهم: باوه‌پوون به‌پۆژی دوا

- ۸۸ پایه‌ی شه‌شم باوه‌رییون به قه‌ده‌ر (چاره‌نووس).
- ۹۳ ده‌روازه‌ی وه‌لامه‌کان.
- ۹۵ هۆکاری زۆر پرسیارکردن لای مندالان.
- ۹۶ سرووشتی پرسیار لای مندالان.
- ۹۸ جۆره‌کانی پرسیار لای مندالان.
- ۱۰۳ بنه‌ماکانی مامه‌له‌کردن له‌گه‌ڵ پرسپاری مندالان.
- ۱۰۶ په‌روه‌رده‌کردن به‌گفتوگۆ.
- ۱۰۸ دارپشتنی پرسپاری گفتوگۆکردن.
- ۱۰۹ شتوازه‌کانی وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسپاری مندالان.
- ۱۱۶ هه‌له‌ په‌روه‌رده‌یه‌یه‌کان له‌میان‌ه‌ی وه‌لامدانه‌وه‌دا.

به‌شی دووهم

- ۱۱۷ نمونه‌ی کرداری له‌ پرسپاره ئیمانییه‌کانی مندالان.
- ۱۲۰ پرسپاره په‌یوه‌ندیاره‌کان به‌ باوه‌رییون به‌خودا.
- ۱۲۰ خودا کی‌یه‌؟
- ۱۲۳ ئایا شتیه‌ی خواد وه‌ک شتیه‌ی مرۆقه‌؟

- کۆی خودای دروستکردووه؟ ١٢٦.....
- خودا له کۆتیه هاتووه؟ ته‌مه‌نی چهنده؟ ١٢٧.....
- کۆی پێش خودا هه‌بووه؟ ١٢٨.....
- نایا خودای گه‌وره نێره، یان مێیه؟ ١٢٩.....
- بۆچی باوه‌ به‌ بوونی خودا ده‌هێنین، چ شتێک بوونی خودا ده‌سه‌لێنیت؟ ١٣٠.....
- نایا خودای گه‌وره وه‌ک ئێمه ده‌بینیت و ده‌بیستیت و قسه ده‌کات؟ ١٣٣.....
- نایا خودای گه‌وره برسی و تێنوو نابیت؟ ١٣٤.....
- هێز خودای گه‌وره چهنده؟ ١٣٦.....
- خودا له کۆتیه؟ قه‌باره‌ی چهنده؟ ١٣٧.....
- چۆن خودای گه‌وره ئێمه ده‌بینیت، به‌لام ئێمه نایبینین؟ ١٣٨.....
- خودای گه‌وره‌چۆن هه‌موو خه‌لک ده‌بینیت، له کاتێکدا ژماره‌ی خه‌لک گه‌لێک زۆره؟
١٤٠.....
- نایا خودای گه‌وره مرۆقه‌کان له تارێکیدا ده‌بینیت؟ ١٤١.....
- چۆن خودای گه‌وره له ماله‌کاغاندا ده‌مانبینیت، له کاتێکدا درگا و په‌نجهره‌کانیش
داخراون؟ ١٤٢.....
- خودای گه‌وره چۆن هه‌موو کرده‌کاغان ده‌زانیت و چاودێری هه‌موو خه‌لک ده‌کات؟ ١٤٣.....

- ۱۴۴.....بۆچى مەۋە دەمەيت و خۇدا نامەيت؟
- ۱۴۵.....خۇداى گەۋرە مەنى خۇش دەۋيت، ۋەك چۆن مەن ئەۋم خۇش دەۋيت؟
- ۱۴۶.....پرسپارە پەيۋەندىدارەكان بە فرىشتەكانەۋە.....
- ۱۴۶.....فرىشتەكان كەين؟
- ۱۴۷.....فرىشتەكان ناۋيان چىيە؟
- ۱۴۷.....بۆچى خۇداى گەۋرە فرىشتەكانى دروستكردۋە؟
- ۱۴۸.....بۆچى فرىشتەكان نابىنن؟
- ۱۴۸.....جىۋكەكان (پەريەكان) كەين؟
- ۱۴۹.....كى بەھىزترە، فرىشتەكان، يان جىۋكەكان (پەريەكان)؟
- ۱۴۹.....نايا فرىشتەكان دەمرن؟
- ۱۵۱.....پرسپارە پەيۋەندىدارەكان بە كىتەپ (پەرتۈكە) ئاسمانىيەكان ئاسمانىيەكان.....
- ۱۵۱.....كتىبە ئاسمانىيەكان چىن؟
- ۱۵۲.....بۇ پىتۈيستمەن بە قورئانە؟ بۆچى قورئان موعجىزەيەكى نەپراۋەيە؟
- ۱۵۳.....بۆچى خۇداى گەۋرە بەلئىنى پاراستنى كىتەبەكانى پىشۋى نەداۋە؟
- ۱۵۴.....بەلگە چىيە لەسەر نەۋى قورئانى پىرۋز ھىچ گۆرانكارى تىدا نەكراۋە؟

- پرسیاره په یوه نندیداره کان به پیغه مبه رانه وه ۱۵۶
- پیغه مبه ران کتن؟ ۱۵۶
- بژچی خودای گه وره پیغه مبه رانی په وانه کړدوون؟ ۱۵۶
- نایا پیغه مبه ران دوورن له هه له و تاوان؟ ۱۵۷
- محمد ﷺ کتیه؟ ۱۵۸
- به لگه ی سه لینه ری پیغه مبه رایه تی چییه؟ ۱۵۹
- چون پیغه مبه ر شه وره ویی پی کرا بز ناسمان له یه ک شه ودا؟ ۱۶۰
- بژچی محمد خاتمه می پیغه مبه رانه؟ ۱۶۰
- بژچی پتویسته پیغه مبه رمان خوش بویت؟ ۱۶۱
- پرسیاره په یوه نندیداره کان به رۆژی دوا یه وه ۱۶۳
- رۆژی دوا یی چییه؟ ۱۶۳
- که ی رۆژی دوا یی دیت؟ بژچی هاتنی نه و رۆژه مان لی شاراوه یه؟ ۱۶۴
- لیپرسینه وه چییه؟ ۱۶۵
- مردن چییه؟ ۱۶۵
- نهی که واته بژچی مندالان ده مرن؟ ۱۶۷

- کاتیک ده مرین بۆ کوی ده چین؟ ۱۶۷
- نایا مردوو ده بیستیت و ده بیستیت؟ چۆن له ژیر گل هه ناسه ده دات؟ نایا ده خوات و ده خواتوه و ده خهویت؟ ۱۶۸
- به ههشت چیه و چی تیدایه؟ ۱۶۸
- دۆزه خ چیه و بۆچی خودای گهوره دروستی کردوه؟ ۱۶۹
- ئه ی چاره نووسی ناژه لان چیه لی دیت، نایا ده چنه به ههشت، یان دۆزه خ؟ ۱۶۹
- پرسیاره په یوه نیدیاره کان به قهدهر (چاره نووس) هوه ۱۷۱
- مانای قهزا و قهدهر (چاره نووس) چیه؟ ۱۷۱
- چۆن خوی گهوره پروداوه کان پیتش پرودانیان ده زانیت؟ ۱۷۱
- نایا نیتمه ناچارین؟ نایا مرۆ له کرده وه کانیدا مافی هه لباردنی هیه؟ ۱۷۲
- بۆچی هه ندی خه لک پینوینی کراون بۆ پینگه ی راست و هه ندیکی تر نا؟ ۱۷۴
- مادام خودای گهوره له نه زه له وه نووسی پیتی کی له نیتمه هه له ده کات و گومرا ده بیت، ئه ی بۆچی سزامان ده دات؟ ۱۷۴
- خودا بۆچی نیتمه ی دروست کردوه؟ ئه م گهردوونه چیه؟ ئه ی بۆچی ناژه لانی دروست کردوه؟ ۱۷۶
- نایا خودای گهوره نه و که سانه سزا ده دات، که پیتغه مبهریان بۆ نه هاتوه؟ ۱۷۷

- ١٧٨.....بۆچی مرۆڤ هه‌یه؟
- ١٧٨.....بۆچی خودای گه‌وره خراپه‌کارانی دروستکردوه؟
- ١٧٩.....بۆچی هه‌ندێ کهس به ناته‌واوی و که‌مه‌ندامی له‌دایک ده‌بن؟
- بۆچی هه‌ژار و ده‌وله‌مه‌ند هه‌ن؟ نه‌ی بۆچی هه‌ندێ له خراپه‌کاران له کۆشک ده‌ژین و چاکه‌کارانی له کۆلیت؟
- ١٨٠.....
- بۆچی نه‌خۆش ده‌که‌وین؟ بۆچی مرۆڤ تووشی به‌لا و نه‌هامه‌تی ده‌بێت؟
- ١٨٢.....
- نایا نه‌وه خودای گه‌وره‌یه نا‌هه‌ل و زینه‌ده‌وره زیانبه‌خشه‌کانی دروست کردوه؟
- ١٨٣.....
- بۆچی ده‌بێت شه‌و و رۆژتیک پێنج جار نوێژ بکه‌م؟
- ١٨٤.....
- له نوێژدا نزام کرد، که خێرا گه‌وره بێم، به‌لام خودا وه‌لامی نزاکه‌می نه‌دامه‌وه!
- ١٨٦.....
- بۆ وه‌کو هاوڕێکه‌م جوان نیم؟
- ١٨٧.....
- نه‌گه‌ر خودای گه‌وره ئێمه‌ی خۆش ده‌وێت، نه‌ی بۆچی خراپه‌مان ده‌هێنێته پێش؟
- ١٨٨.....
- کۆتایی.....
- ١٩٠.....
- ناوهرۆک:.....
- ١٩٣.....

پرسیاره ئیمانییهکانی مندالان

پهروهردنه ئیمانی بهشیکی بنه‌رتییه له پوره‌رده‌ی مندال، به‌لکو پاشخانی سه‌رحم لایه‌نه‌کانی تره‌ی پوره‌رده‌یه بۆ ئه‌وه‌ی بیکاته پوره‌رده‌یه‌کی راسته‌قینه و کارا. مندال - به‌زیره‌کیه فیتره‌تییه‌که‌ی - ههرکاتیک زانیاریه‌ی نایینه‌ی بۆ دیت، کۆمه‌له‌ی پرسیارێکی زۆری به‌میشدا دین، بۆیه زۆر گرنگه‌ - به‌تایه‌ت کاتیک پرسیاره‌که‌ی زۆر پێویست بێت و له‌ناکو نه‌بێت - دایک و باوک به‌بایه‌خه‌وه‌ گوێخ بۆ بگرن و بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی تێیکۆشن.

به‌لام ناساییشه، که‌ی زۆریک له‌ دایکان و باوکان زانیاریه‌ی ته‌واویان نه‌بێت، یان هه‌موو دایک و باوکیک شیوازی پرۆاپیکه‌ریان نه‌بێت، بۆیه له‌وانه‌یه‌ له‌ ده‌ریای خه‌مه‌کانیدا نفرو بێت و ماوه‌که‌ی له‌ ته‌سک بێته‌وه، که‌ پێویسته‌ تیايدا بگه‌رێت و له‌و ماوه‌یه‌دا وه‌لامه‌که‌ ناماده‌ بکات، به‌تایه‌ت کاتیک پرسیاره‌ی مندالان رێکوپێک نابێت و به‌ شیوه‌یه‌کی هه‌ره‌مه‌کی ده‌بێت، ئه‌ویش له‌میان‌ه‌ی مامه‌له‌کردن له‌بابه‌ته‌ ببنراو و بیستراوه‌کاندا.

نرخه‌ی 4000 دینار

9 789922 690469

نوسینگه‌ی ته‌فسیر

بۆ باڵۆزخانه‌وه‌

هه‌ولێر - شه‌خامی، 4مه‌ری نه‌ه‌یشت مانگی چۆلی

f t i s /TafseerOffice

+964 750 818 08 65

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com